

Ekonomiavdelningen
STADSLEDNINGSKONTORET

BILAGA I
2004-04-15
123-1693/2004

Kommunfullmäktige

STOCKHOLMS STADS
ÅRSREDOVISNING OCH
BUDGETAVRÄKNING FÖR 2003

Årsredovisning och budgetavräkning är i korrektur

Innehåll

Året i korthet . . . . .

Gemensamt förord från finansborgarrådet och stadsdirektören . . . . .

Verksamheten . . . . .

Mål för verksamheterna

- Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna
- Bygga bostäder och utveckla Stockholm
- Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad
- Bryta segregationen och fördjupa demokratin
- Ta ansvar för ekonomin

Stadens verksamheter . . . . .

Medarbetarna . . . . .

Ekonomi . . . . .

Årsbokslut för staden och kommunkoncernen . . . . .

Stockholmarna . . . . .

Så styrs Stockholm . . . . .

Stadens nämnder, aktiebolag och stiftelser . . . . .

Siffror för nämnder, stiftelser och aktiebolag . . . . .

Femårsöversikt . . . . .

Adresser . . . . .

Bilaga: Budgetavräkning

Året i korthet

Bokslutet för år 2003 visar på ett positivt resultat för staden med 5 mnkr. Resultatet för kommunkoncernen blev negativt med 657 mnkr.

Kommunfullmäktige fastställde fem övergripande inriktningsmål för ökad rättvisa, förbättrad välfärd och en ekologiskt hållbar utveckling som har varit vägledande för stadens nämnder och bolagsstyrelser under 2003.

Resultatet för stadens nämnder:

Årets bokslut visar ett positivt resultat om 105 mnkr efter skatteintäkter och finansnetto. Efter föreslagna och under året ianspråktaga avsättningar uppgår stadens överskott till 5, 1 mnkr. Årets resultat innebär att staden uppfyller kommunallagens krav på en ekonomi i balans.

I bokslutet för år 2003 har avsättningar gjorts med sammanlagt 498 mnkr. Av tidigare gjorda avsättningar har 398 mnkr tagits i anspråk.

Stadens balansomslutning uppgår vid årets slut till 76 642 mnkr. Soliditeten uppgår till 62 %.

Resultatet för kommunkoncernen

– nämnder och aktiebolag:

Kommunkoncernen uppvisar för år 2003 ett negativt resultat om 657 mnkr som kan jämföras med ett positivt resultat för år 2002 på 9 058 mnkr. Skillnaden i resultat mellan åren beror främst på realisationsvinsterna vid för-

Ekonomi i sammandrag

	2003	2002	2001
Folkmängd 31/12	761 700	758 100	754 900
Total kommunal skattesats	29,78	27,98	28,19
Verksamhetens intäkter (mnkr)			
Stockholms stad	7 265,6	7 302,2	8 381,6
Kommunkoncernen	16 665,6	16 592,9	16 059,9
Verksamhetens kostnader (mnkr)			
Stockholms stad	32 530,6	30 885,4	29 624,3
Kommunkoncernen	39 744,7	36 827,7	34 888,0
Årets resultat (mnkr)			
Stockholms stad	5,1	2 000,4	247,
Kommunkoncernen	-656,7	9 058,0	3 247,6
Årets investeringar, brutto (mnkr)			
Stockholms stad	2 034,7	2 068,7	2 031,0
Kommunkoncernen	5 866,0	5 856,7	5 290,5
Eget kapital (mnkr)			
Stockholms stad	47 164,2	47 159,0	45 475,5
Kommunkoncernen	69 814,2	70 472,2	61 731,3
Balansomslutning (mnkr)			
Stockholms stad	76 642,2	77 347,6	79 691,9
Kommunkoncernen	93 909,2	96 870,4	92 012,1
Soliditet (%)			
Stockholms stad	62	61	57
Kommunkoncernen	74	73	67
Antalet anställda (helårs)			
Stockholms stad	42 800	42 400	42 900
Kommunkoncernen	42 800	45 900	46 400

säljningen av Birka Energi AB år 2002. Dessutom har nedskrivningar skett inom dotterbolagen AB STOKAB och AB Svenska Bostäder under år 2003.

Resultatet efter skatteintäkter och finansnetto uppgår till -590 mnkr. År 2002 uppgick resultatet efter skattein-

täkter och finansnetto till 8 707 mnkr.

I årets resultat ingår realisation- och extraordinära poster med 324 mnkr. Dessa poster uppgick år 2002 till 11 369 mnkr.

VIKTIGA HÄNDELSE R UNDER ÅRET

Kommunfullmäktige beslutade om:

- nytt miljöprogram för Stockholm 2002-2006,
- stadens första förskoleplan,
- framtidsutredningen – om stadens befolkning, sysselsättning och ekonomiska utveckling på tio och trettio års sikt,
- försöksverksamhet med miljöavgifter,
- bildandet av Stockholms stads kompetensfond med ett kapital på 2 mdkr,
- ny sotningstaxa,
- inrättandet av Flatens naturreservat,
- förslag till renhållningsordning med avfallsplan 2002-2005,
- förvärv av Skatteskrapan för ombyggnad till ca 600 studentbostäder,
- renodling av fastighetsbeståndet så att stadens bestånd av omsorgs-, kultur- och kommersiella fastigheter överförs till respektive specialiserat fastighetsförvaltande aktiebolag inom koncernen Stockholms Stadshus AB.

Organisatoriska förändringar:

- arbetsmarknads- och integrationsberedningen samt demokratiberedningen inrättades under kommunstyrelsen,
- SMÅA AB såldes av staden,
- konsumentnämnden bildades i juli 2003,
- kommunstyrelsen utsågs att vara ny krisledningsnämnd,
- energirådgivningen, en ny kostnadsfri service för stadens invånare, företag och organisationer startade i oktober,
- näringslivsnämnden ombildades från 1 januari 2004 till ett bolag, Stockholms Näringslivskontor AB, inom koncernen Stockholms Stadshus AB,
- Stor-Stockholms Energiaktiebolag (STOSEB) samt Euro Info Centre Stockholm AB likviderades.

Ett axplock övriga händelser

- utredningen om stadens politiska organisation (SPO) presenterade sitt förslag till organisatoriska förändringar,
- upphandling av nytt ekonomisystem avslutades och implementeringen påbörjades,
- stadens hemsida gjordes tillgänglig för funktionshindrade vilket placerar Stockholm i frontlinjen bland Europas offentliga webbplatser,
- för fjärde året i rad hölls sommarfestival för stadens ungdomar veckan innan skolstart i augusti,
- en omfattande upprustning av Vällingby centrum påbörjades,
- stadens erbjudande om att låna hemdator har lockat drygt 6.600 medarbetare,
- i oktober genomfördes årets gymnasiamässa för ca 15 000 nior och med ca 70 utställare,
- från augusti finns Stockholms stads bostadsförmedlings bokningstjänst på Internet,
- 2 000 ungdomar gavs möjlighet att sommarjobba i stadens verksamheter,
- samtliga stadsdelar finns nu på stadens hemsida,
- premiär för stadens nya intressedatabas där arbetssökande kan lägga in uppgifter om sig och vilken typ av jobb de söker i staden,
- utrednings- och statistikkontoret startar en ny undersökningsform, Stockholmsbussen, där förvaltningarna kan skicka med frågor till stockholmarna,
- första spadtaget togs till en ny livsmedelsfabrik på slakthusområdet.

VERKSAMHETEN I FOKUS

År 2003 är det första verksamhetsåret med en ny politisk majoritet på plats i Stockholms stad bestående av socialdemokrater, vänsterpartiet och miljödepartementet. För stadens verksamheter har det inneburit en omställning till delvis helt nya mål. Förmågan att klara av att anpassa sig utifrån en föränderlig omvärld och nya mål är på många sätt en utmaning i kommunal verksamhet. Styrkan kan mätas i förmågan att kunna verkställa och leverera utifrån politiskt uppsatta mål.

Den politiska plattformen har rubriken "En politik för rättvisa, utveckling och ekologisk hållbarhet". De fem inriktningsmålen innebär en politisk vilja att förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna, bygga fler bostäder och utveckla staden, göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad, bryta segregationen och fördjupa demokratin samt ta ansvar för ekonomin. På samtliga punkter har betydande åtgärder vidtagits. Samtidigt återstår mycket.

Förbättrad ekonomi

I budgeten för 2003 fick flera nämnder ökade anslag som var kopplade till målet om att förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna. Samtidigt måste alla verksamheter uppvisa en välskött ekonomi. Det är en stor utmaning att tvingas skära i vissa delar av verksamheten och samtidigt koncentrera resurser till andra delar. Hårda prioriteringar och svåra beslut har varit nödvändiga. Det är glädjande att kunna konstatera att stadens verksamheter i stort sett har klarat av detta svåra uppdrag.

Ett betydande arbete, med gott resultat, har gjorts för att komma tillrätta med underskott i ett antal nämnder. Underskott på hundratals miljoner bland stadsdelsnämnderna har vänts till ett balanserat resultat. Det är en självklarhet att all verksamhet måste rymmas inom befintliga budgetramar. Men en välskött ekonomi är också en helt avgörande förutsättning för en väl fungerande långsiktig planering och verksamhet. Nya resurser som tillförs kommer annars inte att kunna resultera i förväntade effekter utan riskerar istället att nyttjas till befintliga underskott.

Vid sidan av att redovisa en sund ekonomi ställs allt större krav på att kunna redovisa verksamhetsmässiga resultat. År 2003 fattades därför beslut om en rad prioriterade åtgärder inom olika verksamhetsområden. Arbetet med att förbättra kvaliteten i förskolan genom att minska barngruppernas storlek inleddes. En angelägen uppgift har också varit att genom olika åtgärder inom stadens verksamheter ge barn och ungdomar goda förutsättningar för högre utbildning och en bra grund för att ge sig ut i arbetslivet. Stockholms stad kan

också glädjas åt ett mycket högt förtroende bland de äldre inom den kommunala äldreomsorgen. Ett konstaterande som kan göras på grundval av återkommande enkäter och i uppföljningen av kvalitetsgarantin.

Kunniga medarbetare

De kommunala verksamheterna och dess medarbetare måste ständigt utvecklas och ges förutsättningar för detta. Genom kompetensfonden utvecklas nu nya idéer om hur kompetensen hos medarbetarna kan ökas och hur verksamheterna mer långsiktigt kan stärkas och bli mer kostnadseffektiva. En struktur- och handlingsplan för fondens arbete har utarbetats och under senare hälften av 2003 gick arbetet in i en påtagligt operativ fas.

Fördjupad demokrati och effektivare styrning

En omfattande utredning om stadens politiska organisation, (SPO), genomfördes under 2003. Utredningen har i huvudsak behandlat demokrati- och inflytande-frågor, stadens styrning och uppföljning, ansvarsfördelning mellan kommunstyrelsen och olika nämnder samt utformningen av den centrala politiska organisationen. Utredningen presenterade sitt förslag i december 2003. Förslaget remissbehandlades under våren 2004 och underställdes därefter kommunfullmäktige för beslut.

Förutsättningar för tillväxt

En väl fungerande och hållbar infrastruktur är mycket viktig för Stockholms framtida utveckling. Arbetet med försöket med miljöavgifter har pågått intensivt under 2003. Vid sidan av stadens arbete har också ett utrednings- och lagstiftningsarbete på regeringsnivå pågått. Staden har även aktivt medverkat i förhandlingarna och arbetet med att förverkliga den så kallade Citytunneln/Mälartunneln. Södra Länken är färdigbyggd och kvarvarande delar av Norra Länken beslutade. Efter en period av stiltje finns nu en förhållandevis positiv utveckling av stadens infrastruktur och Stockholms stad har varit en aktiv aktör i alla dessa frågor.

Näringslivsutveckling

En viktig fråga är också att fortsätta utveckla arbetet med att skapa goda förutsättningar för näringsliv och besöksnäring. Som ett led i detta arbete har stadens näringslivskontor bolagiserats och bildar nu en gemensam koncern med Stockholm Visitors Board AB och Business Arena Stockholm AB. Det nya bolaget, Stockholms Näringslivskontor AB, inom koncernen Stockholms Stadshus AB, bildades under 2003 och verksamheten trädde i kraft 1 januari 2004.

Omvärlden påverkar

En rad omvärldsfaktorer påverkar i hög grad stadens förutsättningar. Det senaste årets dämpade konjunktur-utveckling har varit särskilt påtaglig i Stockholm eftersom de branscher som drabbats hårdast är särskilt betydelsefulla just här. Ökad arbetslöshet påverkar staden både genom minskade skatteintäkter och ökade kostnader för ekonomiskt bistånd.

Det kommunala utjämnningssystemet har stor betydelse för stadens ekonomiska förutsättningar. En statlig utredning har haft i uppdrag att se över systemet och presenterade ett förslag i oktober 2003. Staden arbetade mycket aktivt med frågan under 2003 och inkom till finansdepartementet i februari 2004, efter beslut i kommunstyrelsen, med ett remissvar som sammanfattar stadens synpunkter.

Annika Billström
Finansborgarråd

Nu går vi vidare

Stockholms stads organisation präglas av en vilja att ta ansvar och utveckla verksamheterna. Lyckligtvis finns inom vår stad också väldigt många engagerade och kunniga medarbetare. Bägge dessa konstateranden bådär gott inför framtiden.

Med det arbete som lagts ner under 2003 finns en stabil grund att bygga på inför stora framtida utmaningar. Vi vet att såväl kommuner som landsting de kommande åren står inför mycket stora åtaganden och krav på förändringar samtidigt som det ekonomiska utrymmet med all sannolikhet kommer att vara begränsat. Fokus måste nu läggas på att åstadkomma utveckling i de kommunala verksamheterna.

Bosse Sundling
Stadsdirektör

Verksamheten

Ny ingress kommer

Mål för verksamheten

Den politiska majoriteten i Stockholm bestående av socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet lade i budgeten för 2003 fram en ny politik för rättvisa, utveckling och ekologisk hållbarhet.

Kommunfullmäktige fastställde fem övergripande inriktningsmål med prioriterade inriktningar som skall gälla för de kommande fyra åren. Målen skall ge stadens nämnder och bolagsstyrelser en tydlig vägledning samtidigt som de genom sin långsiktighet skall ge stabilitet åt

den långsiktiga planeringen av verksamheten.

De fem övergripande inriktningsmålen är:

- Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna
- Bygga bostäder och utveckla Stockholm
- Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad
- Bryta segregationen och fördjupa demokratin
- Ta ansvar för ekonomin.

FÖRBÄTTRA VÄLFÄRDEN OCH DE KOMMUNALA VERKSAMHETERNA

Ge alla barn och unga en bra start i livet

En rad åtgärder genomfördes under 2003 för att förbättra barns och ungdomars villkor i Stockholm och ge dem ökade möjligheter att påverka sin vardag.

Stockholms stad antog under 2003 en förskoleplan. Där prioriteras vissa av läroplanens områden som barns förmåga att kommunicera och uttrycka sig i olika former och språk. I förskoleplanen poängteras även vikten av barns och föräldrars inflytande i verksamheten.

Barngruppernas storlek i stadens förskolor minskade och nya förskoleavdelningar öppnades under året. En minskning skedde med ett barn per grupp. Barnomsorgsgarantin uppfylldes med ett fåtal undantag.

Den 1 januari 2003 infördes allmän förskola. Alla fyra- och femåringar erbjuds numera avgiftsfri pedagogisk gruppverksamhet tre timmar per dag.

Skolbarnsomsorgen har i stor utsträckning integrerats i skolan, något som underlättar ett helhetsperspektiv på barnens utveckling och lärande.

En helhetssyn på barns och ungas uppväxt omfattar även tiden utanför skolan. I staden finns det ett utbud av olika mötesplatser för barn och ungdomar, både fritidsgårdar och tillfälligt organiserade festivaler och utflykter. I utvecklingen av verksamheterna tas barns och ungdomars idéer och initiativ tillvara. Särskilda aktiviteter anordnas för att stärka flickors roll i grupperna eller ge stöd till barn med ensamstående föräldrar.

Barn, ungdomar och funktionshindrade är prioriterade när det gäller exempelvis fördelning av attraktiva träningstider i stadens anläggningar. Ca 80 % av nyttjandet har avsett verksamhet för dessa grupper. S:t Eriks cupen, som är en fotbollsturnering för ungdomar, engagerade under året 3 670 lag, varav ungefär hälften var stockholmslag. Inom ramen för folkhälsoarbetet startade ett särskilt projekt som vänder sig till överviktiga barn.

Ökad livskvalitet för de äldre

Äldre har rätt till ett gott liv med god vård och omsorg,

Bild: från Kompetensfondens äldreomsorgssatsning

trygg tillvaro och social gemenskap. De äldre skall ha ett reellt inflytande över sin vardag. Möjligheterna till delaktighet och påverkan startar i samband med biståndsutredning eller vid vårdplanering där stor vikt läggs vid att den enskildes önskemål skall lyftas fram. Det dagliga livet skall också innebära en meningsfull tillvaro med social gemenskap, utevistelser eller aktiviteter av olika slag.

Anhöriga fyller en viktig funktion. Den möjlighet som finns för anhöriga att kunna vårda sina närstående med stöd och avlastning från stadens äldreomsorg är mycket viktig och betydelsefull för känslan av livskvalitet även om vård- och omsorgsbehovet är stort. Stadsdelsnämnderna erbjuder avlösning i hemmet, trygghetslarm, hemvårdsbidrag, dagverksamhet, växelvård och tillfälligt boende. Några stadsdelsnämnder har inrättat en särskild funktion för att arbeta med stöd till anhöriga, en s.k. anhörigkonsulent.

Tillgången på bra och funktionella vård och omsorgsboenden är en viktig del för kvaliteten i verksamheten. Utbyggnaden av äldreboenden med tillgång till egna rum fortsatte under 2003 och 186 nya heldygnspplatser inom äldreomsorg tillkom. Dessutom gjordes standardhöjande åtgärder i 548 lägenheter.

I dag förekommer lediga servicelägenheter i stadens utbud av äldreboende. I december fattade kommunfullmäktige beslut som gör det möjligt att omvandla servicehus till seniorboende med hyresrätt. Detta innebär att det kommer att bli möjligt för stadens äldre som fyllt 65 år att via Stockholms Stads Bostadsförmedling AB köa till dessa lägenheter. Stadsdelsnämnderna har lämnat förslag till vilka servicehus som kan vara lämpliga att omvandla till seniorboende med hyresrätt.

Satsningar på de mest utsatta

De mest utsatta människorna är samtidigt de som har svårast att göra sina röster hörda. Staden har därför under 2003 satsat på akuta insatser för hemlösa och psykiskt sjuka.

Tak-över-huvudet-garantin har i stort sett uppfyllts genom boenden på bl. a. härbärgen. Flertalet stadsdelsnämnder har arbetat med rörliga team som ger stöd till psykiskt funktionshindrade i deras boende. Vidare har satsningar gjorts på stöd till anhöriga till psykiskt sjuka och särskilda insatser har gjorts för att stödja barn vars föräldrar är psykiskt sjuka eller har missbruksproblem. Staden har också utökat arbetet med kvinnor och deras barn som utsatts för våld.

För att motverka missbruk och kriminalitet är det före-

byggande arbetet viktigt. Under året har insatser gjorts för att informera elever och för att öka föräldrars medvetenhet om drogproblem. Vidare har arbetet med att stödja brottsoffer utvecklats i samverkan med polisen.

Satsningar för att behålla och rekrytera medarbetare

För att ge medarbetarna goda förutsättningar att erbjuda kvalitativt arbete har staden under 2003 arbetat med satsningar inom fyra särskilt strategiska områden; bromsa den negativa sjukfrånvaroutvecklingen, säkra kompetensförsörjningen, motverka osakliga löneskillnader samt skapa bra ledarskap på alla nivåer.

Sjukfrånvaron minskade något i staden under 2003 vilket är ett trendbrott efter den ökning som skett sedan 1997. Jämfört med år 2002 har en minskning skett med 0,2 procentenheter. För olika yrkesgrupper är minskningen störst bland vårdbiträden i äldreomsorgen. För att stödja sjukskrivna medarbetare att återgå i arbete pågår flera projekt. Satsningen på hälsocoacher som en del i friskvårdsarbetet har också fortsatt under året. I samarbete med stadsdelsnämndernas idrottsförening utbildades drygt 300 hälsocoacher på stadens förvaltningar.

Arbetet med kompetensförsörjning inom stadens prioriterade verksamheter har inneburit att insatser gjorts inom olika områden. Syftet har varit att behålla och utveckla medarbetares kunskap och kompetens, utveckla och stödja chefsarbete och ledarskap, arbetsorganisationsutveckling samt underlätta och stimulera omställning, rörlighet och rekrytering. Kompetensfonden som inrättades under 2003 ger möjligheter att på ett helt unikt sätt göra stora insatser för medarbetarnas kompetensutveckling.

Analys och översyn av lönenivåerna i staden fortsatte under året. Några osakliga löneskillnader har hittills inte konstaterats på den stadsövergripande nivån. Arbetet drivs nu vidare på respektive förvaltning. I Kommunals nya löneavtal enades parterna om att prioritera ett antal yrkesgrupper inom vård och omsorg. Även den stora gruppen medarbetare som utgörs av kvinnor i stadens breda verksamheter har varit särskilt i fokus.

Staden driver centralt ett antal olika program för utveckling och rekrytering av chefer.

Stadens "Ledardag 2002" har följts upp och fördjupats genom att stadens chefer inbjudits till tre ledardagar under 2003 med följande teman; Hälsa, Framtid och Mångfald.

KOMPETENSFONDEN

– investerar i lusten att lära, växa och utvecklas

Stockholms stad inrättade i maj 2003 en kompetensfond med ett kapital på 2 mdkr. Fonden har som mål att:

- tillgodose stadens behov av att rekrytera och utbilda medarbetare så att staden kan anställa rätt utbildad personal till alla typer av jobb,
- finansiera långsiktiga utvecklingsprojekt i den kommunala verksamheten avseende framför allt arbetsorganisation och ledning,
- bidra till en ökning av sysselsättningsgraden bland människor som står utanför eller har svårt för att komma in på arbetsmarknaden,
- allmänt främja näringslivet genom utbildning av arbetskraft inom vissa bristyrken.

Under året inrättades ett kansli med uppgift att administrera kompetensfonden. Ett omfattande arbete har lagts ned på att i samråd med förvaltningsledningar och chefsgrupper inom olika verksamhetsområden diskutera och identifiera områden och uppslag som kan utmynnas i olika projekt. Detta har varit ett nödvändigt förarbete som kommer att leda till olika aktiviteter och projekt under 2004.

Chefsutveckling

En av kompetensfondens prioriterade uppgifter är att stödja och utveckla ledarskapet i staden. Arbetet kommer i första hand att inriktas på gruppen enhetschefer som är en nyckelgrupp i det förändringsarbete som kommer. Arbetet har under hösten 2003 till stor del ägnats åt att målbestämma, planera, organisera och informera om fondens uppdrag.

Pedagogisk verksamhet

Fondens kansli har under hösten 2003 fört en dialog med stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen utifrån de utvecklingsområden inom det pedagogiska området som anges i kommunfullmäktiges budgetbeslut för år 2004 och de förslag och synpunkter förvaltningarna framfört inom respektive utvecklingsområde. Inom språk, matematik och IT i skolan har ett planeringsarbete påbörjats.

Individ- och familj

En kartläggning har genomförts under hösten i syfte att dels bilda underlag till en övergripande kompetensutvecklingsplan för olika personalkategorier inom individ- och familjeomsorgen, dels stimulera till olika utvecklingsprojekt.

Ett utvecklingsprojekt handlar om metodutveckling när det gäller familjevård och drivs av stadsdelsförvaltningarna Kungsholmen, Norrmalm, Östermalm, Katarina-Sofia och Maria-Gamla stan, tillsammans med polisens familjevårdsenhet. Ett seminarium om mäns våld mot kvinnor har genomförts av socialtjänstförvaltningen med ekonomiskt stöd från kompetensfonden.

Äldreomsorg

Under 2003 har kompetensutveckling erbjudits samtliga yrkesgrupper inom äldreomsorgen. En stor del har bestått av högskoleutbildningar för olika yrkesgrupper. Utbildning inom organisation och ledarskap har riktats till chefer och blivande chefer. Utbildning i samtalsmetodik har erbjudits biståndshandläggare, enhetschefer samt sjuksköterskor. Kompetensutveckling på högskolenivå har också genomförts inom demens, neuropsykologi, projektledning, teamutbildning och kvalitetsarbete.

Övriga kurser som genomförts är:

- rehabilitering av hjärnskadade samt stroke-rehabilitering för paramedicinare,
- kurser i afasi, handledning, kostkunskap, diabetes och kontaktmannaskap för vårdbiträden och undersköterskor,
- riktade seminarierierier för enhetschefer, sjuksköterskor, paramedicinare samt övrig personal kring aktuell äldreomsorgsforskning i samarbete med Stiftelsen Äldrecentrum och Ersta högskola,
- 10 kurser för förskrivningsrätt för sjuksköterskor med sammanlagt 204 deltagare

En stor satsning som kommer att fortsätta är vårdbiträdesutbildningar för dem som inte har grundutbildning.

Sammantaget har därmed cirka 2 350 personer deltagit i olika utbildningar, kurser och seminarier inom äldreomsorgen.

Omsorg om funktionshindrade

Stockholms stad har från ESF-rådet (Europeiska socialfonden) fått Växtkraft Mål 3-medel för ett samlat analys- och kompetensutvecklingsarbete inom hela stadens omsorg om funktionshindrade "Lys, kompa och funka". Från hösten 2003 har projektet organisatoriskt och ekonomiskt förts över från socialtjänstförvaltningen till kompetensfonden.

Under våren slutfördes analysfasen Steg 1 som påbörjats hösten 2002. Som ett resultat har en basutbildning på gymnasienivå för vårdare och personliga assistenter arbetats fram. Fyra kurser med totalt 120 deltagare har startat under hösten.

I Steg 2, som startade den 1 oktober 2003 genomfördes kompetensutveckling på enhetsnivå, förvaltningsnivå och gemensamt över staden utifrån det kompetensbehov som framkommit i analyserna. Arbetsplatserna har också utsett kompetensombud, som har i uppdrag att vara inspiratör och informatör samt följa utvecklingen under projektets gång på sin arbetsplats.

IT i omsorgen

Nya tekniska lösningar kan effektivisera administrationen och möjliggöra att en större del av arbetstiden kan läggas på omsorg om brukarna. Ett effektivt och verksamhetsanpassat verksamhetsstöd ger förbättrad kvalitet i vården genom ökad säkerhet, bättre dokumentation, effektivare administration och utvecklad kommunikation. Den nya tekniken skall också leda till att skapa obrutna vårdkedjor mellan landstinget och kommunens verksamheter samt ge förutsättningar för att brukarna och deras anhöriga får tillgång till bra och tillförlitlig information. Nuvarande verksamhetsstöd kan bli bättre och skall utvecklas för att leva upp till morgondagens krav.

mCity, mobila tjänster

mCity har arbetat med testprojekt inom ett antal olika områden för att genom ny och enkel teknik underlätta och förenkla olika rutiner. Inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade har vikariehantering via sms testats samt schemaläggning. Fyra enheter ingår i testverksamheten.

BYGGA BOSTÄDER OCH UTVECKLA STOCKHOLM

Fungerande näringsliv och arbetsmarknad

Stockholm skall vara en stad i förändring och utveckling. För detta krävs att arbetsmarknaden fungerar och att näringslivet ges goda förutsättningar. För stadens näringsliv är IT, bio- och miljöteknik viktiga områden.

Telecom- och IT-branschen har under en längre tid präglats av negativa prognoser och varsel om uppsägningar. I syfte att möta aktuella neddragningar har näringslivsnämnden i samarbete med Stiftelsen Electrum utvecklat insatser inom dessa branscher.

I samverkan med näringslivsnämnden har aktörer från kommuner, högskolor och näringsliv tagit fram en handlingsplan för åtgärder som är viktiga för att behålla och utveckla regionens konkurrenskraft inom biomedicin och bioteknik. Handlingsprogrammet har antagits av det regionala partnerskapet för tillväxt i Stockholms län. För att genomföra handlingsprogrammet har Stockholms stad, Karolinska Institutet och AstraZeneca kommit överens om att gå samman och bilda en ideell förening, Stockholm Bioregion. Beslutet innebär att grundarna garanterar finansiering av projektledning m.m. under en femårsperiod till ett sammanlagt belopp av maximalt 5 mnkr årligen.

Småföretagsdelegationen har arbetat med att ta fram ett tillväxtprogram för Stockholm. Syftet är att lyfta Stockholm till norra Europas främsta tillväxtregion. Programmet omfattar följande områden: Stockholmsandan, förkortade kommunala ledtider, lokalförsörjning i hela staden, bättre anpassning av utbildningssystemet till näringslivets behov, infrastruktur och bostäder och mångfald med tillgänglig arbetskraft.

Söderortsvisionen har till syfte att lyfta fram de kvaliteter och möjligheter som finns i Stockholms södra stadsdelar samt stimulera till tillväxt och långsiktigt hållbar utveckling. Arbetet med genomförandet av visionen inleddes under 2002 och har inneburit insatser inom såväl tematiska områden som geografiska fokusområden.

Gatu- och fastighetsnämnden bidrar till att stadens näringsliv utvecklas genom att tillhandahålla byggbar mark till företag som önskar etablera sig eller expandera i staden. Nya arbetsplatser växer fram framförallt i Kista och Hjorthagen/Värtan. Av dessa är Kista det största med delprojekten Kista Science City, Kista Science Tower och Kista Centrum.

Några av årets jubilarer:

Stockholms stadshus 80 år, Stadsbiblioteket 75 år, Kristinebergs IP 70 år, Årsta torg 50 år, Stockholms skolpoliser 50 år, utrednings- och statistikkontoret 25 år och stadens volontärbyrå ett år.

SÖDERORTSVISIONEN

Kommunstyrelsen beslutade i april 2001 att en förvaltningsövergripande arbetsgrupp skulle inrättas inom stadsledningskontoret med uppgift att utarbeta en utvecklingspolicy för stadsdelsområdena söder om Södermalm, eller söderort med ett gemensamt uttryck. Arbetet resulterade i en "Vision för Söderort". Visionens syfte är att lyfta fram de kvaliteter och möjligheter som finns i Stockholms södra stadsdelar samt stimulera till tillväxt och långsiktigt hållbar utveckling.

Kommunfullmäktige beslutade i september 2002 om "Vision för Söderort" och förslag till inriktning för genomförande av visionen. I beslutet gavs berörda nämnder i uppdrag att arbeta med genomförandet av visionen samt Stockholms Stadshus AB att samordna arbetet med genomförandet inom koncernen. Kommunstyrelsen gavs en koordinerande roll i detta arbete inom staden och gentemot externa aktörer.

Arbetet med genomförandet av visionen har inletts vilket inneburit insatser inom såväl tematiska områden som bostäder, infrastruktur, näringsliv, utbildning, mångfald och miljö som geografiska fokusområden som Älvsjö-Vantör-Farsta och Skärholmen-Kungens Kurva. Arbetet har skett i samverkan med företag, fastighetsägare, organisationer och grannkommuner.

Ett exempel är det nära samarbete som sker i Kungens Kurva-Skärholmen med såväl Huddinge kommun som de stora aktörerna i området som t.ex. IKEA, Heron City och CentrumKompaniet i Stockholm AB. Där har arbetet under året inriktats på både övergripande frågor som att utarbeta en vision för området och praktiskt genomförande som upprustning av kommunikationsförbindelser och trygghetsprojekt.

Inom näringslivsområdet pågår arbete med att öka antalet arbetsplatser och förstärka servicestrukturen i Söderort. Marknadsföring och information om Söderorts kvaliteter som företagsplats har kontinuerligt skett via näringslivsnämndens samtal med företag om lokalisering, på mässor, o dyl. Med flera företag har diskussioner förts om etablering i söderort. Nämndens nätverk med företagen i Söderort har successivt byggts ut. Arbetet med att ta fram övergripande informationsmaterial om Söderort startade under året. Vidare har ett arbete avseende upplevelseindustrin, inklusive design, inletts.

Bostäder som alla kan efterfråga

Stadens mål är att 20 000 nya lägenheter skall påbörjas under mandatperioden. Hälften skall vara hyresrätter. De kommunala bostadsbolagen, AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder och AB Stockholmshem, skall sammanlagt producera 8 000 lägenheter. För att öka effektiviteten sker arbetet i projektform.

Det inledande arbetet har påbörjats med att identifiera bostadsprojekt som är möjliga att påbörja under perioden. Hittills har ca 16 000 bostäder identifierats. Stadsbyggnadsnämnden har fattat beslut om att påbörja planläggning för 5 313 lägenheter. Detaljplaner för 3 368 lägenheter har antagits.

Markanvisningar har tilldelats för byggande av ytterligare 5 423 lägenheter. Av dessa är 36 % på mark i innerstaden och 64 % på mark i ytterstaden vilket är en ökning av ytterstadens andel mot föregående år.

En ny markanvisningspolicy antogs i juni 2003 av gatu- och fastighetsnämnden som bl.a. innebär att hälften av markanvisningarna skall avse hyresrätter.

Olika åtgärder har vidtagits i syfte att minska boendekostnaderna i nyproducerade lägenheter. Markanvisning har bl.a. gjorts till två byggföretag som profilerar sin verksamhet mot lägre boendekostnader inom kvarteren Vågskvalpet och Godsfinkan i Hammarby Sjöstad. Totalt kommer 300 hyresrätter att byggas under 2004 med planerad inflyttning i slutet av 2005.

Flera andra byggföretag utvecklar för närvarande olika typhuslösningar i syfte att minska produktionskostnaderna. Stadsbyggnadsnämnden arbetar med flera planprojekt ämnade för just dessa hustyper.

Ett hållbart trafiksystem

Staden skall underhålla och utveckla det befintliga trafiksystemet samt effektivisera utnyttjandet av detta. I denna uppgift ingår strategisk trafikplanering, planering och styrning av stadens infrastruktur samt analys och uppföljning av trafikflöden, framkomlighet och trafiksäkerhet.

Kommunfullmäktige beslutade i juni 2003 om att genomföra ett försök med miljöavgifter i Stockholms stad under förutsättning att riksdagen lagstiftar i frågan. Målet är att minska trafiken på de hårdast belastade vägarna med 10–15 % och därmed bidra till en bättre miljö. Försöket beräknas påbörjas i början av 2005 och en folkomröstning om avgiftssystemets framtid skall hållas hösten 2006 i samband med allmänna val. Ett kansli med uppgift att planera, genomföra, utvärdera och kommunicera försöket har inrättats i staden.

För kollektivtrafiken har förberedelser gjorts inför starten i juni 2004 av stombusslinje 2. Busshållplatser och korsningar har byggts om för att ge bussar god framkomlighet och samtidigt skapa god tillgänglighet för trafikanterna. Förbättringar har även utförts utmed de tre befintliga stombusslinjerna i innerstaden.

Cykelnätsutbyggnaden fortsätter genom arbetet med att länka samman stadens cykelbanor och cykelfält till ett sammanhängande nät för hela staden. Syftet är att alltför skall välja cykeln som färdmedel i staden. För närvarande pågår en översyn och utvärdering av de åtgärder som hittills genomförts i innerstaden. Samtidigt pågår framtagandet av en fullständig cykelplan för ytterstaden.

Flera miljöbilsprojekt har drivits under året som syftar till att öka andelen miljöbilar och alternativa bränslen. Projekten riktar sig både till stadens nämnder och till näringslivet. Flera av stadens nämnder har verkat för att höja andelen alternativa drivmedel som används i miljö-

fordonen, att vid nyanskaffning prioritera miljöbilar och att uppmuntra personal och medborgare att välja cykel eller kollektiva färdmedel i stället för bil. Miljö- och hälsoskyddsnämnden följer upp hur stor andel av stadens bilar som är miljöbilar. Under 2003 var antalet miljöbilar 420 av totalt ca 1 000 fordon. Förhandlingar pågår om att utöka antalet tankställen för biogas.

Arbetet med bullerdämpande åtgärder har fortsatt. Åtgärder har vidtagits för cirka 4 500 boende för att säkerställa att bullernivån inomhus är lägre än stadens riktvärde. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har även gjort en kartläggning av buller i Innerstan.

Kommunfullmäktige har i stadens budget för 2003 angivit att nya lågprisbutiker skall kunna etableras i nära

MILJÖAVGIFTER

Kommunfullmäktige beslutade i juni 2003 om att genomföra ett försök med miljöavgifter i Stockholms stad under förutsättning att riksdagen lagstiftar i frågan. Målet är att minska trafiken på de hårdast belastade vägarna med 10–15 procent i syfte att öka framkomligheten i innerstaden och därmed bidra till en bättre miljö. Intäkterna från miljöavgifterna ska enligt fullmäktiges beslut återföras till investeringar i regionens kollektivtrafik. Försöket startar under våren 2005 och en folkomröstning om avgiftssystemets framtid skall hållas i samband med valdagen i september 2006.

Regeringen som förbereder lagstiftningen har tillsatt en förhandlingsman med uppgift att i samråd med Stockholms stad och andra berörda träffa avtal om finansiering och arbetsfördelning m.m.

I Stockholms stad har ett kansli med uppgift att planera, genomföra, utvärdera och kommunicera försöket inrättats. Kansliet har stöd av de resurser och den kompetens som finns hos stadens förvaltningar. Arbetet är också i högsta grad beroende av ett nära samarbete med andra myndigheter och organisationer.

Under 2003 har kansliet genomfört fördjupade trafikanalyser, fortlöpande bedömt behovet av infrastrukturåtgärder och åtgärder inom kollektivtrafiken för att möta en ökad efterfrågan samt analyserat andra effekter av förslaget. Arbetet pågår också med att dela ta fram en utvärderingsstrategi dels göra förstudier som underlag för den kommande utvärderingen.

I enlighet med kommunstyrelsens beslut har ett upphandlingsförfarande avseende tekniska system redan inletts i syfte att spara tid. Tilldelningsbeslut kommer dock inte att fattas förrän riksdagen givit de legala förutsättningarna för försöket.

En kommunikationsstrategi är under utarbetande och kansliet producerar fortlöpande informationsmaterial som sprids framför allt via hemsidan men också via pressmeddelanden, nyhetsbrev och broschyrer. Kansliet anordnar också seminarier och konferenser samt håller pressträffar.

Bland de särskilda insatser som genomförts under 2003 kan nämnas den kunskaps- och attitydundersökning som bygger på 1 533 telefonintervjuer med personer 18–74 år boende i Stockholms län. Enligt undersökningen anser 55 % av stockholmarna att beslutet om att införa trängselavgifter är dåligt, medan 38 % tycker att det är bra.

Datainsamlingen gjordes under oktober månad 2003. Även om många är negativa är bilden splittrad. Kvinnor, unga och ickebilister är genomgående mer positiva till miljöavgifter. Bilburna män och egna företagare är mer negativa.

anslutning till bostadsområden och med god kollektiv trafikförsörjning. En särskild samordningsgrupp har bildats med representanter från gatu- och fastighetskontoret, stadsbyggnadskontoret och näringslivskontoret. Samordningsgruppen har under våren 2003 haft över-

läggningar med åtta dagligvaruföretag vilket resulterat i att de aktuella företagen presenterat ca 120 förslag till lägen för nya butiker. Gatu- och fastighetsnämnden har därefter anvisat mark för uppförande av 3 nya dagligvarubutiker med lågprisprofil.

GÖRA STOCKHOLM TILL EN EKOLOGISKT HÅLLBAR STAD

Under 2003 antog kommunfullmäktige ett nytt miljöprogram för Stockholms stad som skall vara styrande för stadens alla verksamheter. Flertalet nämnder och bolagsstyrelser arbetar med att minska sin verksamhets miljöbelastning med utgångspunkt från miljöprogrammets mål. Många exempel finns också där miljöarbetet är en tydlig del av det integrerade ledningssystemet, ILS, genom att nämnderna i sina verksamhetsberättelser har följt upp de generella åtagandena för miljöarbetet.

Miljörevisionens funktion i Stockholms stad utreds av stadsledningskontoret. Miljörevision är en metod för att effektivisera uppföljningen av nämndernas verksamhet inom miljöområdet. Även miljökriterier i avtal med entreprenörer och andra leverantörer kan följas upp genom miljörevision.

Kommunfullmäktige antog under 2003 ett reviderat växthusgasprogram och gav i uppdrag åt stadens nämnder och bolag att arbeta in stadens klimatmål i den egna verksamhetsplanen och uppföljningen.

Arbetet med att ta fram en strategi för Stockholms vattenarbete i sjöar och vattendrag har intensifierats. Arbetet genomförs i samråd med berörda nämnder och bolagsstyrelser samt Huddinge kommun och Solna stad.

Samtliga stadsdelsnämnder har under året arbetat med Agenda 21 frågor. Många stadsdelsnämnder samarbetar kring olika projekt som projektet grönskande levande gårdar, hållbart resande, företagens miljödiplomering och

energirådgivning. Vissa stadsdelar integrerar också Agenda 21 arbetet med konsument- och demokratifrågor.

Stockholms stad instiftade i budgeten för 2003 den s.k. Miljömiljarden genom att avsätta 1 mdkr i bokslut för 2002. I årets bokslut har ytterligare 100 mnkr avsatts. Avsatta medel skall användas för sanering av förorenad mark, restaurering av sjöar och vattendrag och för att undvika miljö- och hälsoskyddsproblem i framtiden. Stadens nämnder och bolagsstyrelser kan ansöka om medel från miljömiljarden vid två tillfällen, i april 2004 och januari 2005.

I stadens miljöprogram och i budgeten för 2003 har kommunfullmäktige beslutat att staden genom sina upphandlingar skall bidra till en hållbar ekologisk utveckling. I miljöprogrammet finns mål för upphandling av transporter, arbetsmaskiner, ekologiska livsmedel, kemikalier samt grön el. Vid upphandling inom övriga områden skall tydliga miljökriterier tillämpas.

I Stockholms stad pågår för närvarande arbetet med att utforma strategier för att omsätta de politiska målen till krav i kommande upphandlingar samt för att höja miljökompetensen hos stadens upphandlare och inköpare. Genom att på rätt sätt utnyttja stadens stora inköpsvolymer kan staden driva på utvecklingen mot miljövänligare produkter och metoder att utföra tjänster samt generellt bidra till att öka leverantörernas miljömedvetenhet.

BRYTA SEGREGATIONEN OCH FÖRDJUPA DEMOKRATIN

Integration avser alla människor oavsett etnisk bakgrund, religion, fysiskt eller psykiskt funktionshinder, kön, ålder eller sexuell läggning. Integration skall prägla alla stadens verksamheter. Nämnder och bolagsstyrelser skall lägga grunden till integration genom utbildning, ett rikt kulturliv, åtgärder mot diskriminering, möjlighet till försörjning och på god närmiljö.

I förskolan tränas barnens sociala kompetens och språkutveckling. Grundskolan arbetar med värdegrundsfrågor och eleverna får utse representanter i olika påverkansorgan. Inom gymnasieskolan bedrivs olika utvecklingsprojekt för att öka elevinflytandet genom lokala styrelser med elevmajoritet.

I stadens alla verksamheter ges brukarna möjlighet till inflytande genom formella råd och styrelser, öppna nämndsammanträden men också genom återkommande enkäter m.m. Införandet av medborgarförslag vid en del stadsdelsnämnder är ett annat exempel på hur medborgardemokratien kan stärkas. Medborgarförslag kan lämnas in av alla som bor inom stadsdelsnämndsområdet och av lokala föreningar och vid nämndmötet går det att argumentera för förslaget. Förslaget skall beröra stadsdelsnämndens ansvarsområde.

Stadens hemsida har också gjorts mer tillgänglig och sedan 2003 finns samtliga stadsdelsnämnder och bolagsstyrelser samt större delen av stadens facknämnder på hemsidan www.stockholm.se. För funktionshindrade finns delar av innehållet på lättläst svenska.

Konst- och kulturverksamhet kan också stärka och fördjupa integration och demokrati. Här bedrivs allt från pilotprojekt med skivlarverkstäder tillsammans med

invandrarungdomar till stadsbibliotekets stora utbud av bok- och media. Kulturskolans lokaler och verksamhet fungerar som mötesplatser för barn och ungdomar.

Stadsdelsnämnderna har tagit fram lokala utvecklingsplaner för stadsdelsförnyelse i samarbete med medborgarna och lokala aktörer.

Möjlighet till egen försörjning är en faktor som ökar möjligheten till integration. Stockholm Matchning i Kista och Jobbcenter i Skärholmen är exempel på projekt där nämnderna utvecklat metoder för att bättre matcha bidragstagare mot arbetsmarknaden. För personer med dålig förankring på arbetsmarknaden bedrivs ett antal projekt som t.ex. för långtidsarbetslösa somalier i Husby (Iftin). Andra projekt som särskilt riktar sig till långtidsarbetslösa är Jobbpoolen i Vinsta och Råcksta arbetsforum.

Samtliga stadsdelsnämnder arbetar med att utveckla sin konsumentrådgivning, t.ex. genom att medborgarkonto-rets samhällsvägledare hjälper brukaren att hitta relevant information på olika hemsidor. Förebyggande insatser görs genom rådgivning till näringslivet eller kontakter med skolor och föreningar genom föreläsningar om konsumenträtt för elever i skolor nio.

Konsumentnämnden startade sin verksamhet under 2003. Nämnden skall ansvara för den övergripande konsumentverksamheten och främja och stödja konsumentverksamheten inom stadsdelsnämnderna. I detta ingår att arbeta fram ett Konsumentpolitiskt program med en långsiktig strategi och riktlinjer för stadens konsumentverksamhet.

TA ANSVAR FÖR EKONOMIN

Budgeten är ett viktigt instrument för styrning av stadens verksamheter och ekonomi. Budgethållning och måluppfyllelse är förutsättningar för att de medel som kommunfullmäktige har anslagit verkligen används för avsett ändamål.

Budgetuppföljningen syftar till att säkerställa att kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål uppfylls och att stadens verksamheter bedrivs inom fastställd budget. Budgethållningen har varit god och sammantaget visar nämnderna ett nettoöverskott på 378,4 mnkr jämfört med budgeten.

2003 påbörjades en översyn av processen för budgetuppföljning påbörjats. Översynen resulterade i att staden från år 2004 gick över från kvartalsrapporter till tertialrapporter. Även en delårsrapport över det ekonomiska utfallet tas fram. Månadsrapporter med prognos över helårsutfall från varje nämnd infördes också. Detta har ökat förutsättningarna för säkrare prognoser över stadens årsutfall. En översyn av stadens budgetordning gjordes också under 2003. Syftet var att skapa en stabil och över

tiden hållbar utveckling genom en god ekonomiskushållning, en effektiv användning av stadens resurser och hög kvalitet i verksamheten. Kommunfullmäktige beslutade om den nya budgetordningen i mars 2004.

Särskilda insatser gjordes under 2003 för de stadsdelsnämnder som hade stora underskott i bokslutet för 2002.

För 2003 var den kommunala inkomstskatten 18:08 kronor per skattekrona, vilket är en höjning med 50 öre jämfört med 2002. Begravningsavgift utgick med 7 öre per skattekrona vilket är en sänkning med 1 öre jämfört med 2002. För 2003 fastställdes en negativ slutavräkning för kommunalskatten med 239 mnkr jämfört med budgeterade skatteintäkter.

Kommunfullmäktige har även beslutat att effekterna av den tidigare förda politiken med konkurrensutsättningar och privatiseringar skall utvärderas. Med utvärderingen som grund kommer en ny policy för upphandling, kvalitet, utveckling och medborgarinflytande att tas fram under 2004.

Stadens verksamheter

PEDAGOGISKA VERKSAMHETER INOM STADSDELSNÄMNDERNA

Pedagogiska verksamheter inom stadsdelsnämnderna omfattar förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, grundskola och barn med behov av särskilt stöd.

Den 1 januari 2003 infördes allmän förskola för alla fyra- och femåringar. Barnen erbjuds avgiftsfri pedagogisk gruppverksamhet tre timmar per dag. Efterfrågan på platser har inte varit stor, ca 200 barn har varit anmälda under året.

Stockholms stad antog under året en förskoleplan. I förskoleplanen poängteras vikten av barns och föräldrars inflytande i verksamheten. Detta har åstadkommits genom utbildning för medarbetarna och föräldranätverk. Barnskötare har vidareutbildats till förskollärare och flera andra insatser inom kompetensutveckling har gjorts för personalen i förskoleverksamheten. Förskoleplanen gäller både kommunala och, i tillämpliga delar, enskilt drivna förskolor samt fungerar som en vägledning för familjedaghem och öppna förskolan.

Barngruppernas storlek i stadens förskolor har minskat under året och når i genomsnitt rekommendationerna på

14 barn per småbarnsgrupp och 18 barn per grupp i åldern 3-5 år. I december hade grupperna ett barn färre än under mätningen som gjordes på våren. Flera nya avdelningar har öppnats och staden har med ett fåtal undantag uppfyllt barnomsorgsgarantin.

Brukarundersökningar genomfördes under året som omfattar förskoleverksamhet och grundskola inklusive förskoleklass. Resultatet visar att en majoritet av föräldrar och elever är nöjda med verksamheterna. Likaså har stadens inspektörer genomfört inspektioner av såväl kommunala som enskilt drivna verksamheter. Resultatet av dessa inspektioner visar att verksamheterna generellt håller god kvalitet.

Nämnderna har målmedvetet arbetat med att öka måluppfyllelsen inom grundskolan och har arbetat med olika metoder och satsningar utifrån sina lokala förutsättningar. Metoder som använts är t.ex. regelbundet resurstöd i klassen och/eller speciallärare/specialpedagog, mindre studiegrupper, åtgärdsprogram för elever som inte uppnår kunskapsmålen och arrangerande av sommarskolor för de elever som inte får betyget godkänt.

Stadsdelsnämndernas integrering av skolbarnsomsorgen i grundskolorna fortsätter. Huvuddelen av verksamheterna inom skolbarnsomsorgen är i dag integrerade i skolan. Medarbetarna inom skolbarnsomsorgen och lärare arbetar ofta i arbetslag för att förbättra helhetssynen ur pedagogisk synpunkt för eleverna under hela vistelsetiden i skolan.

Antalet barn/elever i	2001	2002	2003
Förskoleverksamhet	33 100	33 500	34 300
varav enskild regi	9 800	10 500	11 300
Förskoleklass/grundskola	75 200	75 800	75 600
varav enskild regi	8 000	9 600	10 300

GYMNASIEUTBILDNING OCH VUXENUTBILDNING UNDER UTBILDNINGSNÄMNDEN

Gymnasieskolan

Staden har 23 gymnasieskolor. Stadens studievägsutbud innehöll 16 av totalt 18 nationella program. Dessutom erbjöds nio sökbara specialutformade program, det individuella programmet, lärlingsutbildning samt International Baccalaureate. Förutom stadens gymnasieskolor finns det också 46 fristående gymnasieskolor i staden.

Den profilering av stadens gymnasieskolor som påbörjats fortsatte under 2003. Genom ett utökat samarbete med högskola, universitet, företag och andra organisationer har nya lokala inriktningar och profileringar skapats. Exempel på detta är Tensta-Ross-projektet, Motorbranschens Gymnasium vid Enskede Gård, Globala gymnasiet knutet till Brännkyrka gymnasium och Fortums samarbete med S:t Eriks gymnasium inom ramen för Lärande i arbetslivet.

Under hösten genomfördes också en gymnasiemässa under tre dagar med ca 15 000 besökare, bortåt 70 utställare och 60 seminarier.

En brukarundersökning som gjordes under vårterminen i årskurs 2 i de kommunala skolorna redovisar att majoriteten av eleverna, 71 %, är nöjda eller mycket nöjda med sin gymnasieskola. Drygt hälften av eleverna vill rekommendera sitt studieprogram och sin skola till andra elever.

Ett nytt resursfördelningssystem för gymnasieskolorna

Några av årets invigningar:

Efter omfattande renovering invigdes Stadsmuseet, Bagarmossen fick ett nyupprustat torg, Årstafältet ett nytt koloniområde, Spånga en ny fotbollshall, en ny stadsbyggnads-expedition i tekniska nämndhuset med utökad service och längre öppettider och ett nytt miljöcentrum för företag.

har beslutats av utbildningsnämnden för att likvärdiga ekonomiska villkor skall gälla mellan kommunala och fristående skolor. Det nya systemet gäller från år 2004.

Från och med höstterminen 2003 erhåller alla stockholmselever i gymnasieskolan SL-kort, oavsett om de går i stadens egna skolor, i andra kommunala skolor eller i fristående gymnasieskolor.

Vuxenutbildning

Grundläggande och gymnasial vuxenutbildning har bedrivits inom ramen för ett ersättningssystem där eleverna har kunnat välja certifierade privata och kommunala vuxenutbildningsanordnare. Kommunal vuxenutbildning bedrivs i egen regi vid tre vuxenutbildningsenheter Åsö, Frans Schartau och i Västerort. Det har funnits 24 privata vuxenutbildningsanordnare. En ny upphandling har skett av vuxenutbildningen som gäller från den 1 januari 2004. Avtal har tecknats med elva privata anordnare.

Vuxenutbildningsmässor har arrangerats med flera tusen besökare vid varje tillfälle.

Statliga medel för vuxenutbildningen beviljades från och med år 2002 för utveckling av en infrastruktur för vuxnas lärande. Inom ramen för projektet "Framtidsvalet" arbetar sex utvecklingsgrupper inom ämnesområ-

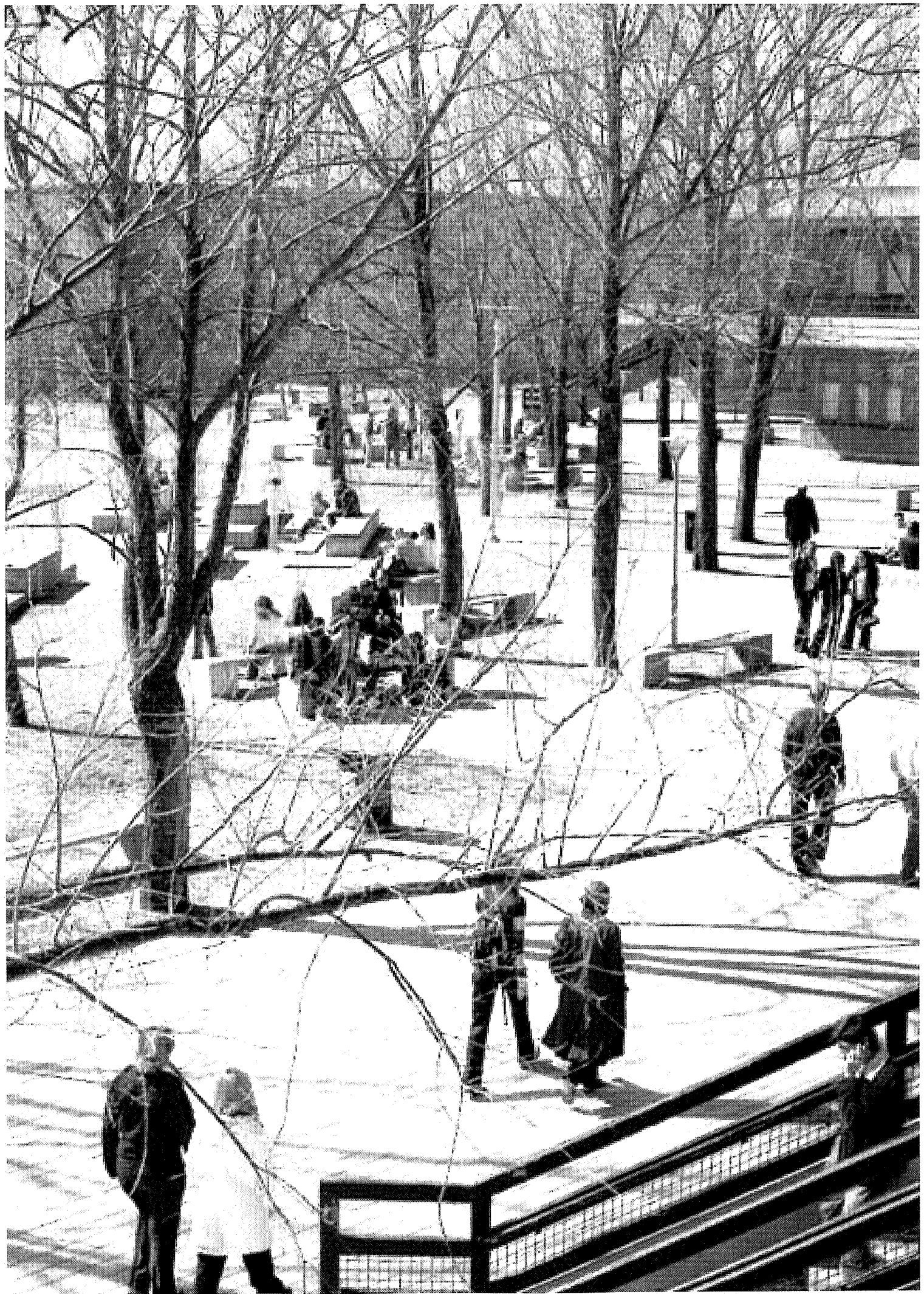
dena rekrytering till studier, validering av vuxnas tidigare kunskaper och erfarenheter, nuvarande och framtida utbildningsutbud, vuxenutbildning och ekonomisk tillväxt, vuxenpedagogik samt lärmiljöer.

Vuxenutbildningscentrum Stockholm startades för att ge samlad information och service till vuxna som vill börja studera och som söker information om studier och studiefinansiering. Under året har verksamheten haft ca 20 000 besökare.

All undervisning i svenska för invandrare (sfi) i staden är upphandlad och bedrevs under 2003 av fyra privata anordnare och en intraprenad. Ny upphandling har skett för 2004 och undervisningen kommer att utföras av två privata anordnare samt i egen regi.

Antal stockholmselever i	2001	2002	2003
gymnasieskolan	20 041	20 667	21 445
varav enskild regi	2 424	3 026	3 863

Antal heltidsstuderande i			
vuxenutbildning inklusive			
i enskild regi	3 970	3 623	7 487
sfi-undervisning	5 100	5 200	5 410
varav i enskild regi	4 080	4 245	4 520

ÄLDREOMSORG

Äldre har rätt till ett gott liv med god vård och omsorg, trygg tillvaro och social gemenskap. Stadens övergripande mål för äldreomsorgen är att:

- i all verksamhet möta den äldre och dennes behov utifrån en helhetssyn,
- arbeta för att stärka vård- och omsorgspersonalen samt anhöriga,
- arbeta för att fler medarbetare kan anställas i stadens äldreomsorg,
- den enskilde äldre får vård och omsorg med kvalitet
- att verka för att utbyggnaden av heldygnspplatser fortsätter.

Utbyggnaden av äldreboenden med tillgång till egna rum fortsatte och under 2003 erhöll stadsdelsnämnderna stimulansbidrag för ny- och ombyggnader. Under året tillkom 186 nya heldygnspplatser inom äldreomsorgen. Dessutom gjordes standardhöjande åtgärder i 548 lägenheter.

År 2003 hade totalt 22 148 pensionärer omsorg. Enligt utrednings- och statistikkontorets befolkningsprognos från år 2002 kommer andelen yngre pensionärer 65-69 år vara någorlunda konstant fram till 2008 och därefter öka i snabb takt. Andelen äldre över 80 år förväntas minska med 20 % fram till år 2020.

Prognosen ställer staden inför en ny planeringssituation. Redan i dag förekommer framför allt lediga service-lägenheter inom stadens utbud av äldreboende. I december beslutade kommunfullmäktige **om möjligheten att omvandla servicehus till seniorboende** med hyresrätt. Detta innebär att det kommer att bli möjligt för stadens äldre som fyllt 65 år att via Stockholms Stads Bostadsförmedling AB köpa till dessa lägenheter. Stadsdelsnämnderna kommer att lämna förslag på vilka servicehus som kan vara lämpliga att omvandla till seniorboende med hyresrätt. För Skärholmens och Östermalms stadsdelsnämnder har beslut redan tagits om omvandling av Frösätra och Byholmens servicehus i Skärholmen samt Floragatans servicehus på Östermalm.

Äldreomsorgsinspektörernas uppgift är att bevaka att en god och jämn kvalitet hålls i omvårdnaden av de äldre. Inspektörerna redovisar kontinuerligt sina granskningar i rapporter till kommunstyrelsens äldreomsorgsbereidning samt en sammanfattande årsrapport till kommunstyrelsen. Under 2003 har inspektörerna utarbetat en metod för granskning av beställarorganisationer. Fyra stadsdelsnämnder Hägersten, Skarpnäck, Vantör och Älvsjö har granskats utifrån detta tillvägagångssätt.

Stadens äldreombudsman tar emot klagomål och synpunkter samt ger råd och information om den kommu-

nala äldreomsorgen. Antalet registrerade kontakter för synpunkter, råd och stöd har fördubblats sedan 2002 och under 2003 mottogs över 1 000 synpunkter via telefon, e-post, brev och besök. Ökningen av antalet kontakter beror på att funktionen som äldreombudsman blivit mer känd genom det informationsarbete som bedrivits samt att nya rutiner med fast telefontid har införts. Under 2003 gav äldreombudsmannen information om stadens äldreomsorg till pensionärer, anhöriga och politiker vid 98 tillfällen.

För ca ett och ett halvt år sedan rådde stor brist på personal inom äldreomsorgen och vid utgången av 2003 har situationen svängt. Detta förändrar emellertid inte det faktum att staden i ett längre perspektiv kommer att ha stora rekryteringsbehov.

Kompetensutveckling har erbjudits alla yrkeskategorier inom äldreomsorgen. Inom ramen för kompetensfonden har 235 personer genomgått vårdbiträdesutbildning. På högskolenivå har utbildning inom organisation och ledarskap riktats till chefer och blivande chefer. Utbildning i samtalsmetodik har erbjudits biståndshandläggare, enhetschefer och sjuksköterskor.

Kompetensfonden har också startat ett projekt med uppdrag att se över det IT-baserade verksamhetsstödet inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade. Målet är att förbättra kvaliteten och effektivisera verksamheten. Bromma stadsdelsnämnd är först med att testa ett nytt IT-stöd och hittills är erfarenheterna goda av försöket.

Under hösten utarbetades ett förslag om att under ett år genomföra ett försök med **förenklad biståndsbedömning** i två stadsdelsnämnder. Försöket innebär att alla som är 80 år och äldre och som vänder sig till sin stadsdelsnämnd normalt har rätt att få serviceinsatser upp till fyra timmar per månad. Kommunfullmäktige beslutade i början av år 2004 om att genomföra försöket.

En utvärdering av kundvalssystemet inom hemtjänsten skall genomföras enligt beslut i kommunfullmäktige i december 2002. Arbetet startade under 2003 och beräknas avrapporteras under 2004. I oktober 2003 hade 12 947 personer hemtjänst i staden. Av dessa hade 71 % utförare i kommunens regi och resterande 29 % i privat.

En undersökning genomfördes under hösten 2003 för att mäta **kvaliteten i hemtjänsten** i hela staden. Liknande undersökningar genomfördes 1995 och 1998. Andelen personer som är nöjda med hemtjänsten är fortfarande hög, men har minskat och är nu 78 % jämfört med 84 % år 1995. Mest nöjda är de äldre med bemedlandet från personalen och minst nöjda med hur personalen informerar om förändringar i hjälpen.

OMSORG OM FUNKTIONSHINDRADE

Staden skall erbjuda en kvalitativ och bra omsorg för de funktionshindrade. De skall känna trygghet i att det finns en god omsorg när de behöver den. De har också rätt att få en likvärdig vård, omsorg och service oavsett var i staden de bor. Insatserna skall utformas utifrån respekt för den enskildes önskemål och val så att den enskilde kan leva ett så gott liv som möjligt.

Samtliga nämnder och bolagstyrelser är ålagda av kommunfullmäktige att årligen upprätta **lokala handikappplaner**. Planerna är ett viktigt styrinstrument för att staden skall uppnå de fastlagda målen.

Utbyggnad av gruppboenden är en prioriterad fråga och stadens inventering visar att behovet av gruppboendestäder är stort. Under 2003 tillkom 34 nya lägenheter vid gruppboendestäder och planering av flera nya lägenheter påbörjades. För att stimulera utbyggnaden av gruppboenden avsattes i samband med bokslutet 2000 och 2001 sammanlagt 295,9 mnkr i stimulansbidrag till om- och nybyggnation. Under året har stadsdelsnämnderna beviljats 30,2 mnkr i stimulansbidrag för ny- och ombyggnation av särskilda boenden.

Arbetet med att **förbättra tillgängligheten** för funktionshindrade i den yttre miljön har fortsatt under året. Gat- och fastighetsnämnden har i samråd med handikapprådet och handikapporganisationerna upprättat tillgänglighetsplaner för stadsdelsnämnderna. Stora delar av årets åtgärdsplan har genomförts eller påbörjats.

Funktionshindersombudsmannens (FO) verksamhet

har präglats av utbildnings- och informationsinsatser samt aktiviteter med anledning av det Europeiska Handikappåret. Aktiviteter har ordnats i samarbete med stadens nämnder, handikapporganisationer och med berörda handikappråd. FO har medverkat i olika arbets- och referensgrupper samt i samarbetsmöten med frågor som berör stadens handikapppolitik. Enskilda personer med funktionshinder och deras närstående har anlitat FO för att få råd och vägledning.

EU-kommissionen utlyste **år 2003 till det Europeiska Handikappåret** i syfte att öka kunskaperna om hur det är att leva med en funktionsnedsättning och om samhällets ansvar för funktionshindrade. Stadens nämnder har genomfört olika aktiviteter som t.ex. seminariedagar för politiker, förvaltningschefer och berörda medarbetare samt informationskampanjer för allmänheten.

Ett **valfrihetssystem med kundval** infördes i början av 2002 inom hemtjänst, ledsagning och avlösning för funktionshindrade. Det har, utöver de kommunala alternativen, funnits enskilda utförare att välja mellan inom hemtjänst, avlösarverksamhet och ledsagning. Under året har det funnits 30 enskilda utförare som erbjuder omvårdnadstjänster och fyra enskilda utförare som endast erbjuder städtjänster. För ledsagning och avlösning har sex enskilda utförare erbjudits och en för enbart ledsagning. Utvärdering av valfrihetssystemet startade under året och beräknas avrapporteras under 2004.

INDIVID- OCH FAMILJEOMSORG INKLUSIVE SOCIALPSYKIATRI

Stockholms stads socialtjänst skall präglas av respekt för den enskilde individen liksom av helhetssyn, samverkan och prevention. I stadens budget betonas även vikten av uppsökande och förebyggande arbete samt insatser för barn vilkas föräldrar har missbruksproblem eller psykiska funktionshinder. Staden prioriterar det förebyggande arbetet.

Drog- och brottsförebyggande arbete pågår inom Preventionscentrum Stockholm, Precens. Under 2003 gjordes en uppföljning av 2002 års drogvaneundersökning i Stockholms skolor. I april genomfördes en föräldrakampanj med fokus på tillgängligheten av alkohol för unga. Syftet var att uppmärksamma tonårsföräldrar på riskerna med ungdomars alkoholkonsumtion samt att motverka langning. Precens har genomfört inköpsstudier avseende folkölsförsäljning i samverkan med tio stadsdelsnämnder. Tillsammans med ett antal skolor bedrivs arbete för att förbättra undervisningen om alkohol, narkotika och tobak samt för att utöka föräldramedverkan.

Under 2003 har olika former av brottsofferstöd utvecklats i samverkan med polisen. Vilket sker genom en med-

lingssamordnare stationerad vid polisens ungdomsrotel och genom stödcentrum vid närpolisstationer.

Nya riktlinjer för stadens insatser för psykiskt funktionshindrade antogs under året.

Ett nytt kollektivboende för fem boende öppnades i Skarpnäck. Efterfrågan på boenden är stort och planering av nya enheter pågår.

Även under 2003 anslog staden 10 mnkr till **arbetet med rörliga team** som fördelades till 14 stadsdelsnämnder. De rörliga teamen har arbetat uppsökande vid störningssituationer och förebyggande med klienters motivation för att undvika vräkningar.

I flera stadsdelsnämnder har **verksamheten med personliga ombud** för psykiskt funktionshindrade utvecklats under året. Personliga ombud arbetar på den funktionshindrades uppdrag för att samordna olika insatser som syftar till att ge den funktionshindrade personen ökad livskvalitet och ett mer självständigt liv.

Ett arbete med att **utveckla anhörigstödet** till psykiskt funktionshindrade pågår. Anhöriggrupper har etablerats i samverkan med landstinget samt med klient- eller intres-

seorganisationer. Genom samarbete med landstinget finns det även särskilda grupper för barn till psykiskt funktionshindrade.

Det är fortsatt svårt att hitta familjehem för placering av både barn och vuxna.

Staden har en **tak-över-huvudet garanti för de hemlösa**. Det finns ca 930 platser för boende med olika nivåer av stöd för hemlösa inom socialtjänstnämnden, Stiftelsen Hotellhem (SHIS), frivilligorganisationer, privata entreprenörer och projekt Basen. Vid sidan av detta har Stiftelsen Hotellhem ca 1 000 genomgångslägenheter. Sedan 1999 har ca 220 nya härbärgesplatser och olika former av stödboenden tillskapats, varav 60 platser i s.k. lågröskelboenden, under innevarande mandatperiod. Arbetet har

utvecklats genom en närmare samverkan mellan socialtjänsten och Stiftelsen Hotellhem. Nya boenden och utvecklingen av arbetssätt har bidragit till att antalet boenden på härbärgen. Såväl antalet personer har minskat, från 2 605 personer 2002 till 2 449 personer 2003, som antalet nätter har minskat, från 64 449 till 62 204.

Missbruksvården bedrivs på olika sätt i stadsdelsnämnderna beroende på de lokala behoven. I stadsdelsnämnder med en generellt sett ung klientgrupp är verksamheten organiserad i särskilda ungdomsenheter. Bland de yngre är blandmissbruk vanligt. Våld, kriminalitet och psykisk ohälsa är vanligt i kombination med missbruk. Flera stadsdelsnämnder har strukturerade öppenvårdsprogram. Vantörs stadsdelsnämnd bedriver ett särskilt

samarbetsprojekt med kriminalvården, beroendevården och frivilligorganisationer inom ramen för projektet Mobilisering mot narkotika.

Under 2003 ökade staden **insatserna för utsatta kvinnor och deras barn**. Ett särskilt kriscentrum erbjuder mottagning med samtal, samtalsgrupper, praktiskt stöd liksom en jourtelefon som är öppen dygnet runt. Vid det

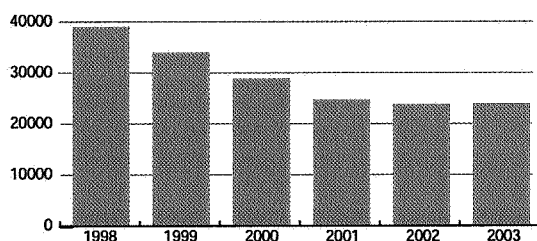
skyddade boende som centret driver bodde 69 kvinnor och 78 barn under år 2003. Under året gjordes särskilda satsningar på dessa barn. Barnen har fått möjlighet till enskilda samtal om sina upplevelser och möjligheter att delta i gruppverksamhet på olika teman med anknytning till deras livssituation.

EKONOMISKT BISTÅND

Staden har sedan 1999 arbetat med att öka andelen personer som har egen försörjning och minska andelen personer som behöver ekonomiskt bistånd. **Målet är att halvera antalet biståndstagare** i staden från 37 000 år 1999 till 18 300 år 2004. Under 2003 mottog i genomsnitt ca 14 220 vuxna personer per månad ekonomiskt bistånd. Det är jämfört med 1999 en minskning med 38 %.

Ett antal stadsdelsnämnder har i det närmaste uppfyllt halveringsmålet medan minskningen varit mindre i andra stadsdelsnämnder. Mot slutet av 2003 har en ökning av antalet biståndstagare kunnat skönjas. Detta beror främst på en ökande arbetslöshet.

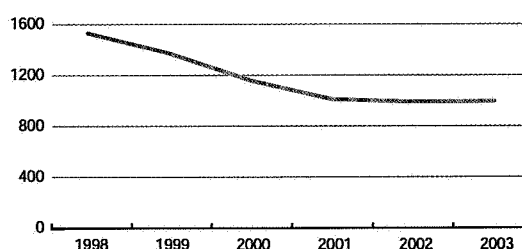
Antalet hushåll i Stockholms stad med ekonomiskt bistånd, 1998–2003

Kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd uppgick 2003 till 991 mnkr. Det är en ökning jämfört med 2002 då kostnaden uppgick till 984 mnkr. Ökningen beror på att medelbidraget ökat vilket förklaras av allmänna kostnadsökningar samt att staden infört rätt till SL-kort för biståndstagare. Kostnadsökningen hade varit större om inte det statliga äldreförsörjningsstödet införts vid års-

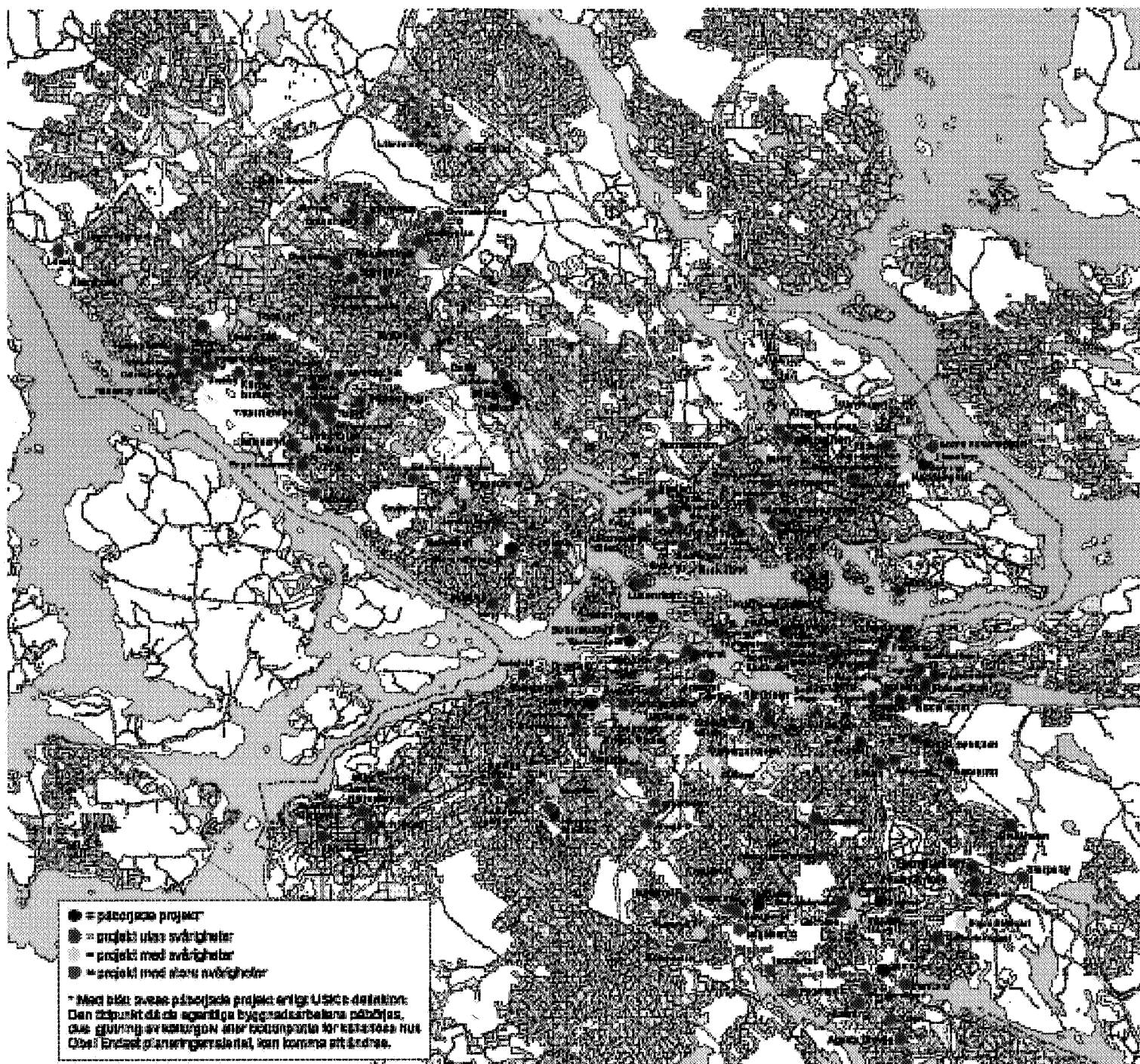
skiftet 2002/2003. Jämfört med 1999 har kostnaderna minskat med 359 mnkr eller 27 %.

Kostnadsutvecklingen totalt i Stockholms stad, 1998–2003

Antalet bidragsmånader per hushåll har minskat från 6,5 månader 2002 till 6,1 månader 2003. Likaså har andelen hushåll som uppburit bistånd 10 månader eller mer minskat från 36 % till 33 %.

Staden arbetar aktivt med att få fler personer att kunna försörja sig genom eget arbete i stället för att få ekonomiskt bistånd. Under året har särskilda satsningar gjorts för invandrare som studerar svenska, arbetslösa ungdomar och personer med sociala och medicinska hinder. Staden samarbetar också med arbetsförmedlingen, olika utbildningsanordnare och försäkringskassan för att bistå personer med att få sysselsättning eller annan försörjning. Ett viktigt redskap är individuella handlingsplaner. För de anställda har staden arbetat med kompetensutveckling och erfarenhetsspridning.

BOSTADSBYGGANDE

Bostadsbyggnad utgör en av stadens främsta prioriteringar. Efterfrågan på bostäder i Stockholm är stor. Orsaken är dels den stora inflyttningen till staden under 1990-talet, dels det fortsatt stora barnafödandet. Det finns således ett stort uppdämt behov av både fler bostäder och av större bostäder.

Under mandatperioden 2002–2006 planeras för 20 000 nya lägenheter i Stockholms stad. Arbetet har påbörjats med att identifiera bostadsprojekt som är möjliga att påbörja under perioden. Ca 16 000 lägenheter har identifierats.

Under 2003 ökade antalet lägenheter i staden med

3 763. Det ger ett totalt bostadsbestånd på 413 405 i flerbostadshus och småhus. Nybyggnad svarade för 2 715 färdigställda lägenheter, varav 97 i småhus, ombyggnadsverksamheten gav ett tillskott på 1 052 nya lägenheter och 4 lägenheter i småhus revs.

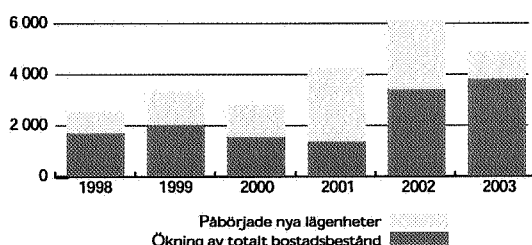
Av de nybyggda lägenheterna i flerbostadshus är 68 % bostadsrätter och resten hyresrätter. Det är en ökning av andelen hyresrätter jämfört med tidigare år. Flest nya lägenheter i flerbostadshus tillkom i Inre staden med 73 %, 16 % i Söderort och 11 % i Västerort. Antalet påbörjade lägenheter uppgick till 1 112 under året.

**Bostadsbestånd samt bostadsbyggande och ägarbyten efter
hustyp och upplåtelseform/ägare i Stockholms stad 2003**

	Nybyggnation	Ombyggnation	Rivningar	Ombildningar	Övriga ägarbyten	Bestånd 2003	Bestånd 2002
Flerbostadshus	2 618	1 048				370 011	366 345
Allmännyttan	554	33		-431	-362	102 711	102 917
Övriga hyresrätter	285	663		-4 587	362	114 602	117 879
Bostadsrätter	1 779	352		5 018		152 698	145 549
Småhus	97	4	-4			43 394	43 297
Hela staden	2 715	1 052	-4			413 405	409 642

Stadsbyggnadsnämnden påbörjade också planering för att upphäva vindsinredningsförbudet i innerstaden. Det är svårt att bedöma hur många nya lägenheter som kan tillskapas på detta sätt, men planerna kommer att leda till en förenkling av stadsbyggnadsnämndens arbete och därmed en minskning av handläggningstiderna.

Bostadsbestånd och byggande 1998–2003

Flera nya studentbostadsprojekt är under planering som vid Roslagstull och genom omvandling av den s.k. Skatteskrapan på Södermalm till ca 600 studentbostäder. Under 2003 påbörjades 35 studentbostäder på Södermalm och i Kista färdigställdes 128 lägenheter.

Förberedelser pågår tillsammans med berörd stadsdelsnämnd för en boutställning i Tensta 2006.

Försäljningen av tomträtter till småhusägare fortsatte med totalt 248 friköp under 2003. Under perioden 1998–2003 har totalt 16 839 friköp genomförts.

**Större planerade och pågående bostadsprojekt
Hammarby Sjöstad**

Området är fortfarande stadens största bostadsprojekt och svarar för över 40 % av bostäderna i nya planer. I området kommer totalt ca 7 500 lägenheter att produceras och av dessa är ca 2 500 redan färdigbyggda. Härutöver har två större detaljplaner antagits med sammanlagt 1 400 lägenheter. Med nyligen antagna detaljplaner har drygt hälften av lägenheterna för byggprojektet Hammarby Sjöstad planlagts. Med planen för Hammarby Gärd fullbordas vattenfronten mellan Lumafabriken och broarna vid Skanstull och en mindre hamnbassäng skapar plats för småbåtsliv intill de nya bostäderna.

Liljeholmen

Överbyggnaden av Liljeholmens tunnelbanestation fortsatte under 2003. Ett nytt stadstorg anläggs och kring torget byggs 200 lägenheter, 2 000 kvm butiker och 12 500 kvm kontor. Projektet sker i samarbete mellan Storstockholms Lokaltrafik (SL), JM AB och gatu- och fastighetsnämnden och beräknas vara klart 2008. Projektet är förberett för att bli ett av stadens första prov på 3D-fastighetsbildning som innebär att skilda funktioner belägna ovanpå varandra kan komma att utgöra egna fastigheter.

Utformningen av Liljeholmskajen lades också fast i en ny plan under året. Planen omfattar omkring 700 lägenheter i bl.a. fyra 22-vånings höghus utmed kajen. I områdets närhet byggs den nya Årstabron som beräknas vara klar 2005. På höjden bakom dessa, i Årstaberg, antogs även en plan för 250 lägenheter.

Midsommarkransen

AB Familjebostäder har fått en markanvisning för ca 100 nya lägenheter i Midsommarkransen. Friytor sparas genom att riva den gamla barnstugan och på dess plats bygga de nya bostadshusen med en ny barnstuga insprängd. En förtätning kräver dock att de nya husen ansluter väl till stadsdelens speciella förstadsarkitektur från tidigt 1900-tal.

Planarbete pågår för Telefonplans omvandling vilket innebär att upp till 2 000 lägenheter kommer byggas i området i flera etapper. Området ligger i direkt anslutning till Telefonplans tunnelbanestation och omfattar i huvudsak intilliggande industrifastigheter kring Ericssons gamla huvudfabrik och längs Tellusborgsvägen.

Kvarteret Persikan på Södermalm

I kvarteret Persikan ligger i dag SL:s Söderhall. Där har planeringen fortsatt för att möjliggöra ca 750 nya bostäder. Huvudalternativet är att den gamla hallen rivs och ersätts med en ny i källaren under det nya bostadskvarteret.

Beckomberga

I Beckomberga fortsatte planeringsarbetet för ca 800

lägenheter samtidigt som ett närsjukhus växer fram i delar av det gamla mentalsjukhuset. Byggnadernas kulturvärden samt parkens kultur och naturvärden skall värnas. Byggstart planeras för 600 lägenheter 2004.

Långbro sjukhusområde

En detaljplan för 450 lägenheter är klar. Hela projektet omfattar ca 700 lägenheter i både om- och nybyggnad. Planarbete pågår för resterande del.

Stora Sköndal

Planering pågår för runt 750 lägenheter, varav ca 500 i radhus. Bostäderna planeras i anslutning till diakoni- anstaltens olika institutioner.

Övriga stadsutvecklingsområden m.m.

I övriga större stadsutvecklingsområden som Nordvästra Kungsholmen, Värtan-Frihamnen och Norra station fortsatte planarbetet under 2003.

Inom ramen för Söderortsvisionen pågår ett arbete kring utveckling och tillväxt i stadens åtta stadsdelar i söderort där målet är att bygga 18 000 nya bostäder och skapa 20 000 nya arbetsplatser inom en tioårsperiod.

I framtidsbilden för Kista Science City är inriktningen att Kista skall bli världens främsta Science City med universitet, företag, bostäder, service, kultur, sport och rekreation. Till framtidsbilden hör också Järva friområde.

Översiktsplanen skall omprövas av kommunfullmäktige vid varje majoritetsskifte. Arbetet med att revidera Översiktsplan 99 pågår. Det sker inom projektet "Stockholm 2030".

TRAFIK OCH INFRASTRUKTUR

I staden pågår en mängd olika trafik- och infrastrukturprojekt. Projekten varierar mycket i fråga om storlek och art, allt ifrån underhållsprojekt för att bibehålla standarden på befintlig infrastruktur till utvecklingsprojekt för att åstadkomma ökad framkomlighet och trafiksäkerhet.

Södra Länken

De återstående delarna av byggnadsarbetena avslutades under 2003. Även installationsarbetena för inredningen är i stort sett avslutade. Fram till öppnandet av Södra Länken i oktober 2004 kommer tester av övervaknings- och driftsystem att genomföras.

Norra Länken

En finansieringsöverenskommelse har träffats mellan Stockholms stad och Vägverket. Med stöd av överenskommelsen pågår nu det avslutande planeringsarbetet. Förslaget till detaljplan för delen mellan Norrtull och Roslagstull godkändes av stadsbyggnadsnämnden i december 2003. Byggstart för Norra Länken beräknas kunna ske under 2005.

Tranebergsbron

Under hösten 2003 flyttades tunnelbanan över till den nyrenoverade vägdelen och ombyggnaden av tunnelbanebron påbörjades. Detta blev möjligt sedan den gamla vägbrodelen byggts om. Hela ombyggnaden av Tranebergsbron kommer att vara klar under år 2005.

Årstabron

Arbetena med den nya järnvägsbron över Årstaviken fortskred under året. Vid årets slut hade större delen av

den nya Årstabrons farbana färdiggjutits. Samtidigt med den nya järnvägsbron byggs en ny pendeltågsstation vid Årstaberg. Den nya järnvägsbron beräknas kunna tas i trafik under 2005.

Citybanan/Mälarbanan

Under året färdigställde Banverket järnvägsutredningen för en pendeltågstunnel under centrala Stockholm, den s.k. Citybanan. Sedan Stockholms stad och SL förordat Stockholm Södra som station på Södermalm beslutade Banverket att den stationen skall ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet. Gatu- och fastighetsnämnden tillstyrkte i slutet av året att regeringen beviljar Banverket tillåtelse att anlägga pendeltågstunneln. Det fortsatta planerings- och projekteringsarbetet inriktas på att möjliggöra en byggstart vid årsskiftet 2005/2006.

Ombyggnad av väg E18

Projektet omfattar en ombyggnad av Hjulstavägen och Kymplingelänken till motorvägsstandard för att därigenom förbättra trafiksäkerheten och framkomligheten. Under året beslutades om överdäckning av E18 vid Rinkeby och Tensta. Planarbete och projektering av överdäckningarna, inklusive studier av nytillkommande bebyggelse, pågår. Enligt gällande tidsplan kan en byggstart ske i början av 2006.

Klarastrandsleden

Utredningen som gjordes i samarbete med Banverket har visat att det är möjligt att bygga ut Klarastrandsleden med ett tredje körfält utan att någon vattenyta behöver tas i anspråk. Förprojektering beräknas vara klar i juni

2004. Utredning pågår även om möjligheterna att bygga ut Klarastrandsleden till fyra körfält.

Nya Slussen

Trafikplatsen Slussen invigdes i oktober 1935 som en lösning på det trafikkaos som då rådde när bilar, spårvagnar, hästkärror, cyklister och fotgängare skulle ta sig fram. I dag är trafikplatsen en av Stockholms mest trafikintensiva och på en liten yta skall kommunikationer av olika slag samsas: bilar, bussar, tunnelbana, förortståg, cyklister, fotgängare och båtar. Dessutom finns ett antal ledningar för teknisk försörjning inbyggda i broarna.

Efter nästan 70 års användning är trafikanläggningen vid Slussen nu till större delen uttjänt med skador på grund av slitage, materialets åldrande samt bristfällig grundläggning. Delar av Slussen är utsatta för sättningar och avsnitt är skadade av fukt-, salt- och frostangrepp. Detta innebär att merparten av trafikanläggningen nu måste rivas och ersättas. Den nya anläggningen skall fylla funktionskraven för det närmaste århundradet. Anläggningen ligger också väl synlig i det öppna landskapet och är av stor betydelse i stadsbilden. Olika intressen och historiska värden skall vägas samman.

För att få uppslag till förnyelse av Slussen anordnades en idétävling 1991 om alternativa möjligheter till bevarande och förbättring av Slussen. Frågan sköts dock på framtiden av olika skäl. Gatu- och fastighetsnämnden gavs i uppdrag 2001 att genomföra en formgivningstävling i syfte att finna 2000-talets utformning av Slussen området. Tävligen annonserades i april 2003, 36 ansökningar kom in varav 8 tävlingslag valdes ut. I mars 2004 utsågs det vinnande förslaget som blev "strömmar" av Nyrens arkitektkontor. Byggstart beräknas ske tidigast år 2008.

Tillgänglighet för funktionshindrade

Arbetet med att förbättra den fysiska tillgängligheten i staden fortsatte under året. Fler gator gjordes tillgängliga genom ombyggnad av övergångsställen, räcken har placerats ut vid trappor, ramper och parkvägar med stor lutning. Cirka 200 parksoffor försågs med armstöd och kontrastmarkeringar för synskadade gjordes vid ett 70-tal trappor. Flera lekparkar gjordes tillgängliga och ett flertal lekplatser försågs med ny lekutrustning anpassad för barn med funktionshinder.

Parkering

I samarbete med stadsdelsnämnderna arbetar gatu- och fastighetsnämnden med att lösa problemen med parkering under servicenätter. Inom delområden på Kungsholmen och Södermalm har det införts servicedag i stället för servicenatt. Det har också införts servicedag i ett större försöksområde i Vasastan. Utvärdering pågår och kommer att redovisas under våren 2004. Beslut har

tagits att upphäva det generella zonparkeringsförbudet som gäller i ytterstaden. Undantag är industriområdena Västberga, Årstadal och Årsta partihallar där förbudet skall gälla även i fortsättningen. Arbetet med omläggningen pågick under året. Zonen i Skarpnäck återstår dock att avveckla vilket kommer att ske under 2004.

Cykelbanor

Under 2003 har cykelbaneprojekt längs Folkungagatan, Surbrunnsgatan, Sveavägen samt i Hammarby Sjöstad färdigställts. I ytterstaden har cykelbaneprojektet längs Duvbovägen samt första etappen längs Rågsvedsvägen och Tussmötevägen färdigställts. I samband med öppnandet av Södra Länken under hösten 2004 pågår utbyggnad av cykelvägarna längs Nynäsvägen vid Globenområdet. I takt med cykelnätsutbyggnaden har behovet av cykelparkeringar också ökat. För att utöka kapaciteten har läsbara cykelställ byggts huvudsakligen vid tunnelbanestationer som i Stureby, Hökarängen och Abrahamsberg. I Västerort har skyltning fullföljts i enlighet med cykelvägvisningsplanen från 2002. En motsvarande plan har upprättats för Söderort och skyltning kommer att ske där under 2004. För att ytterligare underlätta för cyklisterna har arbetet med att ta fram cykelkartor för ytterstaden påbörjats.

Stadsmiljön

Arbetet med Stockholms stads nattljus (f.d. Nattljusvisonen) fortsätter. I november invigdes fasadbelysningen av Stadshuset och Lilla Nygatan. Riddarhusstorgets belysning är i stort sett färdigställt och nu upphandling påbörjades av ny belysning för Stora Nygatan. Ny belysning av Vasabron kommer att genomföras under sommaren 2004.

Förnyelse av Medborgarplatsen påbörjades och ett nytt litet torg, Metartorget, har byggts på Södermalm. I ytterstaden avslutades upprustningen av Bagarmossens centrum.

Flera parker rustades upp vilket inneburit bättre tillgänglighet och belysning samt fler sittplatser. Parker som genomgått en upprustning är bl.a. Fatbursparken, Högalidsparken, Nybohov i Liljeholmen samt Karlavägens mittremsa. I Kungsträdgården pågår förnyelse av trädalléerna, vilket utförs i tre etapper från hösten 2003 till hösten 2006.

Trafikinformation

Som ett led i arbetet med att ge trafikanterna bättre information om trafiksituationen i Stockholm pågår utvecklingsarbete av hemsidan www.trafiken.nu i samarbete med Vägverket och SL. Under 2003 tog staden över projektledningsansvaret från Vägverket.

SERGELGÅNGEN

Sergelgängen är den underjordiska gångförbindelsen under Hamngatan som knyter samman Sergels Torg och NK. Förbindelsen byggdes på 1970-talet och under åren har det uppstått problem med vandalisering och förslumning. Det har därför blivit aktuellt med en renovering av Sergelgängen. Målsättningen med upprustningen och förnyelsen är att omvandla Sergelgängen till ett modernt och attraktivt gångstråk mitt i stadskärnan genom att förbättra tillgängligheten och skapa en renare och tryggare miljö med bra klimat.

Under 2002 träffades en överenskommelse mellan Stockholms stad och de fyra fastighetsägare/tomträttsinnehavare som har butikslokaler mot gången. Överenskommelsen innebär att Stockholms stad ansvarar för upprustning av gången och att denna glasas in och klimatiseras. Fastighetsägarna/tomträttsinnehavarna ansvarar i sin tur för att bygga om butikslokalerna i anslutning till gången vilket innebär byte av butiksfronter och följdändringar inom respektive fastighet.

Upprustningen innebär att en mer attraktiv och trygg miljö skapas genom att glasade butiksfasader ges en rundad form, hiss och rulltrappor glasas för att skapa överblickbarhet, golvet sänks för att öka rumshöjden och ny belysning och för-

bättrad akustik skapar en trevligare miljö. Kommunikationen mellan tunnelbanan vid Sergels Torg och affärsområdena kring Hamngatan, Kungsträdgården och Norrmalmstorg förbättras genom att nya rulltrappor och hissar byggs. Ett bättre klimat erhålls genom att entréerna till Sergelgängen vid Sergels Torg och Regeringsgatan förses med glasade partier vilket gör det möjligt att värma gången.

Byggnadsarbetena påbörjades under våren 2003 och förväntas vara klara under sommaren 2004. Sergelgängen skall i samband med färdigställandet omvandlas till en gemensamhetsanläggning ägd och förvaltd av berörda fastighetsägare/tomträttsinnehavare, som är AMF Pension, AP Fastigheter, Vasakronan AB, AB Nordiska Kompaniet samt Stockholms stad genom gatu- och fastighetsnämnden. I anslutning till den upprustade Sergelgängen kommer nya entréer till Gallerian att anläggas från såväl Sergelgångens plan som från Hamngatans plan. En annan följdändring är utbyggnad av Kulturhusets lokaler för ungdomsverksamheten, Lava, som får nya lokaler mot Hamngatan. En ny fast trappa skall också anläggas mellan Hamngatan och Malmskillnadsgatan invid Kulturhuset.

Det nyinrättade Flatens naturresevat

MILJÖ

Stockholm växer och står inför nya utmaningar att behålla och utveckla sin unika karaktär. Staden skall utvecklas till en långsiktigt hållbar stad och vara attraktiv för människor att bo, arbeta och leva i. Därför är ett av kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål att göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad.

Nämnder och styrelser arbetar aktivt utifrån sina verksamheter med att minska den egna miljöbelastningen. Stadsdelsnämnderna arbetar dessutom med olika Agenda 21-projekt som riktar sig till människor som bor och arbetar i staden.

Agenda 21

Under året har en rad projekt bedrivits som till exempel företagens miljödiplomering, energirådgivning, projektet grönskande levande gårdar och hållbart resande med bilpooler. Vissa stadsdelar integrerar också Agenda 21-arbetet med konsument- och demokratifrågor. Miljö- och hälsoskyddsnämnden arbetade under året tillsammans med stadsdelsnämnderna och bidrog med relevanta kunskaper, data och metoder för verksamheten.

Projektet "företagens miljödiplomering" drivs av företagens miljöcentrum som tillsammans med stadsdelsförvaltningarna arbetar gentemot små och medelstora företag i Stockholm. Under året intensifierade miljöcentrum arbetet med att tillsammans med stadsdelsförvaltningarna stödja små och medelstora företag med miljöledning som så småningom leder fram till miljödiplomering. I februari 2003 diplomerades 68 företag i Blå hallen i stadshuset. Staden erbjuder också, via miljöcentrum, Stockholmsföretag stöd vid upphandling, inköp samt viss expertkompetens inom miljöområdet. De har även samlat statistik avseende miljöföretag i regionen och planerar lokala näringsutvecklande insatser inom miljöteknik.

Projektet "Grönskande levande gårdar och närsamhällen" syftar till att engagera boende i närmiljön och erbjuder deltagarna konkret hjälp i förändringsarbetet. Man genomför gårdsvandringar och inspirationsmöten, seminarier och ger ut ett nyhetsbrev.

"Samverkan för hållbart resande" arbetar med bilpoolsinformation, säker och lekvänlig skolväg och information till boende med tips på hur man kan förändra sitt resande.

Lokala investeringsprogram

Stockholms lokala investeringsprogram (LIP) är en satsning som syftar till att göra Stockholm till en långsiktigt hållbar storstad genom investeringar, utvecklingsprojekt, kunskapsöverföring och teknikupphandling. Arbetet med att sprida erfarenheter från det lokala investeringsprogrammet pågår parallellt med uppföljningen och slutrapporteringen.

Ansökan om Klimatinvesteringsprogram (Klimp)

Staden ansökte hos Naturvårdsverket om Klimatinvesteringsprogram (Klimp). I november 2003 avslogs

Energirådgivningen

I oktober 2003 startade energirådgivningen som är en ny service för privatpersoner, företag och organisationer. Målet med energirådgivningen, som är kostnadsfri, är att minska energianvändningen och miljöbelastningen genom energieffektivisering och en ökad användning av förnyelsebar energi. Energirådgivningen är ett samarbete mellan 23 kommuner i Stockholms län.

stadens ansökan i sin helhet. Förberedelser har gjorts för framtagande av en förnyad ansökan till maj 2004.

Miljömiljarden

I stadens budget för 2003 instiftades den s.k. Miljömiljarden genom att en avsättning gjordes med 1 mdkr i bokslut för 2002. I bokslutet för 2003 avsattes ytterligare 100 mnkr. Avsatta medel skall användas för sanering av förorenad mark, restaurering av sjöar och vattendrag samt för att undvika miljö- och hälsoskyddsproblem i framtiden. Kommunstyrelsen fastställde under året anvisningar som anger hur stadens nämnder och bolagsstyrelser skall gå till väga för att ansöka om medel från miljömiljarden.

Miljöprogrammet

Kommunfullmäktige antog under 2003 Miljöprogram för Stockholm. Miljöprogrammet har sex målområden som är:

1. Miljöeffektiva transporter
2. Säkra varor
3. Hållbar energianvändning
4. Ekologisk planering och skötsel
5. Miljöeffektiv avfallshantering
6. Sund inomhusmiljö

Miljöprogrammet

Kommunfullmäktige antog under 2003 ett nytt miljöprogram för Stockholms stad som skall vara styrande för stadens alla verksamheter och deras miljöarbete. Flertalet nämnder och bolag arbetar med att minska sin verksamhets miljöbelastning med utgångspunkt från miljöprogrammets mål. Många goda exempel finns också där miljöarbetet är en tydlig del av det integrerade ledningssystemet, ILS, genom att nämnderna i sina verksamhetsberättelser har följt upp de generella åtgärderna för nämndens miljöarbete.

Växthusgasprogram och strategi för Stockholms vattenarbete

Kommunfullmäktige antog under 2003 ett reviderat växthusgasprogram och gav i uppdrag åt stadens nämnder och bolagsstyrelser att arbeta in stadens klimatmål i den egna verksamhetsplanen och uppföljningen. Arbetet med att ta fram en strategi för Stockholms vattenarbete har intensifierats. Arbetet genomförs i samråd med berörda nämnder och bolagsstyrelser samt med Huddinge kommun och Solna stad. Ett förslag till ny strategi för Stockholms vattenarbete beräknas vara klart under 2004.

INTEGRATION

Integrationsaspekter skall prägla alla stadens verksamheter. Nämnder och bolagsstyrelser arbetar på flera sätt och genom olika projekt i syfte att bryta segregation och ge alla medborgare möjligheter att utveckla sig själva och bidra till ett bättre samhälle.

Storstadssatsningen och stadsdelsförnyelsen

I Stockholms stad har drygt 500 mnkr från *Storstadssatsningen* fördelats till Husby, Rinkeby, Rågsved, Skärholmen och Tensta under åren 1999 och 2003. Stadsdelarna Husby, Tensta och Rinkeby driver ett gemensamt arbete i olika temaarbetsgrupper utifrån de framtidsfrågor som är gemensamma för hela Järvaområdet. I Rågsved och Skärholmen arbetades det under året med framtidsverkstäder. I Rågsved etablerades ett särskilt samverkansforum.

Stockholms stad och de kommunala fastighetsbolagen har reserverat 600 mnkr, varav hälften vardera som utgör satsningen på *stadsdelsförnyelse* under perioden 2003-2006. Satsningen omfattar stadsdelsnämnderna Enskede-Årsta, Farsta, Hässelby-Vällingby, Kista, Rinkeby, Skarpnäck, Skärholmen, Spånga-Tensta och Vantör samt ett antal facknämnder och bolagsstyrelser. Stadsdelsnämnderna har börjat ta fram lokala utvecklingsplaner för stadsdelsförnyelsen. Arbetet med att ta fram medborgarnas synpunkter sker på olika sätt genom enkäter, lokala webb-sidor, samverkansgrupper, "öppna hus" och boendemöten.

För att skapa förutsättningar för den demokratiska processen har olika arbetsgrupper bildats i ett flertal stadsdelsnämnder. I stadsdelsnämnderna Spånga-Tensta och Skärholmen har arbetsgrupper bildats för att arbeta vidare med projektidéer och förnyelseförslag. I Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd har grupper bildats utifrån intresseområde som ungdom, äldre, fysisk miljö, historik

och kultur. I arbetet tas erfarenheterna från såväl stadens tidigare ytterstadssatsning som storstadsarbetet tillvara.

Öka antalet förvärvsarbetande

För att öka möjligheten till egen försörjning bedrivs olika projekt för att bättre matcha bidragstagare mot arbetsmarknaden, t.ex. Stockholm Matchning i Kista och Jobbcenter i Skärholmen. Genom Lunda Nova har stadsdelsnämnd Spånga-Tensta utvecklat samarbetet med det lokala näringslivet, vilket har lett till att 1 400 personer har fått arbete.

Övrig verksamhet

För att skapa förutsättningar för ett väl fungerande socialt liv för alla medborgare har nämnderna utvecklat olika samverkans- och nätverksgrupper. Detta samarbete sker både mellan stadens nämnder och andra kommuner och med statliga och enskilda aktörer.

Genom socialtjänstnämnden ges stöd och bidrag till ideella organisationer med projekt som riktar sig till äldre med utländsk bakgrund och försök att skapa nätverk mellan kvinnoorganisationer och kommunala verksamheter som arbetar med våldsutsatta kvinnor. Inom ramen för EU:s strategi mot fattigdom och social utestängning försöker några av stadens nämnder finna former för samverkan under ledning av socialtjänstnämnden.

Sedan 1991 har Stockholms stad uppmärksammat de personer som är nyblivna svenska medborgare genom att bjuda in till en Medborgarskapsceremoni i Stadshuset på nationaldagen den 6 juni. Så skedde även under 2003. Under ceremonin delades också årets Nelson Mandela-pris ut för bästa insats för ökad integration. År 2003 gick priset till Ahmed Hussen Egal i Rinkeby som under många år hjälpt arbetssökande med utomeuropeisk bakgrund till yrkesutbildning eller att komma ut i arbetslivet.

KULTUR

Stockholms stad har ett rikt och levande kulturliv med ett stort utbud för stadens alla medborgare med prioritering på barn och ungdom samt funktionshindrade. Staden kan blicka tillbaka på ett framgångsrikt år med en ökan- de publik/deltagartillströmning inom alla verksamheter.

Stadens mål för kulturverksamheten är att den skall utformas så att den når grupper som i dag inte tar del av kulturutbudet. Detta har uppfyllts genom olika projekt. Totalt deltar drygt 22 000 barn och ungdomar i Kulturskolans olika verksamheter som dans, teater, musik och bild och form. Kulturskolan ökade sitt elevantal med 3 % i invandratäta områden under 2003. I Skarpnäcks kulturhus pågår utveckling till ett ungdomskulturhus med "Lavaverksamhet" och olika kulturaktiviteter. Projektet "Nyfiken på konst" under Konstkansliets led-

ning har lett till att 50 skolklasser i skolår 7 fått möta en konstnär. Under året har Stadsbiblioteket, Kulturskolan, stadsdelsnämnderna och kulturstödsavdelningen gemensamt arbetat med projektet CRED som syftar till att stär-

- Stockholms samtliga bibliotek hade tillsammans nära 4,7 miljoner besök år 2003 och var öppna nästan 60 000 timmar. Antal lån av böcker och annan media var nära 4,7 miljoner. Totalt sett ökade utlåningen med knappt 4 %. Den utveckling som tidigare kunnat iakttagas med minskad total utlåning av böcker och ökad utlåning av audiovisuella medel (kassetböcker, videor, CD) har fortsatt.
- Antal besök på Kulturhuset har uppgått till 1,6 miljoner vilket är en publikökning med ca 6 %.
- Den retrospektiva utställningen i Kulturhuset över fotografen Lennart Nilssons produktion blev den mest besökta fotoutställningen i Sverige genom tiderna.

ka det unga egna fria skapandet på lokal nivå. Kulturskolan har arbetat med BAS-lagsverksamhet vilket innebär att ett team av lärare från de olika konstdisciplinerna besöker i första hand ytterstadsskolorna under en sex veckors period och erbjuder gratis prova-på-verksamhet.

Tillgängligheten till biblioteken har ökat genom att öppethållandetiderna utökats med närmare 3 000 timmar samt att ett nytt stadsdelsbibliotek öppnades i Hammarby Sjästad. De lokala biblioteken är betydelsefulla när det gäller att sprida kultur i olika former till barn och ungdomar. Under 2003 hade stadens bibliotek 4,7 miljoner besökare vilket är 127 000 fler än år 2001 som är det år som tidigare hade den högsta besöksiffran.

Festivalen Ung08 som genomfördes under perioden 12-16 augusti både i centrala staden och i ytterstadsdelarna erbjöd 300 programpunkter varav 40 % utgjordes av kultur i form av teater, utställningar, debatter och visningar. Antalet deltagande ungdomar uppskattades till 200 000 i stadens centrala delar och till 25 000 i ytter-

stadsdelarna. Festivalen lockade även ett stort antal föräldrar, turister och andra vuxna.

Sajten www.ung08.nu är guiden till kultur, nöje och fritid i Stockholm och vänder sig till ungdomar i Stockholm. Här finns alla aktiviteter som Stockholm erbjuder.

Stadsmuseets nya hiss, entré och butik invigdes i oktober 2003. **Medeltidsmuseet** har även under 2003 haft flest visningar för barn av alla museer i landet. Under 2003 firades Heliga Birgittas 600-års jubileum och medeltidsmuseet fick en central plats i jubileet. **Stadsarkivet** har inte haft möjlighet att flytta tillbaka till Kungsklippan som planerat, men trots evakueringen har stadsarkivet givit god service till allmänheten. Stadsarkivet vann stadens kvalitetsutmärkelse 2003 i klassen Förvaltning.

Stockholms stad är genom kulturnämnden ordförande i de europeiska städernas kulturella samrådsorgan Eurocities Culture Committee under 2003 och 2004. Kulturnämnden har genom detta arbete kunnat förstärka

kontakterna med andra större europeiska städer och EU. Stockholm har också kunnat markera sin position som europeisk kulturstad.

Stadsteatern som är ett av stadens bolag bedriver teaterverksamhet i Kulturhuset vid Sergels torg. Stadsteatern producerar ca 25 nya pjäser per år som visas på sju fasta scener. Den 1 december införlivades Marionetteatern med Stockholms Stadsteater vilket ytterligare förstärkte teaterns profil inom konstområdet samt satsningen på

den unga publiken. Parkteatern bedriver även teaterverksamhet utanför teaterhuset i Stockholms parker under sommarhalvåret. En ny verksamhet för året är Ung Scen, uppsökande teater för en ung publik i Stockholms förorter. År 2003 har ur publik synpunkt varit det mest framgångsrika året hittills i Stadsteaterns historia. Under året gavs 1 699 föreställningar (varav Parkteatern 163) som lockade 460 041 besökande (varav Parkteatern 134 112).

Antal besök/deltagare i stadens kulturverksamheter

	Antal besök /deltagare 2001	Antal besök /deltagare 2002	Antal besök/ deltagare 2003
Stadsbiblioteken	4 561 593	4 505 546	4 688 575
Kulturhuset	1 401 000	1 522 000	1 618 970
Kulturskolans verksamhet	XX XXX	21 359	22 031
Stockholms stadsmuseum	135 038	187 221	137 105
Medeltidsmuseet	69 146	77 809	66 652
Liljevalchs konsthall	92 595	107 092	119 345

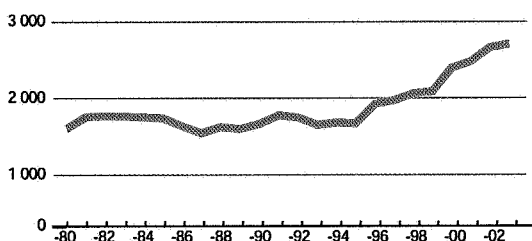
IDROTT

Idrotten skall främja ett rikt, varierat och levande idrottsliv för stadens alla invånare samt prioritera barn, ungdomar och funktionshindrade. Det idrottspolitiska program som antogs 2001 är fortfarande ett viktigt styrdokument för stadens idrottsverksamhet.

Staden har ett stort utbud av idrottsplatser och anläggningar. Inomhusidrotten omfattar 164 anläggningar och utomhusidrotten omfattar 217 anläggningar, varav hälften är grusplaner. Så gott som alla idrottsgrenar är representerade. Regionalt arbetar staden för att lösa situationen för motorsport och skytte.

Antalet besök i stadens sim- och idrottshallar fortsätter öka och uppgick under året till 2,7 miljoner, vilket är en ökning med 2 % jämfört med 2002. Eriksdalshallen är klart störst och svarade för 44 % av besöken. Generella kampanjer har genomförts med fokus på gymverksamheten vilket har lett till en positiv besöksutveckling. Ca 30 % av besökarna går på gym. Verksamhetsutbudet på stadens anläggningar har ökat framförallt med betoning på friskvårds- och hälsoaktiviteter som skall locka nya grupper av motionärer.

Besök i simhallar 1980–2003

Ungdomsturneringen i fotboll St Eriks cupen blir bara större och större. Fotbollsturneringen har under året engagerat 3 670 lag varav ungefär hälften är stockholmslag. Totalt spelades det ca 25 000 matcher, varav ca 10 000 i Stockholm. Ungdomstävlingarna Stockholm Summer och Winter Games engagerade 12 300 deltagare från 16 olika länder. Totalt representerades 13 idrottsgrenar bl.a. fotboll, handboll, innebandy, brottning, gymnastik och simning. Staden har upplåtit 25 anläggningar för tävlingarna och 3 skolor för övernattning.

Stockholm brukar ibland kallas för **världens största löparstad**. Under året har ca 150 000 starter skett i olika motionslopp i Stockholm med kranskommuner. Av dessa genomfördes ca 100 000 starter i staden. Ett antal internationella mästerskapstävlingar har genomförts som EM i basket, World Cup i simning, EM för mästare i simhopp och World Cup i fäktning. Stockholm Stadion har återigen varit värd för ett antal arrangemang, därav fyra internationella konserter med Rolling Stones som huvudattraktion. Totalt har Stockholms Stadion haft 349 000 åskådare under 104 evenemangsdagar.

Antalet bokningar

Under 2003 gjordes 287 333 bokningar genom stadens bokningsprogram vilket är en ökning med ca 9 % jämfört med 2002. Följande fem idrotter hade flest bokningar:

Idrott	Andel i %
Fotboll	24
Innebandy	13
Basket	12
Gymnastik	11
Övrig idrott (bl.a. skolidrott inomhus)	6

Staden undersöker just nu förutsättningarna för att bygga en ny nationalarena som kan användas till bl.a. fotbollsmatcher, speedway och stora konserter. Arenan kan rymma upp till 50 000 åskådare men anpassas efter evenemangens storlek och typ. Den nya arenan kan stå klar 2007–2008.

Barn, ungdomar och funktionshindrade är prioriterade när det gäller exempelvis fördelning av attraktiva träningstider. Ca 80 % av nyttjandet avser verksamhet för denna grupp. Simhallarna är på många ställen till viss del handikappanpassade där det finns ramper och liftar för personer med rörelsehinder. Inom utomhusidrotten i Söderort finns exempel på handikappanpassade lokaler i ishallar och friidrottshallen i Sättra. I Gubbängshallen pågår sedan 2003 ett arbete med att förbättra verksamheten för synskadade. Exempel på aktiviteter som förekommit under året som vänder sig till personer med funktionshinder är kälkåkning och bordtennis. Under året har alternativa lägen till Värbergs IP undersökts för ett Idrottens hus för funktionshindrade.

Enligt det idrottspolitiska programmet skall hälften av investeringar i idrottsanläggningar satsas på flickors och kvinnors idrottande. För samtliga investeringar under 2003 uppgick fördelningen totalt till 40 % till kvinnor och 60 % till män. **Fördelningen av träningstider** är däremot jämn för verksamhet som vänder sig till såväl flickor som pojkar. I den undersökning om fördelning av träningstider mellan flickor och pojkar som idrottsförvaltningen presenterade under 2003 visade det sig totalt sett att det är vanligare med dåliga träningstider för pojkar än för flickor.

Några fakta om barnidrott i Stockholms stad

- Nära hälften av barnen och ungdomarna i Stockholm är medlemmar i en idrottsförening.
- Staden tillämpar nolltaxa inom barn- och ungdomsidrotten.
- Barn och ungdomar ges de mest attraktiva tiderna i stadens anläggningar.
- Staden uppmuntrar och stödjer barnidrott inriktad på lek.
- De flesta pojkar väljer att spela fotboll, innebandy eller ishockey. De flesta flickor föredrar ridning, fotboll eller basket.

Särskilda insatser för att **underlätta för spontanidrott** har skett under året. På Stora Mossens IP har ytor för spontanidrottande friställts för boule, beachvolley, street-basket och frisbeegolf. Kärrtorps IP erbjuder beachvolleyspel under sommaren och under vintern har disco anordnats för barn och ungdomar på isrinken. Den nya Internet baserade applikationen "Interbook" innebär att medborgare själva kan söka efter lediga strötider på idrottsförvaltningens anläggningar.

Under 2003 har satsningarna inom investeringsverksamheten uppgått till ca 80 mnkr. Verksamheten i den

nya fotbollshallen i Spånga som invigdes under 2003 är i full gång. Upprustningen av Högdalshallen är klar och innebär nya ytor för motion och idrott samt ett nytt barn-äventyrsbad. Högdalens sim- och idrottshall är med sin totala lokalyta jämte Farsta sim- och idrottshall stadens största sim- och idrottsanläggning.

Sedan år 2000 är det stadsdelsnämnderna som ansvarar för **kolloverksamheten**. Under 2003 åkte totalt XXXX barn och ungdomar på kollo vilket är fler/färre än under 2002.

- Spångas nya fotbollshall som invigdes i november 2003

ÖVERGRIPANDE PROJEKT

Nytt ekonomisystem

Kommunstyrelsen beslutade under våren 2003 att godkänna tecknandet av ett ramavtal för nytt ekonomisystem med AGRESSO AB. Implementeringsfasen påbörjades i våras med fyra pilotförvaltningar. Under hösten har ytterligare nio förvaltningar påbörjat implementeringen och en preliminär tidsplan för genomförandet i samtliga förvaltningar har tagits fram. Produktionsstarten för pilotförvaltningarna påbörjades i början av maj 2004. Implementeringen som sker med hjälp av projektanställd personal och konsulter beräknas pågå fram till årsskiftet 2005/2006.

Lednings- och informationssystem

Arbetet med att förbättra budgetarbetet och den ekonomiska uppföljningen fortsatte genom att kvalitetsutveckling, miljöledning och ekonomisk styrning integreras i en sammanhållen process.

Inom ramen för detta fortsatte arbetet med lednings- och informationssystemet (LIS) som syftar till att utveckla ett gemensamt datalager för ekonomi-, personal- och verksamhetsdata under året. LIS datalager utökades med information från systemet för äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade och personallönesystemet.

Uppgifter från barnomsorgssystemet och grundskole-systemet lyftes också in i LIS. Detta innebär att man nu kan ta fram konsoliderade rapportsammanställningar för hela staden.

Genomförande av stadens

e-strategi för ökad insyn och service

Stadens gemensamma e-strategi antogs av kommunfullmäktige i februari 2001. E-strategin beskriver stadens långsiktiga inriktning beträffande informationsteknikens roll, utveckling och hantering i stadens verksamheter. Under 2003 har ett antal förvaltningar utarbetat lokala tillämpningar av e-strategin och IT-planer inom det egna verksamhetsområdet.

Inom ramen för e-strategin pågår flera stadsgemensamma genomförandeprojekt som IT i skolan, webbplats Stockholm, stadens geografiska informationssystem (SGIS) samt säker elektronisk verifiering (ID-portalen). För utveckling av elektroniska tjänster drivs också flera projekt som e-demokrati, ärende-/akthantering samt e-tjänster förskola.

IT i skolan omfattar mer än 100 000 elever och lärare i grund- och gymnasieskolan. Den tekniska infrastrukturen, där skoldatanätet utgör basen, färdigställdes redan till årsskiftet 2002/2003. Under 2003 inriktades arbetet på att öka användningen av nätet för både elever och lärare genom den nyutvecklade skolportalen, nya pedagogiska verktyg samt genom satsning på lärarnas kompetensutveckling.

Flera projekt har inletts för att utveckla **Webbplats**

Stockholm till en kommunal portal och ett effektivt verktyg för kommunikation och service med medborgare och brukare. På portalen www.stockholm.se finns stadens service, tjänster och evenemang i Stockholm samlat på ett ställe. Sedan 2003 finns nu även alla 18 stadsdelsnämnder med och sedan tidigare ungefär hälften av stadens facknämnder. Valda delar av innehållet finns också på lättläst svenska och det går att lyssna på innehållet. En förstudie har genomförts med syfte att skapa en bättre överblick och tillgänglighet till kommunens service och interaktiva tjänster via Internet (Tjänsteportalen).

Inom **GIS-området** (geografiska informationssystem) har arbetet inriktats på att skapa ett stadsgemensamt datalager för GIS-information (SGIS). Detta gör det möjligt att använda den geografiska informationen i verksamheten och för presentation av stadens service och tjänster utifrån kartan. Flera förvaltningar, däribland utrednings- och statistikkontoret, brandförsvaret och kyrkogårdsförvaltningen, har börjat använda geografisk information för presentation av tematisk information, för planering eller som verksamhetsstöd.

För att realisera säkerhetslösningar som möjliggör externa behörigheter för medborgare och brukare har en **ID-portal** etablerats. Syftet är att verifiera identiteten (elektronisk verifiering) hos en användare eller brukare innan kommunikation från Internet kan medges. Säkerhetskonceptet omfattar tre huvudfunktioner: autentisering (säker påloggning), elektronisk signatur (säker utfärdare) samt kryptering (insynsskydd av informationen).

Inom Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning och stadsledningskontoret infördes ett system för **elektronisk hantering av fakturor** under 2003. I systemet hanteras såväl scannade som elektroniska fakturor. Arbeta pågår med införande på ytterligare ett antal förvaltningar.

E-demokrati går ut på att använda informationsteknik i den demokratiska processen. Den ökande tillgången till Internet bland stadens invånare har medfört nya möjligheter att fördjupa medborgarnas engagemang och påverkansmöjligheter. IT kan därför ses som ett av flera viktiga instrument för att bredda och fördjupa demokratin.

Internet kan vara ett bra verktyg när det gäller debatter och diskussioner inför olika beslut som fattas på lokal nivå. stadsdelsnämnderna Norrmalm och Bromma, stadsbyggnadsnämnden samt på sikt även den nyinrättade konsumentnämnden är exempel på nämnder som använder sig av denna möjlighet i sina kontakter gentemot medborgarna.

Syftet med digital **ärende-/akthantering** är att skapa ökade möjligheter till åtkomst och utbyte av information samt underlätta samverkan inom och mellan de politiska grupperna. Ett införandeprojekt för elektronisk hantering av ärenden som hanteras av kommunfullmäktige och

Mötesplats Kista

kommunstyrelsen genomfördes under 2003/2004. Projektet omfattar även rutiner för publicering av föredragningslistor, protokoll och handlingar på intranätet och senare även på Internet.

Genom projekt **e-tjänster förskola** har möjligheter skapats för föräldrar att få information om utbudet inom barnomsorgen för den egna stadsdelen, sända in anmälningsblankett samt föra dialog med förskolans personal via Internet. Den nya elektroniska tjänsten, som införts i Katarina-Sofia och Maria-Gamla stans stadsdelsnämnder, skall utvärderas innan den kommer att erbjudas resterande stadsdelsnämnder.

De två verksamhetssystem som stadsdelsnämnderna hittills använt inom **barnomsorg och grundskola** kommer att avvecklas och ersättas av ett nytt standardsystem som staden upphandlade under 2003.

Inom **området individ- och familjeomsorg samt äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade** har ett nytt systemstöd för hantering av ekonomiskt bistånd och familjehemslöner integrerat med stadens Paraplysystem införts under året. Arbetet på förvaltningarna har därigenom underlättats och effektiviserats. Ett nyutvecklat dokumenthanteringssystem inom Paraplysystemet har tagits i bruk.

Inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade genomfördes en behovsanalys avseende mobila och interaktiva funktioner under 2003. Arbetet fortsätter genom att upphandling av systemstöd samt utrustning för den

personal som arbetar inom omsorgen kommer att genomföras under 2004. Systemet kommer att innehålla funktioner för dokumentation, mobil kommunikation och schemahantering för vårdpersonalen.

Utredning om stadens politiska organisation

Kommunfullmäktige gav i budget för 2003 kommunstyrelsen i uppdrag att tillsätta en utredning om stadens politiska organisation (SPO). Utredningens uppgift var att behandla demokrati- och inflytandefrågor, stadens styrning och uppföljning av olika verksamheter, ansvarsfördelningen mellan stadsdelsnämnderna, kommunstyrelsen och facknämnder samt utformningen av den centrala politiska organisationen. Ett särskilt kansli har skött utredningsarbetet som har följts av en politisk referensgrupp.

Under våren 2004 har förslaget varit ute på remiss hos stadens samtliga nämnder och bolag. Beslut beräknas tas av kommunfullmäktige under 2004 och den nya organisationen kan träda i kraft vid årsskiftet 2004/05.

Nyckeltal

Stadsledningskontoret påbörjade en översyn av stadens övergripande nyckeltal under 2003. Översynen görs i syfte att utveckla nyckeltalens roll som en del i det integrerade lednings- och styrsystemet.

Vinnarna av stadens Kvalitetsutmärkelse

För nionde året i rad delades Stockholms stads Kvalitetsutmärkelse ut vid en högtidlig ceremoni i stadshuset den 1 oktober. Nära 1 000 medarbetare väntade nervöst på om de skulle bli utvalda.

Kvalitetsutmärkelsen är stadens sätt att uppmärksamma och belöna de enheter som arbetat särskilt bra med att utveckla och förbättra sin verksamhet. Prisutdelningen sker under högtidliga former i Blå hallen i stadshuset varje höst. Vinnarna lyfts fram som förebilder och deras bidrag blir goda exempel för andra enheter i arbetet med kvalitetsutveckling.

Tävlingen är ett sätt att inspirera och skapa diskussion kring kvalitetsarbete inom alla delar av de verksamheter som staden finansierar. Tusentals av stadens medarbetare deltar i arbetet med att beskriva sin verksamhet för att visa att de kan bättre. Kvalitetsutmärkelsen är bara en av många metoder som syftar till att förbättra de kommunala verksamheterna.

Av 37 nominerade enheter från såväl enskilt drivna som kommunala enheter, utsågs sex vinnare under 2003. En enhet fick ett hedersomnämmande. Vinnarna blev:

- Treklövers förskoleenhet, Rinkeby stadsdelsnämnd i klassen Förskola
- Knuten, Enskede-Årsta stadsdelsnämnd i klassen Äldreomsorg
- Kungsholmens och Kristinebergs gruppbostad i klassen Vård och övrig omsorg
- Vantörs måltidsservice, Vantörs stadsdelsnämnd samt park- och gatuenheten, Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd i klassen Övrig verksamhet
- Stockholms stadsarkiv, stadsarkivnämnden i klassen Förvaltning

Treklövers förskoleenhet i Rinkeby belönades med 200 000 kronor för sin metod att få alla delaktiga genom att arbeta med föräldrasamtal och använda barnenkäter. Juryn slog också fast att förskolan är en förebild genom att kombinera god omsorg och fostran med stimulans för livslångt lärande.

Mötesplatsen Knuten i stadsdelen Enskede-Årsta bryter isoleringen bland äldre genom att anpassa aktiviteter till besökarnas behov. Knutens brukarfokus och stora engagemang bland personalen belönades som ett gott exempel med 90 000 kronor inom klassen Äldreomsorg.

Inom klassen Övrig vård och omsorg fick Kungsholmens och Kristinebergs gruppbostad priset på 200 000 kronor. De boende är med och bestämmer vad som ska göras och av vem, för att få ett så självständigt liv som möjligt.

I klassen Övrig verksamhet delade Vantörs måltidsservice och park- och gatuenheten i Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning på priset. Vantörs måltidsservice erhöll 140 000 kronor för sitt sätt att lyhört följa önskemål från de boende och medarbetare. Park- och gatuenheten i Hässelby-Vällingby stadsdel fick 40 000 kronor för sitt väl utvecklade system för att i ett nära samarbete med medborgarna hålla stadsdelens gator, torg, parker och stränder i ett gott skick.

I klassen förvaltning utsågs Stockholms stadsarkiv till vinnare och fick 200 000 kronor för sitt sätt att arbeta med service, tillgänglighet och snabba leveranser.

I klassen Skola fick InfoKomp Gymnasiet i södra Hammarbyhamnen ett hedersomnämmande. Skolan erbjuder specialutformade program inom IT, kommunikation och ledarskap och har som mål att bli en skola att längta till både för elever och personal. Prissumman var 65 000 kronor.

Stadshuset fyllde

På midsommaraftonen år 1923 för 80 år sedan invigdes Stockholms Stadshus av kung Gustav V. Stockholms nya Stadshus skulle vara en plats för såväl fest som vardag och tillhöra både medborgarna och politikerna. Detta gäller än i dag.

Varje år genomförs 90 fester och 100 mottagningar för 80 000 gäster. 250 000 besökare går på guidade visningar och ca 200 tjänstemän och politiker arbetar i huset.

Bygget och byggnaden

Stadshuset byggdes under 12 år mellan 1911–1923 till en kostnad av drygt 18 miljoner kronor. Arkitekt var Ragnar Östberg. Inspirerad av italienska renässanspalats lät han bygga stadshuset runt två piazzor: Borgargården och Blå hallen. Han glömde emellertid bort att klimatet i Stockholm inte var som i Florens men det löste sig genom att man satte tak på den inre gården, Blå hallen.

Den ståtliga byggnaden är murad av 8 miljoner tegelstenar, varav en miljon är handslagna. Varje tegelsten väger närmare 7 kilo. Tegelstenar av samma slag fanns i det gamla slottet Tre Kronor. De starkaste tegelbärarna orkade bära tio stenar uppför byggnadsställningarna. Även kvinnor deltog i arbetet. De kallades mursmäckor eftersom de hade till uppgift att bära det tunga murbruket.

Arkitekten Ragnar Östberg fick ständigt nya ideer under bygget och ändrade sig hela tiden. Ändringarna gjorde att bygget blev betydligt dyrare än planerat. När det var dags att lägga koppartaket så var pengarna slut. Men då kom de styrande med en lysande idé för att locka folk till att skänka pengar: stockholmarna erbjöds att köpa sin takplåt för 25 kronor och alla köpare hedrades med att få sitt namn och takplåtens nummer inskrivet i Kopparboken. Genom att mura in lite skavanker här och där och skenbart igenmurade fönster på fasaden ville Ragnar Östberg att stadshuset skulle se äldre ut än det egentligen är.

De hundrades valv är stadshusets hedersingång som leder direkt till festvåningen eller till Rådsvåningen. Taket är ett kryssvalv som består av 100 valvkappor, därav namnet de hundrades valv. Uppe på väggen finns ett

klockspel med S:t Göran och draken som roterar och spelar Örnslåten två gånger per dag, kl. 12 och kl. 18 sommartid.

I Rådssalen sammanträder stadens kommunfullmäktige varannan måndagskväll. Mötena är öppna för allmänheten och läktaren rymmer ca 200 åhörare. Taket i rådssalen minner om en vikingatida ryggåsstuga.

Ovalen är festvåningens förrum där borgerlig vigsel eller registrering av partnerskap förrättas varje lördag eftermiddag året runt.

Prinsens galleri används för stadens officiella mottagningar. Härifrån har man en storslagen utsikt över Riddarfjärden vilket också återspeglas i prins Eugens målning Stockholms stränder i al fresco på Galleriets motsatta vägg.

Från rummet Tre Kronor – med specialvävda gobelänger – kommer man in i Gyllene Salen genom två magnifika koppar dörrar som väger knappt ett ton var. Denna gnistrande bankettsal med väggarna klädda med 18 miljoner mosaikbitar av glas och guld har plats för 700 sittande gäster. Mosaiken är skapad av Einar Forseth. På fondväggen är Mälardrottningen porträtterad som fredsbärare mellan Österland och

80 år under 2003

Västerland. Olika händelser ur svensk historia under 1 000 år är annars temat på Gyllene salens mosaikväggar. Här hålls dansen efter middagen på Nobelfesten.

Blå hallen skulle egentligen blivit blå. Var tegelsten är handhuggen drygt 1 cm in i murlivet för att ge fäste åt den blå puts som skulle namnge Blå hallen. Men Ragnar Östberg ändrade sig när han såg den röda livfulla väggytan. Då ville han inte täcka över det med blå puts men namnet lever kvar eftersom det fanns på alla skisser och ritningar. Blå hallen är stadshusets största festsal och rymmer upp till 1 200 sittande gäster. Nobelfesten dukas upp den 10 december varje år i Blå hallen.

I anslutning till Blå hallen ligger **Paulirummet** där alla anställda i kommunen fram till andra världskrigets början kom för att hämta ut sitt lönekuvert i slutet av varje vecka. Väggens freskmålningar av Georg Pauli visar fortfarande spår av detta där det står att läsa: "Tala är silver tiga är guld", "Den som spar den har" och "Arbetaren är sin lön värd".

Stadshusets verksamheter

Under det 106 meter höga tornet med sina tre gyllene kronor, stora som "folkabubblor", rymmer flera olika verksamheter.

Drygt 200 personer har stadshuset som sin **arbetsplats**. I personalstyrkan ingår såväl politiker som tjänstemän. Stadens åtta styrande borgarråd och deras rotlar sitter i stadshuset vilket innebär att stadens **politiska centrum** också är samlat i huset. Så gör även de fyra oppositionsborgarråden samt gruppledarna för partierna med sina respektive kanslier. I stadshuset sitter också kansliet för kommunfullmäktige och kommunstyrelsen (KF/KS-kansli) som ger service åt kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, dess utskott, beredningar och råd. Stadsledningskontoret som är stadens centrala förvaltning har också sina lokaler i stadshuset.

Guidade visningar hålls dagligen året runt på svenska och engelska klockan 10 och 12. Under sommartid hålls visningar mer ofta och då även på spanska, italienska, tyska och franska. Man måste följa med en guidad visning för att besöka stadshuset. I anslutning till entrén ligger också stadshusshopen.

Staden erbjuder företag och organisationer att hyra stadshusets **festlokaler** som är

Gyllene salen och Blå hallen. I **stadshusköket** som ligger ovanför Gyllene salen lagas maten, bland annat till Nobelmiddagen. I Blå hallen hålls även internationella och andra prisutdelningar som stadens Kvalitetsutmärkelse eller konserter, doktorspromoveringar, utställningar, medborgarskapsceremonin för nya svenska medborgare m.m.

I **Stadshuskällaren** med ingång från hörnet vid stadshusbron kan du beställa din egen Nobelmiddag. Källaren är vackert inredd med intarsiaarbeten och freskmålningar enligt Ragnar Östbergs intentioner.

I stadshuset arrangeras en rad **officiella mottagningar** och evenemang som inkluderar allt från statsbesök och internationella kongresser till besök till stadens politiska ledning. Många av stadens officiella mottagningar sker i Prinsens galleri.

Året runt kan man viga sig i stadshuset. Borgerlig **vigsel eller registrering av partnerskap** sker i vigselrummet Ovalen på lördagar mellan klockan 14 och 16. En vanlig lördag hinner man med att viga drygt 20 par. Ceremonin tar cirka fem minuter och vigselför rättare är en kommunfullmäktigeledamot.

Medarbetarna

Stockholms stad har nästan 50 000 medarbetare. Det är medarbetaren, som i mötet med brukaren, är den yttersta garantin för att stadens verksamheter är av hög kvalitet.

För att ge medarbetarna goda förutsättningar att erbjuda kvalitativt arbete har staden under året arbetat med insatser inom fyra särskilt strategiska områden; hejda den negativa sjukfrånvaroutvecklingen, säkra kompetensförsörjningen, motverka osakliga löneskillnader samt skapa bra ledarskap på alla nivåer.

ARBETSPLATS STOCKHOLMS STAD FÖR EN FRISKARE STAD

Stadens arbete med hälsobefrämjande arbete intensifierades ytterligare under 2003. Förutom att minska sjukfrånvaron syftar arbetet också till en ökad hälsa för stadens alla medarbetare.

Sjukfrånvaron minskar

Sjukfrånvaron totalt bland stadens medarbetare är fortsatt hög, 10,4 %, men en positiv utveckling kan skönjas. Jämfört med 2002 Minskade sjukfrånvaron med 0,2 procentenheter. För olika yrkesgrupper är minskningen störst bland vårdbiträden i äldreomsorgen. Där är minskningen under året 0,7 procentenheter.

Rehabiliteringsarbete

Staden har genom olika projekt satsat på att stödja sjukskrivna medarbetare till att återgå i arbete. Projektet "På gång igen" erbjuder arbetsträning vid 10 arbetsenheter med utbildade handledare för sjukskrivna medarbetare som en del i rehabiliteringsarbetet. Projektet är ett Växtkraft mål tre projekt och kommer att utvärderas av Karolinska Institutet. Vid Stadsmuseet slutfördes planering för ett projekt som skall erbjuda ytterligare platser för medarbetare med behov av arbetsträning. Staden erbjuder via idrottsförvaltningen en "Må bra kurs" som riktar till sjukskrivna medarbetare. Målet är att ge deltagarna möjlighet till ökat välbefinnande och skapa bättre förutsättningar för att helt eller delvis återgå i arbete.

Stockholms stad har sedan halvårsskiftet en överenskommelse med försäkringskassan i Stockholms län om

samordnad rehabilitering. Överenskommelsen innebär en stor förbättring av samarbetet mellan staden som arbetsgivare och försäkringskassan. Stockholms stad har även tecknat ett avtal med Stockholms läns landsting och försäkringskassan som innebär att stadens medarbetare kan ingå i ett projekt med rehabiliteringsgaranti för patienter med smärtor i rygg, nacke och axlar.

Friskvård

Staden fortsatte satsningen på hälsocoacher som en del i friskvårdsarbetet. I samarbete med stadsdelsförvaltningarnas idrottsförening utbildades drygt 300 hälsocoacher vid stadens förvaltningar. Hälsocoacherna fungerar som stöd för såväl medarbetare som chefer i det lokala hälsofrämjande arbetet. I samarbete med Folkhälsoinstitutet erbjöds i december stadens hälsocoacher utbildning i anslutning till tobakspreventivt arbete. Stockholms stad presenteras av Folkhälsoinstitutet som ett gott exempel på hur man på bred bas kan stärka upp det tobakspreventiva arbetet.

Staden arbetar även med att modernisera insatserna inom det alkohol- och drogforebyggande arbetet bland medarbetarna.

Medarbetare vid 21 av stadens förvaltningar och bolag erbjöds även under 2003 förmånliga köp av årskort till stadens badanläggningar

Under 2003 drevs drygt 15 lokala pilotprojekt vid stadens förvaltningar. Alla syftar till minskad ohälsa bland medarbetarna. Projekten samordnas och stöds centralt.

KOMPETENSFÖRSÖRJNING INOM STADENS PRIORITERADE OMRÅDEN

Arbetet med kompetensförsörjning inom stadens prioriterade verksamheter innebar att insatser gjordes inom olika områden under året. Syftet har varit att behålla och utveckla medarbetarnas kunskap och kompetens, utveckla och stödja chefsarbete och ledarskap, arbetsorganisationsutveckling samt underlätta och stimulera omställning, rörlighet och rekrytering.

Staden provar olika vägar att nå svårrekryterade grupper. Även om alla vägar inte leder till framgång är det viktigt att nya försök görs. Erfarenheterna som kan dras även av misslyckanden är viktiga. I samarbete med landstinget genomfördes reaktiveringsprogram för sjuksköterskor samt kompletteringsutbildning för personer med utländsk sjuksköterskeutbildning.

I syfte att långsiktigt underlätta personalförsörjningen inom de pedagogiska verksamheterna har staden startat ett flerårigt utvecklingsarbete för att utveckla formerna för stadens aktiva mottagande av lärarstuderande på den verksamhetsförlagda utbildningsdelen.

Ett förslag till utveckling av stadens erbjudande om sparande i kompetenskonto har arbetats fram. Syftet med förslaget är att vidga erbjudandet till samtliga medarbetare i staden och att öka attraktiviteten i erbjudandet även för de grupper som visat svagt intresse hittills.

Staden arbetar även vidare med den kompetenshögskolebreddutbildning för administrativa assistenter som påbörjades år 2000. Satsningen har möjliggjort för flera medarbetare att fördjupa och bredda sina kunskaper och därigenom öka sina förutsättningar till nya och utvecklande arbetsuppgifter. Under 2003 fick ca 50 assistenter utbildning. Totalt har drygt 90 "Körkort A - för administrativa assistenter" utfärdats sedan starten 2000.

Vid brandförsvaret och Skarpnäcks stadsdelsförvaltning genomförs övergripande projekt med insatser i många olika delar av verksamheterna för att utveckla "Den attraktiva arbetsplatsen".

Kompetensfonden

Kompetensfonden som inrättades under 2003 ger möjligheter att på ett helt unikt sätt göra massiva insatser för att utveckla och förstärka verksamheternas kvalitet genom satsningar på medarbetarnas kompetensutveckling. Det arbete med breddutbildningar staden sedan flera år bedriver för medarbetare inom äldreomsorg, förskola och omsorg om funktionshindrade är några av de satsningar som nu drivs vidare i ökad omfattning inom ramen för kompetensfondens arbete. Fondens arbete

under året beskrivs i ett separat avsnitt i årsredovisningen på sidan 9.

Omställning

Staden arbetar aktivt med omställningsarbete. Arbetet innebär såväl insatser på individ- som gruppnivå. Den stora omfattning och bredd som stadens verksamheter har innebär att förändringar i efterfrågan och förutsättningar nästan hela tiden är aktuella någonstans. Det är stadens ambition att underlätta och stödja medarbetare i omställning. Medarbetare som av olika skäl inte kan fortsätta i den verksamhet de arbetar är ofta en resurs för stadens övriga verksamheter. Omställningsarbete är inte sällan en fråga om matchning där medarbetares kompetens vid behov skall kompletteras, men framförallt matchas mot verksamheters aktuella behov.

Staden har anlitat konsulter som kan lämna stöd i förvaltningarnas arbete med omställning. En utvärdering av detta arbete har inletts. I syfte att fortsättningsvis ytterligare stödja förvaltningarna i omställningsarbetet beslutades om att i projektform inrätta ett centralt omställningskansli från 2004 under personalpolitiska avdelningen. Kansliet skall också arbeta med att utveckla metoder för ett ökat förvaltningsgemensamt ansvarstagande i arbetet med stadens personalöverskott.

Utvecklingsavtal

Staden har sedan många år ett trygghetsavtal som bland annat reglerar medarbetarnas situation vid övertalighet. Då det funnits behov av anpassningar och förändringar i avtalet har ett förslag till utvecklingsavtal som ersättning till trygghetsavtalet utarbetats och presenterats under året. Beslut kommer att tas under 2004.

ARBETSGIVARFRÅGOR

Kommunal sa i början av 2003 upp det centrala avtalet och varslade om arbetsmarknadskonflikt under våren. Konflikten varade en dryg månad och berörde stora delar av stadens verksamheter. Stadsledningskontoret genomförde en enkät för att undersöka effekterna av konflikten. I svaren anger de flesta stadsdelsnämnderna att konsekvenserna för förskola och skola var hanterbara. Konsekvenserna inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade/psykiatri var betydligt svårare. Bland övriga nämnder blev konsekvensen mindre kännbar bl.a. tvingades idrottsnämnden tvingades ställa in VM i speedway.

I Kommunals nya löneavtal enades parterna om att prioritera ett antal yrkesgrupper inom vård och omsorg. Även de frågor som i övrigt varit särskilt i fokus inom arbetsgivarområdet har rört den stora gruppen medarbeta-

re som utgörs av kvinnor i stadens verksamheter. Det har gällt dels att kartlägga lönenivåerna, dels att fortsätta arbetet med arbetstidsutveckling. Särskild vikt har lagts på medarbetare som arbetar deltid men som egentligen önskar ett heltidsarbete.

Lönekartläggning

Skillnader i lön skall alltid ha saklig grund. Analys och översyn av lönenivåerna i staden fortsatte under året. Några osakliga löneskillnader har hittills inte konstaterats på den stadsövergripande nivån. Arbetet drivs nu vidare på respektive förvaltning.

Arbetstidsutveckling

Staden har sedan flera år tillbaka en positiv syn på olika former av arbetstidsutveckling. En modern arbetsgivar-

måste kunna erbjuda medarbetarna möjlighet att anpassa arbetstiderna till privatlivets olika skeden.

Staden har också genomfört en undersökning av deltidсанställdas önskan och behov av heltidsanställning. Undersökningen visar att deltidсанställda med stadigvarande anställning i relativt hög utsträckning vill arbeta deltid, men 21 % anger att de vill ha heltidsanställning.

Staden kommer att arbeta vidare för att ett sådant erbjudande skall kunna presenteras som ett bland flera andra förslag avseende utveckling av arbetstiden.

Staden genomförde en kartläggning av de olika arbetstidsmått som finns för olika yrkesgrupper. Även denna kartläggning kommer att finnas med i underlaget till förslag inom arbetstidsutvecklingsområdet.

CHEFSFÖRSÖRJNING OCH LEDARUTVECKLING

Staden driver centralt ett antal olika program för utveckling och rekrytering av chefer. Såväl ett reguljärt chefsförsörjningsprogram som speciella program för medarbetare med utländsk bakgrund och för unga medarbetare har genomförts under året. Även ett nytt utvecklingsprogram för erfarna chefer startade i början av 2003. Inför 2004 planeras start med "assessment center" där möjlighet ges att ringa in deltagarnas individuella utvecklingsbehov genom träning i autentiska situationer.

Stadens förvaltnings- och bolagschefer erbjuds regelbundet att delta i exempelvis utvecklingsgrupp och mediaträning. Möjlighet finns också till individuell träning och utveckling - som att få tillgång till en personlig coach.

Stadens "Ledardag 2002" har följts upp och fördjupats genom att stadens chefer inbjudits till tre ledardagar med följande teman: Hälsa, Framtid och Mångfald. Till ledardagarna bjöds forskare inom de olika ämnesområdena in som föredragshållare. En av årets ledardagar genomfördes på Stadsteatern i samarbete med teaterns ledning och skådespelare. Cirka femhundra chefer deltar vid varje tillfälle.

De flesta av stadens förvaltningar och bolag har också erbjudits olika utvecklingsinsatser för ledare och medarbetare under året.

Stadens medvetna satsningar på systematiskt arbete med chefsförsörjning och ledarutveckling är ett led i arbetet med att nå målet "goda ledare på alla nivåer i stadens verksamheter".

JÄMSTÄLLDHET, MÅNGFALD OCH ANTIDISKRIMINERINGSARBETE

En sammanfattning av nämnders och styrelser 46 jämställdhets- och mångfaldsplaner för år 2003 har redovisats i jämställdhetsrådet. Detta har resulterat i en checklista inför arbetet med 2004-års planer samt en exempel-samling över aktiva åtgärder inom stadens jämställdhets- och mångfaldsarbete.

Nätverket för jämställdhet och mångfald som består av 86 handläggare från stadens förvaltningar och bolag fortsatte sitt utvecklingsarbete och träffades vid fem tillfällen under året.

Stadens jämställdhetspris delades ut i december 2003 och gick till rektor Peter Fredriksson på Mariaskolan för sitt program om genustänkande och jämställdhet för personal och elever vid skolan. Charlotte Axelsson, vd för Svenska Bostäder fick ett hedersomnämmande för att hon genom sitt ledarskap har bidragit till en företagskultur som bejakar jämställdhet och möjliggör för alla att utvecklas i sitt arbete.

I projektet "Mångfaldens akademiker" var staden en samarbetspartner tillsammans med olika externa aktörer. Syftet var att underlätta för invandrare med akademisk utbildning att få en plattform på arbetsmarknaden i nivå

med sin kompetens. Staden bidrog med att ordna praktikplatser.

Rekryteringsprogrammen som bedrivits i staden sedan 2000 med syfte att flyktingar och invandrare via lång praktik och språkträning i reell miljö skall erbjudas arbete inom stadens vård- och omsorgsverksamheter, framför allt äldreomsorg, har fortsatt under året med goda resultat. Dock minskar möjligheterna för dessa program med nuvarande inriktning eftersom inga rekryteringsbehov inom äldreomsorgen föreligger på kort sikt.

Stadens nya intressedatabas:

Sedan hösten 2003 finns en intressedatabas kopplad till stadens jobbsajt. I den kan de som är intresserade av jobb i Stockholms stad lägga in sina uppgifter samt bifoga filer med CV eller personligt brev. I intresseanmälan kan man också ange om man är intresserad av feriearbete, praktikplats eller av att göra examensarbete inom staden. En intresseanmälan ligger kvar i databasen i tre månader efter senaste inloggning.

Uppgifterna i intressedatabasen är sökbara för de chefer som har behörighet att lägga in lediga jobb. Dessa kan också matcha sina inlagda lediga jobb med de som anmält intresse och på så sätt få fram ett urval personer att kontakta.

MEDARBETARNA I SIFFROR

I december 2003 var totalt ca 48 738 personer anställda i Stockholms stad. Av dessa var 45 494 anställda i stadens förvaltningar och resten i bolagen. Detta innebär att antalet anställda i förvaltningarna ökat med 1,2 % (528 personer) jämfört med 2002.

Antal anställda fördelade på verksamhetsområden

	2000	2001	2002	2003
Central förvaltning	520	510	473	523
Teknisk service	1 520	1 460	1 413	1 469
Samhällsservice	7 140	7 300	7 136	7 120
Övrig kommunal service	840	890	972	1 005
Stadsdelsförvaltningar	36 080	35 340	34 972	35 377
Totalt	46 100	45 500	44 966	45 494
Årsarbetare	43 400	42 950	42 375	42 824

Dessutom har timavlönad personal arbetat motsvarande 5 497 årsarbeten som korttidsvikarier, huvudsakligen inom vård- och omsorgsverksamhet i stadsdelsförvaltningarna.

Kön

Av 45 494 anställda var 34 508 kvinnor och 10 986 män, vilket ger fördelningen 76 % kvinnor och 24 % män. Detta är en obetydlig ökning (från 23,9 till 24,15 %) av antalet män jämfört med tidigare år.

Ålder

Medellåldern ökar successivt bland stadens anställda men även detta år är ökningen marginell. Bland de tillsvidareanställda var medellåldern 46,5 år jämfört med 46,2 år 2002. Ingen skillnad föreligger i medellålder mellan män och kvinnor.

Anställningsform

Av samtliga månadsavlönade var 88 % tillsvidareanställda. Detta är samma fördelning som året innan. Andelen män är alltså något högre (29,7 %) bland tidsbegränsat anställda än bland tillsvidareanställda (23,4 %). Båda siffrorna har ökat ett par tiondelar jämfört med föregående år.

Sysselsättningsgrad

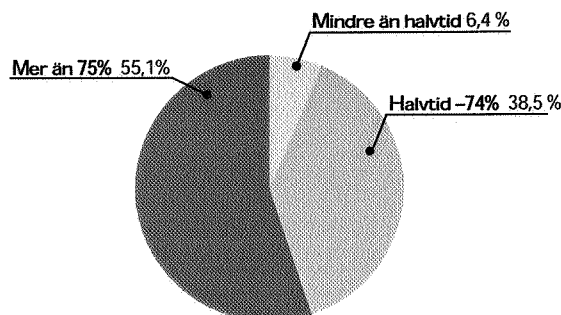
Av tillsvidareanställda (40 062) var andelen deltidsanställda 0,2 % högre (18,5 %) än år 2002. Den genomsnittliga sysselsättningsgraden för deltidsanställda är oförändrat 70 % av heltidsmättet.

Inga större förändringar av sysselsättningsgraden hos stadens anställda har skett under år 2003. Av de deltidsanställda hade mer än hälften en omfattning av sysselsättningsgrad på mellan 75 och 99 % av heltidsmättet. Drygt 6 % av de tillsvidareanställda hade en sysselsättningsgrad som var lägre än halvtid.

Deltidsanställda utgjorde nästan en dubbelt så stor

andel bland kvinnorna (20 %) som bland männen (13,1 %). Det har emellertid skett en ökning med 0,4 % för männen.

Sysselsättningsgrad för tillsvidareanställda på deltid, december 2003

Medellön

Medellönen bland månadsavlönade tillsvidareanställda i staden ökade med 740 kronor till 21 120 kronor, en ökning med 3,6 %. Det innebär en något mindre ökning än under år 2002. Männen medellön var 22 138 kr och kvinnornas var 20 808 kr. Kvinnornas medellön ökade med 86 kr mer än männen. Männen löner ökade med 3,1 % och kvinnornas med 3,8 %. Den totala lönesumman för 2003 var 10,7 mdkr.

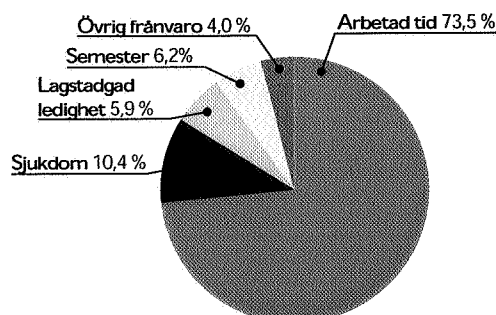
Anställningstid

Andelen av stadens personal som varit anställda i mer än 15 år ökade något till 40 %. För dem som har en anställningstid på mer än 20 år är andelen 27,4 %, dvs. mer än var fjärde anställd. 60,9 % har varit anställda mer än 10 år, en ökning med 2,4 procentenheter jämfört med 2002.

Tidsanvändning

Sjukfrånvaron minskade från 10,6 till 10,4 %. På grund av minskat uttag av lagstadgad och övrig ledighet har andelen arbetad tid ökat med 0,7 procentenheter jämfört med 2002.

Tidsanvändning 2003

Tidsanvändning 1999 – 2003

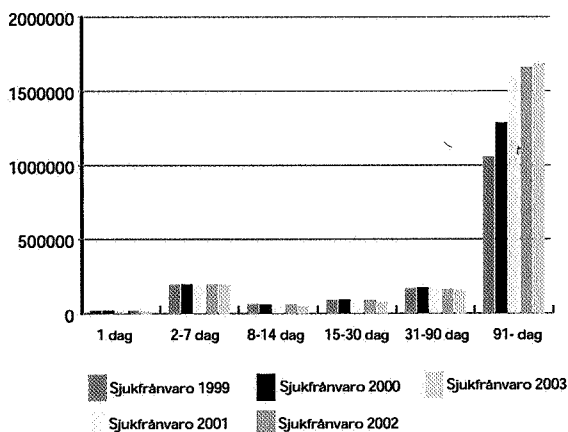
	1999	2000	2001	2002	2003
Arbetad tid	74,3	73,2	72,5	72,8	73,5
Sjukfrånvaro	8,3	9,6	10,4	10,6	10,4
Semester	6,4	6,3	5,9	6,1	6,2
Lagstadgad ledighet	7,4	6,9	6,6	6,2	5,9
Övrig ledighet	3,6	4,0	4,6	4,3	4,0
Summa	100	100	100	100	10

Sjukfrånvaro

Av den totala tidsanvändningen utgjorde sjukfrånvaron 10,4 % vilket är en minskning med 0,2 procentenheter jämfört med år 2002. Följande diagram visar sjukfrånvaron i antal kalenderdagar per period under de senaste åren. Långtidsfrånvaron har som synes fortsatt att öka, men ökningstakten har avtagit ytterligare under 2003.

Sjukfrånvaron fördelat på ålder i staden visar ingen skillnad jämfört med landet i övrigt. Sjukfrånvaron ökar med stigande ålder, men minskade i alla åldersgrupper utom en under 2003. De stora skillnaderna i sjukfrånvaro finns istället mellan olika yrkesgrupper och därmed också mellan olika verksamheter. Staden följer utvecklingen för några yrkesgrupper där sjukfrånvaron är och har varit särskilt hög som för vårdbiträden (17,1 %), förskollärare (11,4 %) och socialsekreterare (8,8 %). Stora skillnader förekommer även inom dessa grupper och mellan olika nämnder.

Sjukfrånvaro i Stockholms stad 1999–2003

Obligatorisk redovisning av sjukfrånvaro

Riksdagen beslutade om ändring i lagen (1997:614) om kommunal redovisning, som innebär att kommuner, landsting/regioner och kommunalförbund i förvaltningsberättelsen skall lämna uppgifter om de anställda som sjukfrånvaro för tiden efter den 30 juni 2003.

Sjukfrånvaro i % av ord. arb.tid fördelat per kön

	Kvinnor	Män	Totalt
	12,3	6,8	10,9
	–29 år	30–49 år	50 år–

Andel av total sjukfrånvaro som varat 60 dagar eller mer 63,7 %.

Övertid

Den inrapporterade övertiden och mertiden omräknat till årsarbetare motsvarar 443 årsarbetare. Motsvarande omräkning gav för 2002 484 årsarbetare. Kostnaden uppgick till 152 mnkr, vilket utgör 1,4 % av den totala lönesumman, jämfört med 1,6 % för 2002.

Rörlighet

Extern rekrytering	2002	2003
Lärare grundskola	304	221
Lärare gymnasium	47	35
Sjuksköterskor	177	139
Undersköterskor	477	167
Vårdbiträden	412	240
Förskollärare	189	195
Barnskötare	147	140
Övriga	1 131	739
Totalt	2 884	1 876

Externa avgångar	2002	2003
Lärare grundskola	280	209
Lärare gymnasium	68	51
Sjuksköterskor	155	116
Undersköterskor	377	236
Vårdbiträden	571	411
Förskollärare	348	348
Barnskötare	414	280
Övriga	1 968	1 408
Totalt	4 181	3 059

Externa avgångar/avgångsorsak	2002	2003
Pension	741	606
Avknoppning	83	5
Verksamhetsövergångar	218	55
Övriga	3 139	2 393
Totalt	4 181	3 059

Avgångarna för alla yrkesgrupper utom förskollärare har minskat jämfört med 2002.

Statistiken ger en bild av underskott i rekrytering av flera yrkesgrupper, framförallt förskollärare och personal inom vård och omsorg. Trots detta ökade stadens totala antal

anställda under året. Skälet är bl.a. att staden återtagit flera äldreboenden under året.

Dessutom registreras många timavlönade som internrekryterade vid övergång till månadslön och tidsbegränsade månadsavlönade registreras som stadsinternt rekryterade när de får en tillsvidareanställning på annan förvaltning.

Utrikes födda

I september 2003 var 23,5 % av stadens personal utrikes födda. Av förvärvsarbetande på Stockholms hela arbetsmarknad är andelen utrikes födda 16,2 %. I riket är motsvarande andel knappt 10 %. Staden har således en förhållandevis hög andel utrikes födda bland medarbetarna jämfört med arbetsmarknaden som helhet. Samma förhållande gäller arbetsplatser inom kommunal sektor.

Bland kvinnor anställda i staden är 22,9 % utrikes födda och bland männen 25,3 %. Bland både kvinnor och män är de största grupperna födda i Norden, övriga Europa och Asien.

Personalen i stadens nämnder har minskat från 50 600 anställda år 1997 till ca 45 400 år 2003 samtidigt som antalet utrikes födda legat på en stabil nivå i absoluta tal. Det betyder att den relativa andelen ökat från 19,6 % 1997 till 23,5 % 2003.

Källa: USK nov/2003

Medelålder vid pensionering år 2003 (2002)

Totalt 606 (741) tillsvidareanställda avgick med pension - ålderspension, förtidspension eller särskild ålderspension - under 2003. 79,4 % (78) var kvinnor. Såväl år 2002 som 2003 var mer än hälften av avgångarna förtidspensioner.

Medelålder vid pensionering, utvalda yrkesgrupper

Befattning	Ålder för pension		Antal	
	2002	2003	2002	2003
Barnskötare	57	56	58	43
Förskollärare	59	61	34	22
Sjuksköterska	61	62	18	12
Undersköterska	61	60	22	25
Vårdbiträde	58	59	101	87

Lönekostnader 2001-2003, mnkr

Direkta löner	2001	2002	2003
Löner kommunala avtal	9 696	10 054	10 528
Pensioner kommunala avtal	505	491	490
Summa direkta kostnader	10 201	10 545	11 018
Lönebikostnader*	3 570	3 680	3 957
Totalt	13 771	14 225	14 975

* Arbetsgivaravgifter, sociala avgifter och löneskatt

83 (108) personer avgick med särskild ålderspension.

Den genomsnittliga åldern för pensionsavgång var 60,5 år (59,8). Det innebär att åldern vid pensionsavgång fortsatt öka (2001 var siffran 59,4). Medelåldern för när man faktiskt slutar att arbeta är dock lägre på grund av att många är långtidssjukskrivna i direkt anslutning till pensioneringen. Medelåldern vid pensionering är något högre för män, 61,0 år (60,6), än för kvinnor, 60,4 år (59,5).

Medelåldern vid pensionering varierar mellan olika yrkesgrupper. Barnskötare och vårdbiträden har lägst medelålder vid pensionering bland utvalda yrkesgrupper. År 2003 hade totalt sett 36,6 % uppnått 65 års ålder vid pensionsavgången, vilket är en ökning jämfört med 2002, då motsvarande andel var 28 %.

Pensionsförpliktelser

Den totala skulden för stadens pensioner uppgick vid årets slut till 11 421 mnkr (10 966), vilket är en ökning med 455 mnkr jämfört med 2002.

Pensionsskulden redovisas dels som en avsättning i balansräkningen, dels som en ansvarsförbindelse. Pensionsavsättningar inklusive löneskatt uppgick till 1 789 mnkr (1 624). Pensionsskulden intjänad t.o.m. år 1997 utgör en ansvarsförbindelse i stadens bokslut och uppgick till 9 144 mnkr (8 866). Kostnaden för intjänade pensionsförpliktelser under året uppgick till 488 mnkr (476) inklusive löneskatt. Från och med år 2002 har även timavlönad personal rätt till tjänstepension.

Lönekostnader och löner

Den totala lönekostnaden, exklusive ersättning till uppdragstagare (190 mnkr) uppgick till 10 528 mnkr (10 054) år 2003. Tabellen nedan visar lönekostnaderna åren 2001-2003. I not 3 till resultaträkningen ingår ersättning till uppdragstagare i redovisade löner.

Semesterlöneskuld och okompenserad övertid

Stadens semesterlöneskuld, dvs. den del av intjänad semester som personalen inte tagit ut vid årsskiftet, har minskat med 65 mnkr jämfört med 2002 och uppgick vid årets slut till 528 mnkr (592).

Stadens skuld för omkompenserad övertid uppgick till 50 (52) mnkr, en minskning med 2 mnkr.

Ekonomi

Ett av den politiska majoritetens huvudmål är att ta ansvar för ekonomin. När de ekonomiska förutsättningarna försämras ställs mycket höga krav på en god ekonomisk hushållning. Stadens uppgifter och verksamhet måste klaras inom fastställd budget.

Den internationella lågkonjunkturen återhämtar sig betydligt långsammare än förväntat, vilket också påverkar Sverige och Stockholm. Stadens ekonomiska förutsättningar har därmed försämrats. Skatteintäkterna minskar till följd av lågkonjunkturen och kostnaderna för utjämningsystemet ökar. Därtill erhåller staden lägre statsbidrag och de finansiella intäkterna minskar på grund av lägre ränteintäkter. Stockholms stads bokslut för år 2003 visar på ett positivt resultat på 5 mnkr. Staden uppfyller kommunallagens krav på en ekonomi i balans.

OMVÄRLDSANALYS

Sverige och Stockholm påverkas av den internationella konjunkturuppgången och återhämtningen sker betydligt långsammare än väntat. En ny tendens kan också skönjas i ekonomin. Trots tillväxtnivåer på över 1,5 % så är sysselsättningsutvecklingen svag och inflationen i Sverige bedöms också vara fortsatt låg framöver. I Stockholm är den ekonomiska utvecklingen svagare än i övriga riket. Först år 2005 bedöms tillväxten vara i paritet med övriga Sveriges.

Långsam internationell återhämtning

Återhämtningen i den internationella ekonomin är långsam, men den sprids och blir allt tydligare. Det är främst USA och delar av Asien som leder konjunkturförbättringen medan euroområdet släpar efter. I USA bedöms bruttonationalprodukten, enligt flera marknadsbedömare, öka med mellan 3,5 % och 4 % under 2004. Den internationella konjunkturuppgången präglas av färre nya jobb än vanligt och arbetslösheten bedöms förbli relativt hög samt inflationen låg. Detta väntas hålla i sig under större delen av 2004, med oförändrat eller något högre arbetslöshetstal som följd.

Trenden i Sverige följer den internationella

I Sverige ökar också tillväxten, om än i långsammare takt

än i den amerikanska ekonomin. Tillväxten beräknas av flera marknadsbedömare ligga mellan 2 % och 2,5 % under både 2004 och 2005. Det är främst en starkare efterfrågan från i första hand USA och Asien som påverkar den svenska exporten i positiv riktning.

I slutet av 2003 blev hushållen mer pessimistiska kring den ekonomiska utvecklingen, vilket bromsade konsumtionsuppgången i Sverige. Enligt olika barometrar började hushållen i början av 2004 åter se ljus på såväl den egna ekonomin som landets. Under senare delen av 2004 bedöms investeringarna ta fart ordentligt i svensk ekonomi samtidigt som en starkare krona förväntas ge en viss negativ effekt på exporten.

De inhemska analytikerna gör gemensamma bedömningar av den ekonomiska utvecklingen. Den största skillnaden i bedömningar avser hushållens konsumtionsutgifter år 2004, där den mest optimistiska bedömaren tror på en ökning om 2,7 % och den mest pessimistiske ser en ökning om 1,7 %.

I Sverige är det främst den inhemska privata och offentliga konsumtionen som har gynnat tillväxten, även om Konjunkturinstitutet reviderat ner sina bedömningar av konsumtionen år 2004 jämfört med analysen för ett år sedan.

Valda indikatorer, procentuell volymförändring¹

	2002	2003	2004	2005
Bruttonationalprodukt	1,9	1,5	2,2	2,5
Hushållens konsumtionsutgifter	1,5	1,9	2,7	3,0
Offentliga konsumtionsutgifter	3,2	0,9	0,2	0,3
Fasta bruttoinvesteringar	-3,0	-2,0	1,2	5,3

¹ Källa: Konjunkturinstitutet

Skatteunderlagets utveckling, procentuell förändring

	2002	2003	2004	2005
Riket ²	5,3	4,4	3,6	4,2
Stockholms stad ³	3,5	4,3	3,6	4,4

2 Källa: Svenska Kommunförbundet

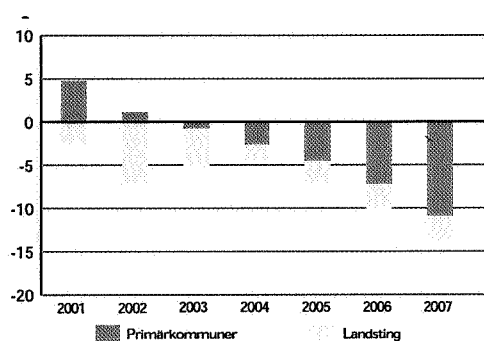
3 Källa: Utrednings- och statistikkontoret

Svenska Kommunförbundet målar en dyster bild av den ekonomiska utvecklingen i kommunsektorn fram till 2007. Detta trots att många kommuner och landsting höjt skatten såväl 2003 som 2004. Landstingen har höjt utdebiteringen med i genomsnitt 66 öre och kommunerna med 33 öre de senaste två åren. Kommunförbundet tror att ytterligare skattehöjningar är att vänta, utan att kommuner och landsting får balans i ekonomin. Medelskattesatsen uppgår år 2004 till 31,49 %.

En annan faktor som påverkat kommunernas negativa utveckling enligt kommunförbundet är kostnadsökningar till följd av statliga reformer som inte finansierats fullt ut. Nettoeffekten av statliga tillskott och indragningar från kommunsektorn är negativ när hänsyn tas till pris- och löneutvecklingen. År 2007 bedömer kommunförbundet att nettoeffekten uppgår till -15 mdkr. Sammantaget innebär detta att den kommunala sektorn under de kommande åren kommer att visa på underskott. Således är stora fortsatta besparingar och sannolikt även skattehöjningar att vänta inom kommuner och landsting.

Resultat för kommunsektor⁴

före extraord. poster, Miljarder kr i löpande priser

4 Källa: Svenska Kommunförbundet

Turbulent år på finansmarknaderna

År 2003 var ett år präglad av Irakkrig, sarsepidemier och allmän osäkerhet om konjunkturen. Inledningen av året handlade till stor del om Irakkriget och om svaga företagsrapporter, som i sin tur skapade oro på de finansiella marknaderna. Den fortsatt svaga ekonomiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden ledde till att Riksbanken sänkte sin styrränta från 3,75 % till 2,75 % under perioden mars till juli år 2003. I februari 2004 sänkte riksbanken styrräntan ytterligare till 2,50 %.

Ekonomisk statistik visade att förväntningarna om en

snabb återhämtning av konjunkturen var för optimistiska samtidigt som inflationen föll tillbaka. Den sjunkande svenska inflationen, i kombination med den allt mer tröga arbetsmarknaden, fick flera ledande politiker och ekonomer att under hösten 2003 börja proklamera för en sänkning av den svenska styrräntan. Debatten accelererade i slutet av året och ledde till att korträntorna föll. Den svenska korträntan (tremånaders statskuldsväxel) var vid årets slut 2,61 % från att i början av året ha noterats till 3,53 %. Den svenska långräntan (femårig statsobligation) noterades vid årets slut till 4,15 % från att i början av året ha varit 4,22 %. Långränteförändringen på årsbasis har alltså inte varit stor. Däremot har det varit stora rörelser i den femåriga räntans nivå under året, med en avvikelse på ungefär 140 räntepunkter (1,40 procentenheter) mellan årslägsta och årshögsta. I början av 2004 har både de korta och de långa räntorna sjunkit ytterligare.

Riksbanken ser inte några starka tecken till förbättrad betalningsförmåga bland företagen, även om en del indikatorer pekar i den riktningen. De svenska industriföretagen ser en stark ordertillväxt från exportmarknaden under första kvartalet 2004. Även från hemmamarknaden ses orderingen öka. Företagen räknar dock med en fortsatt minskad personalstyrka. Läget inom byggindustrin var också dystert med minskat byggande, lägre sysselsättning och fallande priser under fjärde kvartalet 2003.

Även bland hushållen ökar optimismen inför 2004, även om en klar majoritet fortfarande tror att arbetslösheten kommer att öka. Återhämtningen på börsen i kombination med stigande huspriser gör nu att hushållens balansräkning ytterligare förbättras. Visserligen har utlåningen fortsatt att öka, men den låga räntenivån ger dock en lindrigare räntebörda.

Stockholmsbörsen vände uppåt under året, efter tre års negativ utveckling och borsindex (Saxindex) steg med ca 30 %, med IT och bioteknikbolag som de största branschvinnarna.

Stockholmsregionen i svag uppgång

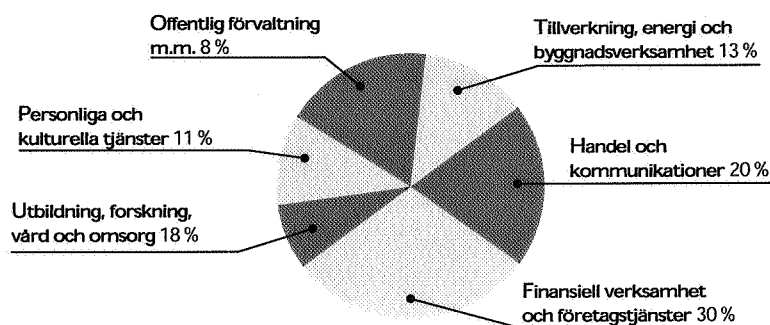
Det är Stockholms län som brukar leda konjunkturuppgångarna i Sverige. Så är det inte denna gång. Statistiken visar att nedgången i ekonomin är djupare i vår region än i andra delar av riket. Återhämtningen tar längre tid. Först år 2005 förväntas Stockholms län och Mälardalen nå upp i samma tillväxt som övriga riket.

Bruttoregionalprodukt, procentuell förändring per år⁵

	1994-2000	2001	2002	2003	2004	2005
Mälardalen	4,3	1,9	0,7	0,2	1,8	3,2
Stockholms län	4,6	2,3	0,5	-0,1	1,5	3,3
Skåne	3,9	1,7	2,8	2,2	2,7	2,9
Västsverige	4,2	2,4	2,9	2,7	2,9	3,1
Riket totalt	3,5	1,1	1,9	1,5	2,5	2,9

5 Källa: Nordea Regionala utsikter november 2003

Fördelning av arbetsplatser efter större näringsgrenar (2002)

Förändringarna i sysselsättning per näringsgren är marginella mellan 2002 och 2003.

Skälen till regionens problem är flera. Nedgången inom telekomindustrin, IT-konsulter, finanssektorn m.fl. har haft större negativ inverkan i Stockholms län än i övriga landet. Stockholms höga bostadspriser, bostadsbrist och trafikproblem pekas också ut som tänkbara orsaker till djupet i nedgången.

Trots att länet tappat i ekonomisk styrka och utveckling fortsätter Stockholmsregionen att vara Sveriges tillväxtmotor och har fortfarande störst betydelse för statens inkomster från olika skatter. De samlade förutsättningarna för Stockholmsregionens⁶ bidrag till den ekonomiska tillväxten, är att regionen år 2003 och även 2002 svarade för:

- 21 % av landets folkmängd
- 23 % av sysselsättningen
- 27 % av lönesumman⁷.

Av dessa siffror framgår att befolkningen i Stockholmsregionen har en ekonomiskt gynnsammare ålderssammansättning än övriga landet, att förvärvsgraden och den genomsnittliga arbetsproduktiviteten är högre. Det är också i denna region utländska företag i första hand etablerar sig. Stockholmsregionen har ett privat näringsliv bestående av små, medelstora och stora företag inom nästan alla branscher.

Privat tjänsteproduktion dominerar

Näringslivet i Stockholm domineras av privat tjänsteproduktion. En fördelning av de sysselsatta efter större näringsgrenar ger diagrammet ovan.

Under lång tid har Stockholm visat sig vara en utmärkt grogrund för såväl stora som små högteknologiska utvecklingsföretag. Stadens näringsliv uppvisar en imponerande bredd inom områden som IT, bio- och miljöteknik. Telekom- och IT-branschen har emellertid under en längre period präglats av nedslående prognoser och varsel om omfattande uppsägningar. En tydlig vändning för länets dominerande privata företag, Ericson, kan nu noteras.

De insatser som staden, näringslivet och angränsande kommuner gjort för att stärka Kistas utveckling har burit frukt. Områdets attraktivitet för innovativa företag har fortsatt även under pågående lågkonjunktur. Totalt sett var det vid utgången av 2003 fler anställda i Kista än vad det var vid utgången av år 2001. Också antalet företag inom den s.k. TIME-sektorn har ökat i området under samma tidsperiod.

Stadens näringspolitik

Det övergripande målet för stadens näringspolitik är att Stockholm skall vara en attraktiv plats för företag. Därför har inriktningsmålet att bygga bostäder och utveckla Stockholm prioriterats. Ambitionen är att Stockholm inom tio år skall vara en av Europas bästa städer att starta och driva företag i. För att uppnå detta måste Stockholm erbjuda ett internationellt konkurrenskraftigt företagsklimat. Om staden skall vara en attraktiv plats för företag handlar det om att utveckla nya samarbetsformer såväl inom staden som mellan staden och näringslivet. Det gäller till exempel i arbetet med de s.k. stadsutvecklingsområdena såsom Norra stationsområdet, Söderorts-

⁶ Den lokala arbetsmarknaden = Stockholms län och en del angränsande kommuner på pendlingsavstånd

⁷ På regional nivå mäts ekonomisk tillväxt bäst som förändring i bruttoregionalprodukten (BRP). Tyvärr publiceras den statistiken med stor eftersläpning. Lönesumman (lönerna inkl. kollektiva avgifter) motsvarar ungefär 2/3 av BRP och är det bästa tillgängliga måttet för att mäta ekonomisk tillväxt i en region. Den övriga tredjedelen består av företagens bruttovinster. Källa: SCB och USK

visionen och nordvästra Kungsholmen.

I Stockholms stad finns ca 35 000 företag med minst en anställd. Merparten av Stockholms näringsliv och företag finns i något av stadens drygt 25 företagsområden. Sammantaget finns i dessa områden över 200 000 arbetsplatser och över 10 miljoner kvm tomtmark och lokaler. I de minsta områdena finns ett tusental anställda. Det största företagsområdet, City, har omkring 100 000 anställda.

Stockholmskonjunkturen

Konjunkturen i länet är fortfarande svag. Det finns emellertid indikationer på att läget börjar förbättras. Handelskammaren och konjunkturinstitutet konstaterar i sin Stockholmsbarometer att återhämtningen sker från låga nivåer men Stockholm visar ännu inga tecken på att kunna "dra" tillväxten i övriga landet som i den förra högkonjunkturen.

Inom industrin har produktion av bl.a. teleprodukter och konsumtionsvaror ökat under 2003. Även för datakonsulter, uppdragssektor och partihandel har konjunkturen förbättrats. Under hösten blev läget bättre än företagen förutsett. Däremot har byggsektorn fortsatta problem. Inregias konjunkturindikator för november 2003 visade att de negativa förväntningarna i länet avser just byggbranschen samt generellt sysselsättningen i företagen. Den offentliga sektorns försämrade ekonomi påverkar också konjunkturläget.

Handeln är inne i en mer stabil period med ökad optimism inför framtiden. Både bilar och andra sällanköpsprodukter hade en positiv försäljning under 2003. Konsumtionsvaruindustrin som gick bäst under 2002 kom under 2003 in i en svacka. Orderingången från såväl hemma- som exportmarknaden försämrades under 2003. Utvecklingen i den amerikanska ekonomin skapar nu

förväntningar för 2004 även om kursutvecklingen för dollarn är ogynnsam för de svenska exportföretagen.

Stockholms stad har fortfarande en mycket hög andel nya företag per invånare. Andelen minskade jämfört med föregående år men nedgången inom IT- och telekomsektorn har påverkat företagandet betydligt under året. Osäkerheten på marknaden har med stor sannolikhet varit en bidragande orsak till det aktuella läget.

Sysselsättningen¹⁰

Sysselsättningen i näringslivet har stagnerat något och 2003 var ett fortsatt svagare år på arbetsmarknaden än tidigare. Stockholm som är kraftigt exponerat mot aktuella krisbranscher såsom IT och media noterade en viss sysselsättningsminskning under det gångna året. Oaktat Stockholms diversifierade företagsstruktur har antalet arbetslösa i staden ökat med 1,7 procentenheter jämfört med 2002. Personer med hög utbildning har också drabbats av arbetslöshet under året. Andelen arbetslösa i staden överstiger nu andelen arbetslösa i riket.

År 2003 förvärvsarbetade 77% av kvinnorna och 78% av männen i staden, vilket är ca 3-4 procentenheter högre än i riket. Det är en minskning av andelen förvärvsarbetande stockholmare jämfört med 2002. Antalet nyanmällda och lediga jobb minskade år 2003 med drygt 20 % jämfört med 2002.

År 2003 förvärvsarbetade 389 800 stockholmare¹¹, vilket är en minskning med 6 100 personer jämfört med 2002. Antalet personer med arbetsplats i staden uppskattas till ca 530 000, dvs. en nettoinpendling av arbetskraft med drygt 130 000 personer. Arbetsmarknaden i regionen präglas således av en stor rörlighet. Det ställer krav på goda transportmöjligheter och en väl utbyggd infrastruktur.

Den ekonomiska lågkonjunkturen innebär att nyföretagandet i landet, länet och staden befinner sig i en nedåtgående trend.⁹

	Antal nya företag per 1 000 invånare år 2002	Förändring jämfört med år 2001
Riket	5,5	-0,8 %
Länet	9,1	-0,9 %
Staden	13,4	-5,0 %

Arbetsmarknadsstatistik i korthet i staden

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Arbetskraft 16-64 år	381 000	393 000	406 000	412 500	411 500	412 500
Sysselsatta	359 400	376 900	393 000	399 000	395 900	389 800
Arbetslösa	21 600	16 500	13 000	13 500	15 600	22 700
i % av arbetskraften	5,7	4,2	3,2	3,3	3,8	5,5
Motsvarande tal för riket %	6,5	5,6	4,7	4,0	4,0	4,9

9 Källa: PRV, avser enskilt företag, handelsbolag, kommanditbolag och aktiebolag

10 Källa: AKU, länsarbetsnämnden samt USK

11 Källa: AKU (SCB:s arbetskraftsundersökningar) och USK

årsta torg

Byggnad och trafikinfrastruktur

Under 1990-talet har Stockholmsregionen vuxit kraftigt ekonomiskt och befolkningsmässigt, trots att bostadsmarknaden präglats av stigande priser och en låg nybyggnadstakt. Bostadsbristen är dock ett allvarligt problem för stadens fortsatta utveckling, vilket syns i en minskad nettointflyttning i staden. Arbetet med att skapa 20 000 nya bostäder under mandatperioden har bedrivits målmedvetet. Nya bostäder byggs i bl.a. Hammarby Sjöstad, Liljeholmen/ Årstadal, Nordvästra Kungsholmen och i Söderort.

Förutom investeringar i bostäder behövs investeringar i trafikinfrastrukturen. De största nu pågående trafikprojekten är byggandet av Södra Länken, som beräknas vara klar i slutet av år 2004 samt byggandet av ytterligare spårkapacitet på anslutande järnvägsspår söderifrån över Årsta.

Större planerade investeringsprojekt i regionen som har en stor betydelse för staden är:

- Förbifart Stockholm,
- Norra Länken,
- Mälartunneln med pendeltågstationer i Årstadal, Stockholm City och Odenplan,
- Utbyggd snabbspårsväg från Alvik norrut samt mellan Hammarby Sjöstad och Slussen,
- Upprustning av väg 73.

För dessa projekt är staten eller landstinget huvudman. Dessutom pågår upprustning av Tranebergsbron genom Vägverket samt planering för upprustning av Slussen vilken staden ansvarar för.

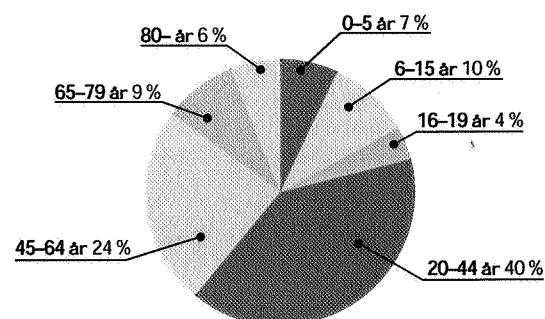
En ökande befolkning

Det ökade bostadsbyggandet ger förutsättningar för befolkningen att fortsätta öka i antal. Stockholms stad är Sveriges i särklass största kommun med 761 721 invånare. Under året ökade stadens befolkning med ca 3 600 personer. Ökningen berodde på att inflyttningen till Stockholm från utlandet är större än utflyttningen samt att Stockholm har ett positivt födelsenetto (2 940 personer).

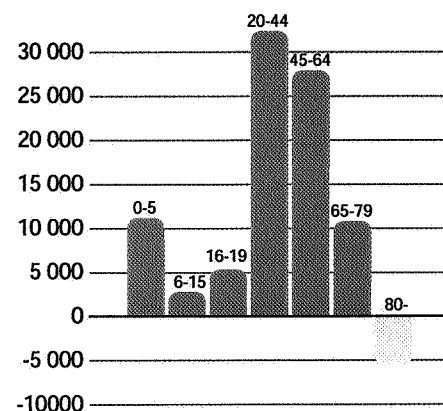
Flyttningsrörelserna fortsätter att öka. År 2003 flyttade 46 762 personer till staden och nästan lika många, 46 051, flyttade ut. Flyttningstillskottet är det lägsta på 20 år. När det gäller delområdet flyttningar inom länet, så har inflyttningen i staden från länskommunerna de senaste åren varit högre än utflyttningen till länet. År 2003 var det 2 800 fler som flyttade från staden till länet än i motsatt riktning.

Under förutsättning att bostadsbyggandet kan bibehållas på en hög nivå (i genomsnitt ca 4 000 lägenheter per år) förväntas stadens befolkning öka med ca 85 000 personer de närmaste 10 åren varav de unga t.o.m. 19 år utgör nästan 20 000 personer. Samtidigt minskar andelen pensionärer.

Åldersfördelning 2003

Befolkningsförändring till 2012 (4 000 nya lägenheter per år)

Utgjänningskommittén föreslår förändringar

Regeringen tillsatte i september 2001 en parlamentarisk kommitté för att utreda vissa frågor som rör det kommunala statsbidrags- och utjämningsystemet. Enligt direktiven (Dir 2001:73) skall de grundläggande principerna som systemet bygger på ligga fast, dvs. att kommuner och landsting skall ges likvärdiga ekonomiska förutsättningar genom en långtgående utjämning för strukturella kostnadsskillnader och för skillnader i skattekraft. Utjämningskommittén (Fi 2001:14) presenterade sina förslag i oktober 2003.

För att åstadkomma ett statligt finansierat system föreslås att nuvarande inkomstutjämning och det generella statsbidraget avskaffas. Kommuner och landsting erhåller istället ett statligt bidrag som beräknas med utgångspunkt från skillnaden mellan en garanterad skattekraft om 120 % av medelskattekraften och den egna skattekraften.

Kommittén anser att samtliga kommuner och landsting skall omfattas av systemet om det huvudsakliga syftet med utjämningsystemet, att ge likvärdiga ekonomiska förutsättningar, skall uppnås. En särskild utjämningsavgift bör därför tas ut av kommuner och landsting om 85 % av den skattekraft som överstiger den garanterade.

Genom den föreslagna konstruktionen kommer de generella statsbidragen att räknas upp i samma takt som skatteunderlaget ökar. Statens kostnader för att upprätthålla garantinivån finansieras genom särskilda beslut om ändringar i en regleringspost som kommittén samtidigt föreslår skall införas. Finansieringen av statens kostnad för upprätthållandet av den garanterade nivån görs genom justering i en regleringspost. Denna används också för ekonomiska regleringar mellan staten och kommunsektorn för att finansiera upprätthållandet av garantinivån i inkomstutjämningen. Den påverkas även av eventuella förändringar i den totala statsbidragsramen. Inledningsvis fastställs regleringsposten så att de förändringar i systemet som föreslås blir finansiellt neutrala mellan staten och kommunsektorn.

Vidare föreslår man vissa justeringar och uppdateringar i kostnadsutjämningen, även om de grundläggande principerna kvarstår. Dessutom föreslås ett nytt strukturbidrag införas i syfte att undvika alltför drastiska effekter för enskilda kommuner och landsting.

Förändringarna föreslås införas från år 2005. De ekonomiska effekterna av förändringarna slår successivt igenom under en tioårsperiod, dvs. fram till 2015. Ingen kommun skall förlora mer än vad som motsvarar tio öre i utdebitering per år. Motsvarande för landstingen är fem öre per år.

För kommuner och landsting med positiva bidragsförändringar bör förändringarna få slå igenom fullt ut samma år som förändringarna införs. Bidragsförändringar som beror på förändringar i skattekraft och struktur bör som nu slå igenom utan begränsning vid de årliga uppdateringarna av utjämningssystemet.

Effekter för regionen av utjämningskommitténs förslag

Staden har ägnat betydande arbete åt att analysera kommitténs förslag under hösten 2003. Förslaget innebär att länskommunerna och landstinget sammantaget förlorar 334 mnkr införandeåret 2005. När modellen är fullt genomförd år 2015 har förlusten stigit till 1,1 mdkr.

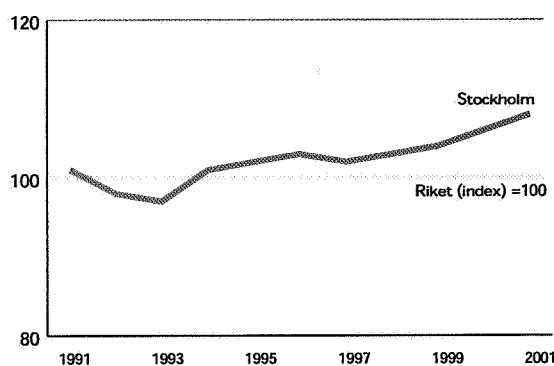
Stockholms stads bidrag till andra kommuner i Sverige ökar med 186 kronor per invånare eller 141 mnkr redan 2005 och ytterligare 559 kronor per invånare eller ytterligare 424 mnkr 2015.

Stockholms stads utgångspunkt är att landets samtliga kommuner bör ha likvärdiga förutsättningar för kommunal service. Det är därför nödvändigt med en långtgående utjämning för att kompensera för opåverkbara skillnader i intäkter och kostnader. Systemet med utjämning är dock inte oproblematiskt och det finns starka skäl att överväga hur det ska vara utformat. Det är viktigt att det uppfattas som rättvist och tar hänsyn till de faktiska förhållandena i olika delar av landet samt att det är begripeligt. Det är också viktigt att ett utjämningssystem inte är

tillväxthämmande.

Staden har utifrån sin grundsyn framfört kritik mot flera delar av kommitténs förslag. Ingen hänsyn tas till storstäders högre lönekostnader. Analyser visar att lönekostnaderna är ca 7 % högre inom kommuner och landsting i Stockholms län jämfört med övriga landet. I synnerhet är det kvinnolönerna som drar upp genomsnittet, då kvinnor är lönemässigt mer gynnade i Stockholms län än i övriga riket. Skälen till högre kostnader i länet är även skillnader i medarbetarnas utbildningsbakgrund, skillnader i yrkesmässig struktur som bl.a. beror på skillnader i efterfrågan på kommunal service samt högre löneläge och lönekonkurrens inom regionen. Samma problem gäller även lokalkostnaderna.

Skillnad i genomsnittslön mellan anställda i staden och anställda i riket

Utjämningskommittén har också valt att inte närmare analysera skillnader i lokalkostnader. 1. Staden föreslår att Stockholms strukturellt betingade högre kostnader för löner och lokaler bör kompenseras i kostnadsutjämningen genom t.ex. att en särskild lönekostnadsfaktor inrättas som beaktar detta. Faktorn får dock inte vara inflationsdrivande. Staden har i sitt remissyttrande över utredningen även framfört avsevärd kritik mot de bristfälliga statistiska förklaringsgrader som finns i utjämnningssystemets olika delmodeller. Särskilt har kritik riktats mot delmodellen för individ- och familjeomsorg, vilken staden anser missgynnar storstäder genom att valda variabler inte fångar upp behovet av insatser.

Det förslag som avses föreläggas riksdagen ser något bättre ut för Stockholm stad än utjämningskommitténs förslag. Lokalkostnaderna avses bland annat kompenseras till viss del genom en uppdaterad byggfaktor. Fortfarande tas dock ingen hänsyn till storstäders högre lönekostnader utan detta föreslås utredas vidare.

Internationell samverkan

Staden medverkar för närvarande i ca 350 EU-finansierade utvecklingsprojekt. Projekten finns sökbara på www.stockholm.se/eu-internationalt.

Lobbyarbetet gentemot Europeiska Unionen har under

2003 fokuserats på tre områden:

- den lokala nivåns inflytande i det framtida Europa,
- den lokala nivåns inflytande inom gällande EU/nationell lagstiftning, de s.k. tre-partskontrakten,
- EU-finansiering till Stockholmsregionen inom ramen för de s.k. strukturfonderna.

Inom samtliga områden har lobbyarbetet samordnats via Stockholmsregionens Europakommitté (SEU) och i nära samarbete mellan de tre huvudägarna Stockholms stad, Stockholms läns landsting och Kommunförbundet

Stockholms län, KSL. Varje huvudägare har ställt sina olika plattformar och resurser till det gemensamma lobbyarbetets förfogande. Syftet har varit att utnyttja befintliga strukturer, t.ex. medlemskap i olika Europeiska organisationer, för att åstadkomma maximal påverkan i lobbyarbetet till minsta möjliga resursåtgång. Staden har t.ex. arbetat via sitt medlemskap i Eurocities.

Andra organisationer och nätverk som staden deltar i är Union of the Capitals of the European Union, Union of the Baltic Cities, Metropolis samt Stockholmsregionens Europakommitté.

EKONOMISK OCH FINANSIELL ANALYS

Stockholms stads årsredovisning omfattar koncernen Stockholms stad. I kommunkoncernen ingår staden och de kommunala bolagen. Med staden avses alla nämnder samt Finansförvaltning, dvs. den i huvudsak skattefinansierade verksamheten. Med de kommunala bolagen avses

huvudsakligen stadens majoritetsägda bolag. För en mer utförlig beskrivning av flertalet av dessa hänvisas till årsredovisningen för Stockholms Stadshus AB som kan beställas via: info@s-husab-stockholm.se.

EKONOMISK ANALYS FÖR STADEN*

Årets resultat

Årets bokslut visade på ett positivt resultat om 5 mnkr (2 000). Resultatet inkluderar verksamhetens nettokostnader, skatteintäkter och finansnetto samt årets och ianspråktaga avsättningar. Verksamhetens nettokostnader finansierades i huvudsak av skatteintäkter och generella statsbidrag samt av det positiva finansnetto staden har till följd av god likviditet och intäkter från utdelning.

Balanskravet

Enligt kommunallagen skall budgeten upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna (KL 8 kap. 4 §). Om det redovisade resultatet blir negativt, dvs. om kostnaderna för ett visst räkenskapsår överstiger intäkterna, skall det negativa resultatet regleras senast under det andra året efter 2. Det förslag som avses föreläggas riksdagen ser något bättre ut för Stockholm stad än utjämningskommitténs förslag. Lokalkostnaderna avses bland annat kompenseras till viss del genom en uppdaterad byggfaktor. Fortfarande tas dock ingen hänsyn till storstädernas högre lönekostnader utan detta föreslås utredas vidare. att det negativa resultatet redovisades. Balanskravet är därmed kopplat till resultaträkningen. Enligt förarbetena är huvudprincipen att realisationsvinster inte skall inräknas i intäkterna då avstämning mot balanskravet görs. Undantag kan dock göras om det står i överensstämmelse med god ekonomiskt hushållning, t.ex. om försäljningen är ett led i en omstrukturering. Vad gäller realisa-

tionsförluster är huvudprincipen att dessa skall inräknas i kostnaderna då avstämning mot balanskravet görs.

Årets resultat med hänsyn taget till balanskravet uppgick till 11 mnkr (398). I årets resultat ingår såväl årets avsättningar som ianspråktaga avsättningar. I resultatet är jämförelsestörande poster exkluderade. Resultatet visar att staden uppfyller kommunallagens krav på en ekonomi i balans.

Årets resultat enligt resultaträkningen	5 mnkr
Avgår jämförelsestörande intäkter	-67 mnkr
Avgår jämförelsestörande kostnader	73 mnkr
Justerat resultat	11 mnkr

I beräkningen ovan är realisationsvinster ej medräknade då dessa redovisas som jämförelsestörande intäkter. Jämförelsestörande kostnader består av kostnader för kompetensfonden 72 mnkr och stadsdelsförnyelse 1 mnkr.

Verksamhetens nettokostnader

Verksamhetens nettokostnader, exkl. jämförelsestörande poster, uppgick till 25 673 mnkr (23 990), vilket är en ökning med 1 683 mnkr jämfört med 2002. Verksamhetens nettokostnader har finansierats av skatteintäkter och generella bidrag samt av stadens positiva finansnetto.

* 2002 års siffror inom parentés

Verksamhetens kostnader

Verksamhetens kostnader, exkl. avskrivningar, uppgick till 32 531 mnkr (30 885), en ökning med 1 646 mnkr.

Förändringen består av:

- ökade kostnader för material och köpta tjänster (193 mnkr),
- ökade kostnader för entreprenader och köp av verksamhet (567,5 mnkr),
- ökade kostnader för bostadstillägg samt andra bidrag och understöd (28 mnkr), varav ökade kostnader för ekonomiskt bistånd (16,5 mnkr),
- ökade lönekostnader (404 mnkr),
- minskade kostnader för pensionsutbetalningar (1 mnkr),
- ökade lönebikostnader och övriga personalkostnader (553 mnkr).

Jämfört med år 2002 ökade kostnaderna för material och köpta tjänster med cirka 5 %. Ökningen beror främst på indexuppräknningar av befintliga avtal och prestationsförändringar. Kostnaderna för inhyrd personal inom äldreomsorgen minskade något jämfört med föregående år, däremot ökade kostnaderna för inhyrd personal inom utbildningssektorn.

Kostnadsökningen inom äldreomsorgen stannade av under år 2003 jämfört med tidigare år. Det arbete som nämnderna under tidigare år lagt ner på att få kontroll över kostnadsökningen inom äldreomsorgen har givit resultat. Den ökning av kostnaderna som skett kan förklaras av indexuppräknningar av befintliga avtal samt av ökade lönekostnader till följd av årets lönerörelse. Inom verksamhetsområdet omsorg om funktionshindrade har kostnadsutvecklingen också avstannat jämfört med tidigare år. Även inom detta verksamhetsområde har nämndernas arbete med att minska kostnaderna gett effekt.

Inom verksamhetsområdena förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg samt utbildning ökade kostnaderna jämfört med år 2002. Inom båda verksamhetsområdena har kostnaderna för inhyrd personal ökat.

Kostnaderna för entreprenader och köp av verksamhet uppgick totalt till 8 611 mnkr, vilket utgör 26 % av stadens bruttokostnader. Ökningen av kostnaderna förklaras av indexuppräknningar av befintliga avtal, att ersättningen till enskilt drivna verksamheter har ökat p.g.a. prestationsförändringar och genom att de interkommunala ersättningarna ökat eftersom fler elever valt att studera vid skolor i andra kommuner. Att ökningen inte är större förklaras av att vissa verksamheter återgick i egen regi varvid kostnaderna för köp av platser på t.ex. sjukhem minskade.

Kostnaderna för bostadstillägg samt andra bidrag och understöd ökade jämfört med år 2002. Kostnaderna för bidrag till föreningar, stiftelser, kommuner och landsting

m.m. ökade också. Den största ökningen kan hänföras till kostnader för personlig assistans (LASS).

Kostnaderna för ekonomiskt bistånd ökade med 16,5 mnkr. Ökningen är i realiteten större när hänsyn tas till att betalningsansvaret för ekonomiskt bistånd till personer över 65 år har övergått till försäkringskassan.

Antalet anställda ökade med ca 450 personer eller 1 %. Det beror på att staden återtagit verksamheter som tidigare bedrivits på entreprenad. Jämfört med tidigare år ökade personalkostnaderna exkl. lönebikostnader och övriga personalkostnader med 404 mnkr. Ökningen av personalkostnaderna beror, förutom att antalet anställda ökat, dels på avtalsenliga löneökningar, dels på löneökningar utanför avtal dvs. löneglidningar.

Verksamhetens intäkter

Verksamhetens intäkter, exkl. jämförelsestörande intäkter, uppgick till 7 266 mnkr (7 302), vilket är en minskning med 37 mnkr.

Förändringen består av:

- minskade intäkter för taxor och avgifter fastställda av kommunfullmäktige m.m. (63 mnkr),
- minskade statsbidrag (66 mnkr), 101,2
- ökade hyresintäkter och tomträttsavgälder (90 mnkr),
- ökade EU-bidrag (2 mnkr).

Intäkter för taxor och avgifter fastställda av kommunfullmäktige minskade jämfört med 2002. Minskningen beror huvudsakligen på införandet av en avgiftsfri månad inom förskoleverksamheten samt maxtaxa och ett nationellt förbehållsbelopp inom äldreomsorgen.

Ökningen av intäkterna för försäljning av verksamhet återfinns inom äldreomsorgen. De ökade intäkterna beror främst på att staden återtagit verksamheter, t.ex. sjukhem, som tidigare bedrivits på entreprenad. Återtagandet innebär att stadsdelsnämnderna säljer platser till andra kommuner och landsting. Även inom utbildningsområdet ökade intäkterna till följd av ökade interkommunala ersättningar.

Statsbidragen minskade under år 2003. Inom verksamhetsområdet äldreomsorg beror minskningen av statsbidragen bl.a. på att den hemsjukvård som nämnderna tidigare utförde åt landstinget och fick bidrag för numera återgått till landstinget. Inom utbildningsområdet har statsbidragen för personalförstärkning inom skola och fritidshem ökat. Minskningen av statsbidragen är också hänförliga till minskade utbetalningar gällande Lokala investeringsprogrammet (LIP) samt ett minskat flyktingmottagande.

Jämförelsestörande poster

För år 2003 uppgick jämförelsestörande intäkter till 67 mnkr (432) och jämförelsestörande kostnader till 73

mnkr (0). Intäkterna avser realisationsvinster i samband med försäljning av fastigheter. Kostnaderna avser förbrukade medel ur kompetensfonden och stadsdelsförnyelsen. Kostnaderna för stadsdelsförnyelsen finansieras av realisationsvinster.

Avskrivningar

I posten avskrivningar ingår både planenliga avskrivningar och nedskrivningar av värdet på anläggningstillgångar. År 2003 uppgick denna post till 408 mnkr (407). Årets avskrivningar enligt plan uppgick till 397 mnkr (361), vilket är en ökning med 35 mnkr. Nedskrivning av anläggningstillgångar uppgick till 11 mnkr (46).

Skatter och generella statsbidrag

Summan av skatter och generella statsbidrag uppgick till 24 313 mnkr (23 377), vilket är en ökning med 936

Skatteintäkter före och efter kommunal utjämning, mnkr

År	2003	2004	2005	2006	2007
Före	25 558	25 877	26 759	27 909	29 054
Efter	21 304	21 958	22 561	23 477	24 392

mnkr. I årets skatteintäkter ingår 2002 års negativa slutavräkning av skatteinkomster med 239 mnkr.

I bokslut för år 2003 har slutskatteavräkningen beräknats enligt Svenska Kommunförbundets prognos. Avvikelse från prognosen kommer att påverka resultatet för år 2004.

Preliminära skatteintäkter och begravningsavgifter uppgick till 25 658 mnkr (22 943), vilket är en ökning med 2 715 mnkr. Ökningen beror på ett ökat skatteunderlag och den höjning av kommunalskatten som gjordes år 2003. Stadens nettoförlust för utjämning ökade med 914 mnkr till 4 254 mnkr (3 340), vilket motsvarar 5 585 kr (4 405) per invånare. Skatteintäkterna netto ökade med 938 mnkr och uppgick till 21 164 mnkr (20 226). Av skatteintäkterna utgör 100 mnkr (111) begravningsavgift inkl. slutavräkning före avgifter. De generella statsbidragen minskade med 2 mnkr till 3 149 mnkr (3 151) inkl. kostnaden för mellankommunal skatteutjämning på 102 mnkr (108).

I redovisningen av statsbidrag ingår ersättning för såväl generellt som tillfälligt sysselsättningsstöd om 263 mnkr (147). Den utbetalning som görs av generellt och tillfälligt sysselsättningsstöd under år 2004 har ej periodiserats. Detta bidrag anser staden ej hänförligt till år 2003 och kommer det därför att påverka resultatet år 2004.

Finansnetto

Stadens finansnetto, exklusive posten aktieutdelning om 852 mnkr, uppgick för år 2003 till 619 mnkr (489).

Förbättringen kan hänföras till stadens förlängning av räntebindningstiden samt möjlighet att med placerade medel utöka utlåningen till stadens bolag och i viss mån nedamortera externa lån.

Extraordinära poster

I resultatet för år 2003 redovisas inte några extraordinära poster. Föregående år uppvisade motsvarande post en intäkt om 3 542 mnkr, där enbart resultatet från försäljningen av Birka Energi AB uppgick till 3 000 mnkr.

Avsättningar

Nettot av årets avsättningar och ianspråktagande av tidigare gjorda avsättningar uppgick till -100 mnkr.

I årets bokslut har avsättningar gjorts om 498 mnkr avseende följande;

- renhållning (5 mnkr)*
- begravningsavgift (3 mnkr).*
- infrastrukturella kostnader (290 mnkr)
- boende för psykiskt funktionshindrade som är hemlösa (100 mnkr)
- miljöåtgärder (100 mnkr)

Av avsättningar i föregående års bokslut har 398 mnkr tagits i anspråk:

- pensionskostnader (165 mnkr),
- boende äldre och funktionshindrade (139 mnkr),
- omstruktureringskostnader (45 mnkr),
- barnomsorgsutbyggnad (42 mnkr),
- ventilationskostnad skolor (7 mnkr).

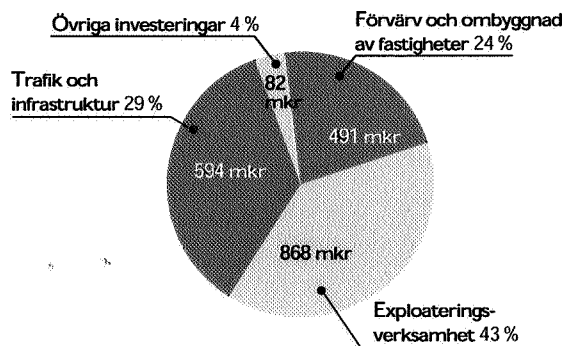
På grund av osäkerhet i pensionsberäkningarna gjordes i samband med bokslut år 2002 en extra avsättning för pensionskostnader med 300 mnkr. Årets ökade avsättning för pensioner finansieras genom ianspråktagande av denna avsättning.

I bokslutet år 2003 har tidigare gjorda avsättningar avseende omstruktureringskostnader återförts p.g.a. att framtida omstruktureringskostnader endast beräknas uppgå till 5 mnkr vilket också utgör resterande avsatt belopp.

Stadens investeringsutgifter uppgick till 2 035 mnkr (2 069), vilket är 34 mnkr lägre än år 2002 och en positiv avvikelse mot budget om 1 023 mnkr. Av investeringsutgifterna svarar gatu- och fastighetskontoret för nästan 90 % av stadens totala investeringsutgifter. Utfallet för nämndernas investeringar visar minskade utgifter med 1 023 mnkr och ökade inkomster med 63 mnkr jämfört med investeringsplanen. Avvikelsen beror huvudsakligen på förskjutningar av projekt. Stadens investeringsinkomster uppgick till 148 mnkr (194), vilket är en minskning med 46 mnkr.

* Om intäkterna/begravningsavgifterna överstiger kostnaderna för nämndens verksamhet skall avsättning göras.

Investeringar

Stora projekt

Idrottsnämnden invigde under året fotbollshallen i Spånga. Hallen medger 7-mannaspel och är försedd med konstgräs. Upprustningen av Högdalshallen är klar och innebär nya ytor för motion och idrott samt ett nytt barnäventyrsbad. Högdalens sim- och idrottshall är med sin totala lokalyta jämte Farsta sim- och idrottshall, nämndens största sim- och idrottsanläggning.

Idrottsnämnden redovisade för investeringsverksamheten lägre nettoinvesteringar med 126 mkr jämfört med investeringsplanen. Avvikelsen beror på förskjutningar inom ett flertal större investeringsprojekt, fullrigaren af Chapman, Eriksdalsbadet, Skanstulls- och Sköndalshallen.

Gatu- och fastighetsnämnden har arbetat med förnyelsen av Sergelgången (f.d. Hästskogången), d.v.s. gångförbindelsen mellan Sergels Torg och NK, som beräknas vara färdigställd till halvårsskiftet 2004. I Hammarby Sjöstad har anläggningsarbetena avseende kajer, broar, parker och spårväg i Sickla Udde, Sickla Kaj samt Sickla Kanal i huvudsak färdigställt. Byggnadsarbetena i Södra Länken avslutades under året samtidigt har inredningsarbetena avslutats.

Gatu- och fastighetsnämnden exkl. fastighetsförvaltningen redovisade avvikelser i investeringsplanen med 566 mkr i nettoinvesteringar. Avvikelsen härrör främst från förskjutningar och då till största del gällande planeringsprojekten, dvs. projekt utan genomförandebe- slut, med förskjutningar om 370 mkr. Genomförande- projekt har förskjutningar med 260 mkr.

Länken avslutades under året samtidigt har inrednings- arbetena till största del avslutats. Fram till öppnandet av Södra Länken i oktober 2004 genomförs tester av över- vaknings- och driftsystem. Under hösten flyttades tunnel- banetrafiken över till den nyrenoverade delen av Tranebergsbron och därmed kunde ombyggnaden av tunnelbanebron påbörjas. I slutet av året hade större delen av den nya Årstabrons farbana färdigjuts.

Inom gatu- och fastighetsnämndens fastighetsförvalt-

ning har ombyggnaden av Räcksta sjukhem och Serafens sjukhem samt nybyggnaden av Kattrumpstullen färdig- ställt. Staden förhandlar med entreprenören om den slutgiltiga utgiften för ombyggnaden av Räcksta. 19 bostadsrättslägenheter för gruppboende har förvärvats, förstärkning av bjälklagen i Hötorgshallen pågår, 11 nya förskoleavdelningar har färdigställts. Fastighetsförvalt- ningen redovisade avvikelser i form av lägre investerings- utgifter med 340 mkr och ökade investeringsinkomster med 18 mkr. Avvikelsen i fastighetsförvaltningens inves- teringsplan härrör till största del från planeringsprojekt och främst genom lägre utgifter p.g.a. förskjutningar för nybyggnad av förskolor. Avvikelsen utgörs därutöver bl.a. av förseningar av ombyggnaden av Blackebergs sjukhem, en förmånlig upphandling av ombyggnaden av Serafens sjukhem och Kattrumpstullen, en förskjutning av ventila- tionsåtgärderna på Stadsteatern i samband med utarbe- tande av ny genomförandeplan med hyresgästen.

Balansomslutning

Stadens balansomsutning uppgick till 76 642 mkr (77 348), vilket är en minskning med 706 mkr.

De materiella anläggningstillgångarna ökade med 1 023 mkr och uppgick till 38 092 mkr (37 069). Ökningen är en följd av de stora projekt som staden bedriver bl.a. förnyelsen av Sergelgången, Södra Länken, Hammarby Sjöstad och Liljeholmsstorg.

De finansiella anläggningstillgångarna ökade med 1 438 mkr och uppgick till 22 900 mkr (21 463). Det är framför allt utlåningen till stadens bolag som ökat. Ökningen förklaras av att bolagen amorterat externa lån vilka refinansierats via staden.

Omsättningstillgångarna minskade med 3 167 mkr och uppgick till 15 650 mkr (18 817). Den största för- ändringen kan härledas till minskad kortfristig del av lång- fristiga fordringar, vilket har ett samband med föränd- ringen av de finansiella anläggningstillgångarna.

Eget kapital och soliditet

Det egna kapitalet i staden uppgick i slutet av 2003 till 47 164 mkr (47 159), vilket är en ökning med 5 mkr. Förändringen är lika med årets positiva resultat om 5 mkr.

Soliditeten visar det egna kapitalet i förhållande till ba- lansomslutningen. Årets soliditet uppgick till 62 % (61) vilket är en förbättring med 1 procentenhet.

Placeringar och lån

Stadens finansiella nettoställning, definierad som skillna- den mellan stadens placeringar, inklusive bank och post- giro, och stadens korta och långa lån, uppgick vid utgång- en av år 2003 till 13 031 mkr (13 344). Under 2003 har både stadens placeringar och lån delvis minskat till följd av stadens möjlighet att nedamortera externa lån.

Pensionsförvaltning

I budget för år 2003 beslöt kommunfullmäktige att förbereda en avveckling av stadens pensionsförvaltning avseende åren 1998 och 1999. Utbetalningen som gjordes under våren 2004 till pensionstagare för enskild placering uppgick till totalt 731 mnkr.

Finansiell riskhantering

Målet med att kontrollera och reducera de finansiella riskerna i Stockholms stad sker i enlighet med en av kommunfullmäktige fastställd finanspolicy. Ansvaret för upplåning och betalningsberedskap ligger på Stockholms stads internbank, vilket innebär att stadens samt även bolagens placeringar, upplåning och övriga finansiella transaktioner skall utföras genom internbanken.

Ränterisken motsvaras av den resultat effekt som en ränteförändring orsakar. Huruvida en trendmässig ränteförändring får effekt på resultatet beror på placeringarnas och lånens räntebindningstid. Stadens finansiella nettoställnings genomsnittliga räntebindningstid var vid årets utgång 1,6 år, vilket ligger inom normen att ej överstiga 2 år enligt finanspolicyen.

Avseende likviditets- och kreditrisk får placeringar endast ske i instrument med hög likviditet och kreditvärdighet inom fastställda limiter per motpart. Placeringar görs i princip enbart i svenska räntebärande värdepapper.

Finansieringsrisken utgörs av risken för att ett stort lånebehov uppstår i ett ansträngt kreditmarknadsläge. Per den 31 december 2003 uppgick de likvida medlen i staden, i form av omsättningsbara finansiella tillgångar, till 4 100 mnkr, placerade i räntebärande värdepapper i enlighet med de krav som stipuleras i finanspolicyen. Bekräftade kreditlöften uppgick per årsskiftet till 5 124 mnkr vilket är väl i linje med finanspolicyen att ha kreditlöften etablerade på minst 3 000 mnkr.

Både finansieringsrisken och likviditetsrisken är i dags-

läget låg tack vare Stockholms stads kreditvärdighet och goda likviditetsberedskap.

Stockholms stad har för stadens lånefinansiering etablerat fyra marknadsprogram för utställande av certifikat och obligationer – ett kommuncertifikat program (KC) med en ram om 4 000 mnkr, ett Euro Commercial Paper program (ECP) med en ram om 500 mnUSD, ett svenskt Medium Term Note program (MTN) med en ram om 10 000 mnkr samt ett Euro Medium Term Note program (EMTN) med en ram om 2 000 mnUSD. Av den totala ramen om 31 975 mnkr var per den 31 december 2003 ett belopp om 1 958 mnkr utnyttjat.

Kreditvärdighet

De internationella kreditvärderingsinstituten Standard & Poor's och Moody's bedömer regelbundet Stockholms stads kreditvärdighet. Under sommaren 2003 bekräftade Standard & Poor's stadens långa rating på AA+ med stabila utsikter samt den korta ratingen på A-1+. I början av 2004 bekräftade även Moody's stadens långa rating på Aa1 med positiva utsikter samt den korta ratingen på P-1. Genom stadens kreditvärdighet kan upplåningskostnaden även fortsättningsvis hållas på en konkurrensmässig nivå.

Stockholms stads rating kan ej vara högre än Sveriges. Kreditvärderingsinstituten Standard & Poor's, Moody's samt Fitch bedömer regelbundet Sveriges kreditvärdighet. Både Standard & Poor's och Fitch höjde i början av 2004 Sveriges kreditbetyg för lång upplåning även i utländsk valuta till AAA. Det är det högsta möjliga kreditbetyget. Sverige har sedan tidigare högsta betyg (Aaa) hos Moody's. För den korta upplåningen har Sverige givits högsta möjliga betyg från samtliga ovanstående kreditvärderingsinstitut. Stabila utsikter har åsatts samtliga kreditbetyg.

EKONOMISK ANALYS FÖR KOMMUNKONCERNEN

Enligt den kommunala redovisningslagen skall årsredovisningen omfatta en sammanställd redovisning för koncernen Stockholms stad, kommunkoncernen. Med sammanställd redovisning avses den kommunala motsvarigheten till koncernredovisning. Syftet med koncernredovisningen är att ge en helhetsbild av hela stadens ekonomi och åtaganden. Koncernredovisningen för kommunkoncernen omfattar förutom stadens egen verksamhet således även den verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform. De bolag som ingår i koncernredovisningen framgår av organisationskisserna på sidorna 83-88.

Under 2003 har följande förändringar skett i kommunkoncernen:

- Näringslivsnämnden bolagiserades och heter från och med årsskiftet 2003/2004 Stockholms Näringslivskontor AB. Bolaget ingår i koncernen Stockholms Stadshus AB. Det nya bolaget har även tagit över ägandet av Stockholm Visitors Board AB samt stadens aktiemajoritet i Business Arena Stockholm AB (BAS).
- SMÅA AB såldes externt av staden under året.
- Stor-Stockholms Energiaktiebolag (STOSEB) samt Euro Info Centre Stockholm AB likviderades båda under år 2003.

Årets resultat

Kommunkoncernen uppvisade i bokslutet för år 2003 ett negativt resultat om 657 mnkr, att jämföra med ett positivt resultat för år 2002 om 9 058 mnkr. Skillnaden i resultat mellan åren beror främst på 2002 års försäljning av Birka Energi AB till Fortum Power and Heat AB för 14,5 mdkr, vilket då genererade ett resultat om 8 960 mnkr för kommunkoncernen.

Finansnetto

Kommunkoncernens finansnetto för år 2003 uppgick till -123 mnkr, vilket är en förbättring med 211 mnkr jämfört med föregående år. Förbättringen hänförs främst till kommunkoncernens amorteringar av tidigare upptagna lån samt en ökad matchning mellan tillgångar och skulder på koncernnivå.

Realisations- och extraordinära poster

I årets resultat för år 2003 uppgick realisations- och extraordinära poster sammanlagt till 324 mnkr att jämföra med 2002 års resultat om 11 369 mnkr, där enbart försäljningen av Birka Energi AB stod för totalt 8 960 mnkr.

Enbart realisationsvinster och realisationsförluster vid försäljning av anläggningstillgångar gav en nettovinst om 324 mnkr för 2003. Föregående år uppvisade motsvarande poster en nettovinst om 2 409 mnkr efter avdrag av resultatet från försäljningen av Birka Energi AB.

Balansomslutning

Kommunkoncernens balansomslutning minskade under året från 96 870 mnkr till 93 909 mnkr beroende på nedamortering av externa skulder.

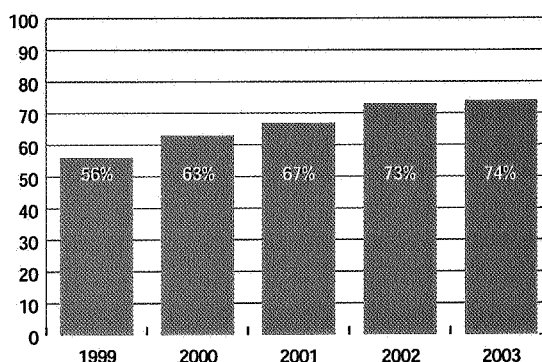
De materiella anläggningstillgångarna fortsatte även under 2003 att öka och uppgick till 82 501 mnkr vid årets slut. Ökningen i anläggningstillgångar är ett resultat av fortsatta nyinvesteringar i både staden och de kommunägda bolagen.

Eget kapital och soliditet

Det egna kapitalet i kommunkoncernen uppgick i slutet av 2003 till 69 814 mnkr vilket jämfört med 2002 är en minskning med 658 mnkr. Förändringen består av årets negativa resultat på 657 mnkr samt externt lämnad utdelning på ca 1 mnkr.

Soliditeten, som visar det egna kapitalet i förhållande till totala tillgångar, fortsatte att öka även under 2003 och uppgick i slutet av året till 74 %. Förbättringen i soliditet under senare år kan främst förklaras av de positiva resultat som genererats från bl.a. försäljningar av anläggningstillgångar tidigare år samt nedamortering av externa skulder.

Soliditet för kommunkoncernen i procent

Placeringar och lån

Kommunkoncernens nettoställning, definierad som skillnaden mellan de finansiella placeringarna och den finansiella upplåningen exklusive pensionsskulden, uppvisade för år 2003 en nettoplacering på 350 mnkr att jämföra med föregående års nettoplacering på 1 161 mnkr.

De finansiella placeringarna för kommunkoncernen uppgick för år 2003 till 6 274 mnkr, huvudsakligen placerade i svenska räntebärande värdepapper med hög kreditvärdighet. Motsvarande belopp för år 2002 var 10 352 mnkr. Minskningen i placeringarna kan främst hänföras till nedamorteringen av de externa skulderna.

Upplåningen för kommunkoncernen, exklusive pensionsskuld, uppgick för år 2003 till 5 924 mnkr, att jämföra med föregående års upplåning på 9 191 mnkr.

Finansiell riskhantering

Målet med att kontrollera och reducera de finansiella riskerna i Stockholms stad och dess bolag, kommunkoncernen, sker i enlighet med en av kommunfullmäktige fastställd finanspolicy. Ansvar för kommunkoncernens upplåning och betalningsberedskap är centraliserad till Stockholms stads internbank. Detta innebär att staden samt stadens bolags placeringar, upplåning och övriga finansiella transaktioner skall utföras genom internbanken. Internbankens ansvar är att ge övriga staden och dess bolag bästa möjliga finansiella service. Samtidigt skapas stor-driftsfördelar och bättre kontroll över kommunkoncernens finansiella flöden och risker. Stadens bolag skall utforma sina egna finanspolicies med utgångspunkt från stadens policy och där bl.a. ange ränteriskbegränsningsregler med hänsyn tagen till respektive bolags verksamhetsrisk.

Avseende likviditets- och kreditrisk får placeringar endast ske i instrument med hög likviditet och kreditvärdighet inom fastställda limiter per motpart. Placeringar görs i princip enbart i svenska räntebärande värdepapper.

Finansieringsrisken utgörs av risken för att ett stort lånebehov uppstår i ett ansträngt kreditmarknadsläge. Per den 31 december 2003 uppgick de likvida medlen i staden, i form av omsättningsbara finansiella tillgångar, till 4 100 mnkr placerade i räntebärande värdepapper i enlig-

het med de krav som stipuleras i finanspolicy. Bekräftade kreditlöften uppgick per årsskiftet till 5 124 mnkr vilket är väl i linje med stadens finanspolicy att ha kreditlöften etablerade på minst 3 000 mnkr. Kommunkoncernens likviditetsreserv uppgick därmed till 9 224 mnkr.

Både finansieringsrisken och likviditetsrisken är i dagsläget låg tack vare Stockholms stads kreditvärdighet och goda likviditetsberedskap. Stockholms stad har för kommunkoncernens finansiering etablerat fyra marknadsprogram för utställande av certifikat och obligationer. Av den totala ramen om 31 975 mnkr var per den 31 december 2003 ett belopp om 1 958 mnkr utnyttjat.

Kreditvärdighet

Kreditvärderingsinstituten Standard & Poor's och Moody's bedömer regelbundet Stockholms stads kreditvärdighet. Under sommaren 2003 bekräftade Standard & Poor's stadens långa rating på AA+ med stabila utsikter samt den korta ratingen på A-1+. I början av 2004 bekräftade även Moody's stadens långa rating på Aa1 med positiva utsikter samt den korta ratingen på P-1. Genom stadens höga kreditvärdighet kan kommunkoncernens upplåningskostnad även fortsättningsvis hållas på en konkurrensmässig nivå. Se även avsnittet Ekonomisk analys för staden, sid. 56.

BUDGETUPPFÖLJNING OCH ÅRETS BUDGETUTFALL

Budgeten är ett viktigt instrument för styrningen av stadens och kommunkoncernens verksamheter och ekonomi. Budgethållning och måluppfyllelse är förutsättningar för att de medel som kommunfullmäktige har anslagit används för avsedda ändamål.

Budgetuppföljningen syftar till att säkerställa att kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål uppfylls och att stadens alla verksamheter bedrivs inom fastställd budget. En översyn av budgetprocessen genomfördes under 2003 och kommunfullmäktige fattade beslut under våren 2004.

Översynen resulterade i att staden från år 2004 gått över från kvartalsrapporter till tertialrapporter. Till dessa har en delårsrapport över det ekonomiska utfallet tagits fram. Månadsrapporter med prognos över helårsutfall från varje nämnd infördes också under året. Detta har ökat förutsättningarna för säkrare prognoser över stadens årsutfall.

Utfallet för nämndernas verksamheter visar ett nettoöverskott om 378 mnkr i jämförelse med budget inkl. av kommunstyrelsen medgivna budgetjusteringar, före ianspråktagande av nettoöverskott som avsatts i resultatfond i bokslut 2002 med 28 mnkr och efter överföring av resultatenheternas nettoöverskott med 158 mnkr till resultatfond i bokslut 2003. Utfallet i bokslut 2002 visar ett överskott om 18 mnkr.

Stadsdelsnämnderna visar ett sammanlagt nettoöverskott på 41 mnkr, vilket är en förbättring med 357 mnkr jämfört med utfallet i bokslut för år 2002. Anslaget för nämndernas verksamhet visar ett betydligt förbättrat resultat medan kostnaderna för ekonomiskt bistånd fortsätter att öka. Samliga stadsdelsnämnder redovisar underskott för ekonomiskt bistånd varav fem nämnder står för över hälften av det totala underskottet.

Särskilda insatser har gjorts under året för de stadsdelsnämnder som hade stora underskott i bokslutet för 2002. Totalt har 100 mnkr satsats för att få ned de långsiktiga kostnaderna. Medlen har använts för översyn och omstruktureringsinsatser inom ett flertal verksamheter, främst inom äldreomsorgen. Insatserna har gett förutsättningar för att de berörda stadsdelsnämnderna kunnat förbättra sina resultat påtagligt.

På sidan 92 redovisas antalet anställda, kostnader och intäkter m.m. per nämnd. En utförligare redovisning av verksamhet och ekonomiskt utfall finns i bilagan till årsredovisningen, budgetavräkningen.

För bolagskoncernen Stockholms Stadshus AB pågår ett kontinuerligt arbete med rationalisering och effektivisering av verksamheterna i syfte att nå de avkastningskrav som kommunfullmäktige ställer i budgeten. Under 2003 har ett omfattande effektiviseringsarbete pågått inom flera bolag.

Årsbokslut

FÖR STADEN OCH KOMMUNKONCERNEN

nattljusbild

RESULTATRÄKNING

Mnkr	Not	Staden		Kommunkoncernen		
		2003	2002	Not	2003	2002
Verksamhetens intäkter	1	7 265,6	7 302,2		16 665,6	16 592,9
Jämförelsestörande intäkter	2	67,1	431,6		323,7	7 827,0
Verksamhetens kostnader	3	-32 530,6	-30 885,4		-39 744,7	-36 827,7
Jämförelsestörande kostnader	4	-73,3	0,0		-	-
Avskrivningar	5	-407,7	-406,9	37	-2 038,9	-1 920,4
Verksamhetens nettokostnader		-25 679,0	-23 558,5		-24 794,4	-14 328,2
Skatteintäkter	6	21 164,2	20 226,3		21 164,2	20 226,3
Generella statsbidrag	7	3 148,8	3 151,2		3 148,9	3 151,2
Resultat från andelar i intresseföretag		-	-		14,9	-8,5
Finansiella intäkter	8	3 168,1	3 549,0	38	1 148,9	1 535,0
Finansiella kostnader	9	-1 697,0	-2 208,9	39	-1 272,1	-1 869,0
Resultat efter skatteintäkter och finansnetto		105,1	1 159,2		-589,6	8 706,9
Extraordinära intäkter	10	0,0	3 542,3	40	0,0	3 542,3
Inspråktaga avsättningar	11	397,6	110,4		397,6	110,4
Avsättningar	11	-497,6	-2 811,5		-497,6	-2 811,5
Skatt		-	-	41	36,2	-480,4
Minoritetens andel i årets resultat					-3,4	-9,7
ÅRETS RESULTAT		5,1	2 000,4		-656,7	9 058,0

FINANSIERINGSANALYS

Mnkr	Not	Staden		Kommunkoncernen		
		2003	2002	Not	2003	2002
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS BÖRJAN		167,2	2 698,3		299,6	262,1
TILLFÖRDA MEDEL						
Årets resultat		5,1	2 000,4		-656,7	9 058,0
Skattekostnad		-	-		119,2	-689,0
Avskrivningar som belastar detta resultat		396,6	361,3		2 038,9	1 920,4
Nedskrivningar som belastar detta resultat		11,1	45,6		1 166,0	130,2
Reavinst netto vid försäljning av						
Anläggningstillgångar		-65,9	-431,6		-325,3	-7 827,0
Förändring av avsättning		265,2	3 018,1		332,2	2 976,4
Övriga ej likvidpåverkande poster	12	-3,5	-2 328,5	42	-14,9	8,5
Summa		608,7	2 665,2		2 659,4	5 577,4
FÖRÄNDRING RÖRELSEKAPITAL						
Ökning (-) eller minskning (+) av varulager		-0,1	1,0		-5,1	0,1
Ökning (-) eller minskning (+) av pågående arbeten		1,2	-1,4		1,9	0,3
Ökning (-) eller minskning av kortfristiga fordringar		3 013,1	6 479,4		5 090,4	-4 185,3
Minskning (-) eller ökning (+) av kortfristiga skulder		-5 325,7	-10 312,5		52,9	-3 893,6
Summa		-2 311,4	-3 833,5		5 140,1	-8 078,6
NETTOINVESTERINGAR						
Investeringar i aktier och andelar		-17,5	-0,9		-17,5	0,0
Investeringar i övriga anläggningstillgångar		-1 914,0	-2 964,5		-5 866,2	-1 561,8
Erhållen likvid vid försäljning av anläggningstillgångar		543,1	878,1		886,4	8 704,3
Summa		-1 388,3	-2 087,3		-4 997,3	7 142,5
Återstår efter investeringar		-3 091,0	-3 255,6		2 802,2	4 641,4
FINANSIERING						
Ökning (-) eller minskning (+) av långfristiga fordringar		-1 411,5	-2 542,4		-65,4	-1 221,4
Minskning (-) eller ökning (+) av långfristiga skulder		4 349,9	3 266,7		-2 769,7	-2 746,5
Övriga tillförda/använda medel		-	-		36,0	-636,0
Summa		2 938,6	724,3		-2 799,1	-4 603,8
Förändring av likvida medel		-152,5	-2 531,1		3,1	37,5
LIKVIDA MEDEL VID ÅRETS SLUT		14,7	167,2		302,7	299,6

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

BALANSRÄKNING

Mnkr	Not	Staden 2003	2002	Kommunkoncernen Not	2003	2002
TILLGÅNGAR						
IMMATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR						
Immateriella anläggningstillgångar		-	-	43	23,1	37,3
Summa immateriella anläggningstillgångar		-	-		23,1	37,3
MATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR						
Mark, byggnader och tekniska anläggningar	13	37 218,8	36 201,5	44	76 209,3	73 750,6
Maskiner och inventarier	14	258,0	216,9	45	2 758,9	2 497,8
Pågående ny, till- och ombyggnader	15	614,9	650,1	46	3 532,8	4 128,6
Summa materiella anläggningstillgångar		38 091,7	37 068,5		82 501,0	80 377,0
FINANSIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR						
Aktier och andelar	16	3 693,0	3 675,8		165,2	148,7
Kapitalandel intresseföretag		-	-		210,6	195,6
Långfristiga fordringar	17	18 075,5	16 664,1		3 816,4	3 834,6
Placeringar i obligationer	18	1 131,7	1 122,2		-	-
Summa finansiella anläggningstillgångar		22 900,3	21 462,1		4 192,2	4 178,9
Summa anläggningstillgångar		60 992,0	58 530,5		86 716,3	84 593,3
OMSÄTTNINGSTILLGÅNGAR						
Tomträttsmark	19	124,6	200,0		124,6	200,0
Varulager och pågående arbeten	20	13,2	14,3		50,5	47,3
Kortfristiga fordringar	21	4 534,6	4 794,1		5 680,0	10 832,1
Kortfristig del av långfristig fordran		-	-		1 035,0	898,0
Kortfristig utlåning	22	9 244,6	11 290,8		-	-
Kortfristiga placeringar	23	1 718,6	2 350,7		-	-
Kassa och bank	24	14,7	167,2		302,7	299,6
Summa omsättningstillgångar		15 650,3	18 817,0		7 192,8	12 277,0
SUMMA TILLGÅNGAR		76 642,2	77 347,6		93 909,2	96 870,4

EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER

EGET KAPITAL

Eget kapital vid årets början		47 159,0	45 475,5		70 472,2	61 731,3
Förändring av eget kapital enligt resultaträkningen		5,1	2 000,4		-656,7	9 058,0
Övriga justeringar		0,0	-317,0		-1,2	-317,0
Summa eget kapital	25	47 164,2	47 159,0		69 814,2	70 472,2

Minoritetsintresse i eget kapital

105,5 106,8

AVSÄTTNINGAR

Pensioner och liknande förpliktelser	26	1 788,8	1 623,5		2 817,3	2 583,3
Uppskjuten skatteskuld		-	-		1 160,0	1 143,3
Övriga avsättningar	27	5 008,7	4 908,7	47	5 088,1	4 984,1
Summa avsättningar		6 797,5	6 532,2		9 065,3	8 710,6

LÅNGFRISTIGA SKULDER

Obligationslån	28	1 239,1	1 958,2		1 439,1	1 958,2
Reverslån	29	9 200,1	4 482,9		1 935,0	3 013,5
Statliga lån		-	-		103,9	154,2
Övriga långfristiga skulder	30	391,8	40,0	48	1 769,5	2 863,9
Summa långfristiga skulder		10 831,0	6 481,1		5 247,5	7 989,7

KORTFRISTIGA SKULDER

Kortfristiga skulder	31	5 348,7	4 806,5	49	9 128,7	9 206,3
Kortfristiga lån	32	5 923,1	11 724,2		548,0	384,8
Stadens semesterlöneskuld m.m.	33	577,9	644,6		-	-
Summa kortfristiga skulder		11 849,6	17 175,3		9 676,7	9 591,1

SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER

76 642,2 77 347,6 93 909,2 96 870,4

Ställda panter		-	-		1 915,9	4 410,9
Ansvars- och borgensförbindelser	34	4 008,2	4 185,6		11 036,9	10 873,5
Pensionsförpliktelser	35	9 143,8	8 866,5		-	-
Derivatinstrument	36	74,0	103,5		-	-

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

BOKSLUTSKOMMENTARER

STADENS REDOVISNINGSPRINCIPER

Stadens redovisningsmodell är i allt väsentligt upprättad i enlighet med Lagen om kommunal redovisning och god redovisningssed. Eventuella avvikelser från rekommenderade redovisningsprinciper kommenteras nedan.

Avvikande redovisningsprinciper

Redovisning av skatteintäkter

I bokslut för år 2003 har slutskatteavräkningen beräknats enligt Svenska Kommunförbundets prognos. Denna redovisningsprincip avviker från den rekommendation som Rådet för kommunal redovisning ger där det anges att Ekonomistyrningsverkets prognos skall användas. Den prognos som Svenska Kommunförbundet lämnar presenteras senare än ekonomistyrningsverkets prognos och bör därmed vara mer aktuell, dessutom är denna prognos mer negativ varför försiktighetsprincipen tillämpas. Avvikelse från prognosen kommer att påverka resultatet för år 2004.

Redovisning av investeringar

Inom staden sker inte redovisning av investeringar på samtliga nämnder. Stadsdelsnämnderna har för närvarande ingen investeringsredovisning.

Pensionsförpliktelser

Fr.o.m. år 2001 tillämpas en ny modell avseende beräkningen av årets intjänade pensionsförpliktelser. Modellen innebär att definitivt besked över kostnaderna för intjänade pensionsförpliktelser lämnas av Statens pensionsverk under mars 2004.

Stadens pensionsskuld redovisas dels som en avsättning i balansräkningen, dels som en ansvarsförbindelse. Pensioner intjänade fr.o.m. år 1998 redovisas som en avsättning i stadens balansräkning. Pensioner intjänade t.o.m. år 1997 redovisas som en ansvarsförbindelse. Den individuella intjänade pensionskostnaden under året redovisas i balansräkningen som en upplupen kostnad. I enlighet med god redovisningssed belastar förändringen av intjänade respektive utbetalda pensioner årets resultat som verksamhetens kostnader. Stadens totala skuld för pensioner uppgick till 11 421 mnkr.

Statsbidrag

I redovisningen av statsbidrag ingår ersättning för såväl generellt som tillfälligt sysselsättningsstöd om totalt 263 mnkr. Den utbetalning som görs av generellt och tillfälligt sysselsättningsstöd under år 2004 har ej periodiserats. Detta bidrag anses ej hänförligt till år 2003 och kommer därför att påverka resultatet år 2004.

REDOVISNINGSPRINCIPER FÖR SAMMANSTÄLLD REDOVISNING

Enligt den kommunala redovisningslagen skall årsredovisningen även omfatta sådan verksamhet som bedrivs av andra juridiska personer. Syftet med den sammanställda redovisningen är att ge en samlad bild av nämndernas och bolagens verksamheter och ekonomiska ställning. De koncerninterna transaktionerna, det vill säga interna fordringar, skulder, köp och försäljningar har eliminerats för att ge en för koncernen rättvisande bild.

I den sammanställda redovisningen har stadens förvaltningar konsoliderats med stadens hel- och majoritetsägda aktiebolag och indirekt ägda intressebolag. Dessutom ingår de direktägda intressebolag, i vilka staden har en röstandel om minst 20 %.

Konsolideringsmetoder

Stadens sammanställda redovisning har upprättats enligt förvärvsmetoden. Det innebär att stadens anskaffningskostnader för aktier i dotterbolag har eliminerats mot dotterbolagens eget kapital. Över- eller undervärden som uppstått vid förvärvet har fördelats på byggnader, mark, goodwill samt koncernreserv. Vid konsolidering av hel- och majoritetsägda aktiebolag har konventionell metod använts. Den proportionella konsolideringsmetoden har använts avseende de av staden direktägda intressebolagen. För intressebolag som är indirekt ägda genom stadens bolag har kapitalandelsmetoden använts. Även för AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad har kapitalandelsmetoden använts.

Olika redovisnings- och värderingsprinciper

Stadens nämnder och aktiebolag kan tillämpa olika redovisnings- och värderingsprinciper.

Noter

NOTER TILL RESULTATRÄKNINGEN FÖR STADEN

Siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

NOT 1 VERKSAMHETENS INTÄKTER

I verksamhetens intäkter har interna poster mellan förvaltningarna eliminerats.

Mnkr	2003	2002
Taxor, avgifter m.m.	3 236,2	3 299,0
Hyror, tomträttsavgälder	2 741,6	2 651,4
Statsbidrag	1 244,7	1 311,0
EU-bidrag	43,1	40,8
Verksamhetens intäkter	7 265,6	7 302,2

NOT 2 JÄMFÖRELSESTÖRANDE INTÄKTER

Mnkr	2003	2002
Realisationsvinster vid försäljningar	67,1	431,6
Summa jämförelsestörande intäkter	67,1	431,6

NOT 3 VERKSAMHETENS KOSTNADER

I verksamhetens kostnader har interna poster mellan förvaltningarna eliminerats.

Mnkr	2003	2002
Material och köpta tjänster m.m.	-6 774,1	-6 581,5
Bostadstillägg, sociala bidrag och andra understöd	-1 863,3	-1 835,5
(varav försörjningsstöd/socialbidrag)	[1 033,0]	[-1 017,6]
Entreprenader och köp av verksamhet exkl. husbyggnads-, anläggnings- och reparationsentreprenader	-7 797,6	-7 328,5
Löner	-10 669,4	-10 265,6
Lönebikostnader	-3 957,2	-3 679,7
Pensionsutbetalningar	-489,9	-490,9
Övriga personalkostnader	-979,1	-703,8
Verksamhetens kostnader	-32 530,6	-30 885,4

NOT 4 JÄMFÖRELSESTÖRANDE KOSTNADER

Mnkr	2003	2002
Kompetensfonden	-72,1	0,0
Stadsdelsförnyelse	-1,2	0,0
Summa jämförelsestörande kostnader	-73,3	0,0

NOT 5 AVSKRIVNINGAR

Mnkr	2003	2002
Planenliga avskrivningar	-396,6	-361,3
Nedskrivningar	-11,1	-45,6
Summa avskrivningar	-407,7	-406,9

NOT 6 SKATTEINTÄKTER

Mnkr	2003	2002
Årets preliminära skatteintäkter	25 557,8	22 832,4
Begravningsavgiften	100,1	111,4
Uljämning	-4 254,3	-3 340,0
Slutavräkning skatter	-239,4	622,4
Summa skatteintäkter	21 164,2	20 226,3

NOT 7 GENERELLA STATSBIIDRAG

Mnkr	2003	2002
Generella statsbidrag inkl. införandeavdrag	2 914,5	3 038,0
Särskilt bidrag	73,4	73,8
Mellankommunal utjämning	-102,2	-107,9
Nyanställningsstöd och tillfälligt sysselsättningsstöd	263,2	147,4
Mervärdesskatt, kommunavgift	0,0	-1 865,6
Mervärdesskatt, statsbidrag	0,0	1 865,6
Summa generella statsbidrag m.m., netto	3 148,9	3 151,2

NOT 8 FINANSIELLA INTÄKTER

Under posten övriga finansiella intäkter redovisas bland annat borgensintäkter från de kommunala bostadsbolagen. Aktieutdelning avser utdelning från de kommunala bolagen.

Mnkr	2003	2002
Långfristiga räntor	2 077,7	2 165,6
Kortfristiga räntor	213,6	509,1
Övriga finansiella intäkter	24,6	23,3
Aktieutdelning	852,2	851,1
Summa finansiella intäkter	3 168,1	3 549,0

NOT 9 FINANSIELLA KOSTNADER

Mnkr	2003	2002
Långfristiga räntor	-1 626,6	-1 887,3
Kortfristiga räntor	-28,3	-244,7
Övriga finansiella kostnader	-42,2	-76,8
Summa finansiella kostnader	-1 697,0	-2 208,9

NOT 10 EXTRAORDINÄRA INTÄKTER

Mnkr	2003	2002
Försäljning aktier Stadshusfemman/Birka	0,0	2 999,8
Återföring nedskriven tomträttsmark	0,0	542,5
Summa extraordinära intäkter	0,0	3 542,3

NOT 11 AVSÄTTNINGAR/ANSPRÅKTAGANDE

Mnkr	2003	2002
ÅRETS AVSÄTTNINGAR		
Årets avsättningar		
Miljömiljarden	100,0	-1 000,0
Pensionskostnader	0,0	-300,0
Barnomsorgsutbyggnad	0,0	-200,0
Ventilation	0,0	-200,0
Bostadsanpassningsbidrag	0,0	-37,0
Renhållningsnämnden	-4,7	0,0
Begravningsavgift	-2,9	-14,5
Omsorg om äldre och funktionshindrade	100,0	0,0
Infrastrukturella kostnader	290,0	-1 060,0
Summa årets avsättningar	497,6	-2 811,5

Ianspråktaga avsättningar från föregående år

Pensionskostnader	165,3	0,0
Ventilation skolor	7,3	0,0
Barnomsorgsutbyggnad	41,8	0,0
Omsorg om äldre och funktionshindrade	138,5	96,0
Omstruktureringskostnader	44,7	11,0
Renhållningsnämnden	0,0	3,4

Summa ianspråktaga avsättningar från föregående år	397,6	110,4
Netto avsättningar/ianspråktaga avsättningar	-100,0	-2 701,1

**NOT TILL
FINANSIERINGSANALYSEN****NOT 12 ÖVRIGA EJ
LIKVIDITETSPÅVERKANDE POSTER**

Mnkr	2003	2002
Justering reavinst	-3,5	-3,3
Reavinst avseende försäljning tomträtter	0,0	-543,3
Förändring löneskatt regleras under eget kapital	0,0	-317,0
Minskning omklassificerad tomträttsmark	0,0	-1 464,9
Summa övriga ej likviditetspåverkande poster	-3,5	-2 328,5

**NOTER TILL
BALANSRÄKNINGEN**

I stadens balansräkning bruttoredovisas fordringar och skulder gentemot stadens egna bolag.

**NOT 13 MARK, BYGGNADER
OCH TEKNISKA ANLÄGGNINGAR**

Mnkr	2003	2002
Mark, byggnader och tekniska anläggningar 1/1	36 233,6	33 455,3
Köp	1 415,2	1 210,7
Uppskrivningar	0,0	0,0
Omklassificering*	397,9	2 038,2
Försäljningar	-475,9	-172,8
Avskrivningar	-344,3	-313,4
Nedskrivningar	-7,6	-16,4

Summa mark, byggnader och tekniska anläggningar	37 218,8	36 201,5
--	-----------------	-----------------

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till "Mark, byggnader och tekniska anläggningar".

NOT 14 MASKINER OCH INVENTARIER

Mnkr	2003	2002
Maskiner och inventarier 1/1	216,9	160,5
Köp	77,2	90,2
Omklassificering*	17,4	19,1
Försäljningar	-1,1	0,0
Avskrivningar	-52,3	-47,9
Nedskrivningar	-0,1	-5,0

Summa maskiner och inventarier	258,0	216,9
---------------------------------------	--------------	--------------

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till "Maskiner och inventarier".

NOT 15 PÅGÅENDE NY-, TILL- OCH OMBYGGNADER

Mnkr	2003	2002
Pågående ny-, till- och ombyggnader 1/1	650,1	440,4
Köp	412,0	541,4
Omklassificering*	-447,2	-331,7

Summa pågående ny- till- och ombyggnader	614,9	650,1
---	--------------	--------------

* Färdigställda investeringar som överförts från posten "Pågående arbeten" till posten "Mark, byggnader och tekniska anläggningar" (not 13) samt "Maskiner och inventarier" (not 14).

NOT 16 AKTIER OCH ANDELAR

Mnkr	2003	2002
Aktier och andelar 1/1	3675,8	3 686,9
Köp av aktier	0,0	0,9
Köp av bostadsrätter	17,5	0,0
Omklassificering	0,0	13,2
Uppskrivningar	0,0	0,0
Nedskrivningar	0,0	-24,7
Aktieförsäljning	-0,2	-0,3
Försäljning av bostadsrätter	-0,1	-0,2

Summa aktier och andelar	3 693,0	3 675,8
---------------------------------	----------------	----------------

Aktier i kommunala bolag med mera per 2003-12-31

Bolag	Organisations-nummer	Aktie-kapital (tkr)	Ägar-andel (%)	Bokfört värde (tkr)
Stockholms Stadshus AB*	556415-1727	2 850 000	100,00	3 483 582,0
Fastighets AB Norrmalm 4:3	556012-4645	1 000	100,00	1 000,0
Svenska Teknologföreningens Fastighets AB	556013-4586	562	100,00	562,0
Måssfastigheter i Stockholm AB*	556094-5627	20 000	50,40	10 880,0
AB Familjebostäder*	556035-0067	750 000	9,00	4 950,0
AB Stockholmshem*	556035-9555	882 000	9,00	5 670,0
AB Stadsholmen	556035-1511	5 000	9,00	449,8
AB Svenska Bostäder*	556043-6429	1 519 000	5,65	6 300,0
Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB)	556034-8970	50 000	9,00	4 500,0
Stockholm Vatten AB	556175-1867	125 000	7,00	8 750,0
Stockholms Hamn AB*	556008-1647	50 000	9,00	4 500,0
Stockholms Stads Parkerings AB*	556001-7153	20 000	9,00	1 350,0
Stockholms Stadsteater AB	556026-1553	1 250	3,60	45,0
Stockholm 2004 AB	556529-4625	500	100,00	514,0
Euro Info Centre Stockholm AB	556526-1632	102	33,30	34,0
STOSEB	556200-6345	1 500	49,00	735,0
Stockholm Terminal AB	556255-1928	1 000	20,00	200,0
Business Arena Stockholm AB	556537-8030	220	60,75	0,0
AB Fortum Värme Holding	556040-6034	1 000	49,90	800,0
Summa aktier i koncernföretag/dotterbolag				3 534 821,8

* Koncern

SÖRAB	556255-1928	8 000	5,00	400,0
AB Servi-Data (depositionsbevis)	556197-4022			0,1
Summa aktier i övriga företag				400,1

Aktieportfölj avseende pensionsmedel 2003-12-31

Bolag	Antal aktier	Anskaffnings-värde	Bokfört värde (tkr)
ABB Ltd	11 600	2 784,0	503,9
Syngenta	415	0,0	0,0
AstraZeneca	16 700	6 012,0	5 185,4
Ericsson B	58 400	6 026,2	359,2
Föreningssparbanken	13 600	1 530,0	1 400,8
H & M	18 200	6 006,0	3 030,3
Investor	14 200	1 810,5	745,5
Tele2	2 800	2 185,2	653,8
Nokia SDB	8 800	3 795,0	1 214,4
SEB A	16 100	1 505,4	1 191,4
Securitas B	10 750	2 338,1	1 128,8
SHB A	17 100	1 658,7	1 992,2
Skandia	27 600	6 013,3	634,8
Volvo B	8 640	2 246,4	1 235,5

Summa aktier i portfölj **43 910,8** **23 162,8**

Bokfört värde är lika med anskaffningsvärde justerat med nedskrivning i samband med bokslut 2002.
Marknadsvärdet per 2003-12-31 uppgick till

Summa aktier	3 554 497,9
Summa andelar (bostadsrätter)	138 530,5
Summa aktier och andelar	3 693 028,4

NOT 17 LÅNGFRISTIGA FORDRINGAR

Mnkr	2003	2002
Långfristiga fordringar 1/1	16 656,2	14 121,7
Nyutlåning	3 790,6	5 408,2
Återläggning av föregående års omklassificering	4 766,1	3 023,9
Amorteringar	-3 178,4	-1 123,6
Upp-/Nedskrivningar	-3,5	0,0
Kortfristig del av långfristiga fordringar*	-3 955,5	-4 766,1
Summa långfristiga fordringar	18 075,5	16 664,1

* Fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

Låntagare

Mnkr	2003	2002
Utlåning till koncernbolag	15 949,2	14 614,0
Övriga	2 126,4	2 050,0
Summa långfristiga fordringar	18 075,5	16 664,1

NOT 18 PLACERINGAR I OBLIGATIONER

Mnkr	2003	2002
Innehav 1/1	1 122,2	0,0
Köp	1 363,1	3 861,1
Periodisering av under- och överkurser	-15,6	-30,6
Återläggning av föregående års omklassificering	2 708,3	0,0
Försäljningar	-2 741,7	0,0
Omklassificering*	-1 304,6	-2 708,3
Summa placeringar i obligationer	1 131,7	1 122,2

* Omklassificering avser fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar om ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

NOT 19 TOMTRÄTTSMARK

Mnkr	2003	2002
Småhustomrättsmark	124,6	200,0
Summa tomträttsmark	124,6	200,0

NOT 20 VARULAGER OCH PÅGÅENDE ARBETE

Mnkr	2003	2002
Varulager	7,9	7,8
Pågående arbeten	5,3	6,5
Summa varulager och pågående arbeten	13,2	14,3

Varulager värderas till det lägsta värdet av anskaffningspris och verkligt värde.

NOT 21 KORTFRISTIGA FORDRINGAR

Mnkr	2003	2002
Skatte-/momsfordringar	499,9	302,8
Statsbidragsfordringar	110,0	92,8
Övriga kortfristiga fordringar	884,1	524,8
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	2 424,5	3 130,1
Kundfordringar	616,2	743,5
Summa kortfristiga fordringar	4 534,6	4 794,1

NOT 22 KORTFRISTIG UTLÅNING

Mnkr	2003	2002
Kortfristig utlåning	4 229,5	3 816,4
Kortfristig del av långfristiga fordringar*	5 015,1	7 474,4
Summa kortfristig utlåning	9 244,6	11 290,8

* Fordringar som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa fordringar har omförts till kortfristig utlåning.

NOT 23 KORTFRISTIGA PLACERINGAR

Mnkr	2003	2002
Obligationer och andra värdepapper	1 678,3	2 322,1
Kompetenskonto	40,2	28,6
Summa kortfristiga placeringar	1 718,6	2 350,7

NOT 24 KASSA OCH BANK

Mnkr	2003	2002
Förskottskassor	13,1	14,2
Kassa, bank- och postgiro	1,5	153,0
Summa kassa och bank	14,7	167,2

NOT 25 EGET KAPITAL

Mnkr	2003	2002
Eget kapital 1/1	47 159,0	45 475,5
Förändring av eget kapital enligt resultaträkningen	5,1	2 000,4
varav disposition av årets förändring*	[1 927,9]	[2 000,0]
Övriga justeringar	0,0	-317,0
Summa eget kapital	47 164,2	47 158,9

* Dessa medel avser inrättandet av Stockholms stads kompetensfond.

NOT 26 AVSATT TILL PENSIONER

Mnkr	2003	2002
Avsatta pensioner 1/1	1 623,5	1 306,5
Årets förändring (inklusive löneskatt)	165,3	317,0
Summa avsatt till pensioner	1 788,8	1 623,5
därav garantipensioner	[22,9]	[237,5]

NOT 27 ÖVRIGA AVSÄTTNINGAR

Mnkr	2003	2002
Omstruktureringskostnader		
Ingående balans	49,7	60,6
lanspråktaget	-44,7	-11,0
Utgående balans	5,0	49,7
Boende äldre, funktionshindrade och psykiskt funktionshindrade		
Ingående balans	744,4	840,4
lanspråktaget	-138,5	-96,0
Årets avsättning	100,0	0,0
Utgående balans	705,9	744,4
Renhållningsnämnden		
Ingående balans	29,2	32,6
lanspråktaget	0,0	-3,4
Årets avsättning	4,7	0,0
Utgående balans	33,9	29,2
Begravningsavgifter		
Ingående balans	48,5	34,0
lanspråktaget	0,0	0,0
Årets avsättning	2,9	14,5
Utgående balans	51,4	48,5
Infrastrukturella kostnader		
Ingående balans	2 300,0	1 240,0
lanspråktaget	0,0	0,0
Årets avsättning	290,0	1 060,0
Utgående balans	2 590,0	2 300,0
Bostadsanpassningsbidrag		
Ingående balans	37,0	0,0
lanspråktaget	0,0	0,0
Årets avsättning	0,0	37,0
Utgående balans	37,0	37,0
Barnomsorgsutbyggnad		
Ingående balans	200,0	0,0
lanspråktaget	-41,8	0,0
Årets avsättning	0,0	200,0
Utgående balans	158,2	200,0
Miljömiljarden		
Ingående balans	1 000,0	0,0
lanspråktaget	0,0	0,0
Årets avsättning	100,0	1 000,0
Utgående balans	1 100,0	1 000,0
Pensionskostnader		
Ingående balans	300,0	0,0
lanspråktaget	-165,3	0,0
Årets avsättning	0,0	300,0
Utgående balans	134,7	300,0
Ventilationskostnad skolor		
Ingående balans	200,0	0,0
lanspråktaget	-7,3	0,0
Årets avsättning	0,0	200,0
Utgående balans	192,7	200,0
Summa ingående balans	4 908,7	2 207,7
Summa lanspråktaget	-397,5	-110,4
Summa årets avsättningar	497,6	2 811,5
Summa utgående balans	5 008,7	4 908,7

NOT 28 OBLIGATIONSÅN

Mnkr	2003	2002
Obligationslåneskuld 1/1	1 958,2	1 839,5
Nyupplåning	0,0	0,0
Periodisering av under- och överkurser	0,6	5,6
Kurskorrigering	0,0	0,1
Överföring från utländska reverslån	0,0	870,5
Återläggning av föregående års omklassificering	308,9	1 361,4
Amorteringar	308,9	-1 809,9
Kortfristig del av långfristiga lån*	-719,7	-308,9
Summa obligationslån	1 239,1	1 958,2

* Skulder som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa skulder har omförs till kortfristiga lån.

Mnkr	2003	2002
Utländska obligationslån	599,9	799,8
Svenska obligationslån	639,2	1 158,5
Summa obligationslån	1 239,1	1 958,2

NOT 29 REVERSLÅN

Mnkr	2003	2002
Reverslåneskuld 1/1	4 482,9	1 349,5
Nyupplåning	0,0	13 430,1
Överföring till utländska reverslån	0,0	-870,5
Återläggning av föregående års omklassificering	9 647,8	1 367,2
Amorteringar	3 581,6	-1 145,6
Kortfristig del av långfristiga lån*	-1 348,9	-9 647,8
Summa reverslån	9 200,1	4 482,9

* Skulder som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa skulder har omförs till kortfristiga lån.

Mnkr	2003	2002
Utländska reverslån	0,0	0,0
Svenska reverslån	535,1	682,9
Summa reverslån	535,1	682,9
Upplåning från majoritetsägda bolag	8 665,0	3 800,0

NOT 30 ÖVRIGA LÅNGFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2003	2002
Förmedlade medel	0,6	0,6
Skuldfonder	31,1	39,4
Utnyttjad checkräkningskredit	360,1	0,0
Summa övriga långfristiga skulder	391,8	40,0

NOT 31 KORTFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2003	2002
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	2 985,3	2 887,4
Skatteskulder/moms	5,2	36,4
Leverantörsskulder	1 782,7	1 509,0
Förmedlade medel	3,8	5,7
Deponerade medel	2,6	1,6
Skuldfonder	0,6	0,6
Personalskatter	287,6	259,4
Övrigt	280,8	106,4
Summa kortfristiga skulder	5 348,7	4 806,5

NOT 32 KORTFRISTIGA LÅN

Mnkr	2003	2002
Utnyttjad kredit i koncernkontot	854,4	767,5
Upplåning från majoritetsägda bolag	3 000,0	1 000,0
Kortfristig del av långfristiga lån*	2 068,6	9 956,8
Summa kortfristiga lån	5 923,1	11 724,2

* Långfristiga lån som på balansdagen har en förfallodag som inträffar inom ett år. Dessa skulder har omförd till kortfristiga lån.

NOT 33 SKULD FÖR SEMESTERLÖNER OCH OKOMPENSERAD ÖVERTID

Mnkr	2003	2002
Ingående skuld 1/1	644,6	614,4
varav semesterlöner	[592,2]	[564,5]
varav okompenserad övertid	52,4	[49,9]
Förändring semesterlöneskuld	-64,7	27,8
Förändring okompenserad övertid	-2,0	2,4
Summa skuld för semesterlöner m.m.	577,9	644,6
varav semesterlöner	[527,5]	[592,2]
varav okompenserad övertid	[50,3]	[52,4]

NOT 34 ANSVARS- OCH BORGENSFÖRBINDELSER

Mnkr	2003	2002
Stadens majoritetsägda bolag		
Borgen för lån	1 161,8	1 227,1
varav:		
AB Familjebostäder	[49,1]	[50,1]
AB Stockholmsshem	[23,6]	[58,2]
AB Svenska Bostäder	[1 075,8]	[1 094,6]
AB Stadsholmen	[13,4]	[24,2]
Pensionsutfästelser	968,1	968,1
Ansvarsförbindelse Globen	0,0	15,0
Summa ansvars- och borgensförbindelser för stadens majoritetsägda bolag	2 129,9	2 210,2

Övriga juridiska-/privatpersoner

Borgen för lån	1 806,4	1 897,8
varav:		
Stiftelsen Stockholms Studentbostäder	[77,3]	[78,6]
Stockholms Kooperativa Bostadsförening	[525,5]	[525,5]
Birka Energi	[1 080,0]	[1 080,0]
Stockholms Stadsmission	[92,3]	[92,4]
SYVAB	[46,8]	[48,2]
Övriga juridiska personer	[61,7]	[73,1]
Pensionsutfästelser	55,6	55,6
Kommunalt förlustansvar för småhus	16,4	22,0

Summa borgen för övriga juridiska-/privatpersoner	1 878,3	1 975,4
Totalt ansvars- och borgensförbindelser	4 008,2	4 185,6

NOT 35 STADENS PENSIONS FÖRPLIKTELSE

Stadens pensionsförpliktelser enligt beräkningar gjorda av Statens Löne- och Pensionsverk.

Mnkr	2003	2002
Skuld 1/1	8 866,5	8 978,4
Förändring av tidigare intjänade pensioner	277,3	-111,9
Summa stadens pensionsförpliktelse	9 143,8	8 866,5

NOT 36 DERIVATAINSTRUMENT 2003-12-31

Mnkr	Nominellt värde, tillgångar	Nominellt värde, skulder	Netto	Marknadsvärde netto
Valutaswappar	1 217,8	1 153,0	64,8	93,5
Ränteswappar	14 357,0	14 357,0	0,0	-19,5
Summa	15 574,8	15 510,0	64,8	74,0

Staden utnyttjar ränte- och valutaswappar i syfte att säkra positioner avseende kurs- och ränteförändringar. Stadens marknadsvärderade fordran på swapmotparterna översteg på balansdagen motsvarande skuld med 74,0 mnkr.

NOTER TILL DEN SAMMANSTÄLLDA RESULTATRÄKNINGEN

NOT 37 AVSKRIVNINGAR

Mnkr	Procent	2003	2002
Immateriella anläggningstillgångar			
Hyresrätter och immateriella tillgångar	20-33	-1,4	-2,1
Goodwill	10-20	-12,1	-13,0
Materiella anläggningstillgångar			
Byggnader och tekniska anläggningar	2-33	-1 710,5	-1 577,2
Maskiner och inventarier	2-33	-314,9	-328,1
Summa avskrivningar		-2 038,9	-1 920,4

NOT 38 FINANSIELLA INTÄKTER

Mnkr	2003	2002
Ränteintäkter	1 086,9	1 473,5
Övriga finansiella intäkter	62,0	61,5
Summa finansiella intäkter	1 148,9	1 535,0

NOT 39 FINANSIELLA KOSTNADER

Mnkr	2003	2002
Räntekostnader	- 1 231,7	-1 794,3
Övriga finansiella kostnader	-40,5	-74,7
Summa finansiella kostnader	-1 272,1	-1 869,0

NOT 40 EXTRAORDINÄRA INTÄKTER

Mnkr	2003	2002
Försäljning aktier Stadshuset/Birka (Se även not 10)	0,0	2 999,8
Återföring nedskriven tomträttsmark (Se även not 10)	0,0	542,5
Summa extraordinära intäkter	0,0	3 542,3

NOT 41 SKATT

Mnkr	2003	2002
Aktuell skatt	119,2	-689,0
Uppskjuten skatt	-83,0	208,6
Summa skatt	36,2	-480,4

NOT TILL DEN SAMMANSTÄLLDA FINANSIERINGSANALYSEN

NOT 42 ÖVRIGA EJ LIKVIDITETSPÅVERKANDE POSTER

Mnkr	2003	2002
Resultat från andelar i intresseföretag	-14,9	8,5
Summa övriga ej likviditetspåverkande poster	-14,9	8,5

NOTER TILL DEN SAMMANSTÄLLDA BALANSRÄKNINGEN

NOT 43 IMMATERIELLA ANLÄGGNINGSTILLGÅNGAR

Mnkr	2003	2002
Immateriella anläggningstillgångar 1/1	37,3	45,7
Investeringar	0,0	37,6
Omklassificering	-0,1	-4,8
Försäljningar/utrangeringar	11,9	-15,8
Avskrivningar	-13,5	-15,2
Nedskrivningar	0,0	-10,0
Ändring i koncernsammansättning	-12,6	-0,2
Immateriella anläggningstillgångar 31/12	23,0	37,3

NOT 44 MARK, BYGGNADER OCH TEKNISKA ANLÄGGNINGAR

Mnkr	2003	2002
Mark, byggnader och tekniska anläggningar 1/1	73 750,6	70 196,3
Investeringar	2 744,7	4 018,5
Uppskrivningar	0,0	0,0
Omklassificering	3 067,3	1 970,5
Försäljningar/utrangeringar	-528,9	-755,9
Avskrivningar	-1 710,5	-1 577,2
Nedskrivningar	-1 133,4	-65,8
Ändring i koncernsammansättning	19,6	-35,8
Mark, byggnader och tekniska anläggningar 31/12	76 209,4	73 750,6

NOT 45 MASKINER OCH INVENTARIER

Mnkr	2003	2002
Maskiner och inventarier 1/1	2 497,8	2 603,4
Investeringar	165,4	253,1
Omklassificering	439,4	9,6
Försäljningar/utrangeringar	-10,6	-32,6
Avskrivningar	-314,9	-328,1
Nedskrivningar	-0,1	-7,6
Ändring i koncernsammansättning	-18,2	0,0
Maskiner och inventarier 31/12	2 758,9	2 497,8

NOT 46 PÅGÅENDE NY-, TILL- OCH OMBYGGNADER

Mnkr	2003	2002
Pågående ny-, till- och ombyggnader 1/1	4 128,6	3 222,1
Investeringar	2 956,7	3 470,5
Omklassificering	-3 506,6	-1 975,3
Försäljningar/utrangeringar	-13,6	-531,6
Nedskrivningar	-32,5	-22,1
Ändring i koncernsammansättning	0,2	-34,9
Pågående ny-, till- och ombyggnader 31/12	3 532,8	4 128,6

NOT 47 ÖVRIGA AVSÄTTNINGAR (SE ÄVEN NOT 27)

Mnkr	2003	2002
Omstruktureringskostnader	5,0	49,7
Boende äldre och funktionshindrade	705,9	744,4
Renhållningsnämnden	33,9	29,2
Begravningsavgifter	51,4	48,5
Infrastrukturella kostnader	2 590,0	2 300,0
Bostadsanpassningsbidrag	37,0	37,0
Barnomsorgsutbyggnad	158,2	200,0
Marksaneringsåtgärder	1 001,0	1 000,0
Pensionskostnader	134,7	300,0
Ventilationskostnad skolor	192,7	200,0
Övrigt	79,4	75,3
Summa övriga avsättningar	5 088,1	4 984,1

NOT 48 ÖVRIGA LÅNGFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2003	2002
Lån från kreditinstitut	1 257,7	2 797,5
Övrigt	511,8	66,4
Summa övriga långfristiga skulder	1 769,5	2 863,9

NOT 49 KORTFRISTIGA SKULDER

Mnkr	2003	2002
Förskott från kund	0,1	50,4
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	4 307,9	5 330,2
Skatteskulder	204,9	826,9
Leverantörsskulder	3 022,5	2 571,3
Övriga kortfristiga skulder	1 593,4	427,4
Summa kortfristiga skulder	9 128,7	9 206,3

REVISORERNAS GRANSKNING

Stockholms stads revisionskontor har granskat att huvudräkenskaperna, årsredovisningen inklusive den sammanställda redovisningen för år 2003 har upprättats i enlighet med den kommunala redovisningslagen, god redovisningssed och stadens regler. Granskningen har utförts enligt god revisionssed. Revisionskontoret konstaterar att stadens resultat- och balansräkningar samt den sammanställda redovisningen i allt väsentligt är rättvisande.

Stockholm i april 2004

Bo Dahlström
Ordförande för revisorerna

DEFINITIONER TILL ÅRSBOKSLUT

Anläggningstillgångar är tillgångar som är avsedda för stadigvarande bruk i verksamheten. Kan vara immateriella (t.ex. goodwill), materiella (t.ex. byggnader) eller finansiella (t.ex. aktier).

Avskrivning enligt plan är den fördelade totalutgiften för en anläggningstillgång. Kostnaden fördelas över det antal år som tillgången används i verksamheten.

Avsättningar är förpliktelser som är hänförliga till räkenskapsåret eller tidigare räkenskapsår och som på balansdagen är säkra eller sannolika till sin förekomst men ovis-
sa till belopp eller till den tidpunkt då de ska infrias.

Balanskravet är kopplat till resultaträkningen. Enligt kommunallagen skall budgeten upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna (KL 8 kap. 4 §). Om det redovisade resultatet blir negativt, dvs. om kostnaderna för ett visst räkenskapsår överstiger intäkterna, skall det negativa resultatet regleras senast under det andra året efter det att det negativa resultatet redovisades. Enligt förarbetena är huvudprincipen att realisationsvinster inte skall inräknas i intäkterna då avstämning mot balanskravet görs. Undantag kan dock göras om det står i överensstämmelse med god ekonomiskt hushållning, t.ex. om försäljningen är ett led i en omstrukturering. Vad gäller realisationsförluster är huvudprincipen att dessa skall inräknas i kostnaderna då avstämning mot balanskravet görs.

Balansräkningen (BR) är en sammanställning av tillgångar, eget kapital, avsättningar och skulder på balansdagen, dvs. redovisningsperiodens sista dag.

Eget kapital utgör skillnaden mellan tillgångar och skulder. Den visar hur stor del av tillgångarna som inte finansierats med skulder.

Eliminering innebär att interna poster tas bort, så att uppgifterna om intäkter, kostnader, fordringar och skulder inte anger "upplåsta" värden.

Finansieringsanalys visar kassaflöde från verksamheten inkl. förändring av rörelsekapitalet, kassaflöde från investeringsverksamheten samt finansieringen. Summan av dessa poster utgör förändringen av likvida medel.

Finansnetto är skillnaden mellan posterna finansiella intäkter och finansiella kostnader i resultaträkningen.

Kortfristiga fordringar och skulder förfaller till betalning inom ett år från balansdagen.

Långfristiga fordringar och skulder förfaller till betalning mer än ett år efter räkenskapsårets utgång.

Omsättningstillgångar är tillgångar som inte innehas för stadigvarande bruk, utan förbrukas i samband med framställning av produkter eller tjänster eller på annat sätt används i rörelsen.

Resultaträkningen (RR) är en sammanställning av intäkter, kostnader och resultat för en viss period.

Soliditeten är ett mått på betalningsförmågan på lång sikt och kan sägas visa den finansiella styrkan. Anger andelen eget kapital av totala tillgångar.

Årets resultat visar förändringen av det egna kapitalet.

Kommuncertifikat (KC) är certifikat som emitteras av kommuner. Motsvarande för företag kallas företagscertifikat. Lån kan upptas genom utgivande, emission, av löpande skuldebrev i form av certifikat med löptider upp till ett år.

Euro Commercial Paper (ECP) är kommuncertifikat eller företagscertifikat som emitteras på euromarknaden.

Medium Term Note (MTN) är lån som kan upptas genom utgivande, emission, av löpande skuldebrev i form av obligationer. Vid emissionstillfället i regel med löptider om två till högst tio år.

Euro Medium Term Note (EMTN) är Medium Term Notes som emitteras på euromarknaden.

Stockholmarna

Stockholms stad är Sveriges i särklass största kommun med nästan 762 000 invånare.

Befolkningen har ökat kontinuerligt sedan xxx.

Den "vanligaste Stockholmaren är 29 år och åker kollektivt till sitt arbete samt arbetar inom finansiell verksamhet och företagstjänster.

Stockholms stad är Sveriges största kommun med 761 721 invånare. Det innebär att var 12:e svensk bor i Stockholm. Den "vanligaste" stockholmaren är en ung vuxen person på 29 år. Bostaden är oftast på 2 rum och kök eller mindre. Den stockholmske mannen arbetar med finansiell verksamhet och företagstjänster eller inom handeln och stockholmsskan återfinns också oftast inom finansiell verksamhet och företagstjänster eller inom vård- och omsorg. Två tredjedelar av stockholmarna åker kollektivt till sitt arbete med en restid på 35 minuter.

Under året ökade Stockholms befolkning med knappt

3 600 personer. Ökningen berodde dels på att inflyttningen till Stockholm från utlandet var större än utflyttningen, dels på att det föddes relativt många barn under året, 10 800 stycken. Det är det största antalet födda under de senaste 45 åren. Att det föddes många barn beror både på ökad fruktsamhet och att det under flera år flyttat in många unga vuxna som är i familjebildande ålder. Hälften av alla inflyttare var i åldern 20-29 år.

53 % av Stockholmarna bor i hyreslägenheter, 31 % i bostadsrättslägenheter och 16 % i småhus. Det fanns totalt 413 000 bostäder varav cirka 43 000 småhus. 54 % av bostäderna är 2 rum och kök eller mindre.

	Stockholm	Riket
Invånare 65 år eller äldre	15 %	17 %
Invånare 0-15 år	17 %	19 %
Utländsk bakgrund	25 %	21 %
Medelålder för förstföderskor	31 år	29 år
Medelantal barn per barnfamilj	1,7 barn	1,8 barn
Barn med utländsk bakgrund	27 %	15 %
Barn i barnomsorg, totalt	84 %	80 %
Andel platser i privat regi	29 %	14 %
Elever i årskurs 9 med behörighet till gymnasieskolan	89 %	90 %
Betygspoäng i årskurs 9, genomsnitt	215	205
Gymnasieelever av samtliga invånare 16-19 år	76 %	77 %
Lågutbildade 25-64 år	13 %	19 %
Högutbildade 25-64 år	48 %	31 %
Förvärvsarbetande 16-64 år	73 %	78 %
Sysselsatta inom		
finansiell verksamhet, företagstjänster	27 %	14 %
handel och kommunikationer	19 %	19 %
vård och omsorg	13 %	19 %
Medellivslängd, män	78 år	78 år
Medellivslängd, kvinnor	82 år	82 år

Stockholmarna

- Den vanligaste åldern var 29 år, antalet var 16 485.
- Det fanns 1 068 kvinnor på 1 000 män.
- 172 Stockholmare var 100 år eller äldre, 19 män och 153 kvinnor.
- Stockholm tog 2002 emot 6 600 immigranter från ca 140 länder varav 2 400 från Asien och 1 900 från EU och Norden. De vanligaste enskilda länderna var Irak och Finland.
- 285 500 eller 76 % av förvärvsarbetande stockholmare har sin arbetsplats i Stockholms stad. 21 % har sin arbetsplats i övriga länet.

Not. Med utländsk bakgrund avses att personen är född i utlandet eller född i Sverige med två utrikes födda föräldrar

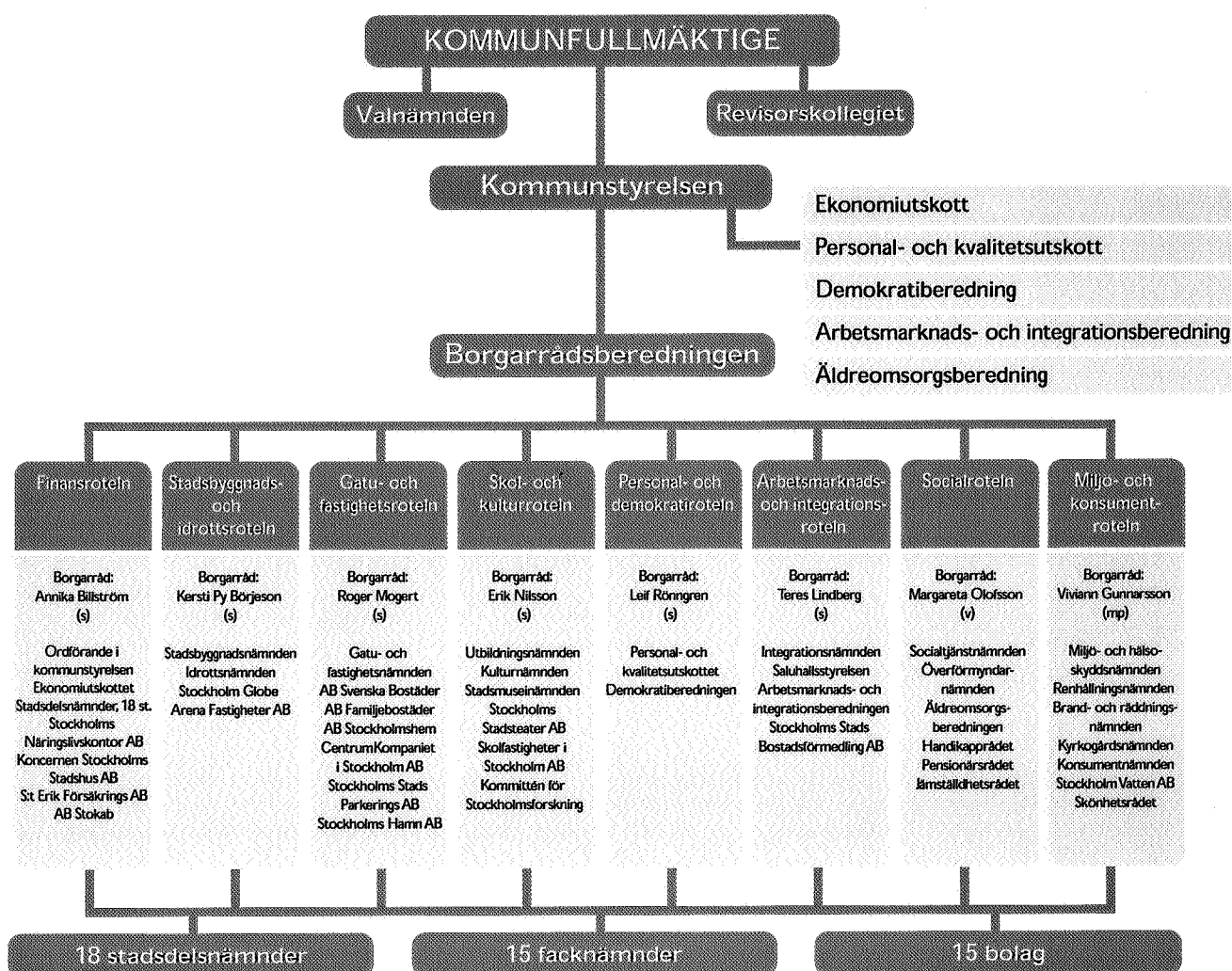
källarmästaren

Så styrs Stockholm

Stadens politiska organisations leds av kommunfullmäktige som fungerar som stadens riksdag. Det är kommunfullmäktige som fördelar pengar och beslutar om mål och riktlinjer för hela stadens verksamhet.

Kommunstyrelsen bereder eller yttrar sig i alla ärenden och ansvarar för att besluten verkställs. Åtta rotlar och lika många borgarråd svarar för den övergripande verksamheten i staden.

Verksamheter som barnomsorg, skola, äldreomsorg, bostadsbyggande, vattenförsörjning och avloppshantering, parkeringsverksamhet m.fl. bedrivs genom stadsdels- och facknämnder samt genom bolagsstyrelser. Dessa presenteras närmare i nästa kapitel i årsredovisningen.

Organisationen beskrivs som den ser ut från den 1 januari 2004

Kommunfullmäktiges presidium Bo Bladholm (m), Barry Andersson (s) och Claes-Göran Jacobson (v)

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Kommunfullmäktige är Stockholms stads högsta beslutande instans och fungerar som stadens riksdag. Kommunfullmäktiges 101 ledamöter väljs av medborgarna i kommunalvalet vart fjärde år. Vid det senaste valet i september 2002 fick socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet majoritet i kommunfullmäktige och har nu tillsammans 52 mandat mot oppositionens 49. Det är valnämnden, under kommunfullmäktige, som organiserar och genomför val till riksdag, landstings- och kommunfullmäktige.

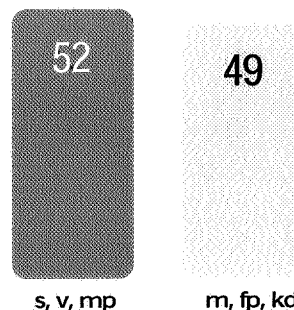
Kommunfullmäktige har det yttersta ansvaret för att den kommunala servicen är likvärdig i hela staden, att lagar och förordningar följs och att skattemedlen används effektivt. Kommunfullmäktige beslutar om skatteuttag, nivån på taxor och avgifter och fastställer budget och avkastningskrav för stadens nämnder och aktiebolag. Besluten i kommunfullmäktige verkställs av stadens stadsdels- och facknämnder samt bolagsstyrelser.

Fullmäktige sammanträder normalt två gånger i månaden och alla möten är öppna för allmänheten. Kommunfullmäktiges presidium leder fullmäktiges sammanträden.

All kommunal verksamhet som bedrivs genom nämnder, bolagsstyrelser och stiftelser granskas av revisorer som utses av kommunfullmäktige. Revisorerna prövar om verksamheten bedrivits på ett ändamålsenligt och ur ett ekonomiskt perspektiv tillfredsställande sätt. Men också om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontrollen är tillräcklig.

Mandatfördelning i kommunfullmäktige efter valet i september 2002

	Mandat
Socialdemokraterna (s)	35
Moderaterna (m)	27
Folkpartiet Liberalerna (fp)	17
Vänsterpartiet (v)	11
Miljöpartiet (mp)	6
Kristdemokraterna (kd)	5
Totalt	101

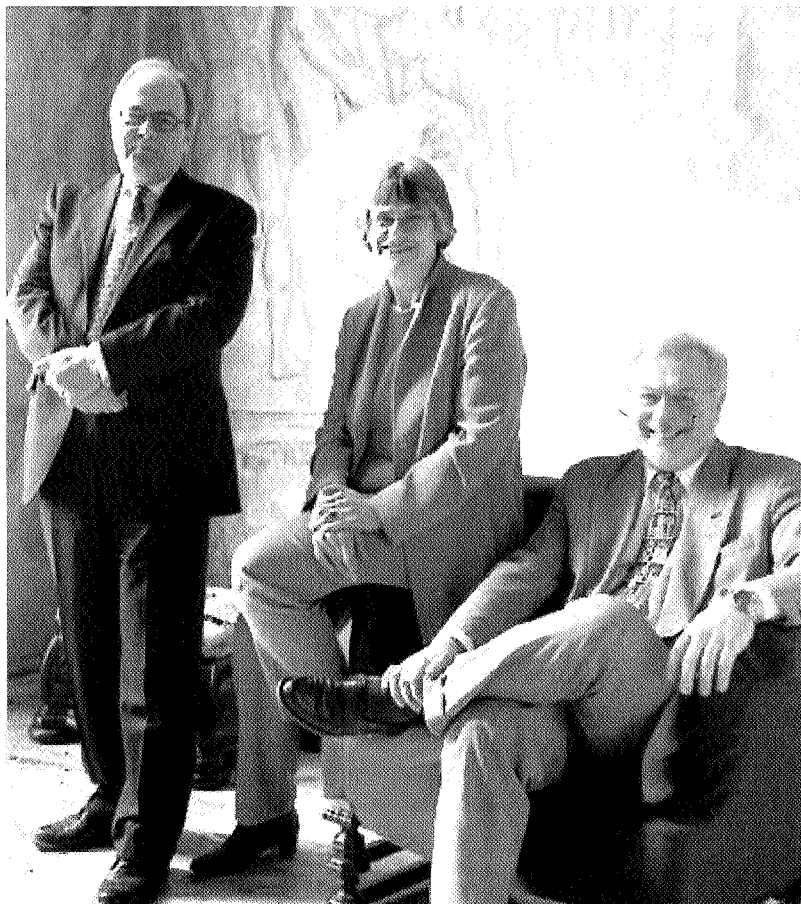

Av de totalt 101 ledamöterna är 47 helt nya i kommunfullmäktige. Könsfördelningen är 52 kvinnor och 49 män.

Borgarråd:

Annika Billström (s), Kersti Py Börjesson (s), Roger Mogert (s), Erik Nilsson (s), Leif Rönngren (s), Teres Lindberg (s), Margareta Olofsson (v), Viviann Gunnarsson (mp)

KOMMUNSTYRELSEN

**Stadsdirektörer:
Gunnar Söderholm (bitr), Inger Båvner (bitr)
och Bosse Sundling**

Kommunstyrelsen bereder eller yttrar sig i alla ärenden som kommunfullmäktige beslutar om och har ett övergripande ansvar för att besluten verkställs. Kommunstyrelsen består av 13 ledamöter och lika många ersättare som representerar partierna i fullmäktige. Antalet ledamöter från varje parti är proportionellt till mandatfördelningen i kommunfullmäktige.

Under kommunstyrelsen finns ett ekonomiutskott, ett personal- och kvalitetsutskott och en äldreomsorgsberedning. Under 2003 inrättades också en arbetsmarknads- och integrationsberedning samt en demokratiberedning. Ett utskott har beslutanderätt medan en beredning förbereder ärenden åt kommunstyrelsen. Det finns dessutom ett handikappråd, ett jämställdhetsråd och ett pensionärsråd under kommunstyrelsen.

Två förvaltningar är direkt underställda kommunstyrelsen. Kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens kansli (KF/KS kansli) utför sekretariatsuppgifter åt bland annat kommunfullmäktige och kommunstyrelsen och dess utskott, beredningar och råd. Stadssekreteraren är chef för KF/KS kansli. Den andra förvaltningen är stadsledningskontoret som har till uppgift att stödja kommunfullmäktige och kommunstyrelsen i den centrala förvaltningen med samordning, utveckling, uppföljning och utvärdering samt långsiktig planering. Stadsdirektören är chef för stadsledningskontoret och har som stöd i ledningsfunktionen två biträdande stadsdirektörer.

BORGARRÅDSBEREDNINGEN

Borgarrådsberedningen som består av åtta styrande borgarråd och fyra oppositionsborgarråd bereder och yttrar sig i alla ärenden som kommunstyrelsen behandlar. Det gemensamma arbetet leds av finansborgarrådet, som är chef för finansroteln och dessutom ordförande i såväl borgarrådsberedningen som kommunstyrelsen. Annika Billström (s) är stadens finansborgarråd sedan oktober 2002 och dessutom den första kvinnan på posten.

Borgarråden är heltidsanställda politiker som väljs av kommunfullmäktige vart fjärde år bland de partier som har majoritet i fullmäktige. Borgarråden är chef för var sin rotel. Varje rotel har sitt ansvarsområde och borgarråden är föredragande i kommunstyrelsen för de frågor som beretts inom deras rotel. De åtta rotlarna har tillsammans ansvar för den övergripande verksamheten i stadens samtliga nämnder och bolagsstyrelser.

Oppositionsborgarråd:

Jan Björklund (fp), Sten Nordin (m), Kristina Axén Olin (m), Mikael Söderlund (m).

Stadens nämnder, aktiebolag och stiftelser

Den kommunala verksamheten i Stockholms stad drivs huvudsakligen i förvaltnings- och bolagsform. Staden är indelad i 18 stadsdelsnämnder och ett flertal facknämnder.

Ett flertal aktiebolag och några stiftelser bedriver också verksamhet som är till nytta för staden och dess medborgare.

STOCKHOLMS STADS NÄMNDER

Stadsdelsnämnder

Stockholms 18 stadsdelsförvaltningar svarar för större delen av den kommunala servicen inom sitt geografiska område och utifrån de mål och riktlinjer som kommunfullmäktige fastställer. De har dock frihet att välja organisation och form för driften av verksamheten. Varje stadsdelsförvaltning har en nämnd som är politiskt ansvarig.

Stadsdelsnämndernas mål för verksamheten är att:

- stärka den lokala demokratin och delaktigheten,
- öka kvaliteten i verksamheterna och förbättra servicen till stockholmarna,
- effektivisera verksamheten.

Stadsdelsnämnderna ansvarar för följande verksamheter:

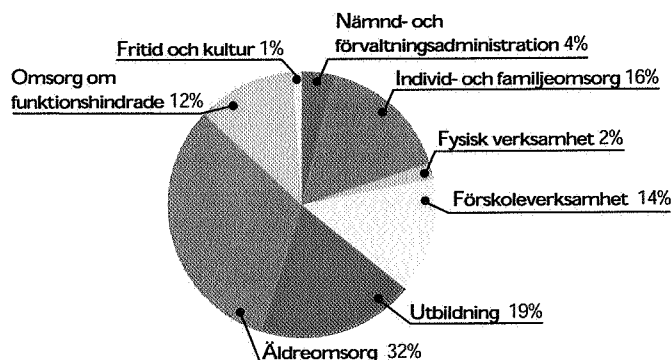
- förskoleverksamhet, grundskola och skolbarnomsorg

- samt insatser för barn med behov av särskilt stöd,
- fritidsverksamhet för barn och ungdomar,
- ekonomiskt bistånd, budgetrådgivning och skuldsanering,
- lokala näringslivs och arbetsmarknadsåtgärder,
- miljö och lokalt Agenda 21-arbete,
- renhållning och snöröjning av gator, parker och torg samt ansvar för torghandel,
- service till funktionshindrade,
- social service och omsorg, stöd och behandling till barn, ungdomar och vuxna samt familjerätt,
- äldreomsorg,
- konsumentvägledning.

Stadsdelsnämnderna är också remissinstans vid tillståndsgivning för utskänkning av alkohol, markupplåtelser samt vid stads- och trafikplaner.

Totalt svarar stadsdelsnämnderna för ungefär 75 % av den kommunala servicen och tilldelas ungefär två tredjedelar av stadens budget. Verksamheten finansieras huvudsakligen genom kommunalskatt men också genom inkomster i form av statsbidrag, taxor och avgifter.

Kostnadsfördelning av en stadsdelsnämnds verksamhet (Bokslut för 2003)

18 stadsdelsnämnder

Västerort

Bromma
Hässelby-Vällingby
Kista
Rinkeby
Spånga-Tensta

Innerstaden

Katarina-Sofia
Kungsholmen
Maria-Gamla stan
Norrholm
Östermalm

Söderort

Enskede-Årsta
Farsta
Hägersten
Liljeholmen
Skarpnäck
Skärholmen
Vantör
Älvsjö

Facknämnder

Verksamheter av mer övergripande intresse för hela Stockholms stad och som inte varit naturligt att dela upp geografiskt på stadsdelsnämnderna bedrivs av facknämnder. Varje nämnd har en egen förvaltning med tjänstemän som sköter det dagliga arbetet. Nämnden som är politiskt tillsatt står för besluten och har det yttersta ansvaret för verksamheten.

Facknämnder

Brand- och räddningsnämnden	Revisorskollegiet
Gatu- och fastighetsnämnden	Saluhallsstyrelsen
Idrottsnämnden	Socialtjänstnämnden
Integrationsnämnden	Skönhetsrådet
Konsumentnämnden	Stadsbyggnadsnämnden
Kulturnämnden	Stadsmuseinämnden
Kyrkogårdsnämnden	Utbildningsnämnden
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	Valnämnden
Renhållningsnämnden	Överförmyndarnämnden

Brand- och räddningsnämnden svarar för brand- och räddningstjänst och ger råd i förebyggande brandskyddsfrågor. Brandsyn och besiktningar samt tillsyn av söningsverksamheten ligger också under nämndens ansvar. Nämnden svarar även för samordningen av den kommunala beredskapsanläggningen och för planläggning av räddningstjänsten under höjd beredskap. Genom avtal bedriver staden räddningstjänst även i Lidingö, Solna och Sundbybergs kommuner.

Gatu- och fastighetsnämnden har ett samlat ansvar för markförvaltning, markexploatering, väghållning, strategisk trafikplanering för alla färdmedel och trafikövervakning, myndighetsutövning för hamnfrågor och för genomförande av de planer som rör den fysiska miljön i Stockholm samt för merparten av stadens upplåtelsefrågor. Nämnden förvaltar gator, parker, naturområden, och en stor del av de byggnader som används för stadens verksamheter. Det innebär att 150 mil gator, 80 mil park- och gångvägar, ca 1 100 brokonstruktioner och nära 1,2 miljoner kvadratmeter lokaler skall underhållas.

Idrottsnämnden ansvarar för stadens idrotts- och friluftsverksamhet samt administrerar stadens bidragsgivning och stöd till idrottsföreningar och andra sammanlutningar. Ansvaret för bokning, drift och skötsel av stadens ca 450 idrottsanläggningar ligger under nämnden liksom investeringar i idrottsanläggningar samt drift och underhåll av idrottsfastigheter. I nämndens utbud av

Äldreombudsmannens arbete syftar till att öka de äldres och närståendes inflytande och förebygga att brister uppkommer inom äldreomsorgen. I arbetsuppgifterna ingår att besvara frågor om äldreomsorgen, ge råd och stöd till enskilda äldre och närstående, hjälpa till att få kontakt med rätt person och framföra synpunkter till ansvariga. Funktionen som äldreombudsman inrättades 1999 och sorteras under äldreomsorgsberedningen på stadsledningskontoret. Äldreombudsmannen heter Ulla Johansson.

verksamhetslokaler ingår även ca 200 gymnastiksalor. Dessutom skall nämnden ordna fritidsverksamhet för barn och ungdomar med funktionshinder samt svara för fiskevård och båtplatser.

Integrationsnämnden svarar för stadens mottagning och introduktion av flyktingar samt samordnar stadens bidragsgivning till invandrarföreningar. Beredning av frågor rörande språkliga och etniska minoriteter, flyktingar och invandrare samt stimulans till möten och ökad förståelse mellan olika kulturer ligger också under nämndens ansvar.

Konsumentnämnden som inrättades den 1 juli 2003 har hand om den övergripande konsumentverksamheten och skall främja och stödja konsumentverksamheten inom stadsdelsnämnderna. I detta ingår att arbeta fram ett Konsumentpolitiskt program med en långsiktig strategi och riktlinjer för stadens konsumentverksamhet. Nämnden skall främja ett folkligt engagemang kring konsumentfrågor, förbättra folkhälsan och skapa förutsättningar för en trygg och säker livsmiljö samt en ökad medvetenhet om hushållning med energi. Nämndens möten kommer att vara öppna för allmänheten och seminarier och hearings inom aktuella konsumentområden kommer att genomföras.

Kulturnämnden ansvarar för stadens kulturverksamhet, är arkivmyndighet och svarar för Stockholms stadsarkiv. Nämnden skall främja kulturlivet i staden samt har uppföljningsansvar för fritidsverksamhet för barn och ungdomar. Nämnden ger kulturstöd till verksamheter inom teater, dans, musik, musikedramatik, konst och konsthantverk, film och foto, litteratur och museer. Stöd till de allmänna samlingslokalerna, hemgårdarna, verksamheterna i Akalla by och Husby gård samt 4H-gårdar-

Förändringar under året:

- En arbetsmarknads- och integrationsberedning inrättades under kommunfullmäktige i maj 2003 med uppgift att utveckla stadens arbetsmarknads- och integrationspolitik. Beredningen övertog då integrationsnämndens uppgift att följa upp, leda och samordna stadens insatser på integrationsområdet.
- Ansvaret för barn/elever i fristående verksamheter med specialinriktning överfördes från utbildningsnämnden till stadsdelsnämnderna från år 2003.
- Den 1 juli startade en helt ny nämnd sin verksamhet: konsumentnämnden. Den nya nämnden skall ansvara för den övergripande konsumentverksamheten och främja och stödja konsumentverksamheten inom stadsdelsnämnderna.
- Ansvaret för stadens stöd till de allmänna samlingslokalerna överfördes till kulturnämnden från och med år 2003. Detsamma gäller ansvaret för uppföljning och utvärdering av stadens fritidsverksamhet för barn och ungdomar samt ansvaret för uppföljning av kolloverksamheten som också fördes över till kulturnämnden.
- Från den 1 januari 2004 ombildades näringslivsnämnden till ett bolag inom koncernen Stockholms Stadshus AB. I samband med detta överfördes också miljöcentrum från näringslivsnämnden till miljö- och hälsoskyddsnämnden.

Den nya konsumentnämnden flyttar in på Hantverkargatan 2. Nämnden som startade sin verksamhet under 2003 är ett stöd till stadsdelsförvaltningarnas konsumentverksamhet.

na hör också till nämndens ansvarsområde. Kultur- nämnden svarar för verksamheten vid Stadsbiblioteket och stadens övriga bibliotek, Kulturhuset, Liljevalchs konsthall, Baltiskt kulturcentrum, Konstkansliet samt den barn- och ungdomsverksamhet inom musik, teater, musikteater, dans samt bild och form som erbjuds genom Kulturskolan i samarbete med stadsdelsnämnderna. Nämnden svarar även för den konstnärliga utsmyckningen av allmänna platser.

Kyrkogårdsnämnden ansvarar för staden och åt staden upplåtna begravningsplatser, kyrkogårdar och krematorier samt för frågor som rör begravningsverksamheten. Till nämndens uppgifter hör också att långsiktigt tillgodose behovet av mark till begravningsplatser. I Stockholm finns tio kyrkogårdar eller begravningsplatser med åtta minneslundar, två krematorier och ett kolumbarium. Kommunfullmäktige fastställer en begravningsavgift som skall finansiera verksamheten i sin helhet. För år 2003 uppgick begravningsavgiften till 7 öre per skattekrona.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden svarar för det övergripande miljö- och hälsoskyddet i staden samt planering och samordning inom området. Nämnden ansvarar för kontroll av livsmedelshantering, bostadshygien, offentliga lokaler och miljöfarlig verksamhet. Till uppgifterna hör också luftövervakning, bullerbekämpning, djurskyddsfrågor samt planering och samordning inom miljöskyddsområdet. Vid sidan av detta leder nämnden också flera projekt inom ansvarsområdet. Nämndens verktyg är dels inspektion och övervakning enligt lag, dels utvecklingsarbete och kunskapshöjande aktiviteter bland medborgare, företag och institutioner.

Renhållningsnämnden har det övergripande ansvaret för stadens avfallshantering. Till nämndens uppgift hör att ta fram förslag till taxor för hämtning, transport och behandling av hushållsavfall, samordna stadens agerande för avfall som omfattas av producentansvaret samt svara för information och rådgivning i avfallsfrågor. Nämnden skall också följa och stimulera utvecklingen av miljöanpassade och kostnadseffektiva åtgärder inom avfallsområdet. Renhållningsnämnden ansvarar också för stadens insatser i ett SIDA-projekt i Tegucigalpa, Honduras.

Revisorskollegiets ansvarsområde följer av kommunallag, aktiebolagslag, revisionsstadga och andra föreskrifter som utfärdats av kommunfullmäktige. Det är kommunfullmäktige som är revisorernas uppdragsgivare. Revisionen skall granska all kommunal verksamhet som

Diskrimineringsfunktionären är pådrivande i arbetet mot diskriminering inom det personalpolitiska området. Ingen anställd eller arbetssökande skall bli diskriminerad utifrån kön, etnisk tillhörighet, religion, ålder, sexuell läggning eller funktionshinder. Diskrimineringsfunktionären finns sedan år 2000 vid personalpolitiska avdelningen på stadsledningskontoret och är till för stadens anställda och arbetssökande. Tjänsten innehas av Lena Ring.

bedrivs av stadens nämnder, aktiebolag och stiftelser i den omfattning som följer av god revisionssed. Revisorerna skall pröva om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontrollen som görs inom nämnderna är tillräcklig. Revisionen skall också verka förebyggande och bidra till förbättringar i stadens verksamheter.

Rådet till skydd för Stockholms skönhet eller skönhetsrådet arbetar med frågor som rör Stockholms stads offentliga konstverk, konstnärligt eller kulturhistoriskt värdefulla stadsbilder eller stadens och dess omgivningars övriga skönhets- och naturvärden. Rådet skall vara rådgivare åt stadens olika myndigheter, kommittéer, delegationer och utskott i dessa frågor.

Saluhallsstyrelsen ser till att Stockholm har en väl fungerande färskvarutillförsel. Styrelsen förvaltar mark och fastigheter inom stadens två parthandelsområden för livsmedel – slakthusområdet i Enskede och Årsta parthandelsområde. Nämnden administrerar också stadens tre saluhallar: Östermalms och Södermalms saluhallar samt Hötorgshallen och stadens större salutorg utom Medborgarplatsen där ansvaret ligger på stadsdelsnämnd Maria-Gamla stan. Styrelsen ger service åt företag och arbetar för att stimulera och underlätta nyetableringar och expansion, främjar miljöanpassning samt bistår i tull-, handels- och EU-frågor. Styrelsen är även stadens kris-tidsnämnd.

Socialtjänstnämnden har ett övergripande ansvar för all socialtjänst i staden förutom äldreomsorgen. Det gäller insatser för hemlösa, jourverksamheter, familjerådgivning, lovverksamhet för funktionshindrade barn, insatser för ungdomar och vuxna i enlighet med LSS samt beslut om tillstånd för alkoholutskänkning. Nämnden har också ett samordnande och övergripande ansvar för stadens drog- och brottsförebyggande arbete, för uppsökande arbete inom individ- och familjeomsorgen samt för att erbjuda personer med funktionshinder rätt insatser. Nämnden arbetar även på uppdrag av stadsdelsnämnderna och har ett samordnande ansvar för utbyggnad av

Stadens funktionshinderombudsman (FO) har i uppgift att förstärka ansvariga nämnder och styrelser i arbetet med att göra Stockholm till en stad med god tillgänglighet, bra service och omsorg samt att utveckla samarbetsformer med stadens samarbetspartners inom funktionshinderområdet. FO följer utvecklingen inom området och förmedlar kunskap och erfarenheter till stadens nämnder och bolag. Uppföljning av policy och riktlinjer samt bevakning av stadens arbete med handikapplaner ingår i FO:s arbetsuppgifter. FO redovisar synpunkter och framlägger förslag i en årsrapport till kommunstyrelsen. FO ger råd och vägledning till enskilda, organisationer och till stadens medarbetare. Funktionen inrättades 2000 och innehas av Riitta-Lena Karlsson. Tjänsten är organisatoriskt placerad under stadsledningskontoret men finns lokalmässigt på socialtjänstförvaltningen.

boenden för hemlösa. Stöd till frivilligorganisationer och stadens HIV/Aids-sekretariat ligger också under nämndens ansvarsområde.

Stadsbyggnadsnämnden ansvarar för stadens fysiska planering som omfattar bostadsförsörjning och arbetsplatser samt energiplanering. Nämnden har myndighetsansvar för detaljplan och planprocess, bygglov och bygganmälan samt kartförsörjning. Nämnden ger också bidrag till handikappanpassning av bostäder. Dessutom svarar nämnden genom Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun för fastighetsbildning och fastighetsregistrering i Stockholm. Under nämnden sorterar även stadens utrednings- och statistikkontor (USK). USK förser staden med utredningsstöd, prognoser och statistik som underlag för stadens verksamhet, planering och uppföljning samt tillgodoser efterfrågan på undersökningar baserade på enkäter och intervjuer. Kontoret svarar också för den officiella statistiken. USK:s arbete beställs och används av såväl stadens centrala ledning som av förvaltningar och kommunala bolag.

Stadsmuseinämndens uppgift är att bevara, levandegöra och förmedla stadens kulturhistoriska värden till dess invånare, besökare och framtida generationer. Nämndens verksamhet omfattar Stockholms stadsmuseum, Medeltidsmuseet och Kommittén för Stockholmsforskning liksom alla samlingar och kulturmiljövården. Nämnden är remissinstans i bygglovs- och detaljplaneärenden som kan påverka eller förändra kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Stadsmuseet besöks av ca 160 000 personer per år och har runt 200 000 föremål i samlingarna. Museets faktarum fungerar som forskarsal, referensbibliotek och bildbyrå för forskare och allmänhet. Medeltidsmuseet är uppbyggt kring flera fasta fornlämningar som grävdes fram vid den stora arkeologiska undersökningen på Helgeandsholmen 1978–80. Kommittén för Stockholmsforskning planerar och stödjer angelägen Stockholmsforskning, sköter utgivningen

inom serien Monografier och driver Stockholmia Förlag.

Utbildningsnämnden ansvarar för mål, uppföljning, utvärdering och utveckling av förskola, grundskola, särskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och svenska för invandrare (SFI). Nämnden ansvarar också för driften av kommunal verksamhet inom gymnasieskola, vuxenutbildning, svenska för invandrare, särskolan, enheterna inom S:t Örjans rektorsområde, skolhälsovården och elevvårdsenheten. Nämnden har även hand om all hantering av enskilt driven förskola och fristående skola där samma villkor skall gälla mellan verksamheter i egen regi och enskilt driven. Nämnden har också hand om bidrag till utomstående organisationer som bedriver verksamheter inom skolans område där detta inte ankommer på stadsdelsnämnderna.

Valnämnden svarar för organisation och genomförande av val till riksdagen samt val till landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. Nämnden svarar också för val till EU-parlamentet och skall dessutom genomföra eventuella extra val och folkomröstningar. Nämndens samtliga uppgifter är reglerade i lagstiftning. Den 14 september 2003 genomfördes en folkomröstning om Sveriges deltagande i EMU (den europeiska monetära unionen) vilket resulterade i ett nej till deltagande.

Överförmyndarnämndens uppgifter är att utifrån gällande lagstiftning, i huvudsak föräldrabalken och förmyndarskapsförordningen, garantera rättstrygghet för personer som inte själva kan sköta sin ekonomi, bevaka sin rätt eller sörja för sin person. Dessa personer som kan vara gamla, sjuka, funktionshindrade eller underåriga förses med en god man eller förvaltare över vilka överförmyndarnämnden utövar tillsyn och kontroll. Nämnden ansvarar också för tillsyn och kontroll över alla föräldrar i Stockholms stad som förvaltar barns tillgångar. Nämnden utser desutom god man för så kallade ensamflyktingbarn.

STOCKHOLMS STADS AKTIEBOLAG

Staden bedriver även en omfattande verksamhet i flera aktiebolag som också omfattas av de övergripande mål som kommunfullmäktige beslutat om. I detta avsnitt presenteras verksamheten i de majoritetsägda aktiebolag och intressebolag som är samlade i koncernen Stockholms Stadshus AB samt de aktiebolag som ligger utanför koncernen.

Koncernen Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB är moderbolag i en koncern som består av 15 aktiva bolag och ett tiotal bolag som är vilande. Stockholms Stadshus AB ägs till 100 % av Stockholms stad och fungerar som ett sammanhållande bolag för merparten av stadens aktiebolag.

Stockholms Stadshus AB svarar för koncernens övergripande utveckling och strategiska planering samt styrningen av de ekonomiska och finansiella resurserna. Den strategiska inriktningen och de operativa besluten i moder- och dotterbolag skall ha kommunmedborgarnas långsiktiga intressen som utgångspunkt. Förmögenhetsförvaltningen skall ske så att värdet i reala termer bibehålls samtidigt som en rimlig avkastning kan lämnas till ägaren, Stockholms stad.

Koncernen verkar inom flera områden som är till nytta för stadens medborgare. Verksamhet bedrivs inom såväl bostäder, vatten- och avloppshantering, förvaltning av skolfastigheter, hamnverksamhet som parkering, turism och kultur. Det är kommunfullmäktige som beslutar om taxor och avgifter som till exempel för vatten och avlopp samt parkeringsavgifter som bolagen tar ut för sin verksamhet.

Dotterbolagens styrelser och verkställande ledningar har det operativa ansvaret för att kommunfullmäktiges beslut verkställs. Flera av aktiebolagen som ingår i koncernen Stockholms Stadshus AB är också egna koncerner. Bolagskoncernen leds av en koncernstyrelse, vars representanter utses av kommunfullmäktige. VD för Stockholms Stadshus AB är Bosse Sundling, tillika stadsdirektör. Den dagliga driften leds av vice verkställande direktören Per Blomstrand.

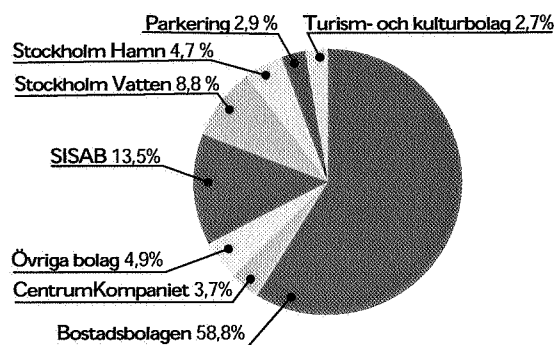
Förändringar i koncernsammanställningen under året:

- i slutet av året tillträdde AB Svenska Bostäder som ägare till ett aktiebolag som i sin tur äger Skatteskrapan på Södermalm,
- näringslivsnämnden ombildades från den 1 januari 2004 till aktiebolaget Stockholms Näringslivskontor AB inom koncernen Stockholms Stadshus AB i syfte att samla näringslivs- och marknadsföringsarbetet i staden. Det nya bolaget övertog samtidigt stadens aktieinnehav i Business Arena Stockholm AB och Stockholms Stadshus AB:s aktier i Stockholm Visitors Board AB varigenom stadens engagemang på området samlades i en koncern,
- SMÅA AB såldes externt av staden under året,
- Stor-Stockholms Energiaktiebolag (STOSEB) samt Euro Info Centre Stockholm AB likviderades båda under år 2003.

Koncernens omsättning under 2003 blev 11 547 mnkr med 3 244 anställda. Av omsättningen svarade de tre bostadsbolagen AB Svenska Bostäder, AB Stockholmshem och AB Familjebostäder för 59 %. Resultat efter finansnetto uppgick till 133 mnkr. En separat årsredovisning produceras för Stockholms Stadshus AB och de bolag som ingår i koncernen.

Under 2002 hade koncernen en omsättning på drygt 11 135 miljoner kronor och 3 251 anställda. Resultat efter finansnetto uppgick till 2 428 mnkr.

Omsättningen 2003 fördelad mellan olika bolags verksamheter

Gemensamt för de tre bostadsbolagen

I budgeten för 2003 anges att de kommunala bostadsbolagen, AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder och AB Stockholmshem, aktivt skall:

- bidra till Stockholms försörjning av billiga och bra bostäder,
- bidra till utvecklingen av levande stadsdelar och närområden,
- spela en social roll i Stockholm,
- bidra till de boendes möjligheter att ta ansvar och utvecklas genom god service och ett samarbete med de boende kring underhåll och förvaltning,
- bidra till utvecklingen av ett ekologiskt hållbart samhälle.

Under innevarande mandatperiod planeras 20 000 bostäder byggas varav de kommunala bostadsbolagen skall stå för minst 8 000. För att få ner hyrorna i nyproduktionen skall bolagen sträva efter upphandlingsformer och produktionsmetoder som leder till lägre byggkostnader.

Bostadsbolagen har under 2003 påbörjat 467 lägenheter. I produktionsplanerna finns ytterligare ca 7 100 lägenheter. AB Svenska Bostäder som har ett särskilt ansvar för byggande av studentbostäder förvärvade under 2003 fastigheten Gamen, Skatteskrapan, på Södermalm som kommer att omvandlas till ca 600 studentbostäder och 11 000 kvm kommersiella lokaler. AB Stockholmshem har förvärvat fastigheter och mark med byggrätt i Långbro park, Rågsved och Årstadal.

KONCERNEN STOCKHOLMS STADSHUS AB

Majoritetsägda aktiebolag

AB Svenska Bostäder (k)
AB Familjebostäder (k)
AB Stockholmshem (k)

Stockholms Stads
Bostadsförmedling AB

Skolfastigheter i Stockholm AB (k)
CentrumKompaniet i Stockholm AB

Stockholm Vatten AB (98 %)

Stockholms Hamn AB (k)

AB Stokab

Stockholms Stads Parkerings AB (k)

Stockholms Stadsteater AB

Stockholm Globe Arena
Fastigheter AB (k)

S:t Erik Försäkrings AB

Stockholms Näringslivskontor AB (k)

I bilden anges ägarandelen i de fall den är mindre än 100 %.

(k) dotterkoncern

På uppdrag av kommunfullmäktige har en utredning om huruvida staden bör starta ett byggbolag och vilka åtgärder som kan vidtas för att pressa byggkostnaderna genomförts. Utredningen har utmynnat i förslag om att genomföra ett antal projekt inom ramen för byggprocessen för att härigenom konkret påvisa hur det går att minska byggkostnaderna i stället för att etablera ett nytt kommunalt byggbolag.

Tillsammans med Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) och CentrumKompaniet i Stockholm AB har bostadsbolagen deltagit i en förnyad ytterstadssatsning som lett till bl.a. insatser i Akalla och Kärrtorp. En omfattande upprustning och ombyggnad av Vällingby centrum påbörjades under 2003 av AB Svenska Bostäder. "Vision Vällingby" är en bred satsning som handlar om fler bostäder, ett bättre butiks- och nöjesutbud samt bättre infrastruktur. AB Svenska Bostäder samarbetar med andra byggherrar, gatu- och fastighetskontoret, olika förvaltningar och föreningar för att förverkliga visionen. Upprustningen beräknas vara klar 2007.

Under 2003 höjdes hyrorna i bostadsbolagen med i genomsnitt 2 %. Förhandlingarna om 2004 års hyror blev klara i december 2003 och innebär en genomsnittlig hyreshöjning med ca 2 %. Vid förhandlingarna tillämpades för första gången Hyreskommittén rekommendation för rättvisare hyror.

Ett axplock händelser i övriga bolags verksamhet

- Stockholms Stads Bostadsförmedlingar AB:s nya bokningstjänst innebär att den som står i bostadskön via Internet kan boka lägenheter, tacka ja eller nej till lägenhetserbjudande, kontrollera aktuell köplats och ändra personliga uppgifter. Vid årsskiftet stod ca 94 000 i bostadskön.
- SISAB färdigställde den nya skolan i Hammarby Sjöstad, Vikströmska skolan som är en friskola från förskola till åk 9.
- CentrumKompaniet i Stockholm AB beslutade om att starta ett förnyelse och upprustningsprojekt av Skärholmens centrum som en del i stadens satsning

inom Söderortsvisionen.

- Stockholm Vatten AB miljöcertifierades under året av Semko-Dekra enligt ISO 14001 och kvalitetscertifierades enligt ISO 9001.
- Stockholms Hamns AB:s årliga miljöpris – Miljöbojen – gick till Christer Ågren på Internationella Försurningssekreteriatet.
- Antalet resenärer med färjor och kryssningsfartyg ökade med 464 000 passagerare och passerade 10 miljoners strecket under 2003. Samtidigt ökade godstransporterna mellan Sverige och Baltikum med 41 %.
- Med anledning av förändrade marknadsförutsättningar och teknisk utveckling inom verksamhetsområdet har en omdaning av AB Stokab inletts med hårdare fokus på kärnområden och samverkan med andra aktörer.
- Nordens första helautomatiska parkeringsanläggning, den så kallade P-snurran, på Rörstrandsgatan invigdes i augusti 2003.
- Stadsteatern slog nytt publikrekord med drygt 460 000 besökande till 1 699 föreställningar.
- Stockholm Globe Arena slog nytt rekord i antal evenemang med 257 stycken för 1,4 miljoner besökare under 2003.
- Ett förslag till ny nationalarena vid Globen presenterades i oktober.

Bild: det nyöppnade helautomatiska parkeringsgaraget i Karlberg.

AB Svenska Bostäder är Sveriges största fastighetsföretag med drygt 46 200 lägenheter och 5 300 lokaler motsvarande cirka 693 000 kvm. Vid årets slut fanns drygt 4 000 bostadslägenheter i produktionsplanerna. Nyproduktionen sker såväl i innerstaden som närförort. Bolaget har givits ett särskilt ansvar för produktion av studentbostäder i staden. Under 2003 förvärvades den så kallade Skattekrapan på Södermalm för att byggas om till studentbostäder och kommersiella lokaler. Svenska Bostäder har flera dotterbolag bland annat AB Stadsholmen som äger och förvaltar kulturhistoriskt värdefulla byggnader i Stockholm samt ITBO i Stockholm AB som arbetar med IT i boendet.

AB Familjebostäder äger och förvaltar drygt 25 500 bostadslägenheter och ca 2 400 lokaler. Cirka 400 lägenheter finns utanför Stockholms stads gränser. Vid årsskiftet fanns knappt 2 000 bostadslägenheter i produktionsplanerna. FB Servicehus är ett helägt dotterbolag under Familjebostäder som förvaltar flera av stadens servicehus.

AB Stockholmshem äger och förvaltar drygt 31 400 bostadslägenheter i framförallt Stockholms stad, varav drygt 60 % i söderort. Bolaget äger och förvaltar även 3 600 lokaler samt garage som i huvudsak ligger i direkt anslutning till bostadsområdena. Det fanns vid årets slut drygt 2 000 bostadslägenheter i produktionsplanerna.

Stockholms Stads Bostadsförmedling AB ansvarar för reguljär förmedling, evakuering och förmedling av förturslägenheter inklusive försöks- och träningslägenheter. Bolaget förmedlar lediga hyreslägenheter från såväl de kommunala bostadsbolagen som privata fastighetsägare. Sedan år 2002 förmedlas även lägenheter genom avtal med fastighetsbolaget Tomtberga-Huge i Huddinge. Bostadsförmedlingens nya bokningstjänst innebär att den som står i bostadskön via Internet kan boka lägenhet, tacka ja eller nej till lägenhetserbjudande, kontrollera aktuell köplats och ändra personliga uppgifter. Under 2003 förmedlades 3 800 lägenheter och vid årsskiftet stod ca 94 000 i bostadskön. Bolagets verksamhet är självfinansierad genom en köavgift som för 2003 var 325 kr.

Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB) äger, förvaltar och hyr ut skollokaler till stadens grund- och gymnasieskolor. SISAB äger även lokaler för uthyrning till bostäder, friskolor och lokaler för näringsidkare. SISAB:s lokaler hyrs till 85 % av Stockholms stad. Bolagets totala fastighetsbestånd omfattar 196 fastigheter varav 175 skolor med

en total area om 1,4 miljoner kvm. SISAB svarar också för ny-, till- och ombyggnad samt förädling av friställda skollokaler för annat ändamål. Under året har satsningen på ytterstaden fortsatt med upprustning av skolor och skolgårdar i förorterna. Det tidigare dotterbolaget Fastighets AB Hotell och Restaurangskolan i Stockholm (FABHRIS) har under året fusionerats med SISAB. Koncernen omfattar även Keflavik Fastighets AB som hyr ut lokaler i Electrumfastigheten, Keflavik 1, i Kista omfattande 72 000 kvm uthyrningsbar yta. Kommunfullmäktige har beslutat att bolaget skall säljas.

CentrumKompaniet i Stockholm AB äger och förvaltar fastigheter med kommersiellt innehåll i Stockholms stad, dvs butiker, närservice och kontor. Verksamheten är inriktad på förvaltning och utveckling av köpcentra och stadsdelscentra. Bolaget äger och förvaltar nio centrumanläggningar med totalt 38 fastigheter på drygt 246 000 kvm lokalyta, 4 000 garage och p-platser samt ca 1 200 bostäder. Bostäderna förvaltas av de tidigare fastighetsägarna AB Svenska Bostäder och AB Familjebostäder.

Stockholm Vatten AB ansvarar för vattenförsörjning och avloppshantering och är en av stadens viktigaste strategiska resurser i miljöarbetet. I bolagets uppgifter ingår också vattenvård och sjörestaureringar. Vattenverken i Norsborg och Lovö producerar och levererar drygt 131 miljoner kubikmeter dricksvatten till en miljon människor i Stockholm, Huddinge och nio grannkommuner. Avloppsvattnet från Stockholm, Huddinge och sex grannkommuner renas i reningsverken i Henriksdal, Bromma och Loudden. Stockholm Vatten har samarbetsprojekt med flera andra kommuner samt med Riga i Lettland, Kaunas i Litauen och S:t Petersburg i Ryssland för att förbättra vattenförsörjningen och minska belastningen på Östersjön genom en mer effektiv avloppsrening. Tillsammans med SL tecknade Stockholm Vatten ett 20-årigt avtal om att leverera renad, komprimerad biogas som bränsle till främst innerstadsbussarna. Gasen produceras i en nybyggd anläggning vid Henriksdals reningsverk.

Stockholms Hamn AB är ostkustens största hamn och landets näst största hamnbolag. Bolagets uppgift är att säkerställa och utveckla goda förutsättningar för sjöfarten och Mälardalsregionens varuförsörjning. Bolagets verksamhet omfattar hamnarna i Stockholm, Kapellskär och Nynäshamn där de två sistnämnda är rena färjehamnar. Via Stockholms hamn försörjs Stockholmsområdet med bulkvaror som olja, kol och cement medan spannmål

exporteras. En omfattande färjetrafik för gods och passagerare till och från Finland, de baltiska staterna samt Polen utgår från Stockholms Hamn. En kraftigt växande del av verksamheten är besöken av internationella kryssningsfartyg. Stockholms Hamn sköter också drift och underhåll av stadens inre kajer och hamnplaner, ansvarar för slussar, upplåter mark och lokaler i anslutning till hamnområdena samt reglerar vattennivån i Mälaren genom slussar och dammluckor.

AB Stokab ansvarar för utbyggnad och drift av ett optiskt fibernät i Stockholmsregionen. Stokab skall också medverka till att brist på nätkapacitet inte utgör ett etableringshinder på telemarknaden. Bolaget erbjuder svart fiber, dvs. fiberoptisk kabel utan aktiv ändutrustning. Stokab driver också ett transportnät för tele- och datakommunikation åt Stockholms stad och dess bolag. Bolagets syfte är att bidra till goda förutsättningar för IT-utvecklingen i regionen samt som operatörsberoende och konkurrensneutral leverantör tillhandahålla ett nät som är öppet för alla på lika villkor. Bolagets nät består i dag av mer än 5 200 kilometer kabel eller cirka 1,1 miljoner fiberkilometer och är ett av världens största operatörsneutrala fibernät. Bolagets nät har anslutningspunkter i stort sett samtliga Stockholms läns kommuner samt på ett antal större öar i Stockholms skärgård.

Stockholm Stads Parkerings AB (Stockholm Parkering) och dotterbolaget Parkab Övervakning AB är en fullservicekoncern inom parkering. Det innebär att koncernen svarar för hela kedjan från projektering och byggande till drift, uthyrning och övervakning av parkeringsanläggningar. Bolagets affärsidé är att tillhandahålla väl belägna och attraktiva parkeringsanläggningar till konkurrenskraftiga priser. Det skall ske på ett miljömedvetet sätt inom ramen för Stockholm stads trafik- och parkeringspolitik och med en hyres- och taxesättning som gör att bolaget inte är prisledande. Ekonomiska överskott av parkeringsverksamheten används till nya parkeringsanläggningar, upprustning och underhåll. Bolaget ansvarar för totalt 107 000 parkeringsplatser. Parkab Övervakning AB sköter övervakningen av såväl bolagets egna som offentliga och privata parkeringsanläggningar. Satsningen på nya parkeringsanläggningar fortgår och under 2003 fortsatte arbetet med bolagets största projekt någonsin, anläggningen vid S:t Eriksplan.

Stockholms Stadsteater AB skall erbjuda god teater av hög kvalitet med bredd i repertoaren så att alltför kom-

mer och återkommer som publik till teatern. Teatern skall även verka för att nå nya publikgrupper. Stadsteaterns verksamhet är samlad i Kulturhuset, mitt i city och är med sina sju scener landets största teater. Parkteatern ingår i stadsteaterns verksamhet med teater i Stockholms parker under sommaren och med en lokal fast scen i Sättra, Skärholmens stadsdel. Ett omfattande internationellt utbyte och samarbete bedrivs också och är en viktig del av Stadsteaterns verksamhet. Under 2003 gav Stadsteatern 1 699 föreställningar för drygt 460 000 besökande. En programtidning med säsongens repertoar har distribuerats två gånger under året till stadens medborgare. Biljettbokning och betalning via Internet har ökat kraftigt och under 2003 såldes 60 % av alla biljetter den vägen.

Stockholm Globe Arena Fastigheter AB är uppdelat i ett fastighets- och ett evenemangsbolag, där fastighetsbolaget är moderbolag. Bolaget äger, förvaltar, driver och marknadsför Globen, Hovet, Annexet och Söderstadion. Verksamheten skall ge förutsättningar för evenemang av hög internationell klass bestående av sport, konserter, kultur- och familjevenemang genom att tillhandahålla väl anpassade lokaler, marknadsföra, medverka och bistå arrangörer samt genomföra egna evenemang. Företagsevenemang är en växande marknad. Under 2003 slogs nytt rekord i antal evenemang med 257 stycken för totalt 1,4 miljoner besökare. Under 2003 slutfördes ombyggnaden och upprustningen av Hovet. Den utredning som skulle se över utvecklingen av hela Globenområdet presenterade sitt förslag i oktober 2003.

S:t Erik Försäkrings AB har till uppgift att ge staden och dess bolag service och rådgivning i försäkrings- och riskhanteringsfrågor samt minimera försäkringskostnaderna. Företaget svarar för att det finns en effektiv riskfinansiering av anläggningar och verksamheter ägda av Stockholms stad. Drygt 90 % av alla försäkringshandlingar (sak- och personförsäkringar) inom kommunkoncernen genomförs av bolaget. Bolaget bedriver också ett antal skadeförebyggande projekt som till exempel besiktning av barnstugor som ägs av staden.

Stockholms Näringslivskontor AB som bildades den 1 januari 2004 och som övertog näringslivsnämndens uppgift verka för att staden skall tillhandahålla fungerande basservice i form av exempelvis transport- och utbildningssystem samt att stadens förvaltningar och bolag skall bemöta näringslivet serviceinriktat. Bolaget skall också initiera nya projekt som genererar tillväxt och internatio-

Stokab

 **Stockholm
Parkering**

 STADSTEATERN

 **GLOBE ARENAS
STOCKHOLM**

 **S:t Erik
FÖRSÄKRING**

ny logga
Näringslivsk

nell konkurrenskraft samt marknadsföra Stockholm internationellt som etableringsort för näringslivet. Stockholm Visitors Board AB som bildades 2002 är dotterbolag i koncernen. Bolagets uppgift är att öka antalet besökare till Stockholmsregionen, utveckla Stockholmsregionen som besöksort, förbättra besöksservicen samt ge information om Stockholmsregionen inom och utom landet. Hemsidan www.stockholmtown.com har månatligen cirka 150 000 besökare. Business Arena Stockholm AB (BAS) ingår som ett andra dotterbolag till Stockholms Näringslivskontor AB. BAS är ett samarbetsprojekt mellan Stockholms stad, övriga kommuner i Stockholms län och Uppsala kommun för att marknadsföra staden och regionen för investeringar och etableringar.

Bolag som är icke verksamhetsdrivande eller under avveckling

AB Glasbrukskvarteret KH
 AB Glasbrukskvarteret SML
 AB Glasbrukskvarteret SWF (k)
 AB Glasbrukskvarteret Fastighet
 AB Glasbrukskvarteret Förädling
 AB Glasbrukskvarteret Konvertering
 AB Glasbrukskvarteret Saluhall
 AB Glasbrukskvarteret Strada
 AB Glasbruket 2001
 Stockholm MFO AB

AKTIEBOLAG UTANFÖR STOCKHOLMS STADSHUS AB *

Majoritetsägda aktiebolag

Mässfastigheter i Stockholm AB (50,4 %) (k) äger och förvaltar mässlokaler i Älvsjö. Ett av dotterbolagen, Stockholmsmässan AB, genomför mässor och kongresser.

Fastighets AB Norrmalm 4:3 har som verksamhet att äga och förvalta del av fastigheten Norrmalm 4:3.

Fastighets AB Bangårdsposten äger och förvaltar postterminalen vid Stockholms centralstation. Under 2001 förvärvade Stockholms stad samtliga aktier i bolaget som kommer att säljas för att en konferens- och hotellanläggning skall inrymmas i byggnaden.

Intressebolag

Stockholm Terminal AB (20 %) har till uppgift att bedriva bussterminalverksamhet vid Cityterminalen.

AB Fortum Värme Holding samägt med Stockholms stad (49,9 % av rösterna, 9,9 % av kapitalet) bedriver verksamhet inom fjärrvärme, fjärrkyla och stadsgas i Sverige.

*Procentandel anges i de fall den är mindre än 100 %, (k) dotterkoncern.

Bolag som sålts

Business Arena Stockholm AB (BAS), (60,75 %) är ett samarbetsprojekt mellan Stockholms stad, övriga kommuner i Stockholms län och Uppsala kommun för att marknadsföra staden och regionen för investeringar och etableringar. BAS övergick från den 1 januari 2004 till ett dotterbolag inom Stockholms Näringslivskontor AB som ingår i koncernen Stockholms Stadshus AB.

SMÅA AB (30 %) bygger bostadsområden i Stockholmsregionen. Bolaget ägdes gemensamt av Stockholms stad, HSB Produktion AB och JM Byggnads AB men staden sålde sin andel under 2003 till de anställda.

Stor-Stockholms Energiaktiebolag (STOSEB) och **Euro Info Centre Stockholm AB** likviderades båda under året.

Bolag som är icke verksamhetsdrivande:

Stockholm 2004 AB
 Svenska Teknologföreningens Fastighets AB

STOCKHOLMS STADS STIFTELSE

Här presenteras några verksamhetsstiftelser som Stockholms stad samarbetar med och som bedriver verksamhet som har betydelse för såväl staden som för dess medborgare. Stockholms stad utser minst hälften av styrelseledamöterna i dessa stiftelser.

Stiftelsen Barnens Dag äger och förvaltar Barnens Ö på Vaddö i Norrtälje och Fiskeboda i Julita, Katrineholms kommun. Stiftelsen skall i samarbete med Stockholms stad och Stockholms läns landsting utveckla sommargårdsverksamhet och allmän fritids- och friluftsverksamhet på Barnens Ö och Fiskeboda. Stiftelsen driver också kolloverksamhet i egen regi.

Stiftelsen Bostäder och Lokaler för synskadade grundades år 1946. Stiftelsen äger och förvaltar byggnader på Södermalm med bostäder och lokaler för synskadade och deras organisationer.

Stiftelsen Hotellhem i Stockholm är en viktig aktör och samverkanspartner i arbetet med de hemlösa i staden. Stiftelsen tillhandahåller även genomgångsbostäder för personer med sociala och/eller ekonomiska problem,

ensamstående ungdomar mellan 18 och 25 år samt flyktingar som är i behov av en tillfällig bostad. Stiftelsen har knutits närmare socialtjänstnämnden och ett samarbete har inletts i syfte att söka lägenheter som kan byggas eller upplåtas till stiftelsen.

Stiftelsen Stockholm Water Foundation har som syfte att främja och stödja intresset för forskning och utveckling kring vatten. Det sker bland annat genom den årliga utdelningen av Stockholm Water Prize, ett internationellt vattenpris som tilldelas en enskild person, en institution, en organisation eller ett företag, som genom tillämpad forskning eller konkreta resultat lämnat ett väsentligt bidrag till bevarandet av världens vattenresurser. Stiftelsen delar också ut Stockholm Junior Water Prize.

Stiftelsen Strindbergsmuseet är en stiftelse med Stockholms stad, Strindbergssällskapet och Nordiska museet som huvudmän. Stiftelsen belyser August Strindbergs liv och verk genom utställningar och dokumentation samt upplåter lokaler till forskning och annan verksamhet i samma syfte.

SIFFROR FÖR NÄMNDER, STIFTELSE OCH AKTIEBOLAG

NÄMNDER 2003

	Antal anställda ¹	Budget netto- kostnader, mnkr	Nettoutfall exklusive resultat- fonder	Förändring resultatfond, mnkr	Avvikelse budget/ utfall, mnkr	Netto- investeringar utfall mnkr
Kommunfullmäktige m.m.	396	-850,3	-760,8	-	89,5	-
Revisorskollegiet	35	-25,1	-25,0	-	0,1	-
Valnämnden	-	-12,6	-12,6	-	0,0	-
Stadsdelsnämnderna (totalt)	35 377	-19 386,1	-19 344,7	-125,6	-84,2	-
Näringslivsnämnden	48	-55,4	-52,5	-	2,9	-
Stadsbyggnadsnämnden, stadsbyggnadskontoret	321	-215,2	-204,9	-	10,3	-
Stadsbyggnadsnämnden, utrednings- och statistikkontoret	44	-2,5	-0,6	-1,9	0,0	-
Idrottsnämnden	462	-427,0	-421,1	0,2	6,1	-80,1
Gatu- och fastighetsnämnden	1 090	-128,6	-74,2	-	54,4	-1 381,5
Gatu- och fastighetsnämnden, fastighetsförvaltning	- ²	-10,4	24,9	-	35,3	-322,4
Utbildningsnämnden	4 151	-4 096,0	-4 022,3	-10,7	63,0	-14,8
Kulturnämnden, kulturförvaltningen	1 066	-633,8	-630,5	-	3,3	-2,0
Kulturnämnden, stadsarkivet	107	-43,7	-43,3	-	0,4	-
Stadsmuseinämnden	121	-64,5	-64,4	0,1	0,2	-
Integrationsnämnden	84	82,9	81,5	-	-1,4	-
Socialtjänstnämnden	1 106	-738,1	-738,3	8,3	8,1	-
Överförmyndarnämnden	23	-23,0	-22,0	-	1,0	-
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	204	-97,7	-96,9	-	0,8	-
Renhållningsnämnden	34	-1,0	4,7	-	5,7	-4,8
Brand- och räddningsnämnden	35	-235,7	-230,7	-	5,0	-38,2
Kyrkogårdsnämnden	147	-104,3	-97,3	-	7,1	-17,2
Konsumentnämnden	-	-5,0	0,0	-	5,0	-
Saluhallsstyrelsen	24	5,6	5,5	-	-0,1	-61,0
Summa nämnder	45 494	-27 067,5	-26 725,5	-129,5	212,5	-1 922,0

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

1 Antalet anställda avser samtliga månadsavlönade

2 Antal anställda ingår i redovisat antal under Gatu- och fastighetsnämnden

STIFTELSE 2003

	Medelantal anställda	Rörelsens intäkter, mnkr		Rörelsens kostnader, mnkr	Övriga intäkter/ kostnader netto inkl avskrivn, mnkr	Årets resultat efter disp, mnkr	Balans- omslutning, mnkr
		Stadens bidrag	Övriga rörelse- intäkter				
Stiftelsen Barnens Dag	51	0,0	30,8	30,5	-1,6	-1,3	44,9
Stiftelsen Bostäder och Lokaler för Synskadade	1	0,0	4,0	3,7	0,0	0,3	13,0
Stiftelsen Hotellhem i Stockholm	96	16,4	110,2	127,1	1,0	0,5	46,3
Stiftelsen Stockholm Water Foundation	3	0,0	7,3	6,0	0,2	1,5	16,3
Stiftelsen Strindbergs Intima teater	7	3,8	4,8	8,2	0,0	0,4	2,0
Summa stiftelser	158	20,2	157,1	175,5	-0,4	1,4	122,5

Anmärkning: siffrorna i tabellerna är avrundade och summerar därför inte exakt.

VERKSAMHETSDRIVANDE AKTIEBOLAG 2003

	Antal anställda	Omsätt- ning, mnr	Resultat efter finans netto, mnr	Balansom- slutning, mnr	Eget kapital, mnr ¹	Avkast, på tot. kapital, % ²	Soliditet, % ³	Brutto inv, mnr
Stockholms Stadshus AB (koncern)								
Stockholms Stadshus AB, moderbolag	7	17,0	550,8	15 773,2	14 560,4	3,5	87,2	701,3
AB Svenska Bostäder, koncern	676	3 309,8	-112,8	12 694,4	4 496,1	2,2	35,4	1 470,3
AB Familjebostäder, koncern	315	1 669,0	195,0	7 424,2	4 497,4	4,0	60,6	488,2
AB Stockholmshem, koncern	322	1 840,7	144,7	9 765,6	3 005,1	4,2	30,8	730,7
Stockholms Stads Bostadsförmedling AB	57	41,6	7,1	16,3	1,8	52,3	11,1	0,6
Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB, koncern	154	1 558,4	-81,5	7 414,1	398,7	3,0	5,4	355,2
CentrumKompaniet i Stockholm AB	39	436,8	76,7	1 987,1	0,4	8,1	0,0	71,2
Stockholm Vatten AB	587	1 185,4	36,3	4 201,2	416,7	4,9	9,9	369,9
Stockholms Hamn AB, koncern	262	539,7	55,6	774,7	301,3	8,3	39,1	167,4
AB Stokab	151	418,5	-630,2	1 971,4	58,2	neg	3,0	171,3
Stockholms Stads Parkerings AB, koncern	117	347,8	48,8	462,6	103,7	13,1	6,9	75,6
Stockholms Stadsteater AB	362	92,6	-179,6	211,5	1,6	neg	0,8	5,2
Stockholm Globe Arena Fastigheter AB, koncern	96	118,6	-44,3	409,5	192,7	neg	47,1	17,2
St Erik Försäkrings AB	6	103,6	-7,7	266,5	123,1	neg	39,8	0,0
Stockholms Näringslivskontor AB, koncern		0,0	0,1	27,5	27,5	e. t.**	0,0	10,3
Övriga majoritetsägda aktiebolag								
Mässhastigheter i Stockholm AB, koncern	249	562,7	13,8	666,3	198,1	3,4	29,7	37,2
Fastighets AB Norrmalm 4:3		0,2	0,0	4,5	2,3	3,8	51,9	0,0
Fastighets AB Bangårdsposten		45,0	0,0	434,7	30,4	3,7	6,9	0,0
Summa aktiebolag*	3 400	12 287,4	72,8	64 505,3	28 415,5			4 671,6

*Summeringarna avser ej kommunkoncernen. Endast summan av de ingående bolagen.

**Ej tillämpligt.

1. Eget kapital uttrycks här som summan av bundet och fritt eget kapital enligt balansräkningen samt 72 % av obeskattade reserver.

2. Avkastning på totalt kapital beräknas enligt följande: Resultat efter finansnetto plus finansiella kostnader delat med genomsnittlig balansomslutning.

3. Soliditetstalet är beräknat som eget kapital samt 72 % av obeskattade reserver i relation till totala tillgångar.

Anmärkning: siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte exakt.

FEMÅRSÖVERSIKT

Allmänt	2003	2002	2001	2000	1999
Folkmängd	761 700	758 100	754 900	750 300	743 700
riksandel, procent	8,5	8,5	8,5	8,5	8,4
Sysselsättningsfrekvens,					
procent av hela folkmängden	55,1	52,2	52,9	52,3	50,7
procent av folkmängden 16-64 år	77,0	79,3	80,1	79,4	77,6
Arbetslöshetstal, procent av					
arbetskraften 16-64 år	5,4	3,8	3,3	3,2	4,2
motsvarande genomsnitt	5,0	4,0	4,0	4,7	5,6
Beskattningsbar inkomst, mnkr	126 887	117 216	106 358	98 580	92 547
per invånare, kr	168 100	156 200	143 080	133 920	127 200
riksgenomsnittet för d:o, kr	131 400	124 250	115 970	109 790	104 900
Total kommunal skattesats					
Stockholm, kr	29,70	27,90	28,10	28,94	29,21
Varav: staden	18,08	17,58	17,78	17,93	18,13
församlingarna	-	-	-	0,69	0,76
landstinget	11,62	10,32	10,32	10,32	10,32
Total kommunal medelskattesats riket, kr		30,52	30,53	31,59	31,48
Konsumentprisindex, årsmedeltal					
för riket (1980=100)	278,1	272,9	267,1	260,7	258,1
Inflation (årsgenomsnitt), procent	1,9	2,2	2,5	1,0	0,4
Stadens verksamhet*					
Årets resultat, mnkr	5,1	2 004,4	247,3	225,7	205,0
Verksamhetens kostnader, mnkr	32 531	30 885	29 624	28 338	27 573
Verksamhetens intäkter inkl. skatt					
och generella statsbidrag, mnkr	31 646	31 111	30 903	30 164	28 237
Tillgångar, mnkr	76 642	77 348	79 692	69 043	69 083
per invånare, kr	100 620	102 029	105 566	92 020	92 928
Skulder, mnkr	29 478	30 189	34 216	24 387	24 654
varav avsättningar**	6 797	6 532	3 514	2 437	5 736
skulder per invånare, kr	38 700	39 822	45 325	32 503	33 150
Eget kapital, mnkr	47 164	47 159	45 476	44 655	44 429
per invånare, kr	61 919	62 207	60 241	59 517	59 765
Soliditet, procent	62,0	61,0	57,1	64,7	64,3
Antal anställda, ca	45 500	45 000	45 500	46 100	47 950***
motsv. heltidsanställningar, ca	42 800	42 400	42 900	43 400	45 100***
Löner och lönebikostnader, mnkr	15 117	14 437	13 972	13 527	13 616
Majoritetsägda aktiebolags verksamhet*					
Antal här inräknade bolag/koncerner	18	33	36	27	24
Balansomslutning, mnkr	64 505	64 406	75 649	64 273	65 551
Omsättning, mnkr	12 287	12 096	12 188	12 066	11 710
Resultat efter skatt, mnkr	99	1 527	4 167	2 704	4 804
Eget kapital, mnkr	28 416	28 312	27 389	24 528	21 191
Investeringar (brutto), mnkr	4 672	4 420	17 864	3 081	4 590
Antal anställda, omräknade till					
heltidsanställningar	3 400	3 493	3 540	3 586	3 589
Löner, mnkr	1 107	1 104	978	1 027	1 006

* Uppgifterna i översikten redovisas enligt de redovisningsprinciper som tillämpas respektive år. Summeringarna avser ej kommunkoncernen. I summorna ingår endast bolag som bedriver verksamhet.

** Från och med 1999 redovisar staden avsättningar i balansräkningen.

*** För 1999 finns inte någon tillförlitlig siffra över antalet timanställda och därför ingår inte dessa i siffran totalt antal anställda.

ADRESSER

Stockholms stad
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Ragnar Östbergs plan 1
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se
Hemsida: www.stockholm.se

KF/KS kansli
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se

Stadsledningskontoret
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: infostab@stadshuset.stockholm.se

Fackförvaltningar

Brandförsvaret
Box 1328
111 83 STOCKHOLM
Besök: Malmskillnadsgatan 64
Tel. 454 87 00 vx, Fax: 454 89 01
E-post: brand@brand.stockholm.se

Gatu- och fastighetskontoret
Box 8311
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 222
E-post: reg@gfk.stockholm.se

Idrottsförvaltningen
Box 8313
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 8
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 653 27 36
E-post: idrott@idrott.stockholm.se

Integrationsförvaltningen
Box 9107
102 72 STOCKHOLM
Besök: Långholmsgatan 27, 7 tr/Hornsgt 124, 2 och 4 tr
Tel. 508 33 300 vx, Fax: 508 33 360
E-post: info@integration.stockholm.se

Konsumentförvaltningen
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 2
Tel. 508 29 000, Fax: 508 43 079
E-post: konsument@stadshuset.stockholm.se

Kulturförvaltningen
Box 16113
103 22 STOCKHOLM
Besök: Beridarbansgatan 1-3
Tel. 508 31 900 vx, Fax: 508 31 999
E-post: info@kultur.stockholm.se

Kyrkogårdsförvaltningen
Box 21144
100 31 STOCKHOLM
Besök: Torsplan 1
Tel. 508 30 100 vx, Fax: 508 30 080
E-post: kyrkogardsforvaltningen@kyf.stockholm.se

Miljöförvaltningen
Box 38024
100 64 STOCKHOLM
Besök: Rosenlundsgatan 60
Tel. 508 28 800 vx, Fax: 508 28 808
E-post: registrator@miljo.stockholm.se

Renhållningsförvaltningen
Box 5214
121 18 JOHANNESHOV
Besök: Hallvägen 14
Tel. 508 46 540 vx, Fax: 508 46 571
E-post: rnf@rnf.stockholm.se

Revisionskontoret
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3A
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 399
E-post: revision@rvk.stockholm.se

Saluhållningsförvaltningen
Box 5043
121 05 JOHANNESHOV
Besök: Slakthusplan 3
Tel. 508 46 666 vx, Fax: 508 46 645
E-post: saluhallsforvaltningen@sls.stockholm.se

Skönhetsrådet
105 35 STOCKHOLM
Besök: Serafimergränd 1
Tel. 508 29 766, Fax: 650 82 05
E-post: skonhetsradet@stadshuset.stockholm.se

Socialtjänstförvaltningen
106 64 STOCKHOLM
Besök: Swedenborgsgatan 20
Tel. 508 25 000 vx, Fax: 508 25 099
E-post: sot@stockholm.se

Stadsarkivet
Box 22063
104 22 STOCKHOLM
Besök: Kungsklippan 6
Tel. 508 28 300 vx, Fax: 508 28 301
E-post: stadsarkivet@ssa.stockholm.se

Stadsbyggnadskontoret
Box 8314
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 170
E-post: stadsbyggnadskontoret@sbk.stockholm.se

Stadsmuseiförvaltningen
Box 15025
104 65 STOCKHOLM
Besök: Rysdgården, Slussen
Tel. 508 31 600 vx, Fax: 508 31 699
E-post: stadsmuseum@smf.stockholm.se

Valnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 358
E-post: valnamnden@stadshuset.stockholm.se

Utbildningsförvaltningen
Box 22049
104 22 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 2, 2 F och 11 A
Tel. 508 33 000 vx, Fax: 508 33 662
E-post: registrator@utbildning.stockholm.se

Utrednings- och statistikkontoret, USK
Box 8320
104 20 STOCKHOLM
Besök: Långholmsgatan 27
Tel. 508 35 000 vx, Fax: 508 35 079
E-post: info@usk.stockholm.se

Överförmyndarnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3 I
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 707
E-post: overformyndarn@stadshuset.stockholm.se

Stadsdelsförvaltningar

Bromma stadsdelsförvaltning
Box 206
161 26 BROMMA
Besök: Tunnländsvägen 95
Tel. 508 06 000 vx, Fax: 508 06 011
E-post: bromma@bromma.stockholm.se

Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning
Box 81
121 22 JOHANNESHOV
Besök: Årstavägen 56 A
Tel. 508 14 000 vx, Fax: 508 14 099
E-post: e-post@enskede-arsta.stockholm.se

Farsta stadsdelsförvaltning
Box 6027
122 06 ENSKEDE
Besök: Lingvägen 100
Tel. 508 18 000 vx, Fax: 508 18 099
E-post: farsta@farsta.stockholm.se

Hägerstens stadsdelsförvaltning
Box 490
129 04 HÄGERSTEN
Besök: Skridskovägen 9
Tel. 508 23 000 vx, Fax: 508 23 099
E-post: info@hagersten.stockholm.se

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning
165 55 HÄSSELBY
Besök: Hässelby Torg 20-22
Tel. 508 04 000 vx, Fax: 508 04 099
E-post: hasselby-vallingby@hasselbystockholm.se

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning
Box 4187
102 64 STOCKHOLM
Besök: Östgötagatan 10, plan 8
Tel. 508 13 000 vx, Fax: 508 13 099
E-post: katarina-sofia@katsof.stockholm.se

Kista stadsdelsförvaltning
Box 7049
164 07 KISTA
Besök: Fridtjof Nansengången 2
Tel. 508 01 000 vx, Fax: 508 01 099
E-post: kista@kista.stockholm.se

Kungsholmens stadsdelsförvaltning
Box 49039
100 28 STOCKHOLM
Besök: St Eriksgatan 47
Tel. 508 08 000 vx, Fax: 508 08 099
E-post: kungsholmen@kungsholmen.stockholm.se

Liljeholmens stadsdelsförvaltning
Box 47617
117 94 STOCKHOLM
Besök: Årstaängsvägen 177
Tel. 508 22 000 vx, Fax: 508 22 099
E-post: sdf@liljeholmen.stockholm.se

Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning
Göta Ark 200
118 72 STOCKHOLM
Besök: Medborgarplatsen 25
Tel. 508 12 000 vx, Fax: 508 12 099
E-post: info@maria.stockholm.se

Norrmalms stadsdelsförvaltning
Box 3128
103 62 STOCKHOLM
Besök: Tulegatan 13
Tel. 508 09 000 vx, Fax: 508 09 099
E-post: info@norrholm.stockholm.se

Rinkeby stadsdelsförvaltning
Box 5028
163 05 SPÅNGA
Besök: Rinkeby Allé 18
Tel. 508 02 000 vx, Fax: 508 02 099
E-post: rinkeby@rinkebystockholm.se

Skarpnåcks stadsdelsförvaltning
Box 2120
121 13 JOHANNESHÖV
Besök: Björkhagsplan 6
Tel. 508 15 000 vx, Fax: 508 15 099
E-post: skarpnack@skarpnack.stockholm.se

Skärholmens stadsdelsförvaltning
Box 503
127 26 SKÄRHOLMEN
Besök: Bodholmsplan 2
Tel. 508 24 000 vx, Fax: 508 24 099
E-post: skarholmen@skarholmen.stockholm.se

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning
Box 4066
163 04 SPÅNGA
Besök: Tenstagången 55
Tel. 508 03 000 vx, Fax: 508 03 099
E-post: stadsdelsnamnden@spanga-tensta.stockholm.se

Vantör stadsdelsförvaltning
Box 88
124 21 BANDHAGEN
Besök: Rangtagatan 22
Tel. 508 20 000 vx, Fax: 508 20 099
E-post: post@vantor.stockholm.se

Älvsjö stadsdelsförvaltning
Box 48
125 21 ÄLVSIÖ
Besök: Älvsjö Stationsplan 11
Tel. 508 21 000 vx, Fax: 508 21 099
E-post: alvsjostadsdelsnamnd@alvsjo.stockholm.se

Östermalms stadsdelsförvaltning
Box 24156
104 51 STOCKHOLM
Besök: Karlavägen 104
Tel. 508 10 000 vx, Fax: 508 10 099
E-post: registrator@ostermalm.stockholm.se

Aktiebolag inom koncernen

Stockholms Stadshus AB (moderbolag)
105 35 STOCKHOLM
Besöksadress: Stadshuset, plan 3
Tfn. 508 290 00 vx, Fax: 508 290 80
e-post: info@s-husab.stockholm.se
www.s-husab.stockholm.se

AB Svenska Bostäder
Box 95
162 12 VÄLLINGBY
Besöksadress: Vällingbyplan 2
Tel. 598 610 00 vx, Fax: 598 610 00
e-post: svenska.bostader@svebo.se
www.svebo.se

AB Stockholmshem
Box 9003
102 71 STOCKHOLM
Besöksadress: Hornsgatan 128
Tel. 658 05 00 vx, Fax: 669 93 86
e-post: epost@stockholmshem.se
www.stockholmshem.se

AB Familjebostäder
Box 49103
100 28 STOCKHOLM
Besöksadress: St Eriksgatan 47
Tel. 737 20 00 vx, Fax: 737 21 21
e-post: fb@familjebostader.com
www.familjebostader.com

SISAB
Box 13
123 21 FARSTA
Besöksadress: Ärvikagatan 31-35
Tel. 508 460 00 vx, Fax: 508 460 01
e-post: info@sisab.se
www.sisab.se

Stockholms Stads Bostadsförmedling AB
Box 8317
104 20 STOCKHOLM
Besöksadress: Fleminggatan 6
Tel. 785 88 00 vx, Fax: 653 97 03
e-post: bostadsformedlingen@bostad.stockholm.se
www.bostad.stockholm.se

Stockholm Vatten AB
106 36 STOCKHOLM
Besöksadress: Torsgatan 26
Tel. 522 120 00 vx, Fax: 522 120 02
e-post: info@stockholm.vatten.se
www.stockholm.vatten.se

Stockholms Hamn AB
Box 27314
102 54 STOCKHOLM
Besöksadress: Magasin 2, Frihamnen
Tel. 670 26 00 vx, Fax: 665 08 38
e-post: info@stockholmshamn.se

www.stockholmshamn.se

AB Stokab
Box 6813
113 86 STOCKHOLM
Besöksadress: Tulegatan 11
Tel. 508 302 00 vx, Fax: 508 302 10
e-post: stokab@stokab.se
www.stokab.se

Stockholms Stads Parkerings AB
Box 4678
116 91 STOCKHOLM
Besöksadress: Medborgarplatsen 3
Tel. 772 96 00 vx, Fax: 714 88 85
e-post: info@stockholm-parkering.se
www.stockholm-parkering.se

Stockholms Stadsteater AB
Box 16412
103 27 STOCKHOLM
Besöksadress: Beridarbansgatan 5
Tel. 506 201 00 vx, Fax: 506 20 101
e-post: kundtjanst@stadsteatern.stockholm.se
www.stadsteatern.stockholm.se

AB Stockholm Globe Arena
Box 10055
121 27 STOCKHOLM-GLOBEN
Besöksadress: Globentorget 2
Tel. 725 10 00 vx, Fax: 725 12 40
e-post: info@globearenas.se
www.globearenas.se

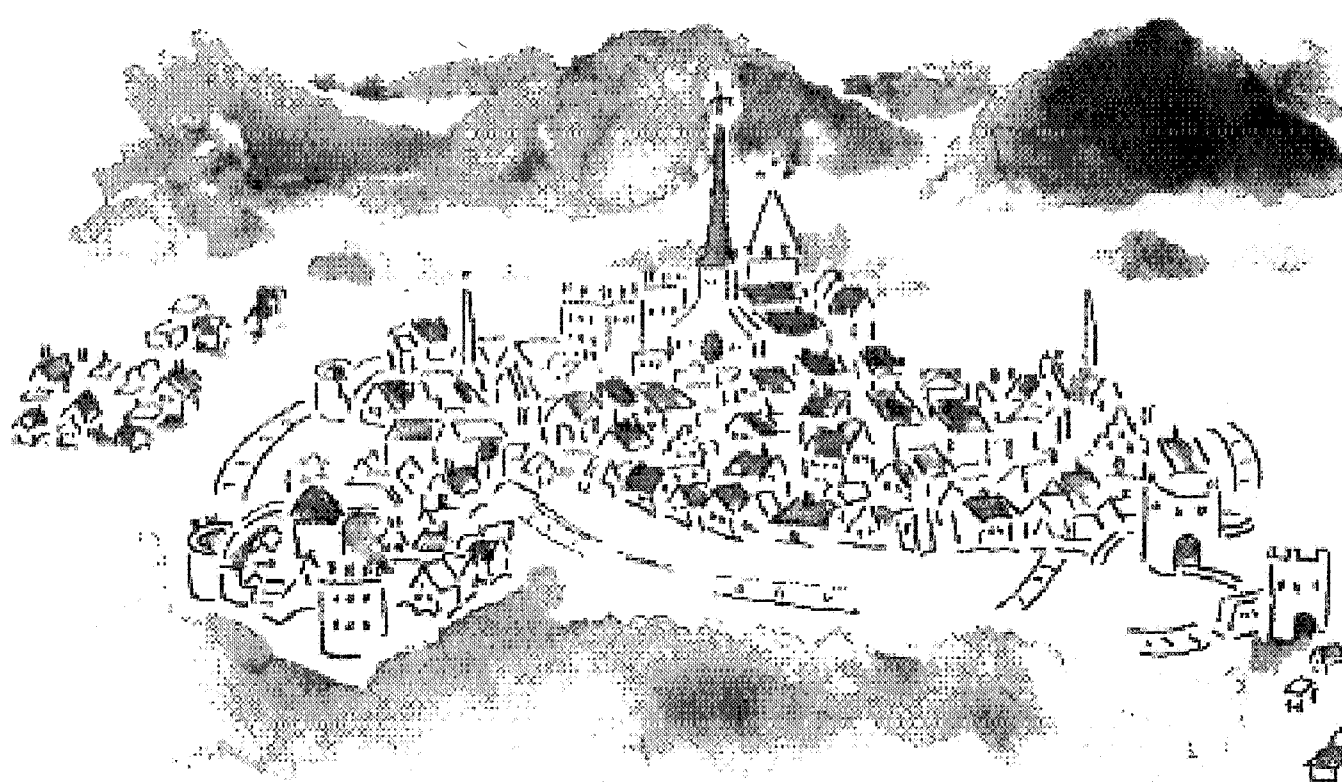
St Erik Försäkrings AB
105 35 STOCKHOLM
Besöksadress: Kaplansbacken 10
Tel. 508 290 00 vx, Fax: 652 59 16
e-post: info@sterikforsakring.stockholm.se
www.sterikforsakring.stockholm.se

Stockholm Visitors Board AB
Box 7542
103 93 STOCKHOLM
Besöksadress: Kungsgatan 37
Tel. 789 24 00 vx, Fax: 789 24 50
e-post: info@svb.stockholm.se
www.stockholmtown.com

CentrumKompaniet i Stockholm AB
Hornsbruksgatan 28, 2 tr
117 28 STOCKHOLM
Tel. 508 355 00 vx, Fax: 508 355 01
E-post: info@centrumkompaniet.se
www.centrumkompaniet.se

Stockholms Näringslivskontor AB
105 35 STOCKHOLM
Besöksadress: Drottninggatan 33
Tel. 508 28 000 vx, Fax: 508 28 090
e-post: snkinfo@snk.stockholm.se
www.stockholm.se

STOCKHOLMS STADS BUDGETAVRÄKNING 2002

Innehåll

BUDGETAVRÄKNING ÅR 2003

Budgetordning och bokslut

Sammandrag av nämndernas budgetutfall

UTOM ROTELINDELNING

Kommunfullmäktige m.m.

Revisorskollegiet

Valnämnden

1. FINANSROTELN

Stadsdelsnämnderna

Äldreomsorg

Omsorg om funktionshindrade

Pedagogiska verksamheter

Individ- och familjeomsorg inklusive socialpsykiatri

Ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder

Stadsdelsnämnd Bromma

Stadsdelsnämnd Enskede-Årsta

Stadsdelsnämnd Farsta

Stadsdelsnämnd Hägersten

Stadsdelsnämnd Hässelby-Vällingby

Stadsdelsnämnd Katarina-Sofia

Stadsdelsnämnd Kista

Stadsdelsnämnd Kungsholmen

Stadsdelsnämnd Liljeholmen

Stadsdelsnämnd Maria-Gamla stan

Stadsdelsnämnd Norrmalm

Stadsdelsnämnd Rinkeby

Stadsdelsnämnd Skarpnäck

Stadsdelsnämnd Skärholmen

Stadsdelsnämnd Spånga-Tensta

Stadsdelsnämnd Vantör

Stadsdelsnämnd Älvsjö

Stadsdelsnämnd Östermalm

Nyckeltal för stadsdelsnämnderna

Näringslivsnämnden

2. STADSBYGGNADS- OCH IDROTTSROTELN

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadskontoret

Utrednings- och statistikkontoret

Idrottsnämnden

3. GATU- OCH FASTIGHETSROTELN

Gatu- och fastighetsnämnden

Gatu- och fastighetsnämnden, exkl. fastighetsförvaltningen

Gatu- och fastighetsnämnden, fastighetsförvaltningen

4. SKOL- OCH KULTURROTELN

Utbildningsnämnden

Kulturnämnden

Kulturförvaltningen

Stadsarkivet

Stadsmuseinämnden

5. PERSONAL- OCH DEMOKRATIROTELN

Se demokratiutredningen under Kommunfullmäktige m.m.

6. ARBETSMARKNADS- OCH INTEGRATIONS- ROTELN

Integrationsnämnden

Saluhallsstyrelsen

7. SOCIALROTELN

Socialtjänstnämnden

Överförmyndarnämnden

8. MILJÖ- KONSUMENTROTELN

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Renhållningsnämnden

Brand- och räddningsnämnden

Kyrkogårdsnämnden

Konsumentnämnden

FINANSFÖRVALTNINGEN

Budgetavräkning 2003

Denna budgetavräkning, som är en bilaga till Stockholms stads årsredovisning, beskriver i korthet årets verksamhet, budgetutfall och nyckeltal per nämnd. För mer detaljerad information hänvisas till respektive nämnds bokslut och verksamhetsberättelse. Ansvaret för stadens nämnder är fördelat på åtta borgarråd som leder var sin rotel. Till varje rotel hör flera nämnder och styrelser med ansvar för olika fackområden.

Budgetordning och bokslut

Varje år gör staden en budget för nästkommande år. Budgeten är en plan för verksamhet och ekonomi och är det viktigaste instrumentet för styrning av stadens verksamhet. Av budgeten skall det framgå hur utgifterna skall finansieras. Den skall även innehålla en treårsplan som omfattar budgetåret och de två följande åren. Budgeten följs upp löpande under året genom tertialrapporter och bokslut. Riksdagen har genom lagstiftning beslutat att kommunernas ekonomi skall vara i balans. Balanskravet innebär att intäkterna skall överstiga kostnaderna.

Bokslutet visar det faktiska utfallet jämfört med budgeten. Varje nämnd tar fram sitt bokslut med verksamhetsberättelse. I verksamhetsberättelsen lämnar respektive nämnd en redogörelse för årets resultat och orsakerna till eventuella avvikelser från budgeterade anslag och prestationer.

I Stockholms stads bedrivs viss verksamhet i en särskild förvaltningsform, så kallade slutna redovisningsenheter. Dessa arbetar under bolagsliknande former, men är inte egna juridiska personer. Särskilda budget- och redovisningsprinciper gäller för dessa slutna redovisningsenheter.

Mål för verksamheterna

För att ge stadens nämnder och bolagsstyrelser vägledning om vad som skall uppnås, fastställer kommunfullmäktige övergripande inriktningsmål och prioriterade inriktningar. Målen förmedlar en bild av de politiska prioriteringar som gäller för hela staden. De övergripande målen är långsiktiga,

vilket ger stabilitet åt nämndernas långsiktiga planering av verksamheten.

Under innevarande mandatperiod skall politiken utformas utifrån fem övergripande inriktningsmål för ökad rättvisa, förbättrad välfärd och en ekologiskt hållbar utveckling.

- Förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna.
- Bygga bostäder och utveckla Stockholm.
- Göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad.
- Byta segregationen och fördjupa demokratin.
- Ta ansvar för ekonomin.

Kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål skall genomsyra alla stadens verksamheter. Prioriterade inriktningar är kommunfullmäktiges preciseringar av de övergripande inriktningsmålen och skall förtydligas i verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden i nämndernas verksamhetsplaner. Verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden skall formuleras så att de ryms inom fastlagd budget och inte kommer i konflikt med budgethållningen.

Under året skall alla nämnder följa upp sina verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden i tertial- och delårsrapporter. Syftet är att se om nämnderna, förutom att hålla budgeten, också når upp till kommunfullmäktiges övergripande mål.

Källa till stadsdelsnämndernas faktarutor:

Utrednings- och statistikkontorets uppgifter avser följande datum: medelinkomst beräknat för de som har inkomst och andel förvärvsarbetande 2001, andel arbetslösa 2003-10-31, andel vuxna bidragstagare 18- år 2003, andel med eftergymnasial utbildning 2002-12-31 samt övriga uppgifter 2003-12-31.

SAMMANDRAG AV NÄMNDERNAS BUDGETUTFALL

mnkr

Nämnd	Budget, netto	Bokslut, netto inkl. resultatfond	Avvikelse
Kommunfullmäktige m.m.	-841,3	-760,8	89,5
Revisorskollegiet	-25,1	-25,0	0,1
Valnämnden	-12,6	-12,6	0,0
Stadsdelsnämnderna	-19 386,1	-19 470,3	-84,2
Näringslivsnämnden	-55,4	-52,5	2,9
Stadsbyggnadsnämnden; Stadsbyggnadskontoret	-215,2	-204,9	10,3
Stadsbyggnadsnämnden; Utrednings- och statistikkontoret	-2,5	-2,5	0,0
Idrottsnämnden	-427,0	-421,3	5,7
Gatu- och fastighetsnämnden, exkl. fastighetsförvaltningen	-137,7	-61,8	75,9
Gatu- och fastighetsnämnden, fastighetsförvaltningen	0,0	32,9	32,9
Utbildningsnämnden	-4 096,0	-4 033,0	63,0
Kulturnämnden; Kulturförvaltningen	-633,8	-630,5	3,3
Kulturnämnden; Stadsarkivet	-43,7	-43,3	0,4
Stadsmuseinämnden	-64,5	-64,3	0,2
Integrationsnämnden	82,9	81,5	-1,4
Saluhallsstyrelsen	0,0	0,0	0,0
Socialtjänstnämnden	-738,1	-730,0	8,1
Överförmyndarnämnden	-23,0	-22,0	1,0
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	-97,7	-96,9	0,8
Renhållningsnämnden	-1,0	4,7	5,7
Brand- och räddningsnämnden	-235,7	-230,7	5,0
Kyrkogårdsnämnden	-104,3	-97,4	6,9
Konsumentnämnden	-5,0	0,0	5,0
Finansförvaltningen	27 157,3	26 598,6	-558,7
Central medelsreserv	-107,2	0,0	107,2
NETTO TOTALT	0,1	5,1	5,0

Anmärkning: Siffrorna i tabellen är avrundade och summerar därför inte exakt.

Utom rotelindelning

Kommunfullmäktige m.m., revisorskollegiet och valnämnden

KOMMUNFULLMÄKTIGE M.M.

Kommunfullmäktige är Stockholms stads högsta beslutade instans. Under Kommunfullmäktige m.m. redovisas kommunfullmäktige, kommunstyrelsen, stadsledningskontoret, centralt redovisad verksamhet för kompetensutveckling, lokalanpassning m.m. inom äldreomsorg, ersättning till utomstående organisationer och föreningar, kommunfullmäktiges och kommunstyrelsens kansli.

Året som gått

Kommunstyrelsen har aktivt arbetat med att leda, styra och följa upp stadens olika verksamheter så att fullmäktiges beslut genomförs på ett långsiktigt och kostnadseffektivt sätt samt utvecklat stadens strategiska kvalitets- och utvecklingsfrågor med stöd till nämnderna i detta arbete. Stadsledningskontoret, som är kommunstyrelsens förvaltning, har genom dialog med stadens nämnder haft som ambition att fånga upp och sprida goda exempel på verksamhetsutveckling och kostnadseffektivitet.

Stadsledningskontorets uppgift är att stödja kommunfullmäktige i dess ledning och styrning av staden samt medverka i genomförandet av beslutad verksamhet. En viktig uppgift har varit att medverka i målformulering, budget och ekonomistyrning för staden och ansvara för att bevaka genomförandet av beslut som fattas av kommunfullmäktige och kommunstyrelse. En annan viktig uppgift har varit att följa upp politiska beslut och utvärdera verksamheterna mot uppställda mål avseende inriktning, omfattning, kvalitet och budget.

Stadsledningskontoret har aktivt arbetat med att ta fram verktyg och utveckla metoder för att minska sjukfrånvaron och verka hälsobefrämjande. Kontoret har också medverkat till en personalpolitik som gör staden till en attraktiv arbetsgivare och som skapar förutsättningar att behålla och nyanställa kompetenta medarbetare. Bl.a. har staden tillsammans med KSL och sju kranskommuner genomfört ett traineeprogram med totalt 17 platser.

För att marknadsföra staden och medverka till att skapa förutsättningar för utveckling av regionen har en rad kontakter tagits i form av kontinuerlig bevakning av regionala organ: Kommunförbundet Stockholms Län KSL, Mälardalsrådet, Regionala Tillväxt Avtal RTA-kansliet och regionala samrådsgruppen RSG. Dialog har förts

med länets kommuner om formerna för en utvidgad samverkan för utveckling av Mälardalsregionen.

Stadsledningskontoret har tillsammans med miljöförvaltningen och näringslivskontoret etablerat ett samarbetsforum för strategidiskussioner om hur nämnderna skall stödjas för att kommunfullmäktiges miljömål skall genomföras. Kontoret har påbörjat ett arbete med att ta en metodbeskrivning i hur miljöfrågorna bör implementeras i upphandlingsprocessen.

I budget för 2003 gav kommunfullmäktige kommunstyrelsen i uppdrag att tillsätta en utredning om stadens politiska organisation vad gäller demokrati och ledarskap. Utredningen genomfördes under hösten 2003 och presenterades i en slutrapport den 16:e december. Därefter har nämnder, bolag och fackliga organisationer fått möjlighet att lämna synpunkter.

Kontoret har bedrivit att aktivt arbete med att stödja och samordna stadens omfattande internationella arbete. Bl.a. medverkar staden i EU-finansierade utvecklingsprojekt och spelar en framträdande roll i pågående debatter i Europa. Kontoret har fortsatt arbetet med att sammanställa stadens engagemang i internationella nätverk och organisationer. I samarbete med Oslo kommun och i diskussioner med Reykjaviks kommun har ett arbete i Ryssland genomförts beträffande professionella besöksgrupper, s.k. Technical Visits.

För att stimulera och möjliggöra en utveckling av medborgarnas demokratiska inflytande på olika nivåer i den kommunal organisationen har en demokratiberedning tillsatts under kommunstyrelsen. Beredningen skall bereda ärenden bl.a. om nya former för brukar- och medborgardeltagande i kommunala beslutsprocesser och verksamheter, öppenhet och insyn, nya mötesformer i kommunal nämnder och bolagsstyrelser samt utveckling av kommunfullmäktiges arbetsformer.

Ekonomiskt utfall

Kommunfullmäktige m.m. redovisar att nettoöverskott om 89,5 mnkr. Överskottet består dels av minskade kostnader för främst förvaltningsövergripande anslag, vakanta tjänster, konsultkostnader, kostnader för systemutveckling av stadens ekonomisystem, dels av minskade kostnader för främst chefsutvecklingsprogram.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-988,2	-891,3	97,2
Intäkter	137,9	130,5	-7,4
Netto	-850,3	-760,8	89,5
Årets förändring av resultatfond	0,0	0,0	0,0

Nyckeltal	2003	2002	2001
Antal anställda vid rotlar och partikansliet			
Borgarråd	12	12	12
Rotelpersonal	57	57	53
Totalt antal förtroendevalda i staden			
Personer	915	917	936
Uppdrag	1 084	1 020	1 495
Invånare	759 560	758 148	754 900

REVISORSKOLLEGIET

Revisorskollegiets ansvarsområde följer av kommunallag, aktiebolagslag, revisionsstadga och andra föreskrifter som utfärdats av kommunfullmäktige. Det är kommunfullmäktige som är revisorernas uppdragsgivare. Revisionen skall granska all kommunal verksamhet som bedrivs av stadens nämnder, aktiebolag och stiftelser i den omfattning som följer av god redovisningssed. Revisorerna skall pröva om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomiskt synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontrollen som görs inom respektive nämnd är tillräcklig. Revisionen skall också verka förebyggande och bidra till förbättringar i stadens verksamheter..

Året som gått

Som en följd av granskningen av 2002 års verksamheter enligt revisionsplan 2002/2003 upprättades 36 revisionsberättelser och 38 årsrapporter för nämnder och styrelser

samt 19 granskningsrapporter och 15 granskningspromemorior för stadens bolag. Vidare sammanfattade revisorerna granskningsresultaten i årsöversikten som utgjorde bilaga till revisionsberättelsen för kommunstyrelsen år 2002. Under året har också 15 revisionsrapporter grundade på särskilda revisionsprojekt tagits fram.

Ekonomiskt utfall

Revisorskollegiet redovisar ett nettoöverskott jämfört med budget på 0,1 mnkr.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-27,2	-27,5	-0,3
Intäkter	2,1	2,5	0,4
Netto	-25,1	-25,0	0,1

VALNÄMNDEN

Valnämnden svarar för organisation och genomförande av val till riksdagen samt val till landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. Nämnden svarar också för val till EU-parlamentet och skall dessutom genomföra eventuella extraval och folkomröstningar. Nämndens samtliga uppgifter är reglerade i lagstiftning.

Året som gått

Den 14 september 2003 genomfördes en folkomröstning om Sveriges deltagande i EMU (den europeiska monetära unionen).

Ekonomiskt utfall

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-13,0	-13,1	-0,1
Intäkter	0,4	0,5	0,1
Netto	-12,6	-12,6	0,0

1. Finansroteln

Under finansroteln sorterade 2003 samtliga stadsdelsnämnder samt näringslivsnämnden.

STADSDELSNÄMNDERNA

Stadsdelsnämndernas verksamheter

Sedan 1997 är Stockholms stad organiserat i stadsdelsnämnder. De 18 stadsdelsnämnderna ansvarar för cirka 73 % av den kommunala servicen och tilldelas ungefär två tredjedelar av stadens budget. Invånarantalet i stadsdelsnämnderna varierar mellan 16 000 och 64 000 personer. Stadsdelsnämnderna beslutar om verksamheterna i respektive stadsdelsnämndsområde utifrån de mål och den budget som kommunfullmäktige fastställer.

Stadsdelsnämnderna ansvarar för den kommunala grundskolan, skolbarnsomsorgen och förskoleverksamheten samt barn med behov av särskilt stöd. I ansvarsområdet ingår också äldreomsorg, omsorg om funktionshindrade, individ- och familjeomsorg, socialpsykiatri, fritids- och kulturverksamhet för barn och ungdom, enklare bygglov samt skötsel av gator, torg och parker.

Stadsdelsnämnderna får sin budget fastställd av kommunfullmäktige i två anslag. Anslag 1 avser resurser för nämndens verksamhet och anslag 2 resurser för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder. Inom ramen för respektive anslag har stadsdelsnämnderna full frihet att disponera anslaget och prioritera mellan verksamheterna, så länge de följer de mål och riktlinjer som fastställs av kommunfullmäktige. Kommunfullmäktige beslöt i samband med budget för 2003 att de övergripande inriktningsmålen; förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna, bygga bostäder och utveckla Stockholm, göra Stockholm till en ekologiskt hållbar storstad, bryta segregationen och fördjupa demokratin samt ta ansvar för ekonomin skall genomsyra stadens alla verksamheter. De övergripande inriktningsmålen är likvärdiga och utan prioritering. De verksamhetsspecifika inriktningsmålen och åtagandena skall formuleras så att de rymmer inom fastlagda ekonomiska ramar och inte kommer i konflikt med budgethållningen.

Det ekonomiska utfallet för stadsdelsnämnderna visar ett nettoöverskott före resultatdispositioner om 177,6 mnkr för anslag för nämndens verksamhet och ett nettounderkott om 136,2 mnkr för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder. Totalt ger detta ett nettoöverskott om 41,4 mnkr. Detta kan jämföras med år 2002 då stadsdelsnämnderna redovisade ett nettounderkott med 274,5 mnkr. Nämndernas resultatenheter hade ett ingående överskott från 2002 med 15,2 mnkr. Överföringen av

resultatenheternas resultat till år 2003 visar ett överskott med 140,8 mnkr, vilket innebär en resultatförbättring med 125,6 mnkr.

Äldreomsorg

Äldre har rätt till ett gott liv med god vård och omsorg, trygghet tillvaro och social gemenskap.

Utbyggnaden av äldreboenden med tillgång till egna rum fortsatte och under 2003 erhöll stadsdelsnämnderna stimulansbidrag med 108,3 mnkr för ny- och ombyggnader av äldreboenden. Under året tillkom 183 nya hel- dygnsplatser inom äldreomsorgen. Dessutom gjordes standardhöjande åtgärder i 551 lägenheter.

Kompetensutveckling har erbjudits alla yrkeskategorier inom äldreomsorgen. Inom ramen för kompetensfonden har 235 personer genomgått vårdbiträdesutbildningar. Utbildningarna varade 14 veckor eller 22 veckor för kursdeltagare som behövt extra stöd i svenska språket. Kurserna omfattade 550 gymnasiepoäng inom omvårdnadsprogrammet samt 50 poäng datakunskap. På högskolenivå har utbildning inom organisation och ledarskap riktats till chefer och blivande chefer. Utbildning i samtalsmetodik har erbjudits biståndshandläggare, enhetschefer och sjuksköterskor. Kompetensfonden startade ett projekt med uppdrag att se över det IT-baserade verksamhetsstödet inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade. Målet är att förbättra kvaliteten och effektivisera verksamheten. Inriktningen kommer att vara mot dokumentations- och verksamhetssystem.

Enligt utrednings- och statistikkontorets befolkningsprognos från år 2002 kommer andelen yngre pensionärer 65-69 år vara någorlunda konstant fram till 2008 och därefter öka i snabb takt. Andelen äldre över 80 år förväntas minska med 20 % fram till år 2020. I prognosen för äldreomsorgens utveckling förväntas antalet pensionärer som har behov av omsorg minska till en lägsta nivå på cirka 18 100 pensionärer år 2019. År 2003 hade totalt 22 148 pensionärer omsorg. Prognosen ställer staden inför en ny planeringssituation. Redan idag förekommer framför allt lediga servicelägenheter inom stadens utbud av äldreboende. I december beslutade kommunfullmäktige om möjligheten att omvandla servicehus till seniorboende med hyresrätt. Detta innebär att det kommer att bli möjligt för sta-

dens äldre som fyllt 65 år att via Stockholm stads Bostadsförmedling köa till dessa lägenheter. Stadsdelsnämnderna kommer att lämna förslag till vilka servicehus som kan vara lämpliga att omvandla till seniorboende med hyresrätt.

Under hösten utarbetades ett förslag att under ett år genomföra ett försök med förenklad biståndsbedömning i två stadsdelsnämnder. Försöket kommer att innebära att alla som är 80 år och äldre och som vänder sig till sin stadsdelsnämnd normalt har rätt att få serviceinsatser upp till fyra timmar per månad. Den enskilde skall själv kunna välja vad som skall bli utfört så länge det handlar om hemmets skötsel, hjälp med mat och hjälp med personlig hygien. Kommunfullmäktige beslutade om att genomföra försöket i början av år 2004.

En utvärdering av kundvalssystemet inom hemtjänsten skall genomföras enligt beslut i kommunfullmäktige i december 2002. Arbetet startade under 2003 och beräknas avrapporteras under 2004. I oktober 2003 hade 12 947 personer hemtjänst i staden, 71 % av dessa hade utförare i kommunens regi och resterande 29 % hade privat utförare av hemtjänsten.

En undersökning genomfördes under hösten 2003 bl.a. i syfte att mäta kvaliteten i hemtjänsten i hela staden. Liknande undersökningar genomfördes 1995 och 1998. Andelen som är nöjda med hemtjänsten har minskat något sedan 1995 och är nu 78 %. Mest nöjda är de äldre med bemötandet från personalen och minst nöjda är de med hur personalen informerar om förändringar i hjälpen.

Utfallet för verksamhetsområdet äldreomsorg visar efter resultatdispositioner ett nettounderskott på 7,1 miljoner kronor. Avvikelsen beror främst på ökade kostnader för tomma platser på servicehus, vissa engångskostnader i samband med omstruktureringar av lokaler samt högre kostnader än budgeterat för heldygnsoomsorg.

Nyckeltal	2003	2002	2001
Genomsnittskostnad för staden			
Boendeform			
Ålderdomshem, kostnad kr/dygn	1 266	1 165	1 104
Sjukhem, kostnad kr/dygn	1 605	1 486	1 339
Gruppboende, kostnad kr/dygn	1 464	1 368	1 335

Omsorg om funktionshindrade

Stadens skall erbjuda en kvalitativ och bra omsorg för de funktionshindrade och de skall känna trygghet i att det finns en god omsorg när de behöver det. De har också rätt att få en likvärdig vård, omsorg och service oavsett var i staden de bor. Insatserna skall utformas utifrån respekt för den enskildes önskemål och val som ett stöd för den enskilde att leva ett så gott liv som möjligt. Samtliga nämnder och bolagstyrelser är ålagda av kommunfullmäktige att årligen upprätta lokala handikappplaner. Planerna är ett viktigt

styrdokument för att staden skall uppnå de fastlagda målen.

Utbyggnad av gruppboenden är en prioriterad fråga och stadens inventering visar att behovet av gruppboendestäder är stort. Under 2003 tillkom 34 nya lägenheter vid gruppboendestäder och planering av flera nya lägenheter påbörjades. För att stimulera utbyggnaden av gruppboenden avsattes i samband med boksluten 2000 och 2001 sammanlagt 295,9 mnkr för stimulansbidrag till om- och nybyggnation. Bidragen är inte årsbegränsade utan skall användas tills de är förbrukade. Under året har stadsdelsnämnderna beviljats 30,2 mnkr i stimulansbidrag för ny- och ombyggnation av särskilda boenden.

Funktionshindersombudsmannen (FO) har som uppgift att arbeta med övergripande policyfrågor och principer. FO:s verksamhet har under året präglats av utbildnings- och informationsinsatser samt aktiviteter med anledning av det Europeiska handikappåret. Aktiviteter har ordnats i samarbete med stadens förvaltningar, handikapporganisationer och med berörda handikappråd. FO har medverkat i olika arbets- och referensgrupper samt i samarbetsmöten i frågor som berör stadens handikappolitik. Enskilda personer med funktionshinder och deras närstående har anlitat FO för att få råd- och vägledning.

Ett valfrihetssystem med kundval infördes i början av 2002 inom hemtjänst, ledsagning och avlösning för funktionshindrade. Det har, utöver de kommunala alternativen, funnits enskilda utförare att välja mellan inom hemtjänst, avlösarverksamhet och ledsagning. Det har under året funnits 30 enskilda utförare som erbjuder omvårdnadstjänster och fyra enskilda utförare som endast erbjuder städtjänster. För ledsagning och avlösning har sex enskilda utförare funnits och ett för enbart ledsagning. Utvärdering av valfrihetssystemet startades under året och beräknas avrapporteras under 2004.

Utfallet före resultatdispositioner visar ett nettounderskott med 48,1 mnkr jämfört med budget inklusive budgetjusteringar under året. Efter resultatdispositioner uppgår nettounderskottet till 52,7 mnkr. Sammanlagt redovisar tio stadsdelsnämnder underskott och åtta överskott jämfört med budget, avvikelserna varierar i storlek mellan stadsdelsnämnderna. Underskottet beror i huvudsak på att nämndernas kostnader är högre än budget för personlig assistans enligt LSS och LASS, hemtjänst, vuxenboende och daglig verksamhet.

Nyckeltal	2003	2002	2001
Genomsnittskostnad för staden			
Utförd LASS, kostnad/timme	207	206	206
Bostad med service för barn och ungdom	2 942	2 640	2 650
Gruppboende för vuxna	2 053	1 899	1 735

Pedagogiska verksamheter

Den 1 januari 2004 infördes allmän förskola för alla fyra- och femåringar. Barnen erbjuds avgiftsfri pedagogisk gruppverksamhet tre timmar per dag. Efterfrågan på platser har inte varit stor. Ca 200 barn har varit anmälda till allmän förskola under året.

Stockholms stad antog under året en förskoleplan. I förskoleplanen prioriteras vissa av läroplanens områden; kommunikation, språk, kultur och olikhet som tillgång. Under året har stadens förskolor arbetat med dessa områden. I förskoleplanen poängteras även vikten av barns och föräldrars inflytande i verksamheten. För att stärka kvaliteten i förskolan arbetar staden dessutom med att minska barngruppernas storlek. Budgeten till förskolan har därför förstärkts 2003. Ett flertal nya avdelningar har öppnats och barnomsorgsgarantin har uppfyllts med ett fåtal undantag.

Genom kundval kan medborgarna välja andra anordningar än kommunen. Under 2003 har ca 33 % av förskoleverksamheten och 20 % av skolbarnsomsorgen bedrivits i enskild regi och ca 14 % av eleverna har gått i fristående grundskolor. Antalet barn i förskoleverksamhet uppgick i genomsnitt till ca 35 000, antalet barn i skolbarnsomsorgen till ca 28 000 och antalet elever i grundskolan till ca 75 500.

Nämnderna har målmedvetet arbetat med att öka måluppfyllelsen inom grundskolan. Nämnderna arbetar med olika metoder utifrån sina lokala förutsättningar. Metoder som använts är t.ex. regelbundet extrastöd i form av resurstöd i klassen och/eller speciallärare/specialpedagog, mindre studiegrupper, åtgärdsprogram för elever som inte uppnår kunskapsmålen och arrangerande av sommarskolor för de elever som inte erhåller betyget godkänt.

Under året har inspektioner genomförts av samtliga skolformer i kommunal och enskild regi och av kommunal och enskilt driven förskola och skolbarnsomsorg samt tillsyn av enskilt driven förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Tillsynen av enskilt drivna familjedaghem, förskolor och fritidshem visar att verksamheterna generellt håller en god kvalitet. Det finns dock områden som kan förbättrats t.ex. tydligheten i målformuleringar, metoder för utvärdering och rutiner för barnsäkerheten. Totalt under året har inspektion skett vid 60 fristående och kommunala grundskolor. Av inspektionerna framkommer att det bl.a. finns behov av kompetensutveckling i mål- och resultatstyrning och inom målområdet bedömning och betyg i stadens skolor. De flesta skolor visar goda resultat när det gäller området normer och värden.

Utfallet före resultatdispositioner visar ett nettoöverskott med 190,0 mnkr jämfört med budget inklusive budgetjusteringar under året. Efter resultatdisposition uppgår nettoöverskottet till 71,0 mnkr. Avvikelsen beror i huvudsak på en allmän ekonomisk återhållsamhet inom verksamheterna. Inom förskoleverksamheten är ytterligare en orsak att för vissa stadsdelsnämnder har det inte varit möjligt att

minska barnantalet i grupperna p.g.a. svårigheter att hitta nya förskolelokaler.

Nyckeltal/prestationer	2003	2002	2001
------------------------	------	------	------

Pedagogisk verksamhet i kommunal regi

Grundskola			
Antal elever	60 394	65 948	66 834
Nettokostnad exkl. lokaler/elev	60 144	58 010	56 694
Skolbarnsomsorg			
Antal barn	22 469	23 402	23 880
Bruttokostnad exkl. lokaler/elev	30 618	28 637	27 516
Förskola			
Antal barn	22 206	22 205	22 322
Bruttokostnad inkl. lokaler/barn	103 817	96 502	95 444
Familjedaghem			
Antal barn	615	706	828
Bruttokostnad/barn	90 439	90 734	86 404

Pedagogisk verksamhet i enskild regi

Fristående grundskola, antal elever	10 752	10 090	8 390
Skolbarnsomsorg, antal elever	5 475	5 322	4 896
Förskola, antal barn	10 037	9 303	8 492
Familjedaghem, antal barn	1 273	1 267	1 238

Individ- och familjeomsorg inklusive socialpsykiatri

Stockholms stads socialtjänst skall präglas av respekt för den enskilde individen liksom av en helhetssyn, samverkan och prevention. Vidare betonas i stadens budget vikten av uppsökande och förebyggande arbete samt insatser för barn vilkas föräldrar har missbruksproblem eller psykiska funktionshinder.

En jämförelse av hur staden har prioriterat mellan verksamheter visar att en allt större andel av resurserna läggs på förebyggande arbete. Sedan 1999 har kostnaderna för arbetet med barn och ungdom inom individ och familjeomsorgen som helhet ökat med 9 % medan öppenvård och förebyggande arbete ökat med ca 30 %. Samtidigt har kostnaderna för institutionsvård minskat. Dock finns fortfarande i flera fall behov av kvalificerade vårdinsatser för barn/ungdomar och deras familjer. Dryg en tredjedel av resurserna för barn och ungdom inom individ och familjeomsorg avser institutionsvård. Det är fortsatt svårt att rekrytera familjehem för placeringar.

Drog- och brottsförebyggande arbete pågår inom Preventionscentrum Stockholm, Precens. Kartläggning sker genom drogvaneundersökningar i Stockholms skolor. I april genomfördes en föräldrakampanj med fokus på tillgängligheten av alkohol för unga. Syftet var att uppmärksamma tonårsföräldrar på riskerna med ungdomars alkoholkonsumtion samt att motverka langning. Precens har genomfört inköpsstudier avseende folkölsförsäljning i samverkan med tio stadsdelsnämnder. Tillsammans med ett antal skolor bedrivs arbete för att förbättra undervis-

ningen om alkohol, narkotika och tobak samt för att utöka föräldramedverkan.

Under 2003 har olika former av brottsofferstöd utvecklats i samverkan med polisen. Det sker genom en medlingssamordnare stationerad vid polisens ungdomsrotel och genom stödcentrum vid närpolisstationer.

Ett flertal satsningar har skett inom socialpsykiatriens område. Ett nytt kollektivboende för fem boende har öppnats i Skarpnäck. Ytterligare ett antal platser planeras. Staden anslog 10 mnkr som fördelades till 14 stadsdelsnämnders arbete med rörliga team. De rörliga teamen har arbetat uppsökande vid störningssituationer och förebyggande med klienters motivation för att undvika vräkningar. En genomgående beskrivning av arbetet är att de fungerar som länkar till andra myndigheter eller vårdgivare. I något fall har teamets uppdrag varit kopplat till arbete med att skapa möjligheter för hemflyttning av externt placerade klienter inom socialpsykiatri.

Flera stadsdelsnämnder rapporterar att verksamheten med personliga ombud utvecklats under året. Personliga ombud arbetar på den funktionshinderades uppdrag för att samordna olika insatser som syftar till att ge den funktionshinderade personen ökad livskvalitet och ett självständigare liv. Vissa stadsdelsnämnder har startat anhöriggrupper som skall samverka med landstinget samt klient- eller intresseorganisationer. I flera fall finns det inom ramen för ett samarbete med landstinget särskilda grupper för barn till psykiskt funktionshinderade.

Samtliga stadsdelsnämnder rapporterar att de uppfyller stadens tak-över-huvudet-garanti. Staden har tillgång till ca 930 platser med olika nivåer av stöd för hemlösa. Vid sidan av detta har Stiftelsen Hotellhem ca 1 000 genomgångslägenheter. Sedan 1999 har ca 220 nya härbärgesplatser och olika former av stödboenden tillskapats. Beläggningsgraden för de 181 ordinarie beläggningsplatserna, var 94 % år 2003, vilket kan jämföras med 2002 då den var 97 %. Antalet personer som vistas på härbärgen minst 15 nätter per månad under sex månader eller mer har ökat sedan 2002. Andelen hemlösa som söker sig direkt till härbärgen utan att gå via stadsdelsnämnderna har ökat de två senaste åren.

Stadens kostnader för härbärgen uppgick 2003 till 98,7 mnkr vilket är en ökning med 268 % från 1999 då de uppgick till 26,8 mnkr. De totala kostnaderna för individ- och familjeomsorg har under samma tid ökat med 29 %.

Stadsdelsnämndernas nettokostnader för individ och familjeomsorgen före resultatdispositioner uppgick till 1 526 mnkr. Det innebär ett nettounderskott med 42 mnkr jämfört med budget. Avvikelsen beror i huvudsak på högre kostnader än budget för placering och boende för vuxna samt ökade vårdkostnader för barn/ungdomar och deras familjer. Underskottet inom socialpsykiatrien uppgår till 22,2 mnkr inom en total budgetram som uppgår till 420,3 mnkr.

Nyckeltal/prestationer 2003 2002 2001

Dygnet runt vård för barn och ungdomar

Antal vård dygn	9 556	14 082	10 541
Kostnad/dygn	3 517	3 343	3 074
Behandlingshem			
Antal vård dygn	100 266	125 761	133 915
Kostnad/dygn	1 529	1 608	1 426
Familjehem			
Antal vård dygn	312 133	339 715	350 511
Kostnad/dygn	466	458	418

Dygnet runt vård för vuxna

Placering vid HVB

Antal vård dygn	45 138	52 535	56 685
Kostnad/dygn	916	860	839

LVM-hem

Antal vård dygn	9 653	9 478	14 378
Kostnad/dygn	2 062	1 944	1 631

Inackorderingshem

Antal vård dygn	123 770	105 192	94 746
Kostnad/dygn	464	470	416

Familjehem

Antal vård dygn	17 900	51 087	24 091
Kostnad/dygn	705	500	710

Socialpsykiatri

Särskilt boende med heldygnsomsorg

Antal boende	360	415	396
Kostnad/dygn, kr	1 063	1 046	1 032
Boendestöd, antal personer	1 241	1 179	1 039
Rehabilitering, sysselsättning, arbetsträning			
Antal personer	1 258	1 242	1 086

Ekonomiskt bistånd

och arbetsmarknadsåtgärder

Staden har sedan 1999 arbetat med att öka andelen personer som har egen försörjning och minska andelen personer som behöver ekonomiskt bistånd. Under 2003 har i genomsnitt ca 14 220 vuxna personer per månad mottagit ekonomiskt bistånd. Jämfört med 1999 är det en minskning med 38 %. Målet är att minska antalet bidragstagare från 37 000 år 1999 till 18 300 år 2004. En del stadsdelsnämnder har i det närmaste uppfyllt målet medan minskningen varit lägre i andra stadsdelsnämnder. Under slutet av året har en ökning av antalet bidragstagare kunnat skönjas. Ökningen beror främst på den ökade arbetslösheten.

Kostnaden för utbetalt ekonomiskt bistånd uppgick 2003 till 991 mnkr. Det är en ökning jämfört med 2002 då kostnaden uppgick till 984 mnkr. Jämfört med 1999 då kostnaden uppgick till 1 350 mnkr är det dock en minskning med 359 mnkr eller 27 %. Kostnadsökningen jämfört med 2002 beror på att medelbidraget ökat vilket förklaras av allmänna kostnadsökningar samt att staden infört

rätt till SL-kort för biståndstagare.

Antalet bidragsmånader per hushåll har minskat från 6,5 månader 2002 till 6,1 månader 2003. Likaså har andelen hushåll som uppburit bistånd 10 månader eller mer minskat från 36 % till 33 %.

Ett antal metodutvecklingsprojekt har bedrivits under året med inriktning att minska biståndsbehovet hos bl. a. invandrare som studerar svenska, arbetslösa ungdomar och personer med sociala och medicinska hinder. Vidare har staden arbetat med kompetensutveckling för de anställda och erfarenhetsspridning.

Det totala nettounderskottet jämfört med budget för ekonomiskt bistånd inklusive handläggningskostnader uppgår till 133,6 mnkr. Avvikelsen beror på att medelbidraget ökat och att staden infört rätt till SL-kort för biståndstagarna samt att antalet biståndsmottagare blev högre än budgeterat. Stadens nettokostnader för arbetsmarknadsåtgärder uppgår till 72,6 mnkr och innebär ett underskott jämfört med budget om 2,7 mnkr.

Nyckeltal*	2003	2002 ¹	2001
Antal vuxna bidragstagare mätt i tolv månadersgenomsnitt ²	14 222	15 106	16 353
Andel av befolkning som erhållit ekonomiskt bistånd, %	4,5	5,4	
Antal bidragshushåll	24 000	23 867	25 660
Medelbidrag per hushåll, kr/månad	7 039	6 657	6 225
Andel hushåll med bidragsberoende			
10 mån eller mer, %	33	36	36
Andel hushåll under 25 år, %	16	16	15
Andel ensamstående hushåll med barn, %	18	17	17
Andel utbetalt bidrag till hushåll med bidrag 10 mån eller mer i förhållande till det totala bidraget, %	68	70	70

11 Nyckeltalen för 2002 saknas summa bidrag utbetalat i Maria-Gamla stan i december och eventuella nya hushåll i december.

2Antal bidragstagare mätt i tolv månadersgenomsnittet är framtaget så att samtliga vuxna personer som erhållit bidrag under en tolv månadersperiod summeras varpå de divideras med tolv. (I redovisningen som lämnades avseende 2002 redovisades totala antalet personer som erhållit bistånd, dvs. inkl. barn. I årets redovisning har jämförelsedata justerats att gälla enbart för vuxna personer.)

Utbetalt ekonomiskt bistånd fördelat efter försörjningshinder; kostnad och andel för ensamstående hushåll.³

2003	Kostnad		Antal	
	tkr	%	hushåll	%
Arbetslöshet	214 006	21	7 803	33
Otillräcklig ersättning från försäkringskassan	136 510	13	4 460	19
Otillräckligt utbildningsbidrag	10 243	1	535	2
Svenskundervisning (SFI)	80 669	8	1 621	7
Ingen/låg ålderspension	11 799	1	1 028	4
Invandrare med nedsatt arbetsförmåga eller över 60 år	18 023	2	418	2
Sociala/medicinska skäl	220 139	21	5 057	21
Övriga försörjningshinder	56 996	6	5 190	22
Parhushåll	285 945	28	4 128	17

2002	Kostnad		Antal	
	tkr	%	hushåll	%
Arbetslöshet	175 322	17	7 831	33
Otillräcklig ersättning från försäkringskassan	119 943	12	4 766	20
Otillräckligt utbildningsbidrag	17 660	2	1 197	5
Svenskundervisning (SFI)	79 692	8	1 974	8
Ingen/låg ålderspension	48 785	5	1 231	5
Invandrare med nedsatt arbetsförmåga eller över 60 år	24 462	2	606	3
Sociala/medicinska skäl	201 149	20	5 684	24
Övriga försörjningshinder	59 836	6	6 605	28
Parhushåll	285 945	28	3 865	16

2001	Kostnad		Antal	
	tkr	%	hushåll	%
Arbetslöshet	222 745	22	9 621	37
Otillräcklig ersättning från försäkringskassan	155 354	15	5 937	23
Otillräckligt utbildningsbidrag	40 870	4	2 310	9
Svenskundervisning (SFI)	197 113	19	4 148	16
Ingen/låg ålderspension	62 723	6	1 492	6
Invandrare med nedsatt arbetsförmåga eller över 60 år	37 808	4	850	3
Sociala/medicinska skäl	227 715	22	6 520	25
Övriga försörjningshinder	?	?	?	?
Parhushåll	?	?	?	?

³ I nyckeltalen för 2002 saknas summa bidrag utbetalat i Maria-Gamla stan i december och eventuella nya hushåll i december. Statistik per försörjningshinder kan till följd av byte av informationssystem endast presenteras för ensamstående hushåll. Ett hushåll kan ha haft flera försörjningshinder under året och kan därför förekomma flera gånger.

Stadsdelsnämnd Bromma

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden minskade barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,9 barn per avdelning. Småbarnsgrupperna består av högst 15 barn. Nämnden utökade förskoleverksamheten med sju avdelningar. Nämndens grundskolor har gjort satsningar på att uppnå kunskapsmålen och på att öka tryggheten och trivselen i skolmiljön. Andelen gymnasiebehöriga elever från skolor 9 har ökat och uppgick till 96 % för läsåret 2002/2003.

Inom äldreomsorgen har insatser som avlösning i hemmet och ekonomiskt stöd i form av hemvårdsbidrag erbjudits anhörigvårdarna, liksom avlastning i dagverksamhet eller korttidsboende. Utbyggnad av gruppboenden har skett, vilket innebär att boende kan erbjudas inom tre månader. För att säkra rättssäkerheten och likställigheten i biståndsbesluten för funktionshindrade har ett metodutvecklingsarbete bedrivits.

I syfte att erhålla en bättre boendemiljö har nämnden bevakat och tagit tillvara invånarnas synpunkter vid remissförfaranden, planärenden och samrådsmöten. Nämnden har under året yttrat sig över sju planprojekt för bostadsbyggelse om sammanlagt ca 600 lägenheter.

Nämnden har i Agenda 21-arbetet prioriterat tre åtaganden: ökat samarbete med stadsdelsnämndsområdets 15 koloniträdgårdsföreningar, informationsarbetet kring naturreservaten och information om avfallshantering och källsortering. En samordnad hämtning av källsorterat material från nämndens friliggande förskolor har organiserats under hösten. En översyn av förvaltningens samtliga elabonnemang har genomförts för att minska kostnaderna och energiförbrukningen.

Utvecklingen av ekonomiskt bistånd har följt den svaga ökning som de flesta stadsdelsnämnder haft av ärenden och kostnader. För att öka förvärvsfrekvensen för långtidsarbetslösa har kontakterna med lokala företag schemalagts för att upprätthålla och utveckla nätverket av tänkbara praktikplatser och arbetsgivare.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna har ökat jämfört med 2002 och uppgick till 11,5 %. En rehabiliteringspolicy har tagits fram för att motverka denna utveckling.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 33,7 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 10,9 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 22,8 mnkr.

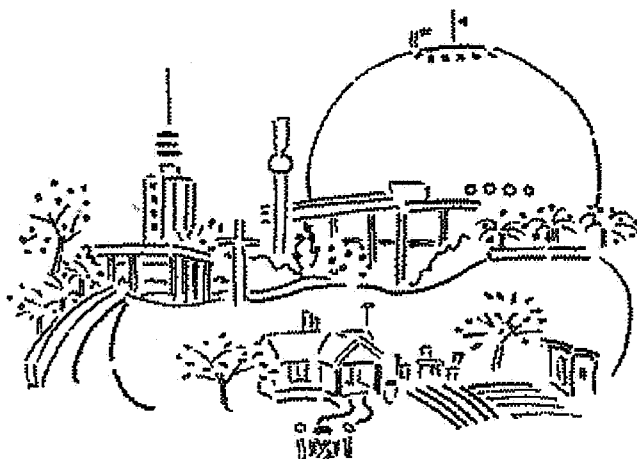
Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 696,4	-1 689,1	7,3
Intäkter	201,2	227,6	26,4
Netto	-1 495,2	-1 461,5	33,7
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-41,7	-54,3	-12,6
Intäkter	3,8	5,5	1,7
Netto	-37,9	-48,8	-10,9
Årets resultat före resultatfond	-1 533,1	-1 510,3	22,8
Årets förändring av resultatfond	-	-19,3	-19,3

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom äldreomsorg och utbildning. Avvikelsen för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror i huvudsak på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd. Underskottet beror på att antalet bidragshushåll ökat samt att bidragshushållens storlek ökat.

.....

Fakta	Bromma sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	2 467	18 712
Antal invånare	59 228	761 721
Andel barn 0-15 år, %	19,5	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	15,1	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	12,7	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	317 700	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	53,8	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	81,3	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	2,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	2,4	4,5

Stadsdelsnämnd Enskede-Årsta

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 452,8	-1463,7	-10,9
Intäkter	292,2	303,7	11,5
Netto	-1 160,6	-1 160,0	0,6
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-54,3	-58,5	-4,2
Intäkter	7,7	8,6	0,9
Netto	-46,6	-49,9	-3,3
Årets resultat före resultatfond	-1 207,2	-1 209,9	-2,7
Årets förändring av resultatfond	-	-1,1	-1,1

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget för pedagogiska verksamheter. Överskottet hänförs främst till resultatenheter inom skola och för ej förbrukade stimulansbidrag inom förskoleverksamhet. Avvikelsen inom anslaget för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd

Fakta	Enskede-Årsta sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 270	18 712
Antal invånare	46 072	761 721
Andel barn 0-15 år, %	17,2	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	16,1	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	16,9	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	246 000	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	43,0	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	79,1	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,7	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	3,2	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Nämnden har under året minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,4 barn per avdelning. De två förskoleavdelningar som öppnades har lägre barnantal än genomsnittet i nämnden. Grundskolorna har arbetat med individuella studieplaner och barn med behov av särskilt stöd. Ett skolresursteam för barn med psykosocial problematik och skolsvårigheter har startat.

Äldreomsorgen har säkrat att de äldre skall kunna framföra synpunkter. Synpunkterna tas upp på arbetsmöten för att utröna behov av åtgärder, därefter sker återkoppling till berörd person. Utbudet av sociala aktiviteter för äldre har ökat.

Individ- och familjeomsorgen har utbildat föräldrar till barn med beteendesvårigheter och arbetat med invandrarfamiljer där våld förekommer. Öppenvården för missbrukare har utökats genom inrättande av en motivationsgrupp. Inom socialpsykiatri finns rörliga team och personliga ombud.

"Öppet hus" har ersatt traditionella möten för att öka möjligheten till dialog med invånarna. Konsumentverksamheten utvecklas genom kontakter med näringsidkarna. Arbetet med stadsdelsförnyelsen har börjat i Östberga. Språksatsningar på förskolor och skolor är ett led i ett långsiktigt arbete att öka integrationen.

Arbetet med att genomföra Stockholm stads miljöprogram har börjat. Medarbetare har utbildats, alla enheter har miljöåtaganden och miljökrav har ställts vid upphandlingar. Agenda 21-arbetet har inriktats på information om miljöbilar och energirådgivning.

Antalet bidragstagare med ekonomiskt bistånd har under året minskat med 5 %. Stödkonsulentprojektet har resulterat i att en del personer med långvarigt ekonomiskt bistånd har erhållit arbete.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna minskade jämfört med 2002 och uppgick till 11,7%. För att minska sjukfrånvaron har nämnden arbetat med olika arbetstidsmodeller, ledarutveckling och aktiv friskvård.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 0,6 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 3,3 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 2,7 mnkr.

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden minskade barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,1 barn per avdelning och sju nya förskoleavdelningar öppnades. Den utbyggnad av förskoleplatser som skett under året har lett till att barnomsorgsgarantin uppfyllts. Skolorna har prioriterat läsning, att alla barn skall bli goda läsare. Olika arbetsformer som gynnat barnens läs- och skrivutveckling har använts i skolorna.

Inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade har kvaliteten utvecklats genom t.ex. utbildning av medarbetare i bemötandefrågor. Behovet av hemtjänst och sjukhem har ökat inom nämnden. Jämfört med 2002 har fler brukare fått hjälp. Nämnden har startat ett stödboende inom socialpsykiatri och öppnat sju nya boenden inom Postiljonens äldreboende. Verksamheter som drivits på entreprenad, sjukhem och servicehus, har följts upp kontinuerligt. Fr.o.m. november 2003 drivs Farsta sjukhem åter i egen regi.

Miljöarbetet har inriktats på deltagande i stadens arbete med nytt vattenprogram, miljöcertifiering av företag och kontakter med boende med engagemang för sjön Magelungen. Miljöarbetet har även rört frågor om energi-användning och avfallshantering samt spridande av stadens miljöprogram.

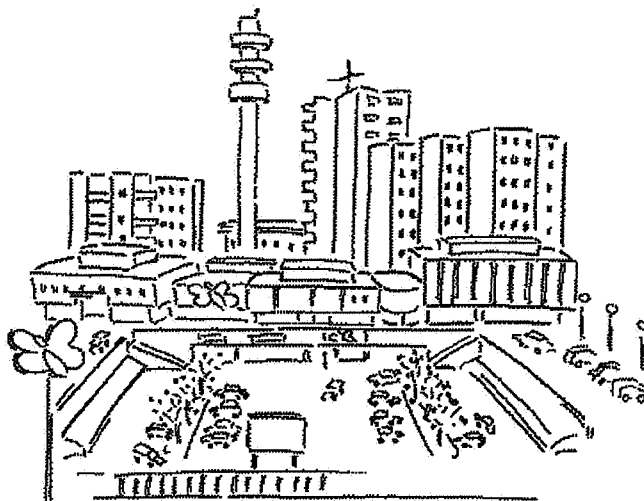
Arbetslösheten i Farsta är fortsatt hög och många arbetslösa har uppburit ekonomiskt bistånd under året. Nämnden har arbetat med olika samverkansprojekt, t.ex. för arbetslösa ungdomar och EU- projektet "Resursutbyte", för att stödja människor i att bli självförsörjande.

Arbetet med att stärka dialogen med medborgarna har fortsatt, dels genom olika möten mellan nämnd, förvaltning, brottsförebyggande råd och boende, dels genom att planera för ett antal platser med serviceinformation. Arbetet med stadsdelsförnyelsen fortsätter med bl.a. samverkansgrupper i Fagersjö och Hökarängen.

Bland medarbetarna har insatser för att minska sjukfrånvaron, bl.a. samarbete med försäkringskassan och satsning på friskvård, har resulterat i en minskning av sjukfrånvaron jämfört med 2002. Sjukfrånvaron uppgick 2003 till 11,2 %.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 16,7 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 8,1 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 8,6 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 258,9	-1 260,7	-1,8
Intäkter	125,5	144,0	18,5
Netto	-1 133,4	-1 116,7	16,7
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-110,5	-120,3	-9,8
Intäkter	8,0	9,7	1,7
Netto	-102,5	-110,6	-8,1
Årets resultat före resultatfond	-1 235,9	-1 227,3	8,6
Årets förändring av resultatfond	-	-6,0	-6,0

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom fritids- och kulturverksamhet samt administration. Överskottet hänförs sig bl.a. till vakanser och att medel för oförutsedda kostnader inte behövt tas i anspråk. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget. Kostnaderna per bidragstagare har ökat under året.

Fakta	Farsta sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 541	18 712
Antal invånare	45 463	761 721
Andel barn 0-15 år, %	17,3	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	20,8	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	20,1	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	221 700	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	31,7	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	73,8	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	4,3	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	6,3	4,5

Stadsdelsnämnd Hägersten

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-843,8	-845,7	-1,9
Intäkter	114,6	122,4	7,8
Netto	-729,2	-723,3	5,9
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-43,3	-45,3	-2,0
Intäkter	4,5	5,1	0,6
Netto	-38,8	-40,2	-1,4
Årets resultat före resultatfond	-768,0	-763,5	4,5
Årets förändring av resultatfond	-	-5,8	-5,8

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budgeterat inom framför allt förskoleverksamhet och utbildning. Överskottet beror bl.a. på lägre grundskolehyror än budgeterat och förseningar i öppnandet av en ny förskola. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd.

Fakta	Hägersten sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	627	18 712
Antal invånare	29 947	761 721
Andel barn 0-15 år, %	16,5	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	18,5	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	15,9	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	251 200	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	41,5	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	78,5	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	3,5	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,3 barn per avdelning. Barnomsorgsgarantin har uppfyllts då alla barn över ett år har fått plats i förskola inom tre månader. En utökning av antalet specialpedagoger har genomförts. Andelen gymnasiebehöriga elever från skolår 9 var 99 % på Mälarhöjdens skola och 90 % på Fruängens skola läsåret 2002/2003. Alla skolor med elever i skolår 4-6 kan erbjuda fritidsklubbssverksamhet. För barn och ungdomars fritidsaktiviteter har tre bemannade parker och två ungdomsgårdar erbjudit verksamhet. Alla barn som önskade fick åka på kollo under sommaren. Genom att effektivisera verksamheten har stödet till barn med behov av särskilt stöd ökat.

Inom äldreomsorgen har måluppfyllelse angående trygghet och respekt mätts genom enkäter till pensionärerna. För Fruängens servicehus redovisas att 95 % av pensionärerna känner sig trygga samt att 87 % är nöjda med sin vård. De flesta pensionärer som fått ett biståndsbeslut har kunnat välja mellan att bo kvar hemma med service, vård och omsorg eller flytta till ett särskilt boende för att få sina behov tillgodosedda.

Två större byggprojekt planeras i Axelsberg och Fruängen. Nämnden arbetar för att ge medborgarna möjlighet till inflytande och delaktighet.

Nämnden bedriver både ett internt och externt miljöarbete. Det interna miljöarbetet har omfattat starten av ett nätverk för enheternas miljöombud. Förbrukningen av el har minskat och nämnden har ökat andelen inköp av ekologisk mat.

Kostnaderna för ekonomiskt bistånd har ökat jämfört med år 2002. Nämnden har arbetat aktivt för att uppnå egen försörjning för bidragstagarna.

Nämnden har prioriterat arbetet med att utveckla medarbetarnas kompetens och hälsa. Sjukfrånvaron bland medarbetarna har ökat jämfört med 2002 och uppgår till 11,7%.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 5,9 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 1,4 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 4,5 mnkr.

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Arbetet med att minska antalet barn i förskolans barngrupper har inletts och tre nya avdelningar har öppnats. Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,2 barn per avdelning. I skolorna har stor kraft lagts ner för att förbättra läsförståelsen och för att motverka segregation och mobbing. Arbetet med att förbättra inflytandet och samverkan med elever och föräldrar har fortsatt.

Inflyttning har skett till det renoverade Räcksta sjukhem. Ett äldreboende med ca 100 platser har lagts ner. Verksamheten vid Skolörtens äldreboende har återtagits i egen regi. Nya gruppboenden har byggts och startats både på Skolörtens äldreboende och Hässelby gårds äldreboende. Förändringarna har genomförts i samverkan med de boende och deras anhöriga samt med pensionärsorganisationerna.

Nämnden har engagerat sig i stadsbyggnadsplanerna gällande bostäder utmed Räckstavägen, Hässelby Gård och Strand samt Klisterburken/Fornkullen i Vällingby. Synpunkter och yttranden har även lämnats på andra av staden föreslagna bostadsbyggnadsprojekt.

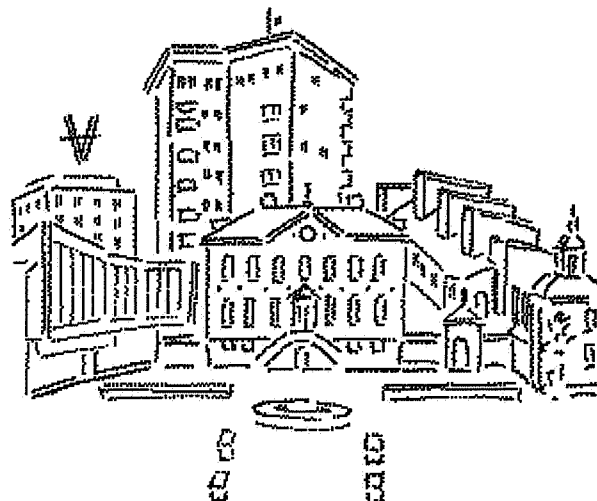
Agenda 21-arbete sker genom satsningar för boende och verksamma i stadsdelsområdet. Insatser kring ökad användning av de två nystartade bilpoolerna genomfördes tillsammans med hushållsinformation om hållbart resande till boende i Smedshagen. Arbetet med stadsdelsförnyelsen har startat med att kartlägga och analysera behov och önskemål från medborgarna och att informera om projektet.

Antalet bidragstagare med ekonomiskt bistånd har ökat något under året, bl.a. beroende på en fortsatt svag konjunktur. Nämnden har under året utvecklat olika projektideer för att höja kvantitet och kvalitet i insatserna för arbetslösa.

Arbetet med att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna har inriktats på satsningar för att minska korttidssjukfrånvaron och på friskvårdsinsatser. Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 11,1 %, vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 6,0 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 21,5 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 15,5 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 731,3	-1 766,7	-35,4
Intäkter	153,7	195,1	41,4
Netto	-1 577,6	-1 571,6	6,0

Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-88,5	-110,8	-22,3
Intäkter	6,9	7,7	0,8
Netto	-81,6	-103,1	-21,5

Årets resultat före resultatfond	-1 659,2	-1 674,7	-15,5
Årets förändring av resultatfond	-	-10,2	-10,2

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom pedagogiska verksamheter. Överskottet hänförs sig främst till resultatenheter inom förskola och skola samt till ej förbrukade stimulansbidrag. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd. Underskottet beror på ett ökat antal bidragstagare under året.

Fakta	Hässelby-Vällingby sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 959	18 712
Antal invånare	58 768	761 721
Andel barn 0-15 år, %	20,5	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	17,0	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	20,2	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	257 400	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	36,5	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	77,8	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,7	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	4,7	4,5

Stadsdelsnämnd Katarina-Sofia

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-914,3	-915,2	-0,9
Intäkter	134,4	143,5	9,1
Netto	-779,9	-771,7	8,2
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-39,3	-46,9	-7,6
Intäkter	5,3	5,9	0,6
Netto	-34,0	-41,0	-7,0
Årets resultat före resultatfond	-813,9	-812,7	1,2
Årets förändring av resultatfond	-	-1,1	-1,1

Avvikelsen jämfört med budget inom anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på ett överskott inom förskoleverksamhet och omsorg om funktionshindrade. Överskottet beror främst på ej förbrukade stimulansbidrag för lokaler. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd.

Fakta	Katarina-Sofia sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	337	18 712
Antal invånare	42 750	761 721
Andel barn 0-15 år, %	13,1	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	12,5	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	12,5	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	263 900	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	53,4	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	77,8	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	2,6	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,9 barn per avdelning. I arbetet med att minska antalet barn i grupperna inom förskolan har småbarnsavdelningarna prioriterats och där har antalet barn minskat med i genomsnitt 1,6 barn per avdelning. Andelen elever som uppnådde kunskapsmålen i samtliga ämnen var för läsåret 2002/2003 drygt 96 %. Inför läsåret 2003/2004 har ett åtgärdsprogram tagits fram för de elever som inte uppnått målen och för de elever som riskerar att inte nå målen.

Nämnden har startat äldreboendet Sjöstadsgården i Hammarby sjöstad, med totalt 59 platser. Två gruppbo-städer har uppförts i Hammarby Sjöstad. Dessutom har en del av ett f.d. äldreboende byggts om till en grupp-bostad. Alla barn som ansökte om kollo under sommaren beviljades plats.

Förvaltningen ingår i projektledningen för Hammarby Sjöstad. Under året har även planarbete för utbyggnad av bostäder i andra delar av stadsdelsnämndsområdet igång-satts eller fortgått.

Nämnden har deltagit i projektet "Samverkan för håll-bara transporter" - ett samverkansprojekt mellan ett antal kommuner i Stockholms län. I stadsdelsnämndsområdet har arbetet främst inriktats på att utöka antalet bilpools-bilar.

Fram till slutet av år 2002 minskade antalet bidrags-tagare i stadsdelsnämndsområdet, därefter har utveckling-en gått åt motsatt håll.

Under 2003 startade det lokala brottsförebyggande rådet för Södermalm sin verksamhet. Rådet har inrättats tillsammans med Maria-Gamla stans stadsdelsnämnd.

Under 2003 anordnade nämnden tio medborgarmöten med olika teman, t.ex. ungdoms-, äldre-, trafik- och park-frågor. Medborgarmötena har ägt rum en vecka före nämndens sammanträde.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna har minskat jämfört med 2002 och uppgår till 10,4 %. Samarbete med för-säkringskassa och företagshälsovård har skett kring reha-bilitering och uppföljning av långtidssjukskrivna.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett netto-överskott för anslag för nämndens verksamhet med 8,2 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 7,0 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 1,2 mnkr.

Stadsdelsnämnd Kista

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,7 barn per avdelning och barnomsorgsgarantin har uppfyllts. Samtliga skolor har arbetat med åtgärder för att göra fler grundskoleelever behöriga till gymnasiet. Nämnden har startat ett projekt som syftar till att stimulera och motivera områdets gymnasieelever att gå vidare till högskoleutbildning. Mötesplatser för barn och ungdomar finns i stadsdelsnämndsområdet. Förskolorna arbetar medvetet med målet att behålla den personal som arbetar i verksamheten samt att rekrytera välutbildad personal.

Inom äldreomsorgen finns en grupp för anhöriga som vårdar sina närstående. Samtliga personer med missbruksproblem som varit i akut behov av boende har fått plats. Hemlösa och personer med psykiskt funktionshinder har erbjudits tillfälligt boende på hotell eller annat korttidsboende i avvaktan på en mer permanent lösning.

Nämnden har medverkat i arbetet med att öka bostadsbyggandet. Inom nämnden pågår en rad projekt som syftar till att genom kompetensutveckling stärka arbetskraftens ställning på arbetsmarknaden.

Miljöarbete pågår och en miljösamordnare finns anställd för att implementera miljöprogrammet. Samtliga arbetsplatser har fått i uppdrag att utse miljöombud. Stockholms Miljöprogram har delats ut till samtliga verksamheter och finns tillgängliga på ett flertal offentliga lokaler.

Nämnden uppnådde målet att halvera antalet bidragstagare som uppbär ekonomiskt bistånd under sista kvartalet 2002.

På Mötesplats Kista finns en konsumentrådgivare. Lokala riktlinjer för stadsdelsförnyelsen har antagits av stadsdelsnämnden. Sex medarbetare har deltagit i Stockholms stads ledarutvecklingsprogram för medarbetare med utländsk bakgrund.

Nämnden har arbetat med att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna genom intensifierat arbetsmiljöarbete, friskvårdsprojekt, chefsutbildning etc. Bland stadsdelsnämnderna har Kista stadsdelsnämnd den lägsta andelen sjukskrivna med 10,1 %.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 12,1 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 17,4 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 5,3 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-972,4	-1 004,5	-32,1
Intäkter	112,5	156,7	44,2
Netto	-859,9	-847,8	12,1

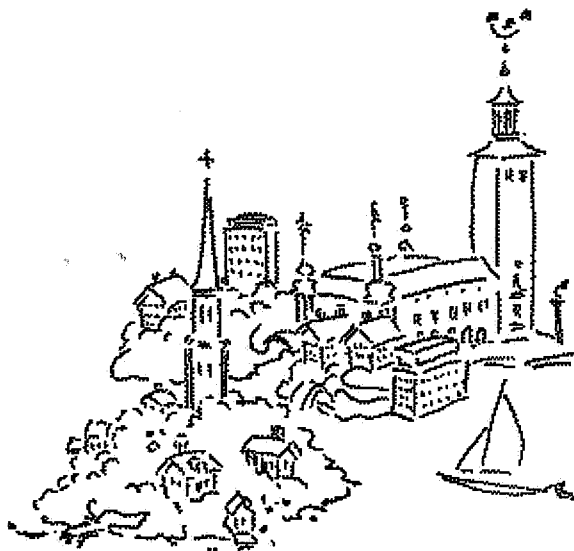
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-95,7	-116,0	-20,3
Intäkter	4,4	7,3	2,9
Netto	-91,3	-108,7	-17,4
Årets resultat före resultatfond	-951,2	-956,5	-5,3
Årets förändring av resultatfond	-	-15,8	-15,8

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på överskott för de pedagogiska verksamheterna. Avvikelsen för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd. Ökningen är hänförlig till att medelbidraget har ökat.

.....

Fakta	Kista sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 274	18 712
Antal invånare	30 197	761 721
Andel barn 0-15 år, %	20,4	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	9,1	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	47,9	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	205 400	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	33,7	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	65,6	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	5,1	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	9,1	4,5

Stadsdelsnämnd Kungsholmen

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 180,5	-1 180,5	0,0
Intäkter	140,1	155,6	15,5
Netto	-1 040,4	-1 024,9	15,5
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-40,8	-46,5	-5,7
Intäkter	4,4	4,1	-0,3
Netto	-36,4	-42,4	-6,0
Årets resultat före resultatfond	-1 076,8	-1 067,3	9,5
Årets förändring av resultatfond	-	-5,3	-5,3

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på minskade kostnader inom äldreomsorgen beroende på att antalet äldre, främst i de äldsta åldersgrupperna, minskat och därmed också behovet av äldreomsorg. Avvikelsen för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror i huvudsak på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd och olika boenden t.ex. hotellboende för några barnfamiljer samt skyddat boende.

.....

Fakta	Kungsholmen sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	487	18 712
Antal invånare	53 424	761 721
Andel barn 0-15 år, %	10,1	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	15,3	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	13,6	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	293 200	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	57,4	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	80,0	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,6	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	2,0	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Barngruppernas storlek har minskat med i genomsnitt 0,8 barn per avdelning. Barnomsorgsgarantin har uppfyllts. Nämnden har pågående och planerade utbyggnadsplaner för ytterligare 18 avdelningar. Ca 100 elever eller knappt 5 % i olika åldrar riskerar att inte uppnå uppställda mål som nationella prov. Nämnden arbetar med olika metoder för att förbättra resultaten. Skolorna har regelbundet extrastöd i form av resurstöd i klassen och/eller tid hos speciallärare/specialpedagog, mindre studiegrupper och sommarskola för elever i skolår 9 som ej uppnått betyget godkänt. Nämnden har en väl utvecklad fritidsverksamhet för barn i åldern 10-12 år. Inriktningen i kulturverksamheten har varit att stärka det lokala kulturarbetet, stimulera till egen aktivitet och att rikta sig till ungdomar som annars inte tar del av kulturutbudet.

Ombyggnaden av Serafens äldreboende slutfördes under februari 2003. Ett planeringsboende med sju platser för psykiskt funktionshindrade har skapats på Stadshagsgården. För att bättre kunna stödja anhöriga till psykiskt funktionshindrade har samarbete inletts med IFS.

Nämnden driver frågor inom ett hållbart trafiksystem som kollektivtrafikförsörjning, bilpooler m.m. Nämnden har ett uppbyggt samarbete med lokala näringslivsorganisationer.

Alla miljöombud har erbjudits utbildning i stadens miljöprogram. En mängd insatser har gjorts inom ramen för Agenda 21-arbetet.

Nämnden bedömer att det blir svårt att uppnå halveringsmålet för personer som uppbär ekonomiskt bistånd. RIFF-projektet, som pågått till och med 2003, har arbetat med att få personer med långvarigt bidragsberoende att bli självförsörjande, av totalt 34 personer har 19 personer erhållit annan försörjning. Nämnden har startat ytterligare en arbetsverksamhet.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 12,8 % vilket är en minskning jämfört med 2002. Olika åtgärder för att minska sjukfrånvaron har bedrivits, genom flera projekt och fortsatta satsningar på friskvård.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 15,5 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 6,0 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 9,5 mnkr.

Stadsdelsnämnd Liljeholmen

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Flera förskoleavdelningar har tillkommit och planering pågår för fortsatt utbyggnad. Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,9 barn per avdelning. Grundskolorna arbetar med olika metoder för att öka målnuppfyllelsen. De redovisade resultaten från nationella prov visar att andelen elever som klarar målen i kärnämnen är hög. Andelen elever i skolår 9 som är behöriga till gymnasiet nationella program uppgår till 91 %.

Inom äldreomsorg pågår avveckling av Gröndals servicehus inkl. gruppboheter. De boende på servicehusen har erbjudits olika former av aktiviteter som har anordnats i samverkan med förtroenderåd, pensionärsorganisationer och andra.

Inflyttning till de nya bostadsområdena vid Liljeholms- torget och Årstadal har påbörjats. Nämnden har arbetat för att få en väl fungerande kommunal service som är en förutsättning för många familjer för att flytta till dessa nya bostadsområden. Ett antal projekt för utbyggnad av förskolor har tagits fram. Vidare planeras en ny skola i Årstadals- området.

En lokal miljöplan har tagits fram och arbetet med att implementera miljöprogrammet har påbörjats. Agenda 21- arbetet har bestått av medverkan i EU-projektet Samverkan kring sjön Trekanten, Stockholms stads Miljödiplom och Vattenprogrammet.

Nämnden fortsätter med att förändra arbetssätt och inriktning inom ekonomiskt bistånd och tyngdpunkten läggs på möjligheter för den enskilde. Samarbetet med Skärholmens jobbcentrum har utökats. Arbetet har gett resultat genom att andelen bidragstagare under åren 1999- 2003 minskat med 30,9 %.

Nämndens beslutssammanträde föregås av ett medborgarmöte veckan innan beslut.

Olika åtgärder för att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna har bedrivits under året, genom flera projekt och fortsatta satsningar på friskvård. Sjukfrånvaron har dock ökat jämfört med 2002 och uppgick till 12,1 %.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettounderskott för anslag för nämndens verksamhet med 11,0 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 5,0 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 16,0 mnkr.

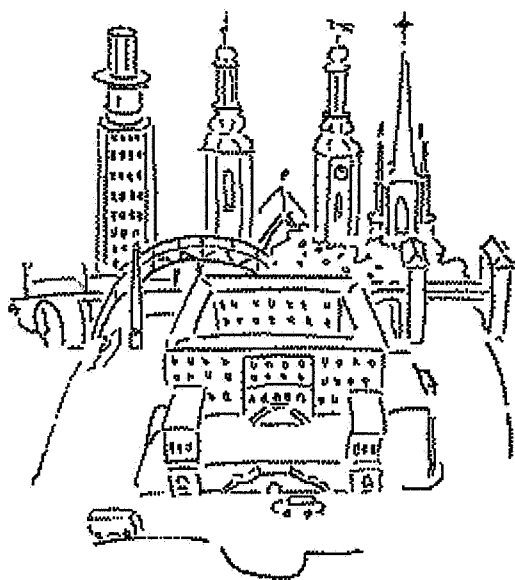

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-735,7	-755,1	-19,4
Intäkter	85,7	94,1	8,4
Netto	-609,4	-640,4	-31,0
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-43,1	-48,3	-5,2
Intäkter	3,5	3,7	0,2
Netto	-39,6	-44,6	-5,0
Årets resultat före resultatfond	-689,6	-705,6	-16,0
Årets förändring av resultatfond	-	-2,5	-2,5

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på högre kostnader än budget för äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade. Underskottet hänförs sig främst till personlig assistans, daglig verksamhet och gruppboende. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd. Antalet bidragstagare har dock minskat.

Fakta	Liljeholmen sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	678	18 712
Antal invånare	30 450	761 721
Andel barn 0-15 år, %	14,0	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	12,6	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	18,2	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	233 300	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	45,0	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	76,7	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	3,6	4,5

Stadsdelsnämnd Maria-Gamla stan

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

För att kunna uppfylla barnomsorgsgarantin öppnades under våren en ny förskolelokal med 30 platser. Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,6 barn per avdelning. Skolorna har fokuserat på att ge eleverna förutsättningar att uppnå sina individuella mål i svenska, engelska och matematik samt att ge eleverna förutsättningar att leva ett hälsofrämjande liv. Skolorna erbjuder mellanstadieverksamhet för 10-12-åringar i anslutning till skolan. Utöver dessa verksamheter finns ett utbud av fritidsaktiviteter, som anordnas av olika enskilda aktörer. Nämnden har avsatt medel för att barn och ungdomar i de kommunala förskolorna och grundskolorna skall få ta del av någon form av kulturaktivitet.

Vård och omsorg skall utformas i samråd med äldre och funktionshindrade för att de skall ha möjlighet att redan i planeringen kunna delta i utformningen av sin egen omsorg eller service.

Stadsdelsnämnden deltar i de flesta plansamråd som rör stadsdelsnämndsområdet samt informerar medborgarna om kommande samråd via affischer, annons i lokaltidningen och på hemsidan.

För att miljöfrågorna skall vara en del i det vardagliga arbetet har flertalet av nämndens enheter miljöombud som bevakar frågor rörande miljön på den egna arbetsplatsen. Stadsdelsnämnden har i Agenda 21-arbetet under året kontinuerligt arbetat tillsammans med vissa kommunala bostadsföretag samt vid vissa tillfällen även med föreningar, näringsidkare och skolor.

Antalet hushåll i behov av ekonomiskt bistånd har inte minskat i den omfattning som kommunfullmäktige fastställt. Nämnden har sedan 2001 arbetat med ett projekt för att öka förvärvsfrekvensen för långtidsarbetslösa. Sammanlagt har 233 personer varit med i projektet. Projektet har resulterat i att 122 personer har fått annan försörjning än ekonomiskt bistånd.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 11,5 % och är oförändrad jämfört med 2002. Under året har olika insatser genomförts för att minska sjukfrånvaron bl.a. ett rehabiliteringsarbete i samarbete med försäkringskassan och företagshälsövården.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 20,6 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 3,4 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 17,2 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 653,1	-1 707,3	-54,2
Intäkter	290,8	365,6	74,8
Netto	-1 362,3	-1 341,7	20,6
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-62,1	-68,7	-6,6
Intäkter	6,7	9,9	3,2
Netto	-55,4	-58,8	-3,4
Årets resultat före resultatfond	-1 417,7	-1 400,5	17,2
Årets förändring av resultatfond	-	-8,8	-8,8

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom individ- och familjeomsorg och äldreomsorg. Avvikelsen för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd på grund av ökningen av antalet bidragstagare samt ökade medelbidrag.

.....

Fakta	Maria-Gamla stan sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	448	18 712
Antal invånare	64 151	761 721
Andel barn 0-15 år, %	13,2	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	14,9	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	13,9	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	261 800	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	52,8	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	77,2	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	2,6	4,5

Stadsdelsnämnd Norrmalm

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämndens verksamheter har överlag fått bra omdömen i genomförda brukarundersökningar. Under året har 555 synpunkter/klagomål registrerats och olika åtgärder har vidtagits.

Ett intensivt arbete har gjorts för att klara barnomsorgs-garantin. Fem nya avdelningar har öppnats. Efterfrågan på platser inom förskoleverksamheten ökade under det sista kvartalet. Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,4 barn per avdelning. Måltuppfyllelsen är mycket god i samtliga grundskolor i stadsdelsnämnds-området. Barn som har bedömts vara i behov av särskilt stöd har erbjudits detta. Alla barn som i tid lämnade in ansökan om kollo erbjuds plats.

Arbete har skett för att anpassa antalet äldreboende-platser efter minskat behov och efterfrågan. Anhöriga som vårdat närstående äldre och som önskat avlösning har fått det.

Alla hemlösa, missbrukare och psykiskt funktionshin-drade som sökt bistånd för akuta insatser har beviljats det. För anhöriga till psykiskt funktionshindrade finns utveck-lat stöd.

Arbete har skett för att förbättra renhållningen och sköt-seln på gator och torg och ett försök har inletts med gatu-städning på dagtid för att frigöra parkeringsplatser nattetid.

Stadsdelsnämnden har medverkat i flera olika projekt inom miljöområdet, som "Samverkan för hållbart resande" och "Grönskande levande gårdar och närsamhällen."

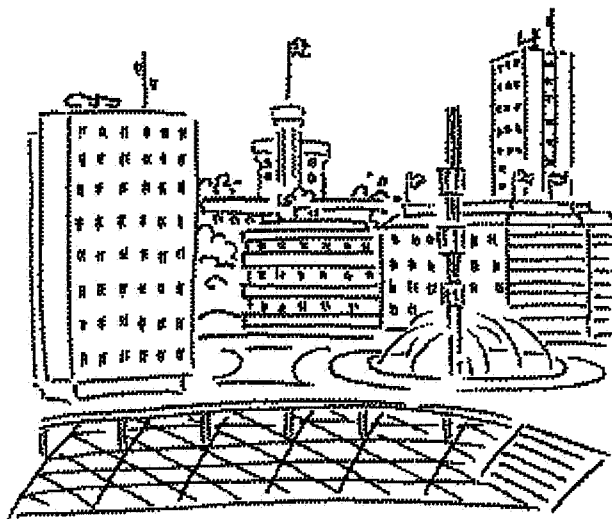
För att öka ungdomars engagemang har stadsdelsnäm-n-dens ledamöter och ersättare besökt eleverna i skolår 9 för att diskutera samhällsfrågor, både allmänna och sådana som handhas av stadsdelsnämnden.

Stadens mål om att halvera antalet bidragstagare med ekonomiskt bistånd har uppnåtts. En minskning har åstad-kommit genom fokus på självförsörjning och arbete i team med bidragshandläggare och socialsekreterare.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna har minskat något jämfört med 2002 och uppgick till 11,0 %. Olika åtgärder har vidtagits för att minska sjukfrånvaron ytterligare.

Ekonomiskt utfall

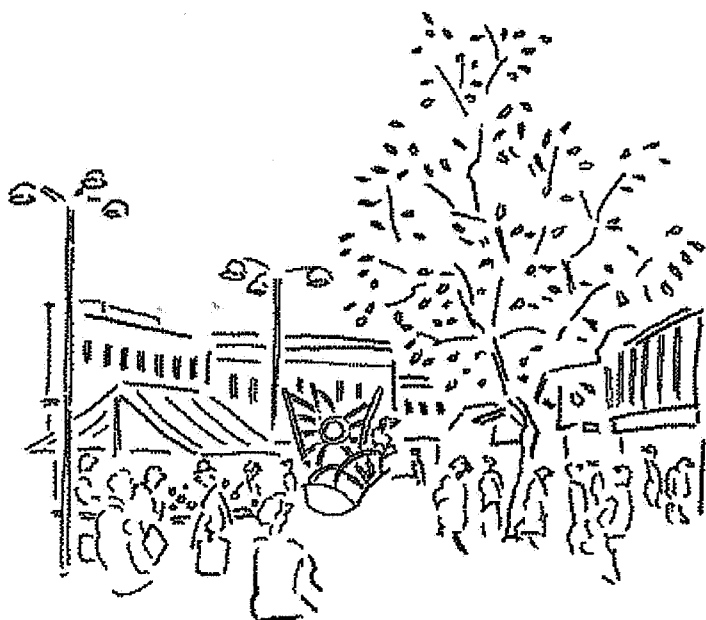
Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett netto-överskott för anslag för nämndens verksamhet med 8,6 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 6,7 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott om 1,9 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 258,6	-1 258,9	-0,3
Intäkter	173,3	182,2	8,9
Netto	-1 085,3	-1 076,7	8,6
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-39,9	-44,9	-5,0
Intäkter	9,2	7,5	-1,7
Netto	-30,7	-37,4	-6,7
Årets resultat före resultatfond	-1 116,0	-1 114,1	1,9
Årets förändring av resultatfond	-	-1,2	-1,2

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budgeterat inom framförallt förskoleverksamhet och individ- och familjeomsorg. Avvikelsen för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på att kostnaderna för ekonomiskt bistånd varit högre än budgeterat.

Fakta	Norrmalm sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	478	18 712
Antal invånare	61 905	761 721
Andel barn 0-15 år, %	12,1	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	12,8	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	14,3	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	304 800	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	59,9	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	78,7	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,2	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	1,7	4,5

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-626,2	-656,2	-30,0
Intäkter	32,9	67,3	34,4
Netto	-593,3	-588,9	4,4
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-123,8	-137,3	-13,5
Intäkter	6,0	5,3	-0,7
Netto	-117,8	-132,0	-14,2
Årets resultat före resultatfond	-711,1	-720,9	-9,8
Årets förändring av resultatfond	-	-5,6	-5,6

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på överskott för de pedagogiska verksamheterna. Avvikelsen för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd.

Fakta	Rinkeby sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	127	18 712
Antal invånare	16 053	761 721
Andel barn 0-15 år, %	29,4	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	5,8	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	66,6	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	144 100	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	18,2	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	46,8	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	5,9	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	22,6	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Det totala barnantalet inom förskolan är oförändrat och uppgår till 16,2 barn per avdelning. Nämnden har uppfyllt barnomsorgsgarantin.

I skolorna har alla elever fått utvecklingsplaner och de individuella målen har i de flesta fall uppnåtts. Utvärderingar visar att de flesta elever upplever att de har inflytande över sitt dagliga arbete. Mobbing motarbetas aktivt och barnen uppgår att de har någon vuxen att vända sig till när de känner sig utsatta.

Efterfrågan på avlastningsplatser eller annat anhörigstöd har varit relativt begränsat. Akuta insatser för hemlösa och missbrukare samt för psykiskt funktionshindrade som blivit bostadslösa, orsakade av vräkning eller annan krisartad händelse, har kunnat tillgodoses.

Stadsdelsnämnden arbetar tillsammans med boende i planeringen av den framtida utvecklingen av Rinkeby.

Näringslivsarbetet har under året belysts och analyserats och strategier inför framtida näringslivsarbete har utarbetats.

Arbetsmarknadsåtgärder och näringslivsinsatser görs för att arbetslösa skall få arbete på den öppna arbetsmarknaden. De handläggare som arbetar med arbetslösa bidragstagare har tillsammans med medarbetarna inom arbetsmarknadsåtgärder utarbetat strategier och metoder för att varje individ skall få bästa möjliga stöd och hjälp till att få ett arbete och bli självförsörjande. Trots ett kärtvättat läge på arbetsmarknaden har andelen bidragstagare minskat med 2,1 % under året.

Under 2003 arbetade nämnden med att informera om och förankra stadens miljöprogram i organisationen samt med planering för ett genomförande av åtgärder.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna ligger kvar på 12,3 %. För att minska sjukfrånvaron bland långtidssjukskrivna har en utredning gjorts av vad som behövs för att dessa på sikt skall kunna återgå till arbete.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 4,4 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 14,2 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 9,8 mnkr.

Stadsdelsnämnd Skarpnäck

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,9 barn per avdelning. Förskolorna har prioriterat minskningen i småbarnsgrupperna och ingen grupp överstiger för närvarande 14 barn. Målen inom grundskolan har i huvudsak uppfyllts. Nämndens grundskolor redovisar förbättrade resultat i nationella prov och betyg. Samtliga skolor arbetar med frågor kring elevers och föräldrars trygghet och inflytande.

Nybyggnation och renoverade lokaler för gruppbostäderna har förbättrat möjligheter för delaktighet, integritet och individuellt anpassad verksamhet. En avlastningslägenhet har bidragit till högre livskvalitet för både brukare och anhöriga. Inom omsorg om funktionshindrade har dataanvändningen ökat för att underlätta tillgänglighet och kommunikation. Äldreomsorgen har fått ett ökat antal brukare inom hemtjänsten och redovisar en hög kundnöjdhet.

Inom individ- och familjeomsorgen har externa placeringar av barn, ungdomar och vuxna minskat. Istället har stora satsningar gjorts på insatser inom stadsdelsnämndsområdet, exempelvis genom rörliga team, riktade stödgrupper och förebyggande arbete.

Ett projekt för kompletteringsbebyggelse i stadsdelen Kärrtorp påbörjades under hösten. Nämndens ungdomsråd har deltagit i planeringen av ungdomsbostäder.

En kartläggning av fastighetsnära källsortering i flerfamiljshus har gjorts och visar att drygt 60 % av de boenden källsorterar. Flatenområdet har blivit naturreservat och Skrubba gård och ytterligare ett område har under sommaren bedrivit djurbete.

Nämnden har under åren 1999-2003 minskat antalet bidragstagare med 38,2 %. Nämnden har en arbetssökarverksamhet s.k. Jobbforum där arbetslösa personer får individuell hjälp.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 11,2 % vilket är en ökning i jämförelse med 2002. Satsningar på förebyggande arbete och rehabiliteringsarbete mot ohälsa har genomförts.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 20,3 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 10,8 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 9,5 mnkr.

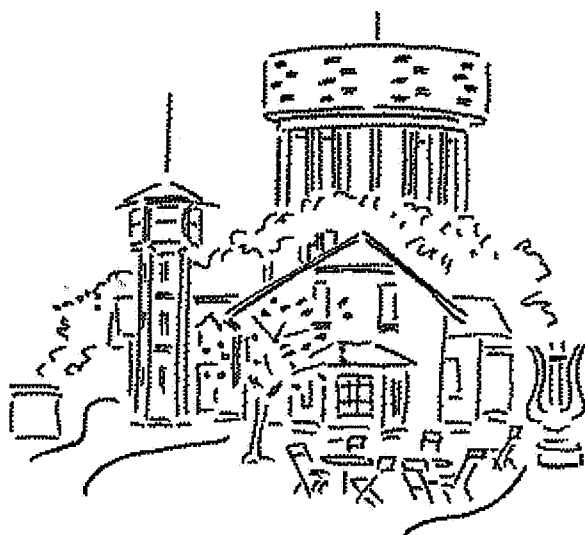
Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 168,5	-1 160,1	8,4
Intäkter	141,1	153,0	11,9
Netto	-1 027,4	-1 007,1	20,3

Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-84,9	-95,2	-10,3
Intäkter	8,7	8,2	-0,5
Netto	-76,2	-87,0	-10,8
Årets resultat före resultatfond	-1 103,6	-1 094,1	9,5
Årets förändring av resultatfond	-	-13,6	-13,6

Avvikelsen för nämndens verksamhet beror i huvudsak på minskade kostnader inom pedagogiska verksamheter, äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade. Överskottet inom pedagogiska verksamheter beror främst på ökningen av antalet inskrivna barn. Inom äldreomsorg hänförs sig överskottet till resultatenheter och inom omsorg om funktionshindrade för ej förbrukade stimulansmedel för utbyggnad. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på ökade kostnader för ekonomiskt bistånd.

Fakta	Skarpnäck sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 566	18 712
Antal invånare	40 265	761 721
Andel barn 0-15 år, %	19,1	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	13,6	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	19,4	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	225 000	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	41,3	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	76,1	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	3,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	5,6	4,5

Stadsdelsnämnd Skärholmen

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 117,0	-1 139,4	-22,4
Intäkter	175,3	210,5	35,2
Netto	-941,7	-928,9	12,8
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-84,1	-89,7	-5,6
Intäkter	7,3	11,1	3,8
Netto	-76,8	-78,6	-1,8
Årets resultat före resultatfond	-1 018,5	-1 007,5	11,0
Årets förändring av resultatfond	-	-10,7	-10,7

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på minskade kostnader inom pedagogiska verksamheter och äldreomsorg. Överskottet hänförs främst till resultatenheter inom förskola, skola och äldreomsorg. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd.

.....

Fakta	Skärholmen sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	871	18 712
Antal invånare	31 125	761 721
Andel barn 0-15 år, %	21,6	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	15,9	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	40,4	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	195 800	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	27,6	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	66,4	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	4,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	8,2	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,4 barn per avdelning. Barnantalet uppgår i genomsnitt till 15 barn per småbarnsavdelning. I skolan pågår kvalitetsutveckling och insatser för att alla elever skall uppnå skolans kunskapsmål. I alla pedagogiska verksamheter har arbetet med språkutveckling varit prioriterat då nämnden har en hög andel barn och familjer med annat modersmål än svenska.

Inom äldreomsorg har omstruktureringar genomförts med anledning av att efterfrågan på äldreomsorg minskat. Kvaliteten inom äldreomsorg har blivit bättre genom att biståndsbesluten kontinuerligt aktualiseras i samverkan med den äldre, anhöriga och gode män. Inom omsorg för funktionshindrade har arbetet fortsatt med planering av fler bostäder.

Nämnden har samverkat med olika aktörer, som projektet "Vision för Söderort", kring utvecklingen av regionen, bostadsbyggandet och frågor kring trygghet, skötsel och tillgänglighet. En förstudie som består av ca 3 000 lägenheter med tillhörande service, kollektivtrafik och arbetsplatser har tagits fram inom stadsdelsnämndsområdena Bredäng, Sättra, Skärholmen och Värberg. Medborgare har vid flera tillfällen fått möta ledningen i stadsdelsförvaltningen och polis i frågor som rör trygghet och säkerhet.

Medborgare har varit delaktiga i Agenda 21-arbetet i stadsdelsnämnden. Nämnden har samverkat med andra aktörer i Skärholmen för att förbättra utomhus- och inomhusmiljön. Olika miljöprojekt har bedrivits inom stadsdelsnämndsområdet t.ex. byte av uppvärmningssystem i förskolor till bergvärme eller fjärrvärme och omhändertagande av dagvatten.

Antalet bidragshushåll har halverats bl.a. genom den värdegrund som präglar mötena med klienterna – alla behövs och alla vill och kan. Nämnden har garantier för erbjudande om sysselsättning.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick 2003 till 12,9 % vilket är en ökning jämfört med 2002. För att minska sjukfrånvaron har ett samarbete med Försäkringskassan och företagshälsovården inletts.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 12,8 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 1,8 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 11,0 mnkr.

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,3 barn per avdelning. I grundskolan når ett ökat antal elever målen i basämnena, elevinflytandet ökar och kränkande behandling motarbetas aktivt. Ett målmedvetet arbete görs för att väcka intresse för och skapa kunskaper om vägarna till fortsatta studier. Detta sker bl.a. genom ett aktivt samarbete med Tensta gymnasium och olika högskolor, i första hand Karolinska institutet och Kungliga Tekniska högskolan.

För en meningsfull fritid och en allsidig utveckling för barn i åldersgruppen 10-12 år har varje skolenhet erhållit ett mindre anslag för att erbjuda en öppen verksamhet i form av fritidsklubb. Nämnden har ett brett utbud av mötesplatser med olika inriktningar för barn och ungdomar i olika åldrar. Inom skolan och på fritiden har olika satsningar gjorts för att nå nya grupper i kulturverksamheten. Samverkan mellan de avdelningar som arbetar med barn med behov av särskilt stöd har utvecklats.

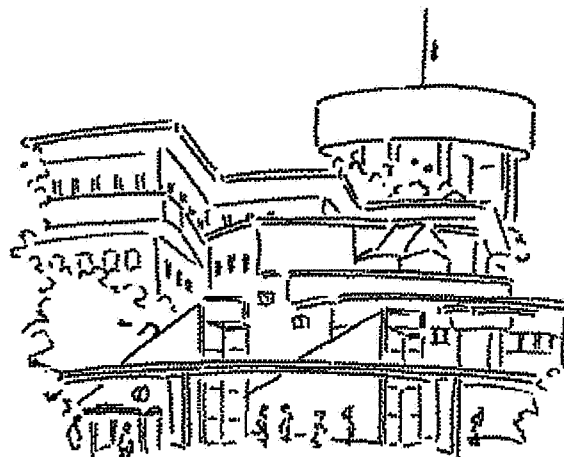
Genom satsningen på Lunda Nova Näringslivscenter har stadsdelsnämnden skapat ett mycket gott och nära samarbete med det lokala näringslivet. Näringslivscentret är en plattform för samverkan även med arbetsförmedlingen och andra enheter inom staden. I Näringslivsrådet, där politiker, tjänstemän och tre företagsgrupper ingår, diskuteras strategiska näringslivs- och sysselsättningsfrågor för att kunna ge den bästa servicen till företag och boende.

Under 2003 har nämnden minskat antalet bidragstagare med 7,2 % eller 209 vuxna personer. I förhållande till 1999 har antalet personer som är beroende av ekonomiskt bistånd minskat med 47,1 %.

Nämnden har ett handlingsprogram för att få ned sjukfrånvaron bland medarbetarna. Sjukfrånvaron bland medarbetarna har minskat jämfört med 2002 och uppgår till 11,8 %. Varje enhet har i uppdrag att i verksamhetsplanen formulera åtagande om sjukfrånvaron och utforma arbets-sätt m.m., som tydliggör det uppsatta målet.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 19,6 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 9,9 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 9,7 mnkr.

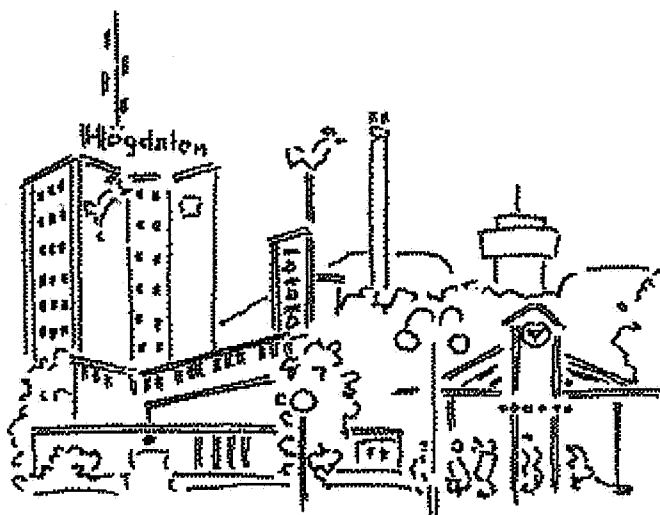
Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 144,7	-1 139,4	5,3
Intäkter	95,5	109,8	14,3
Netto	-1 049,2	-1 029,6	19,6
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-118,4	-127,9	-9,5
Intäkter	3,7	3,3	-0,4
Netto	-114,7	-124,6	-9,9
Årets resultat före resultatfond	-1 163,9	-1 154,2	9,7
Årets förändring av resultatfond	-	-10,2	-10,2

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på överskott inom pedagogiska verksamheter och individ- och familjeomsorg. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på ökad arbetslöshet som givit högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd.

.....

Fakta	Spånga-Tensta sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 049	18 712
Antal invånare	34 448	761 721
Andel barn 0-15 år, %	25,9	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	10,5	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	39,3	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	226 800	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	31,1	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	65,9	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	4,5	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	10,4	4,5

Stadsdelsnämnd Vantör

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 011,0	-1 024,0	-13,0
Intäkter	120,3	130,4	10,1
Netto	-890,7	-893,6	-2,9
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-113,5	-121,3	-7,8
Intäkter	6,2	6,0	-0,2
Netto	-107,3	-115,3	-8,0
Årets resultat före resultatfond	-998,0	-1 008,9	-10,9
Årets förändring av resultatfond	-	-12,3	-12,3

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på underskott inom äldreomsorg, på grund av fler placeringar än budgeterat inom heldygnssorg och tomma platser hos utförarna. Inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror underskottet på ökade kostnader för ekonomiskt bistånd, bl.a. ökade medelbidraget per hushåll under andra halvåret 2003.

Fakta	Vantör sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	817	18 712
Antal invånare	35 155	761 721
Andel barn 0-15 år, %	18,2	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	17,9	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	28,1	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	209 500	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	28,8	45,9
Andel förvärvsarbete 20-64 år, %	71,9	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	4,9	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	8,3	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 0,7 barn per avdelning och barnomsorgsgarantin har uppfyllts. Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolans nationella program har ökat från 77 % år 2000 till 91 % år 2003. För de elever som har svårt att uppnå målen upprättas ett individuellt åtgärdsprogram. Inom individ- och familjeomsorg har en satsning på öppenvård genomförts under året. Flera verksamheter har utvecklat sin samverkan med andra myndigheter och frivilligorganisationer under året.

Under 2003 tillstyrkte nämnden samtliga nybyggnadsprojekt inom stadsdelsnämndsområdet. Samarbete har fortsatt med gatu- och fastighetsnämnden och stadsbyggnadsnämnden i avsikt att öka bostadsbyggandet och utveckla Vantör. Ett exempel är samarbetet omkring Högdalstriangeln och Hagsätra IP.

Nämnden har i samarbete med miljö- och hälsoskyddsnämnden och andra stadsdelsnämnder verkat för ökad miljömedvetenhet genom informationsinsatser på medborgarkontoret och på webben. Ett samarbete med Farsta stadsdelsnämnd påbörjades för en hållbar utveckling av de värdefulla naturområdena runt sjön Magelungen.

Antal bidragstagare som uppbär ekonomiskt bistånd ökade något under 2003 i jämförelse med 2002. I projektform gjordes många insatser för arbetslösa, bl.a. genom att bygga upp nätverk av arbetsgivare, vilka kunde garantera anställning för arbetslösa efter genomgångna utbildningar.

Nämnden antog under året en demokratiplan och en omfattande dialog fördes med medborgare och föreningsliv i samband med detta. Ett handlingsprogram för stadsdelsförnyelsen antogs också liksom en informationsplattform för stadsdelsnämnden.

Arbetet med att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna har fortsatt under året. Trots detta har sjukfrånvaron ökat något och orsakerna till denna ökning kommer att undersökas. Sjukfrånvaron har under året uppgått till 10,0 %, vilket är något lägre än genomsnittet för staden.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettounderskott för anslag för nämndens verksamhet med 2,9 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 8,0 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 10,9 mnkr.

Stadsdelsnämnd Älvsjö

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämndens ambition har varit att minska barngrupperna i förskolan. Den planerade och genomförda utbyggnaden med tre avdelningar, ca 50 platser, har inte inneburit en minskning, då utbyggnaden sammanfallit med ett ökat barnantal. Under slutet av året fattade nämnden beslut om att inrätta ytterligare avdelningar. En minskning av barngrupperna kommer att kunna påbörjas under 2004.

Betygsresultaten för skolar 9 har förbättrats i förhållande till föregående år. Fritidsgårdarna har fått ökad besöksfrekvens, bl.a. genom deltagande i stadsdelsnämndens integrationsprojekt. Förskolor, skolor samt individ- och familjeomsorg har samverkat och deltagit i ett antal barn- och ungdomsprojekt som syftar till att utveckla det förebyggande arbetet samt att arbeta med tidig upptäckt för barn och ungdomar i riskzon.

De boende inom äldreomsorgen har haft möjlighet att påverka utbudet av aktiviteter genom kontaktperson, arbetsterapeut, sjukgymnast och aktivitetsledare. Vid de olika äldreboendena finns boende- och/eller anhörigförtroenderåd.

Älvsjö står inför en ökning av befolkningen med 15-20 % inom en tioårsperiod. Detta beror på ett antal bostadsprojekt med närmare 2 000 lägenheter. Nämnden har deltagit i plansamråd kring olika planprojekt.

Nämnden har verkat för att minska miljöpåverkan i närsamhället och i övrigt verkat för en ekologisk hållbar utveckling genom aktiviteter riktade till såväl de egna verksamheterna som till näringslivet och de boende i stadsdelsnämndsområdet.

Arbetet med att minska behovet av ekonomiskt bistånd fortsätter i samverkan med Jobbcentrum och genom de olika EU-projekt som nämnden deltar i. Nämnden har under åren 1999-2003 minskat antalet bidragstagare med 43,9 %.

Arbetet med att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna har varit inriktat på förebyggande arbetsmiljöarbete med särskild inriktning på friskvårdsinsatser. Sjukfrånvaron har under året uppgått till 10,5 %, vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

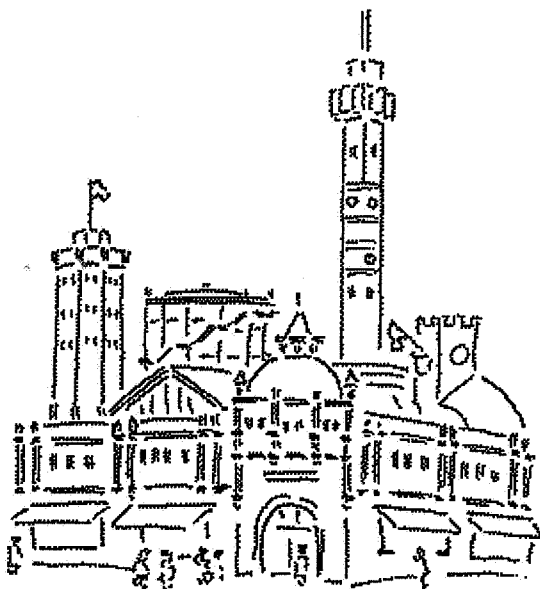
Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott för anslag för nämndens verksamhet med 15,9 mnkr och ett nettoöverskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 0,1 mnkr. Totalt ger detta ett nettoöverskott med 16,0 mnkr.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-775,5	-773,5	2,0
Intäkter	127,0	140,9	13,9
Netto	-648,5	-632,5	15,9
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-19,4	-19,6	-0,2
Intäkter	1,0	1,3	0,3
Netto	-18,4	-18,3	0,1
Årets resultat före resultatfond	-666,9	-650,9	16,0
Årets förändring av resultatfond	-	-6,6	-6,6

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom omsorg om funktionshindrade. Avvikelsen inom anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på något högre kostnader än budget för ekonomiskt bistånd och något lägre kostnader för arbetsmarknadsåtgärder.

Fakta	Älvsjö sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	929	18 712
Antal invånare	21 067	761 721
Andel barn 0-15 år, %	22,2	16,8
Andel pensionärer 65 år, %	15,5	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	14,7	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	274 800	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	40,9	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	80,6	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	2,9	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	2,7	4,5

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Anslag för nämndens verksamhet			
Kostnader	-1 367,5	-1 382,7	-15,2
Intäkter	133,3	139,1	5,8
Netto	-1 234,2	-1 243,6	-9,4
Anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder			
Kostnader	-23,4	-24,8	-1,4
Intäkter	2,1	2,6	0,5
Netto	-21,3	-22,2	-0,9
Årets resultat före resultatfond	-1 255,5	-1 265,8	-10,3
Årets förändring av resultatfond	-	10,5	10,5

Avvikelsen för anslag för nämndens verksamhet beror i huvudsak på högre kostnader än budget för äldreomsorg och barn med behov av särskilt stöd. Underskottet inom äldreomsorg beror framför allt på ökade kostnader för särskilda boendeformer och hemtjänst. Avvikelsen för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder beror på att kostnaderna för ekonomiskt bistånd varit högre än budgeterat.

Fakta	Östermalm sdn	Stockholms stad
Geografisk yta, ha	1 784	18 712
Antal invånare	61 253	761 721
Andel barn 0-15 år, %	12,0	16,8
Andel pensionärer 65 år-, %	18,9	15,1
Andel utländsk bakgrund, %	14,8	20,8
Medelinkomst kr/år 20-64 år	330 000	261 600
Andel eftergymnasial utbildning 20-64 år, %	62,2	45,9
Andel förvärvsarbetande 20-64 år, %	71,8	75,3
Andel arbetslösa 18-64 år, %	2,8	3,8
Andel vuxna bidragstagare, %	1,1	4,5

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

Efterfrågan på barnomsorgsplatser har ökat i stadsdelsnämndsområdet. Sju nya avdelningar har öppnats och fler planeras. Nämnden har minskat barngruppernas storlek med i genomsnitt 1,3 barn per avdelning. Barnomsorgsgarantin har i stort sett uppfyllts, med undantag för ett fåtal barn.

Andelen elever med godkända betyg ligger fortsatt högt i stadsdelsnämndsområdet. För de elever som inte når målen har åtgärdsprogram upprättats och det har funnits god beredskap i form av speciallärare, elevvård och sommarskola. Alla skolor har utvecklat samarbetet mellan förskoleklass, fritidshem och skola och i stort sett alla barn som ville kunde åka på kollo.

Uppsökande insatser har gjorts för personer som är eller har varit hemlösa. Samarbetet med landstinget har vidareutvecklats genom nya överenskommelser och gemensamma arbetsgrupper. Stadsdelsnämnden invigde i november det nya äldreboendet Katrumpstullen.

Upphandling av nya entreprenörer för park- och gatuskötsel har genomförts. Planering för stadsutvecklingsområdet Hjorthagen-Värtan-Frihamnen-Loudden fortgår. Enligt brukarundersökningar ligger stadsdelsnämnden fortfarande högt när det gäller medborgarnas omdöme kring skötseln av det offentliga rummet.

En miljöplan för Östermalm har utarbetats i linje med stadens miljöprogram. Ett flertal Agenda 21-projekt har genomförts, bl.a. ett projekt för hållbart trafiksystem, lanseering av bilpool och miljödiplomering av företag.

Ungdomarnas delaktighet i den demokratiska processen har tagits upp till gemensam diskussion.

Antalet bidragstagare som erhåller ekonomiskt bistånd minskar. Enligt kommunfullmäktiges mål skall andelen bidragstagare minska till hälften från 1999-2004. Under perioden 1999-2003 har nämnden minskat antalet bidragstagare med 48,8 %.

Sjukfrånvaron uppgick till 11,3 %, vilket är ökning jämfört med 2002. De insatser som gjorts inom försök med hälsosamtal, deltagande i särskilda projekt för rehabilitering och start av egen rehabiliteringsverksamhet ska utvärderas.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettounderskott för anslag för nämndens verksamhet med 9,4 mnkr och ett nettounderskott för anslag för ekonomiskt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder med 0,9 mnkr. Totalt ger detta ett nettounderskott med 10,3 mnkr.

NYCKELTAL FÖR STADSDELSNÄMNDERNA

	Stockholms stad	Bromma	Enskede- Årsta	Farsta	Hägersten
Pedagogisk verksamhet					
Grundskola, nettokostnad/elev	60 144	56 869	51 830	62 394	57 293
Skolbarnomsorg, bruttokostnad/barn	30 603	29 999	35 058	29 238	33 472
Förskola, bruttokostnad/barn	103 817	94 136	111 173	101 011	103 652
Familjedaghem, bruttokostnad/barn	90 439	71 920	98 000	100 675	108 556
Äldreomsorg					
Äldershem, bruttokostnad/vårddyg	1 266	1 155	1 236	1 192	1 347
Sjukhem, bruttokostnad/vårddyg	1 605	1 471	1 793	1 379	1 402
Gruppboende, bruttokostnad/vårddyg	1 464	1 445	1 609	1 455	1 463
Omsorg om funktionshindrade					
Bostad med service för barn och ungdom, bruttokostnad/vårddyg	2 942	2 289	2 223	2 656	4 178
Gruppboende för vuxna, bruttokostnad/vårddyg	2 053	2 057	1 934	2 321	1 850
Bruttokostnad/utförd LASS timme	207	189	215	218	209
Individ- och familjeomsorg					
Barn och ungdom					
\$12 hem, nettokostnad/vårddyg	3 517	4 148	3 930	2 599	3 435
Behandlingshem, nettokostnad/vårddyg	1 529	1 227	1 188	1 704	1 673
Familjehem, nettokostnad/vårddyg	466	370	413	594	508
Vuxna					
Placeringar vid HVB, nettokostnad/vårddyg	916	992	886	856	1 301
LVM-hem, nettokostnad/vårddyg	2 062	2 676	2 448	2 673	-
Inackorderingshem, nettokostnad/vårddyg	464	496	774	443	458
Familjehem, nettokostnad/vårddyg	705	-	740	723	1 221
Socialpsykiatri					
Särskilt boende, nettokostnad/vårddyg	1 063	647	1 422	1 121	1 064
Boendestöd, antal personer	1 241	92	70	89	34
Rehabilitering, sysselsättning, arbetsträning, nettokostnad/person	43 088	34 077	40 277	35 279	70 174
Fritidsverksamhet					
Nettokostnad per barn/ungdom	1 724	1 396	1 828	2 671	1 949
Försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd					
Andel vuxna av befolkningen som erhållit ekonomiskt bistånd, %	4,5	2,4	3,2	6,3	3,5
varav hushåll med bidragsboende 10 mån eller mer, %	33	25	27	37	31
varav nytillkomna hushåll med ekonomiskt bistånd, %	35	42	36	31	40

Hässelby- Vällingby	Katarina- Sofia	Kista	Kungs- holmen	Liljeholmen	Stockholms stad	
						Pedagogiska verksamheter
52 516	50 117	79 372	60 162	62 874	60 144	Grundskola, nettokostnad/elev
24 463	34 460	30 118	37 450	32 546	30 603	Skolbarnomsorg, bruttokostnad/barn
91 300	101 390	99 230	117 810	104 260	103 817	Förskola, bruttokostnad/barn
90 300	93 643	75 167	86 000	75 450	90 439	Familjedaghem, bruttokostnad/barn
						Äldreomsorg
1 326	1 218	1 025	1 414	1 202	1 266	Älderdomshem, bruttokostnad/vårddyg
1 654	1 435	1 928	1 650	1 483	1 605	Sjukhem, bruttokostnad/vårddyg
1 313	1 587	1 136	1 604	1 417	1 464	Gruppboende, bruttokostnad/vårddyg
						Omsorg om funktionshindrade
3 000	3 352	2 909	3 374	3 323	2 942	Bostad med service för barn och ungdom, bruttokostnad/vårddyg
2 395	1 946	1 992	1 941	2 031	2 053	Gruppboende för vuxna, bruttokostnad/vårddyg
210	211	153	201	207	207	Bruttokostnad/utförd LASS timme
						Individ- och familjeomsorg
						Barn och ungdom
4 373	2 698	3 794	4 012	4 048	3 517	§12 hem, nettokostnad/vårddyg
1 646	1 522	1 166	1 429	2 944	1 529	Behandlingshem, nettokostnad/vårddyg
511	410	406	541	421	466	Familjehem, nettokostnad/vårddyg
						Vuxna
908	1 065	739	807	1 045	916	Placeringar vid HVB, nettokostnad/vårddyg
2 059	1 882	2 099	1 917	3 571	2 062	LVM-hem, nettokostnad/vårddyg
461	493	383	431	501	464	Inackorderingshem, nettokostnad/vårddyg
808	763	542	454	972	705	Familjehem, nettokostnad/vårddyg
						Socialpsykiatri
1 232	1 252	625	1 252	854	1 063	Särskilt boende, nettokostnad/vårddyg
99	47	70	71	60	1 241	Boendestöd, antal personer
54 928	20 387	40 734	22 070	102 881	43 088	Rehabilitering, sysselsättning, arbetsträning nettokostnad/person
						Fritidsverksamhet
1 488	1 112	2 424	1 427	2 091	1 724	Nettokostnad per barn/ungdom
						Försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd
						Andel vuxna av befolkningen som erhållit ekonomiskt bistånd, %
4,7	2,6	9,1	2	3,6	4,5	
40	22	36	23	28	33	varav hushåll med bidragsberoende 10 mån eller mer, %
36	47	32	44	40	35	varav nytilkomna hushåll med ekonomiskt bistånd, %

NYCKELTAL FÖR STADSDELSNÄMNDERNA

	Stockholms stad	Maria-Gamla stan	Norrmalm	Rinkeby	Skarpnäck
Pedagogisk verksamhet					
Grundskola, nettokostnad/elev	60 144	59 867	48 942	70 634	56 387
Skolbarnomsorg, bruttokostnad/barn	30 603	25 220	44 038	33 910	24 738
Förskola, bruttokostnad/barn	103 817	122 233	101 443	103 960	98 443
Familjedaghem, bruttokostnad/barn	90 439	97 290	-	255 500	89 021
Äldreomsorg					
Älderdomshem, bruttokostnad/vårddygn	1 266	1 432	1 353	1 652	1 094
Sjukhem, bruttokostnad/vårddygn	1 605	1 555	1 731	1 766	1 500
Gruppboende, bruttokostnad/vårddygn	1 464	1 525	1 690	1 720	1 453
Omsorg om funktionshindrade					
Bostad med service för barn och ungdom, bruttokostnad/vårddygn	2 942	2 789	2 766	3 942	2 880
Gruppboende för vuxna, bruttokostnad/vårddygn	2 053	1 884	1 670	1 199	2 297
Bruttokostnad/utförd LASS timme	207	217	197	189	205
Individ- och familjeomsorg					
Barn och ungdom					
\$12 hem, nettokostnad/vårddygn	3 517	3 409	3 231	3 470	3 727
Behandlingshem, nettokostnad/vårddygn	1 529	1 303	1 987	1 098	1 589
Familjehem, nettokostnad/vårddygn	466	454	506	451	436
Vuxna					
Placeringar vid HVB, nettokostnad/vårddygn	916	1 069	761	763	619
LVM-hem, nettokostnad/vårddygn	2 062	2 179	1 938	1 729	3 072
Inackorderingshem, nettokostnad/vårddygn	464	345	438	718	371
Familjehem, nettokostnad/vårddygn	705	461	738	662	815
Socialpsykiatri					
Särskilt boende, nettokostnad/vårddygn	1 063	914	1 509	1 314	844
Boendestöd, antal personer	1 241	84	115	30	122
Rehabilitering, sysselsättning, arbetsträning, nettokostnad/person	43 088	32 286	29 133	83 667	60 672
Fritidsverksamhet					
Nettokostnad per barn/ungdom	1 724	1 183	952	1 884	2 540
Försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd					
Andel vuxna av befolkningen som					
erhållit ekonomiskt bistånd, %	4,5	2,6	1,7	22,6	5,6
varav hushåll med bidragsboende 10 mån eller mer, %	33	25	18	47	32
varav nytillkomna hushåll med ekonomiskt bistånd, %	35	37	47	23	37

Skärholmen	Spånga- Tensta	Vantör	Älvsjö	Östermalm	Stockholms stad	
						Pedagogiska verksamheter
81 186	76 723	62 695	59 185	55 167	60 144	Grundskola, nettokostnad/elev
23 422	23 762	26 794	29 823	34 256	30 603	Skolbarnomsorg, bruttokostnad/barn
104 135	111 364	103 388	99 836	108 304	103 817	Förskola, bruttokostnad/barn
82 875	91 857	85 547	87 694	100 273	80 439	Familjedaghem, bruttokostnad/barn
						Äldreomsorg
1 142	1 014	1 431	1 285	1 248	1 266	Älderdomshem, bruttokostnad/vårddygn
1 632	1 509	1 791	1 649	1 770	1 605	Sjukhem, bruttokostnad/vårddygn
1 130	1 339	1 525	1 234	1 356	1 464	Gruppboende, bruttokostnad/vårddygn
						Omsorg om funktionshindrade
3 334	2 529	4 882	-	2 905	2 942	Bostad med service för barn och ungdom, bruttokostnad/vårddygn
1 890	2 373	2 499	2 944	1 285	2 053	Gruppboende för vuxna, bruttokostnad/vårddygn
202	201	199	242	247	207	Bruttokostnad/utförd LASS timme
						Individ- och familjeomsorg
						Barn och ungdom
4 033	3 277	3 617	3 342	3 594	3 517	\$12 hem, nettokostnad/vårddygn
1 636	1 657	2 108	1 979	1 136	1 529	Behandlingshem, nettokostnad/vårddygn
462	454	430	758	541	466	Familjehem, nettokostnad/vårddygn
						Vuxna
990	834	1 062	-	767	916	Placeringar vid HVB, nettokostnad/vårddygn
1 832	1 416	2 212	1 430	2 395	2 062	LVM-hem, nettokostnad/vårddygn
521	476	551	-	455	464	Inackorderingshem, nettokostnad/vårddygn
893	624	842	668	432	705	Familjehem, nettokostnad/vårddygn
						Socialpsykiatri
1 136	1 738	1 438	1 365	1 099	1 063	Särskilt boende, nettokostnad/vårddygn
48	59	48	31	72	1 241	Boendestöd, antal personer
102 000	33 774	30 489	70 326	54 231	43 088	Rehabilitering, sysselsättning, arbetsträning nettokostnad/person
						Fritidsverksamhet
1 715	2 227	1 728	1 865	965	1 724	Nettokostnad per barn/ungdom
						Försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd
						Andel vuxna av befolkningen som erhållit ekonomiskt bistånd, %
8,2	10,4	8,3	2,7	1,1	4,5	
31	42	40	27	16	33	varav hushåll med bidragsberoende 10 mån eller mer, %
34	27	29	39	50	35	varav nytillkomna hushåll med ekonomiskt bistånd, %

NÄRINGSLIVSNÄMNDEN

Näringslivsnämnden har haft ett övergripande ansvar för näringslivsfrågorna och näringslivets utveckling i staden. Den 1 januari 2004 bolagiserades nämnden och är numera ett dotterbolag under Stockholms Stadshus AB. Nämnden har bidragit till att förbättra näringslivsklimatet genom att ge god service, erbjuda väl fungerande infrastruktur, upphandla kommunal verksamhet i konkurrens samt marknadsföra Stockholm som en etableringsort för näringslivet. Ansvaret för stadens lokala investeringsprogram (LIP) för ekologiskt hållbarhet i samhället har också legat under nämnden. Dessutom har nämnden svarat för stadens kontakter med Europeiska Unionen (EU) och Östersjöstaterna i näringslivsfrågorna.

Året som gått

Nämnden har uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden marknadsför Stockholm som etableringsort. Förutsättningar har skapats för att starta och driva företag i Stockholm genom t.ex. lokalförmedling, etableringsservice och Innovation Stockholm. Nämnden har bidragit till att skapa ett bättre näringslivsklimat genom att utveckla näringslivsperspektivet i stadens samtliga verksamheter bl.a. genom Söderortsvisionen och genom samarbetet med stadsdelsnämnderna.

Stockholms stad, AstraZeneca och Karolinska Institutet har träffat en överenskommelse om att bilda en ideell förening, Stockholm Bioscience. Syftet är att utarbeta en handlingsplan för åtgärder som är viktiga för att behålla och utveckla regionens konkurrenskraft inom biomedicin och bioteknik.

Utbildningen i Tensta/Rossprogrammet som genomförs vid Tensta gymnasium och inriktas på kompetenser för en global värld har väckt stort intresse hos näringslivet. Programmet invigdes i augusti.

Miljöcentrum har tillsammans med stadsdelsnämnderna stöttat små och medelstora företag med miljöledning och miljödiplomering. Nämnden har bedrivit informationsspridning av erfarenheterna från arbetet inom LIP-kansliet och tagit fram ansökningar för Klimatinvesteringstöd.

IFS nyföretagarrådgivning i Stockholm har fått ekonomiskt stöd under året. Nyföretagandet är för många invandrare en möjlighet till att kunna utöva sitt yrke. Nämnden har bl.a. deltagit i projekten Stockholm Matchning och Rekryteringsbazaren.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna har under år 2003 uppgått till låga 1,7 %, vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Näringslivsnämnden redovisar ett nettoöverskott på 2,9 mnkr. Avvikelsen beror i huvudsak på minskade kostnader för marknadsföringsinsatser och för personal- och kontorsgemensamma kostnader. Anpassning av organisationen inför bolagiseringen har lett till lägre kostnader för nämnden.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-74,1	-81,1	-7,0
Intäkter	18,7	28,6	9,9
Årets resultat	-55,4	-52,5	2,9

2. Stadsbyggnadsroteln

Under stadsbyggnads- och idrottsroteln sorterade 2003 stadsbyggnadsnämnden och idrottsnämnden.

STADSBYGGNADSNÄMNDEN

Stadsbyggnadsnämnden ansvarar för stadens fysiska planering som omfattar bostadsförsörjning och arbetsplatser samt energiplanering. Nämnden har myndighetsansvar för detaljplan och planprocess, bygglov och bygganmälan samt kartförsörjning. Nämnden ger också bidrag till handikappanpassning av bostäder. Dessutom svarar nämnden genom Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun för fastighetsbildning och fastighetsregistrering i Stockholm.

Året som gått

Stadsbyggnadsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Detaljplaner för 3 368 lägenheter har antagits. Till sammans med tidigare antagna planer finns nu beredskap att bygga drygt 5 000 lägenheter under 2004. Under 2003 har drygt 2 000 lägenheter påbörjats. Av dessa har 1 112 rapporterats som påbörjade av utrednings- och statistikkontoret (USK). För resterande 900 lägenheter pågår markarbeten.

Nämnden har arbetat med att minska handläggnings-tiderna. För detaljplaner är handläggningstiden 20 månader och för s.k. enkla planer är produktionstiden sex månader, vilket är en liten förbättring mot tidigare år. Väntetiden för bostadsanpassning har minskat från åtta till fyra månader. Antalet ärenden i kön har minskat under året med ca 80 %.

Arbetet att värdera Stockholms grönstruktur är avslarat, sociotopkartan finns tillgänglig på Internet. Strategier för att stärka utvecklingen av ytterstadsdelarna pågår. Ett exempel är arbetet med visionen för Kista Science City och Telefonplans omvandling från industriområde till en blandad stad.

Klagomål löses dels inom ramen för de överklagandemöjligheter som lagstiftningen ger och dels genom tydlig information om stadens policy, krav som plan och bygglagen (PBL) ställer, bedömningsgrunder m.m. Nämnden har utvecklat formerna för samråd tidigt i planprocessen genom att bjuda in till öppet hus i stadsdelsområdena och att genomföra programsamråd för större områden, på så sätt har medborgarna tidigt fått information om alla planerade förändringar inom ett område.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 4,4 %, vilket är betydligt lägre än genomsnittet för staden, och är en minskning jämfört med 2002.

Antagna eller beslutade planer	2003	2002	2001
Antal planer	60	63	61
Andel planer med bostäder (%)	43	33	57
Antal bostäder i planer	3 368	2 590	2 900

Ekonomiskt utfall

Stadsbyggnadsnämnden redovisar ett nettoöverskott med 10,3 mnkr. Avvikelsen jämfört med budget beror i huvudsak på minskade kostnader för bostadsanpassningsbidraget och ökade intäkter för planering och stadsmätning. Nämnden tillfördes 14,1 mnkr i budget för 2003 för att minska kötiderna för bostadsanpassningsbidrag

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-278,1	-270,4	7,7
Intäkter	62,9	65,5	2,6
Årets resultat	-215,2	-204,9	10,3

UTREDNINGS- OCH STATISTIKKONTORET

Under stadsbyggnadsnämnden sorterar även stadens utrednings- och statistikkontor (USK). USK förser staden med utredningsstöd, prognoser och statistik som underlag för stadens verksamhet, planering och uppföljning samt tillgodoser efterfrågan på undersökningar baserade på enkäter och intervjuer. Kontoret svarar också för den officiella statistiken. USK:s arbete beställs och används av såväl stadens centrala ledning som av förvaltningar och kommunala bolag.

Året som gått

Utrednings- och statistikkontoret har i hög grad uppfyllt kommunfullmäktiges inriktningsmål inom fastställd budget. Nämnden bedriver ett fortlöpande arbete med att utveckla kvaliteten på de produkter som framställs. Samtliga avtal följs upp på ett systematiskt sätt och kundernas uppfattning om de tryckta produkterna och deras användbarhet har undersökts. Detta utgör vägledning i kontorets framtida beslut om både utformning och utgivning av publikationer.

USK har genom prognoser över befolkningsutveckling, skatteunderlag, ekonomiskt bistånd och resursfördelnings-system etc. medverkat till att ta fram gemensamma förutsättningar för stadens budget- och planeringsarbete. USK har deltagit i arbetet med den långsiktiga ekonomiska planeringen i staden och gett underlag för att bedöma utvecklingen på längre sikt. Detta medför att USK på ett övergripande plan har medverkat till att stadens verksamheter ges möjlighet att uppnå kommunfullmäktiges mål att ta ansvar för ekonomin.

Nämnden bidrar till kommunfullmäktiges övergripande

inriktningsmål att förbättra välfärden och de kommunala verksamheterna genom att erbjuda kunskap om befintliga förhållanden och vilka förändringar som förväntas i framtiden. Kontorets prognoser, utredningar och enkäter leder till bättre planeringsunderlag, uppföljning och utvecklingsarbete.

För att uppfylla det övergripande målet bygga bostäder och utveckla Stockholm, görs fortlöpande uppföljningar av bostadsbyggandet, redovisning av förändringar i bostadsbeståndet ifråga om hus- och lägenhetstyper samt upplåtelseform och ägare.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 5,6 %, vilket är i stort sett oförändrat jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

USK redovisar exklusive resultatdispositioner ett nettoöverskott med 1,9 mnkr jämfört med budget.

Nettoöverskottet beror i huvudsak på lägre lönekostnader samt högre intäkter än budgeterat. Inklusiva resultatdispositioner finns ingen avvikelse jämfört med budget.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-28,0	-26,8	1,2
Intäkter	25,5	26,2	0,7
Årets resultat före resultatfond	-2,5	-0,6	1,9
Årets förändring av resultatfond		-1,9	-1,9

IDROTTSNÄMNDEN

Idrottsnämnden ansvarar för stadens idrotts- och friluftsvksamhet samt administrerar stadens bidragsgivning och stöd till idrottsföreningar och andra sammanslutningar. Ansvar för bokning, drift och skötsel av stadens ca 450 idrottsanläggningar ligger under nämnden liksom investeringar i idrottsanläggningar samt drift och underhåll av idrottsfastigheter. I nämndens utbud av verksamhetslokaler ingår även ca 200 gymnastiksal. Dessutom skall nämnden ordna fritidsverksamhet för barn och ungdomar med funktionshinder samt svara för fiskevård och båtplatser.

Året som gått

Idrottsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget. Nämnden har som mål att utveckla folkhälsoprofilen i verksamheten och aktivera flera människor i idrottsverksamhet. Detta har skett genom ett utökat verksamhetsutbud som skall locka nya grupper av motionärer. Antalet besök i stadens sim- och idrottshallar uppgick under året till 2,7 miljoner, vilket är en ökning med 2 % jämfört med 2002. Två särskilda projekt inom ramen för folkhälsoarbetet har startats. Det ena projektet vänder sig till överviktiga barn och det andra vänder sig till sjukskrivna som har fått fysisk aktivitet utskrivet på recept.

Nämnden verkar för att stärka Stockholms profil som idrottsstad. Under 2003 har ett antal internationella mästerskapstävlingar genomförts bl.a. EM i basket, World Cup i simning, EM i simhopp och World Cup i fäktning. Stockholms stadion har totalt haft 349 000 åskådare under 104 evenemangsdagar. Fyra konserter har hållits på arenan med bl.a. Rolling Stones som huvudattraktion. En förtudie har påbörjats i syfte att kartlägga förutsättningarna för att bygga en multiarena. Vidare har en särskild evenemangsgrupp bildats i syfte att locka fler evenemang till regionen.

Arbetet med att minska verksamheternas miljöpåverkan har framför allt skett när det gäller användning och hantering av städ- och tvättkemikalier på anläggningarna samt förbättringar av avfallshanteringen. Nämnden har anskaffat nya eldrivna iskötselmaskiner och mindre servicefordon. Brukarmedverkan förekommer i olika former genom anläggningsråd och planerade möten. Samråd med berörda distriktsförbund och i vissa fall föreningar sker numera i samband med ny- och ombyggnation av idrottsanläggningar. Högdalshallen har åter tagits i bruk efter en tids ombyggnad. Den nya fotbollshallen i Spånga har också färdigställts under året.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 2003

6,2%, vilket är en minskning jämfört med föregående år.

Ekonomiskt utfall

Idrottsnämnden redovisar före resultatdispositioner och efter kapitalkostnader ett nettoöverskott om 2,4 mnkr för driftverksamheten varav kapitalkostnaderna visar ett överskott på 3,5 mnkr. Nämndens överskott beror i huvudsak på ökade intäkter än budget för bl.a. fastighetskonsultationer och bokningsservice samt på lägre kapitalkostnader. Nämndens investeringar uppgick till sammanlagt 96,6 mnkr på utgiftssidan och 16,5 mnkr på inkomstsidan. Nämndens investeringsplan visar ett nettoöverskott om 125,6 mnkr. Avvikelsen beror främst på lägre utgifter för följande projekt: fullriggaren af Chapman, Eriksdalsbadet, Sköndals- och Skanstullshallen till följd av förskjutningar. Av investeringsanslaget har 40 % riktats mot kvinnlig idrott.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-479,2	-487,6	-8,4
Intäkter	158,9	169,7	10,8
Netto	-320,3	-317,9	2,4
Kapitalkostnader	-106,7	-103,2	3,5

Årets resultat efter kapitalkostnader/före resultatfond	-427,0	-421,1	5,9
Årets förändring av resultatfond	-	-0,2	-0,2

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-211,8	-96,6	115,2
Inkomster	6,1	16,5	10,4
Nettoinvesteringar	-205,7	-80,1	125,6

Nyckeltal	2003	2002	2001
-----------	------	------	------

Simhallarna

Antal besök	2 673 575	2 621 620	2 419 298
Nettokostnad/besök, kr	8	10	10

Inomhusidrott

Antal öppethållandetimmar	111 820	116 580	114 579
Nettokostnad/timme, kr	334	333	321

Utomhusidrott

Antal öppethållandetimmar	103 576	103 622	100 416
Nettokostnad/timme, kr	419	359	359

3. Gatu- och fastighetsroteln

Under gatu- och fastighetsroteln återfinns gatu- och fastighetsnämnden.

GATU- OCH FASTIGHETSNÄMNDEN

Gatu- och fastighetsnämnden har ett samlat ansvar för markförvaltning, markexploatering, väghållning, strategisk trafikplanering för alla färdmedel och trafikövervakning, myndighetsutövning för hamnfrågor och för genomförande av de planer som rör den fysiska miljön i Stockholm samt för merparten av stadens upplåtelsefrågor. Nämnden förvaltar gator, parker, naturområden och en stor del av de byggnader som används för stadens verksamheter. Det innebär bland annat att 150 mil gator, 80 mil park- och gångvägar, ca 1 100 brokonstruktioner och nära 1,2 miljoner kvadratmeter lokaler skall underhållas.

GATU- OCH FASTIGHETSNÄMNDEN, EXKLUSIVE FASTIGHETSFÖRVALTNINGEN

Året som gått

Gatu- och fastighetsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Arbetet med att förbättra den fysiska tillgängligheten har fortsatt. Fler gator har gjorts tillgängliga genom ombyggnad av övergångsställen, räcken har placerats ut vid trappor, ramper och parkvägar med stor lutning, tillgängligheten har ökat till fler lekparker och ett flertal lekplatser har försetts med ny lekutrustning anpassad för barn med funktionshinder.

För att uppfylla målet om att bygga 20 000 bostäder under mandatperioden krävs att mark anvisas i tillräckligt hög grad, vilket innebär att cirka 4 000 lägenheter årligen måste föras fram till markanvisning under åren 2003-2006. Antalet markanvisningar har ökat under året. Markanvisningarna omfattar 5 423 lägenheter, varav 1 935 i innerstaden och 3 488 i ytterstaden. En drift- och underhållsplan har tagits fram i syfte att långsiktigt bibehålla standarden på befintlig infrastruktur. För Slussenområdet

genomfördes en formgivningstävling med totalt åtta tävlingsbidrag och i mars 2004 utsågs det vinnande förslaget. Byggstart beräknas ske tidigast år 2008.

Bullerskyddsarbetet har fortsatt och åtgärder har vidtagits för ca 4 500 boende för att säkerställa att bullernivån inomhus är lägre än stadens riktvärde. Rening av delar av Klara sjö pågår och sanering har påbörjats av delar av gasverkstomten i Värtan och inom kvarteret Lyftkranen i Ulvsunda.

För att stärka brukarinflytandet har ett system för systematisk klagomålshantering, GFK Forum, införts under hösten.

Sjukfrånvaron uppgick till 8,9 % och har sjunkit med 0,8 procentenheter jämförelse med 2002. Ett åtgärdsprogram har tagits fram i syfte att förebygga och minska sjukfrånvaron. Ett årsarbetsstidsprojekt slutfördes under året, bl.a. konstaterades att sjukfrånvaron sjunkit något för den deltagande enheten och projektet föreslås permanentas. En översyn har gjorts av behovet av kompetensutveckling och utbildning har erbjudits.

Ekonomiskt utfall

Gatu- och fastighetsnämnden redovisar ett nettoöverskott efter kapitalkostnader på 54,4 mnkr. Avvikelsen härrör främst från ökade tomträttsavgifter i samband med regleringar och domar i avgäldsregleringsmål. Avskrivningar och internräntor uppgick till 1 225,3 mnkr och för kapitalkostnaderna redovisas ett nettoöverskott på 37 mnkr. Avvikelsen beror huvudsakligen på svårigheten att bedöma kapitalkostnaderna med hänsyn till de förändringar som sker inom investeringsplanen. Nedskrivning har skett p.g.a. förgävesprojektering med sammanlagt 7 mnkr. I gällande investeringsplan redovisas en avvikelse från budget i form av lägre investeringsutgifter med 534,6 mnkr. Detta förklaras huvudsakligen av förskjutningar och då framförallt inom planeringsprojekten, dvs. projekt utan genomförandebeslut.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-867,2	-944,7	-77,5
Intäkter	2 000,9	2 095,8	94,9
Netto	1 133,7	1 151,1	17,4
Kapitalkostnader	-1 262,3	-1 225,3	37,0
Resultat efter kapitalkostnader	-128,6	-74,2	54,4

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-2 025,2	-1 490,6	534,6
Inkomster	77,2	109,1	31,9
Nettoinvesteringar	-1 948,0	-1 381,5	566,5
Försäljningsinkomster, inkl. fastighetsförvaltningen	575,0	613,4	38,4
Försäljningsinkomster, exkl. fastighetsförvaltningen		-104,0	

Nyckeltal/prestationer	2003	2002	2001
Barmarksväghållning, kostnad kr per m2 vägyta	2,02	2,33	2,59
Vinterväghållning, kostnad kr per m2 vägyta	8,02	8,26	5,98
Andel felparkerade fordon av totalt antal parkerade fordon, %	41	36	35
Andel trafikfarliga parkeringsförseelser av samtliga parkeringsförseelser, %	44	42	46
Antal påbörjade lägenheter, enligt USK, dvs. definition som utgår från att källargolv eller bottenplatta har gjutits	1 112	2 732	2 912
Genomsnittlig exploateringskostnad per lägenhet, tkr			
- innerstaden	400	400	350
- ytterstaden	170	170	170
Sälda tomträtter/tomträttsmark			
- försäljningspris i tkr	75 404	468 939	2 030 000
- antal	250	1 484	5 908
Fastighetsförsäljning, försäljningspris i tkr	892 531	872 990	2 874 126
Fastighetsförvärv, förvärvspris i tkr	149 164	65 675	98 220

GATU- OCH FASTIGHETSNÄMNDEN

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål och uppnått fastställt avkastningskrav.

Nämnden har under året haft i uppdrag att utreda förutsättningarna för renodling av fastighetsbeståndet. Uppdraget resulterade i att affärsområde sjukhem kommer att föras över till FB Servicehus AB, två skolfastigheter kommer att föras över till SISAB och ca 50 kulturfastigheter förs över till Stadsholmen AB. Dessa överföringar tillsammans med avyttringen av första Hötorgshuset till Vasakronan innebär stora förändringar i fastighetsförvaltningens fastighetsbestånd med minskad förvaltningsvolym.

Vakansgraden av lokaler har nästan fördubblats sedan 2002. De tomma lokalerna har framför allt funnits inom affärsområde Sjukhems bestånd beroende på ombyggnaden av sjukhem och till mindre del inom affärsområdet Kommersiellas lokaler på grund av det försämrade marknadsläget.

Fastighetsförvaltningen har bidragit till att skapa fler bostäder i regionen genom att en del av stadens markinnehav utanför stadens gränser har avyttrats för bostadsändamål.

En översyn görs över hur stadens mark utanför kommungränsen, som är avsatt för rekreations- och friluftssändamål, långsiktigt skall bevaras. Förslag till stiftelsebildning kommer att tas fram under våren 2004. Arbetet med att bilda Nackareservatet fortgår och förväntas vara klart för kommunfullmäktiges ställningstagande i slutet av 2004. Nämnden har påbörjat arbetet med att inrätta Sätterskogens naturreservat. Flatens naturreservat inrättades 2003.

Ekonomiskt utfall

Fastighetsförvaltningens resultat uppgår till 32,9 mnkr, vil-

ket skall jämföras med budgeterat nollresultat. Det är främst högre intäkter för omförhandlade hyror samt bättre räntenetto jämfört med budget som förklarar överskottet. I verksamhetens intäkter och kostnader ingår även bruttoredovisat förvaltningsuppdrag, arbeten som utförts åt andra nämnder, förgävesprojekteringar och försäljningsomkostnader om sammanlagt 33,4 mnkr.

Nettoinvesteringarna uppgår till 322,4 mnkr, vilket är 358,2 mnkr lägre än budget. Jämfört med 2002 minskade nettoinvesteringarna med 70,7 mnkr. De största investeringsutgifterna stod affärsområde sjukhem för med nybyggnad av Katrumpstullens sjukhem vid Roslagstull, ombyggnaden av Råcksta sjukhem samt om- och påbyggnaden av Serafens sjukhem. Ombyggnad av Blackebergs sjukhem har påbörjats och beräknas vara klar hösten 2005. Stadsarkivets om- och tillbyggnad har försenats eftersom mögelskador upptäckts.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-565,4	-656,6	-91,2
Intäkter	1 080,9	1 180,8	99,9
Netto	515,5	524,2	8,7
Kapitalkostnader	-525,9	-499,3	26,6
Resultat efter kapitalkostnader	-10,4	24,9	35,3
Avkastningskrav	10,4	7,5	-2,9
Årets resultat	0,0	32,9	32,9

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-680,6	-340,7	339,9
Inkomster	0,0	18,3	18,3
Nettoinvesteringar	-680,6	-322,4	358,2
Försäljningsinkomster	0,0	717,0	717,0

Nyckeltal/prestationer	2002	2001	2000
Omsättning/anställd (mnkr)	5,8	5,3	5,3
Nettomarginal (resultat efter finansnetto i % av omsättningen)	2,2	4,5	5,4
Räntabilitet på totalt kapital %	4,9	4,9	5,2
Vakansgrad	3,5	1,8	2,0

4. Skol- och kulturroteln

Under skol- och kulturroteln sorterade 2003 utbildningsnämnden, kulturnämnden och stadsmuseinämnden.

UTBILDNINGSNÄMNDEN

Utbildningsnämnden ansvarar för mål, uppföljning, utvärdering och utveckling av förskola, grundskola, särskola, gymnasieskola, vuxenutbildning och svenska för invandrare (SFI). Nämnden ansvarar också för driften av kommunal verksamhet inom gymnasieskola, vuxenutbildning, svenska för invandrare, särskolan, enheterna inom S:t Örjans rektorsområde, skolhälsovården och elevvårdsenheten. Nämnden har även hand om all hantering av enskilt driven förskola och fristående skola där samma villkor skall gälla mellan verksamheter i egenregi och enskilt driven. Nämnden har också hand om bidrag till utomstående organisationer som bedriver verksamheter inom skolans område där detta inte ankommer på stadsdelsnämnderna.

Året som gått

Utbildningsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget. För att undvika ett underskott har nämnden genomfört omprioriteringar och beslutat om besparingsåtgärder.

Kvalitetsredovisningar och brukarundersökningar som genomförts under året visar på att brukarna upplever att förskola och skola i Stockholm har god kvalitet. Likaså konstateras att ett aktivt utvecklingsarbete pågår i stadens pedagogiska verksamheter. Tillsammans med klagomålshandling och andra uppföljningar skapas ett kvalitetssystem som ligger till grund för nämndens arbete med ständiga förbättringar. Andelen elever med högskolebehörighet har under de senaste åren ökat. Under en fyraårsperiod har andelen ökat med 11 % till 87 %. Antalet satta grundskolebetyg för elever inom det individuella programmet var 1 101, vilket jämfört med 2002 är en ökning med 52 %. Andelen elever på individuella program, 13,6 %, är oförändrat mellan åren. Den enskilde får i staden tillgång till ett stort antal utbildningar med hög kvalitet, anordnade i stadens egen regi eller av ett stort antal andra huvudmän. All pedagogisk verksamhet är konkurrensutsatt genom pengsystem eller genom upphandlingar.

Under 2003 har ca 11 000 stockholms elever gått i fristående grundskolor. Antalet friskolor uppgår till totalt 130, varav 70 geografiskt ligger i Stockholms stad. Ca 3 900 elever har gått i 94 fristående gymnasieskolor. Av dessa finns 46 skolor inom Stockholms stad. Antalet Stockholms elever i gymnasieskolan, i både kommunal och enskild regi var ca 21 400. Dessutom fanns drygt 3 100 elever från andra kommuner. Andelen elever i fristående gymnasieskolor är ca 18 %, vilket är en ökning med ca 3 % jämfört med 2002.

Samarbetet med olika högskolor har utökats. I samarbete med Södertörns högskola erbjuder ett antal söderorts gymnasier 3-poängskurser i några naturvetenskapliga ämnen. Ny upphandling har skett inom grundläggande och gymnasial vuxenutbildning. Avtal har tecknats med elva privata anordnare. Nämnden har även genomfört en ny upphandling för svenska för invandrare, där avtal tecknats med två privata anordnare.

Sjukfrånvaron för medarbetarna uppgick 2003 till 7,2 %, vilket är en minskning jämfört med 2002. Olika åtgärder för att minska sjukfrånvaron har bedrivits under året.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar för driftverksamheten före resultatdispositioner ett nettoöverskott med 73,7 mnkr. Kapitalkostnaderna visar ingen avvikelse. För investeringsverksamheten visar utfallet ett nettoöverskott med 0,2 mnkr. Avvikelsen inom driftverksamheten jämfört med budget beror i huvudsak på lägre kostnader än budget inom nämndens samtliga verksamheter exklusive särskoleverksamheten. Inom grundskolan beror överskottet i huvudsak på lägre kostnader än budget för interkommunala ersättningar och för elever med svenska som andraspråk. Avvikelsen inom gymnasieskolan beror i huvudsak på lägre kostnader än budget för interkommunala ersättningar och att elever valt mindre kostnadskrävande program än beräknat. Överskottet inom vuxenutbildningen beror i huvudsak på lägre elevantal än beräknat och att elever valt mindre kostnadskrävande kurser.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-5 763,1	-5 670,1	93,0
Intäkter	1 685,7	1 666,4	-19,3
Netto	-4 077,4	-4 003,7	73,7
Kapitalkostnader	-18,6	-18,6	0,0
Resultat efter kapitalkostnader	-4 096,0	-4 022,3	73,7
Årets resultat före resultatfond	-4 096,0	-4 022,3	73,7
Årets förändring av resultatfond	-	-10,7	-10,7

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-15,0	-14,8	0,2
Inkomster	0,0	0,0	0,0
Nettoinvesteringar	-15,0	-14,8	0,2

Nyckeltal	2002	2001	2000
Gymnasieskola¹			
Nettokostnad/elev (tkr)	80,1	80,5	78,2
Elevantal	18 253	18 343	18 340

Vuxenutbildning			
Årskostnad/elev (tkr)	37,7	37,1	39,9
Elevantal	5 100	5 750	6 536

1 Nyckeltalen avser nämndens gymnasieskolor

KULTURNÄMNDEN

Kulturnämnden ansvarar för stadens kulturverksamhet, är arkivmyndighet och svarar för Stockholms stadsarkiv. Nämnden skall främja kulturlivet i staden samt har uppföljningsansvar för fritidsverksamhet för barn och ungdomar. Nämnden ger kulturstöd till verksamheter inom teater, dans, musik, musikdramatik, konst och konsthantverk, film och foto, litteratur och museer. Stöd till de allmänna samlingslokalerna, hemgårdarna, verksamheterna i Akalla by och Husby gård samt 4H-gårdarna hör också till nämndens ansvarsområde. Kulturnämnden svarar för verksamheten vid Stadsbiblioteket och stadens övriga bibliotek, Kulturhuset, Liljevalchs konsthall, Baltiskt kulturcentrum, Konstkansliet samt den barn- och ungdomsverksamhet inom musik, teater, musikteater, dans samt bild och form som erbjuds genom Kulturskolan i samarbete med stadsdelsnämnderna. Nämnden svarar även för den konstnärliga utsmyckningen av allmänna platser.

Kulturförvaltningen

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämnden har ett framgångsrikt år bakom sig med en ökad publik/deltagartillströmning inom alla verksamheter. Den retrospektiva utställningen i Kulturhuset över fotografen Lennart Nilssons produktion blev den mest besökta fotoutställningen i Sverige genom tiderna och utställningen med Sven X-et Erixons konst svarade för hälften av Liljevalchs besöksantal för året. Antalet öppethållandetimmar vid biblioteken har ökat med närmare 3 000 timmar och ett nytt stadsdelsbibliotek har öppnat i Hammarby

Sjöstad.

Kulturnämnden har strävat efter att stärka integrationen och ser konst- och kulturverksamhet som ett verkningsfullt instrument för att bidra till stadens arbete med att stärka och fördjupa den demokratiska utvecklingen i Stockholm.

Konstkansliets verksamhet har varit intensiv under året. Kansliet har svarat för ledning av 28 olika utsmykningsuppdrag, ett pedagogiskt projekt där konstnärer besökte 50 skolklasser i årskurs 7 och Stadshusets konstsamling har inventerats.

Frågor/synpunkter/klagomål har mottagits vid sedvanliga kontakter via telefon, e-post, fax och brev samt direkt av utställningsvärdar/informatörer, till personalen vid entré- och informationsdiskar i tyckarböcker i anslutning till utställningar samt genom gästböcker på hemsidor. Även fortlöpande publikundersökningar har genomförts för att inhämta synpunkter.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick 2003 till 7,3 %, vilket är lägre än genomsnittet för staden. Sjukfrånvaron har minskat jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar för driftverksamheten ett nettoöverskott med 3,3 mnkr varav för kapitalkostnader ett nettoöverskott med 0,8 mnkr. Avvikelsen för driftverksamheten beror huvudsakligen på en ökad publikförsörjning till utställnings- och programverksamheten. Nämnden redovisar för investeringsverksamheten ett nettoöverskott med 3,4 mnkr. Avvikelsen inom investeringsverksamheten jämfört med investeringsplanen beror i huvudsak på ej förbrukade investeringsutgifter p.g.a. en juridisk tvist avseende investering i Liljevalchs konsthall.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-723,6	-733,4	-9,8
Intäkter	93,6	105,9	12,3
Netto	-630,0	-627,5	2,5
Kapitalkostnader	-3,8	-3,0	0,8
Årets resultat efter kapitalkostnader	-633,8	-630,5	3,3

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-5,4	-2,0	3,4
Inkomster	0,0	0,0	0,0
Nettoinvesteringar	-5,4	-2,0	3,4

Nyckeltal	2002	2001*	2000
Bibliotek			
Utlåning	4 906 775	4 743 312	4 907 760
Liljevalch konsthall			
Antal besök	107 092	92 595	117 516

Stadsarkivet

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

En av stadsarkivets mest centrala uppgifter är att göra kulturarvet mer tillgängligt – att öppna arkiven. Under 2003 har stadsarkivet bedrivit ett utvecklingsarbete som syftat till att effektivisera användandet av modern teknik och anpassa organisationen för dessa syften.

Med de generella åtagandena som grund har varje enhet utarbetat detaljerade åtaganden, beskrivit hur de tänker arbeta för att uppfylla dessa samt hur de följer upp de enhetsvisa åtagandena. Stadsarkivet tilldelades under året stadens kvalitetsutmärkelse i klassen förvaltning.

Standardisering och centraliserade inköpsrutiner har under 2003 inneburit en markant minskning av förbrukningen av kontorsmaterial. Evakueringen från stadsarkivets ordinarie lokaler har lett till att behovet av transporter ökat. Interna transporter mellan stadsarkivets olika lokaler ombesörjs med en etanoldriven bil.

Den rätt till insyn i den kommunala verksamheten som offentlighetsprincipen ger är en viktig del av det öppna och demokratiska samhället. Genom regelbundna inspektioner har stadsarkivet kontrollerat att stadens myndigheter, bolag och stiftelser hanterar allmänna handlingar enligt regelverket.

Stadsarkivet inledde år 2001 ett samarbete med företagshälsovården med inriktning på att halvera sjukfrånvaron. Det uppsatta målet nåddes under andra tertialet 2003. En mindre ökning har dock kunnat konstateras under sista tertialen. Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick 2003 till 7,6 %.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott med 0,4 mnkr. Avvikelsen jämfört med budget beror i huvudsak på att Stadsarkivet inte haft möjlighet att flytta tillbaka till Kungsklippan såsom planerat. Vidare har depåprojektet inte kunnat avslutas och alla har inköp inte kunnat fullföljas.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-65,6	-65,2	0,4
Intäkter	21,9	21,9	0,0
Årets resultat före resultatfond	-43,7	-43,3	0,4
Årets förändring av resultatfond	-	0,0	0,0

STADSMUSEINÄMNDEN

Stadsmuseinämndens uppgift är att bevara, levandegöra och förmedla stadens kulturhistoriska värden till dess invånare, besökare och framtida generationer. Nämndens verksamhet omfattar Stockholms stadsmuseum, medeltidsmuseet och kommittén för stockholmsforskning liksom alla samlingar och kulturmiljövården. Nämnden är remissinstans i bygglovs- och detaljplaneärenden som kan påverka eller förändra kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Stadsmuseet besöks av ca 160 000 personer per år och har runt 200 000 föremål i samlingarna. Museets faktarum fungerar som forskarsal, referensbibliotek och bildbyrå för forskare och allmänhet. Medeltidsmuseet är uppbyggt kring flera fasta fornlämningar som grävdes fram vid den stora arkeologiska undersökningen på Helgeandsholmen 1978-80. Kommittén för stockholmsforskning planerar och stödjer angelägen stockholmsforskning, sköter utgivningen inom serien Monografier och driver Stockholmia Förlag.

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Barn och ungdomar är en prioriterad målgrupp för både Stadsmuseet och Medeltidsmuseet. Medeltidsmuseet har haft flest visningar för barn av alla museer i landet.

Nämnden har påpekat vikten av att stadens kulturmiljövård skall komma in i ett tidigt skede av planeringen av de 20 000 nya lägenheterna. Mot slutet av året involverades nämnden i arbetet med detta.

Information och utbildning om stadens miljöprogram och nämndens miljöplan givits till all personal.

Kvalitetsgarantier har fastställts för samtliga avdelningar. En inbjudan om att medverka i Agenda Kulturarv har gått ut till stadsdelsnämnderna. Flera projekt har genomförts, bl.a. Årsta Centrums 50-årsjubileum.

Med ekonomiskt och aktivt stöd från utbildnings- och integrationsnämnderna har bildspelet "Konsten att fira nio nyår på ett år" lagts ut i skolornas EDU-nät och har därmed kunnat nå alla lärare och elever. Stadsmuseets nya hiss, entre och butik invigdes den 24 oktober 2003.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna är lägre än genomsnittet för staden men har ökat jämfört med år 2002. Sjukfrånvaron uppgick 2003 till 5,7 %.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettoöverskott med 0,1 mnkr. Avvikelsen jämfört med budget beror i huvudsak på att nämnden varit försiktig i bedömningen av förväntade bidrag och försäljning.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-78,7	-80,5	-1,8
Intäkter	14,2	16,1	1,9
Årets resultat före resultatfond	-64,5	-64,4	0,1
Årets förändring av resultatfond	-	0,1	0,1
Nyckeltal	2003	2002	2001
Antal besökare			
Stadsmuseet	137 105	187 221	135 038
Medeltidsmuseet	66 652	77 809	69 146

6. Arbetsmarknads- och integrationsroteln

Under arbetsmarknads- och integrationsroteln sorterar integrationsnämnden och saluhallsstyrelsen.

INTEGRATIONSNÄMNDEN

Integrationsnämnden svarar för stadens mottagning och introduktion av flyktingar samt samordnar stadens bidragsgivning till invandrarföreningar. Beredning av frågor rörande språkliga och etniska minoriteter, flyktingar och invandrare samt stimulans till möten och ökad förståelse mellan olika kulturer ligger också under nämndens ansvar.

Året som gått

Integrationsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej inom fastställd budget.

I budget 2003 fick kommunstyrelsen i uppdrag att inrätta en arbetsmarknads- och integrationsberedning med uppgift att utveckla stadens arbetsmarknads- och integrationspolitik. Beredningen inrättades den 1 maj 2003 och övertog då integrationsnämndens uppgift att följa upp, leda och samordna stadens insatser på integrationsområdet. För integrationsnämnden kvarstår ansvaret för mottagning och introduktion av flyktingar, bidragsgivning till invandrarföreningar samt minoritetsfrågor.

Under året har flyktingintroduktionen fortsatt att fokusera mot arbetsmarknaden. Invandarmottagningen har ändrat organisationen i syfte att skapa en effektivare organisation som har förutsättningar att klara åtagandet att fler deltagare skall vara självförsörjande vid avslutad introduktion. Nämnden har därför skapat fler yrkesinriktade introduktionsprogram och förbättrat servicen till deltagarna genom t.ex. trepartsamtal mellan den enskilde flyktingen, invandarmottagningen och arbetsförmedlingen. Samarbetet har också utvecklats med sfi-centrum och den kom-

munala vuxenutbildningen. Vid årsskiftet 2003/2004 återgick den tidigare upphandlade introduktionen till kommunal regi.

Under våren 2003 genomfördes en omfattande utredning av stadens flyktingmottagande och sfi-verksamhet på uppdrag av kommunstyrelsen. Utredningen som föreslår en ny inriktning och organisation har remitterats till berörda nämnder under hösten.

Under 2003 tog staden emot 1 400 flyktingar vilket är ca 18 % lägre än vad som var beräknat i budget. Av de vuxna som avslutade introduktionen 2003 var 21,8 % helt eller delvis självförsörjande, trots rådande lågkonjunktur, mot 16 % 2002.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick 2003 till 9,1 %, vilket är lägre än genomsnittet för staden. Sjukfrånvaron har ökat jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar ett nettounderskott med 1,4 mnkr. Avvikelsen jämfört med budget beror i huvudsak på lägre intäkter för flyktingmottagandet. En nedgång i flyktingmottagandet har medfört att intäkterna i form av statsbidrag minskat snabbare än nämndens kostnader. Antalet mottagna flyktingar uppgick till 1 400 personer, vilket är en minskning med 277 personer jämfört med 2002.

Budgetutfall	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-166,1	-162,7	3,4
Intäkter	249,0	244,2	-4,8
Årets resultat	82,9	81,5	-1,4

SALUHALLSSTYRELSEN

Saluhallsstyrelsen förvaltar mark och fastigheter inom stadens två partihandelsområden för livsmedel – slakthusområdet i Enskede och Årsta partihandelsområde. Nämnden ansvarar också för stadens större salutorg, utom Medborgarplatsen där ansvaret ligger på stadsdelsnämnd Maria-Gamla stan. Nämnden ansvarar också stadens tre saluhallar: Östermalms och Södermalms saluhallar samt Hötorgshallen. Styrelsen är även stadens kristidsnämnd.

Året som gått

Styrelsen har uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål och uppnått fastställt avkastningskrav.

Inom området Årsta Partihallar har styrelsen initierat en förändring av detaljplanen i syfte att skapa ett renare och för företagen bättre fungerande partihandelsområde. Förändringsarbetet har nu tagits över av företagen inom området. Inom Slakthusområdet pågår ett omfattande upprustningsarbete. En ny livsmedelsfabrik är under uppförande som beräknas tas i drift i början av 2004.

Styrelsens miljöarbetet har bl.a. avsett energibesparande åtgärder och utbyte av miljöfarliga köldmedier mot icke skadliga alternativ. En ny avfallsstation på Hötorget har i det närmaste färdigställt under året.

En stor del av saluhallsstyrelsens hyresgäster har en bakgrund från främmande kulturer. Genom upprustning av partihandelsområdena och saluhallarna samt genom upplåtelse av torgplatser ges dessa personer ytterligare möjlighet att utveckla sina verksamheter och fler arbetstillfällen kan därmed skapas.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till låga 1,8 %, vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar ingen avvikelse jämfört med budget. I resultatet ingår lämnad avkastning till staden med 5,5

mnkr. Högre hyres- och arrendeintäkter tillsammans med lägre kapitalkostnader gav ett ökat utrymme för underhålls-åtgärder med 5,2 mnkr.

Årets investeringar uppgår till 61,0 mnkr, vilket skall jämföras med budgeterade 65,0 mnkr. Avvikelsen beror främst på att byggandet av en ny livsmedelsfabrik inom Slakthusområdet förskjutits något i tiden.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-106,0	-115,5	-9,5
Intäkter	148,9	157,4	8,5
Netto	42,9	41,9	-1,0
Kapitalkostnader	-37,3	-36,4	0,9
Resultat efter kapitalkostnader	5,6	5,5	-0,1
Avkastningskrav	-5,6	-5,6	0,0
Årets resultat	0,0	0,0	0,0

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-65,0	-61,0	4,0
Inkomster	0,0	0,0	0,0
Nettoinvesteringar	-65,0	-61,0	4,0
Försäljningsinkomster	0,0	0,0	0,0

Nyckeltal	2003	2002	2001
Omsättning/anställd (mnkr)	6,8	6,1	5,4
Nettomarginal (%)	3,6	3,2	9,6
Räntabilitet på totalt kapital (%)	4,0	3,8	5,1
Vakansgrad totalt (%)	3,5	4,3	4,3
lokaler partihandelsområdet	3,5	4,3	4,3
saluhallar	0,0	0,0	0,0
salutorg	0,0	0,0	0,0

7. Socialroteln

Under socialroteln sorterar socialtjänstnämnden och överförmyndarnämnden.

SOCIALTJÄNSTNÄMNDEN

Socialtjänstnämnden har ett övergripande ansvar för all socialtjänst i staden förutom äldreomsorgen. Det gäller insatser för hemlösa, jourverksamheter, familjerådgivning, lovverksamhet för funktionshindrade barn, insatser för ungdomar och vuxna i enlighet med LSS samt beslut om tillstånd för alkoholutskänkning. Nämnden har också ett samordnande och övergripande ansvar för stadens drog- och brottsförebyggande arbete, för uppsökande arbete inom individ- och familjeomsorgen samt för att erbjuda personer med funktionshinder rätt insatser. Nämnden arbetar även på uppdrag av stadsdelsnämnderna och har ett samordnande ansvar för utbyggnad av boenden för hemlösa. Stöd till frivilligorganisationer och stadens HIV/Aids-sekretariat ligger också under nämndens ansvarsområde.

Året som gått

Socialtjänstnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål, dock ej fullt ut inom fastställd budget.

Nämnden har arbetat för att stärka det förebyggande och uppsökande arbetet, verkat för att minska drogmissbruket samt arbetat för att stärka det brottsförebyggande arbetet. I december godkändes ett förslag till tobaks-, alkohol- och narkotikapolitiskt program för staden. Preventionscentrum i Stockholm, Precens, medverkar i Socialdepartementets särskilda storstadssatsning inom "Mobilisering mot narkotika" med olika projekt för att motverka narkotikamissbruk. Samarbetet mellan Uppsökarenheten, Maria ungdomsenhet, Precens och Socialjouren har utvidgats och en gemensam resurssamordning gjordes vid skolavslutningen och under större helger.

För att minska hemlösheten har Enheten för hemlösa ökat placeringarna på de nyinrättade stödboendena/sjukhemmen Triaden, Basen och Gamlebo samt genomfört fler placeringar av svårt sjuka hemlösa och mamma-barn placeringar. Tak-över-huvudet-garantin har med något undantag uppfyllts under året. År 2003 bodde 2 449 personer totalt 62 204 nätter på stadens härbärgen. Det är en minskning jämfört med 2002 då 2 605 personer bodde 64 449 nätter.

Nämnden har även arbetat för att uppmärksamma barnens/ungdomarnas situation. I augusti arrangerades, i samverkan med länskommunerna, Familjehemmens dag på

Gröna Lund för länets familjehem. Totalt har ca 900 barn, ungdomar och vuxna beretts plats på LSS-kollo. Enheten för Ledsagarservice uppmärksammade handikappåret 2003 med att framställa en film om funktionshindrade ungdomar i Stockholm. I samarbete mellan HVB barn och ungdom och Stockholms Arbetsmarknadstjänster (START) har projektet "Framsikt" genomförts och är nu en ordinarie del av stadens verksamhet. Framsikt har arbetat med att introducera ungdomar med psykosocial problematik i arbetslivet. För att svara upp mot stadsdelsnämndernas behov och efterfrågan har HVB barn och ungdom och Maria ungdomsenhet omstrukturerats. Behovet av familjerådgivningen har ökat med 1 000 samtal, till totalt 7 000 genomförda samtal år 2003.

Miljöarbetet har inriktats på de områden inom verksamheterna som har störst negativ miljöpåverkan, nämligen avfallshantering, fastigheter och energi, transporter och inköp samt användningen av kemisktekniska produkter. Nämndens miljöarbete är anpassat till stadens nya miljöprogram och väl implementerat i verksamheterna.

I syfte att skapa åtgärder för att få fler människor i arbete har socialtjänstnämnden fördelat utvecklingsmedel till stadsdelsnämnderna för att minska antalet bidragstagare. Utvecklingsmedlen har under året fördelats på totalt 21 utvecklingsprojekt i stadsdelsnämnderna samt till kunskapsutveckling och erfarenhetsspridning. Medel har beviljats för metodutveckling med inriktning mot SFI-studerande, mot arbetslösa ungdomar m.fl. samt med inriktning mot sociala och medicinska hinder. Medel har även använts till kunskapshöjande insatser som riktats till chefer, socialsekreterare, bidragshandläggare och arbetskonsulenter inom ekonomiskt bistånd. De seminarier och föreläsningar som erbjudits har grundats på generella behov och önskemål som framförts från stadsdelsnämnderna.

Arbete med att minska sjukfrånvaron bland medarbetarna har bedrivits genom ett rehabiliteringsprojekt tillsammans med försäkringskassan och företagshälsvården, genom friskvårdsinsatser. Sjukfrånvaron uppgick under 2003 till 9,1 % vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar före resultatdispositioner ett nettounderskott med 0,2 mnkr och inklusive resultatdispositioner ett nettoöverskott med 8,1 mnkr.

Avvikelsen beror i huvudsak på omstruktureringen inom HVB barn och ungdom, ökade vårdkostnader inom Enheten för hemlösa, högre kostnader än budgeterat för tak-över-huvudet-garantin samt lägre beläggning och lägre intäkter än budgeterat för HVB barn och ungdom, HVB vuxna och för det nystartade äldreboendet för hemlösa, Gamlebo.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-1 275,2	-1 194,7	80,5
Intäkter	537,1	456,4	-80,7
Årets resultat före resultatfond	-738,1	-738,3	-0,2
Årets förändring av resultatfond	-	8,3	8,3

Nyckeltal	2003	2002	2001
HVB Barn och Ungdom			
Bruttokostnad/vårddyg, kr	2 067	2 077	1 733
Nettokostnad/vårddyg, kr	1 996	2 014	1 661
Beläggning, %	67	67	79
Maria ungdomsenhet			
Bruttokostnad/insats, kr	2 513	1 518	1 495
Placeringsenheten			
Bruttokostnad/vårddyg, kr	1 402	1 325	1 257
Enheten för hemlösa			
Antal aktuella ärenden 31/12	836	850	903
HVB Vuxna, behandlingshem			
Nettokostnad/dyg, kr	891	895	877
Beläggning, %	61	69	85
HVB Vuxna, inackorderingshem			
Nettokostnad/vårddyg, kr	564	528	461
Beläggning, %	86	91	92

ÖVERFÖRMYNDARNÄMNDEN

Överförmyndarnämndens uppgifter är att utifrån gällande lagstiftning, i huvudsak föräldrabalken och förmyndarskapsförordningen, garantera rättstrygghet för personer som inte själva kan sköta sin ekonomi, bevaka sin rätt eller sörja för sin person. Dessa personer som kan vara gamla, sjuka, funktionshindrade eller underåriga förses med en god man eller förvaltare över vilka överförmyndarnämnden utövar tillsyn och kontroll. Nämnden ansvarar också för tillsyn och kontroll över alla föräldrar i Stockholms stad som förvaltar barns tillgångar. Nämnden utser också god man för ensamma flyktningbarn.

Året som gått

Överförmyndarnämnden har uppfyllt huvuddelen av kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Nämndens åtagande om att påbörja granskningen av samtliga årsräkningar under 2003 har inte kunnat uppfyllas, främst beroende på ökningen av antalet årsräkningar. Detta trots att nämnden under sommarmånaderna anställt universitetsstuderande som extragranskare. Nämnden har fått kritik från gode män och förvaltare att arvoden betalas ut för sent, ibland ett år efter det att årsräkningen inlämnats och arvode begärts. Nämnden har vidtagit åtgärder med anledning av resultatet från klagomålshantering och kommer att anställa ytterligare en granskare för att klara granskningen av årsräkningar inom rimlig tid.

Nämndens kostnader för arvoden till gode män och för-

valtare fortsätter att minska och stadens andel av arvodeskostnaden har minskat från 25 % år 2002 till 23 % år 2003. Minskningen beror främst på att allt fler pensionärer själva får stå för arvodet då den sammanlagda inkomsten överstiger två prisbasbelopp. Det totala antalet ärenden har ökat från 10 813 till 11 144 mellan åren 2002 och 2003. Antalet ärenden avseende förvalterskap har ökat med ca 12 % under samma period.

Utbildning och information efterfrågas alltmer både från gode män och förvaltare. För att tillgodose dessa önskemål har nämnden beslutat att regelbundet ha undervisning för nya ställföreträdare. Under 2003 har nämnden vid sex tillfällen inbjudit till information och utbildning.

De generella åtagandena avseende medarbetarna har uppfyllts. Sjukfrånvaron har emellertid ökat jämfört med 2002. Sjukfrånvaron 2003 uppgick till 6,2 %. Nämnden har verkat för att utjämna och förhindra skillnader i lönesättning mellan män och kvinnor

Ekonomiskt utfall

Nämnden redovisar ett nettoöverskott om 1,0 mnkr. Detta beror i huvudsak på minskade kostnader för arvoden till gode män och förvaltare.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-25,0	-24,5	0,5
Intäkter	2,0	2,5	0,5
Årets resultat	-23,0	-22,0	1,0

8. Miljö- och konsumentroteln

MILJÖ- OCH HÄLSOSKYDDSNÄMNDEN

Miljö- och hälsoskyddsnämnden svarar för det övergripande miljö- och hälsoskyddet i staden samt planering och samordning inom området. Nämnden ansvarar för kontroll av livsmedelshantering, bostadshygien, offentliga lokaler och miljöfarlig verksamhet. Till uppgifterna hör också luftövervakning, bullerbekämpning, djurskyddsfrågor samt planering och samordning inom miljöskyddsområdet. Vid sidan av detta leder nämnden också flera projekt inom miljö- och hälsoskyddsområdet. Nämndens verktyg är dels inspektion och övervakning enligt lag, dels utvecklingsarbete och kunskapshöjande aktiviteter bland medborgare, företag och institutioner.

Året som gått

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har i hög grad uppfyllt kommunfullmäktiges inriktningsmål inom fastställd budget. Miljöbalken och stadens integrerade ledningssystem är utgångspunkter för det utvecklingsarbete som har fortskridit under året. Nämnden har fokuserat på kommunfullmäktiges mål och prioriterade inriktningar vid framtagnandet av verksamhetsspecifika inriktningsmål och generella åtaganden för nämndens verksamhet.

Under året har Miljöprogram för Stockholms stad antagits av kommunfullmäktige. Programmets övergripande syfte är att medverka till att Stockholm utvecklas till en, från miljösynpunkt, långsiktigt hållbar stad. Nämnden har aktivt arbetat för att, i samråd med övriga nämnder, uppnå målen i programmet. Nämnden har också fullgjort uppgiften att övergripande följa upp programmets mål och delmål.

Nämnden har koncentrerat arbetet med kvalitetssäkring av myndighetsarbetet inklusive förbättrad punktlighet. Tillsynen har effektiviserats och en utökad tillsyn inom ett flertal områden har ökat nämndens intäkter från myndighetsutövning. Bland tillsynsinsatserna bör särskilt nämnas inventering av ej godkända lokaler för livsmedelshantering, hur krav på ursprungsmärkning av nötkött uppfylls,

information om barnallergiåret, allergironder, riktad tillsyn på oljehamnen, tillsyn av naturreservat och förorenade områden, insatser mot radon samt inspektion av försöksdjursanläggningar.

Arbetet med miljöbilar i Stockholm har fortsatt. Under året har arbetet bedrivits genom ELCIDIS-projektet (Electric Vehicle City Distribution System), som syftar till att introducera el- och hybridlastbilar samt smarta logistiklösningar, MOSES-projektet (Mobility Services for Urban Sustainability) syftar till samutnyttjande av fordon, CUTE-projektet (Clean Urban Transport for Europe) introducerar bränslecellsdrivna fordon och TRENDSETTER som samordnar projekten och hittar synergieffekter för att minska transporternas miljöbelastning.

Information och utbildning till andra nämnder om miljöbalken och innebörden av ansvar för egenkontroll har genomförts under året.

Nämndens arbete med att minska den tidigare höga personalomsättningen har givit resultat. Samarbetet med universitet och högskolor har utvecklats ytterligare som ett sätt att säkerställa kompetensförsörjningen. Sjukfrånvaron har under år 2003 uppgått till 5,2 %, vilket är lägre än genomsnittet för staden, men har ändå ökat jämfört med föregående år.

Ekonomiskt utfall

Miljö- och hälsoskyddsnämndens resultat visar ett nettoöverskott jämfört med budget på 0,8 mnkr. Nettoavvikelsen beror i huvudsak på fördröjning i genomförandet av flera projekt, bl.a. implementeringen av miljöprogrammet och miljöbilsprojekten.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-143,7	-138,6	5,1
Intäkter	46,0	41,7	-4,3
Årets resultat	-97,7	-96,9	0,8

Nyckeltal	2003	2002	2001
Andel inspekterade företag av totalt antal som är registrerade för miljötillsyn (miljöskyddsavdelning), %	13	18	13
Andel inspekterade livsmedelslokaler av totala antalet, %	41	40	27
Andel radonundersökta daghem och skolor av totala antalet			
- daghem, %	97	100	13
- skolor, %	91	95	9
Antal av miljöförvaltningens myndighetsbeslut som efter överklagande gått miljö- och hälsoskyddsnämnden emot, %	18	7	3
Andel arbetstid som åtgår till myndighetsutövning inklusive administration, %	69	76	83
Antal inspektioner/handlagda ärenden per årsarbetare som avdelats för tillsyn/handläggning i myndighetsutövningen			
- inspektioner livsmedel	185	216	200
- planärenden	23	28	47
- klagomålsärenden	15	22	104
- inspektioner miljöskydd	-	-	-

RENHÅLLNINGSNÄMNDEN

Renhållningsnämnden har det övergripande ansvaret för stadens avfallshantering. Till nämndens uppgift hör att ta fram förslag till taxor för hämtning, transport och behandling av hushållsavfall, samordna stadens agerande för avfall som omfattas av producentansvaret samt svara för information och rådgivning i avfallsfrågor. Nämnden skall också följa och stimulera utvecklingen av miljöanpassade och kostnadseffektiva åtgärder inom avfallsområdet. Renhållningsnämnden ansvarar också för stadens insatser i ett SIDA-projekt i Tegucigalpa, Honduras.

Året som gått

Nämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget.

Konstruktionen av taxan har ändrats så att den i högre grad är anpassad till bättre hämtningsförhållanden. Ett nytt förslag till taxa för 2004 har tagits fram som innebär en genomsnittlig ökning av avgifterna med 16-17 %. Ökningen beror i huvudsak på ökade kostnader för behandling av avfallet. Antalet biogasdrivna fordon som används vid hämtning av avfallet har ökat.

Vid all strategisk planering har EU:s avfallshierarki varit utgångspunkten för nämnden. Nämnden har rustat upp miljöstationer och installerat nya miljöstationer samtidigt som den mobila insamlingen av farligt avfall har utvidgats. Insamlingen av biologiskt avfall har ökat under året. Informationsmaterial om fastighetsnära källsortering har tagits fram i samarbete med tre stadsdelsnämnders Agenda-21 samordnare.

För att underlätta kundkontakterna via Internet har nämndens nya hemsida i Stockholmportalen förberetts. Av brukarundersökningar har nämnden identifierat behov av att ta fram basinformation på olika invandrarspråk. Projektet kommer att genomföras under 2004.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till låga 2,2

%, vilket är en minskning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Renhållningsnämndens resultat visar ett överskott jämfört med budget med 5,7 mnkr. Överskottet beror i huvudsak på ökade intäkter p.g.a. indexreglering av hyrorna på Lövska för åren 2001-2003, ökade taxeintäkter, lägre kostnader för behandlings- och transportkostnader för slagg och aska samt för "brunvaror" som t.ex. radio- och TV-apparater.

Av årets investeringsram om 15,8 mnkr har endast 4,8 mnkr tagits i anspråk. Den främsta orsaken är att byggstarten försenats för återvinningscentralen "Torntrappan" i Bromma p.g.a. överklaganden.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-285,4	-283,6	1,8
Intäkter	287,1	290,8	3,7
Netto	1,7	7,2	5,5
Kapitalkostnader	-2,7	-2,5	0,2
Resultat efter kapitalkostnader	-1,0	4,7	5,7
Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-15,8	-4,8	11,0
Inkomster	0,0	0,0	0,0
Nettoinvesteringar	-15,8	-4,8	11,0
Nyckeltal	2003	2002	2001
Avfall som gått till energiåtervinning i Högdalenverket per invånare	282 kg	282 kg	285 kg

BRAND- OCH RÄDDNINGSNÄMNDEN

Brand- och räddningsnämnden svarar för brand- och räddningstjänst och ger råd i förebyggande brandskyddsfrågor. Brandsyn och besiktningar samt tillsyn av sotningsverksamheten ligger också under nämndens ansvar. Nämnden svarar även för samordningen av den kommunala beredskapsanläggningen och för planläggning av räddningstjänsten under höjd beredskap. Genom avtal bedriver stadens räddningstjänst även i Lidingö, Solna och Sundbybergs kommuner.

Året som gått

Brand- och räddningsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges inriktningsmål inom fastställd budget. Nämndens vision är att Stockholm ska vara en säker stad. Huvuduppgifterna i brandförsvarets verksamhet är att förebygga och hantera bränder och andra olyckor. Omfattningen av nämndens verksamhet har ökat eftersom Stockholms brandförsvär även ansvarar för räddningstjänsten i Lidingö, Solna och Sundbyberg.

Nämndens verksamhet har präglats av en omställningsprocess inför de förändringar som den nya lagstiftningen om räddningstjänst för med sig. Det framlagda lagförslaget innebär bl.a. minskad detaljreglering av den kommunala räddningstjänsten. Lagförslaget kommer i hög grad att påverka brandförsvarets, men även hela stadens arbete med skydd mot olyckor. Under året har en utvärdering av brandförsvarets nya organisation genomförts. Ett slutligt förslag till ny organisation kommer att föreläggas nämnden i början av 2004.

Verksamhetsplanering har genomförts på förvaltnings- och enhetsnivå enligt stadens integrerade ledningssystem. Nämnden har mottagit ett antal klagomål och synpunkter, främst gällande information på nämndens hemsida. De brister som påpekats har åtgärdats.

Nämndens huvudsakliga verksamhet knyts främst till den prioriterade inriktningen om en "säker" stad. Informationskampanjen om brandvarnare har följts upp och visar att 92 % av stockholmarna har minst en fungerande brandvarnare i bostaden, en ökning med 13 % i förhållande till tiden före kampanjen.

Nämnden har genomfört samtliga planerade brand-syner, dvs. 100 %. Den operativa beredskapen har upprätthållits under 95 % av samtliga tjänstgöringspass, de underbemannade passen hade inga negativa konsekvenser för räddningsinsatserna och stockholmarna.

Huvuddelen av de generella åtagandena avseende medarbetarna har uppfyllts. Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick till 5,2%, vilket är en minskning jämfört med förra årets nivå.

Ekonomiskt utfall

Brand- och räddningsnämndens nettoresultat för driftverksamheten efter kapitalkostnader är 230,7 mnkr, vilket är 5,0 mnkr lägre än budget. Avvikelsen beror främst på lägre kapitalkostnader då flertalet planerade investeringar senarelagts under året. Investeringsutgifterna uppgår till 41,0 mnkr, vilket är 8,4 mnkr lägre än budget beroende på försenade leveranser för upphandlade objekt som fordon och IT-investeringar. Investeringsinkomsterna är 2,8 mnkr högre än budget.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-352,9	-355,4	-2,5
Intäkter	160,6	161,4	0,8
Netto	-192,3	-194,0	-1,7

Kapitalkostnader	-43,4	-36,7	6,7
Resultat efter kapitalkostnader	-235,7	-230,7	5,0

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-49,4	-41,0	8,4
Inkomster	0,0	2,8	2,8
Nettoinvesteringar	-49,4	-38,2	11,2

	Produktionsmål 2003	Utfall 2003
Utförda brand- och tillsyner	2200	2200

KYRKOGÅRDSNÄMNDEN

Kyrkogårdsnämnden ansvarar för staden och åt staden upplåtna begravningsplatser, kyrkogårdar och krematorier samt för frågor som rör begravningsverksamheten. Till nämndens uppgifter hör också att långsiktigt tillgodose behovet av mark till begravningsplatser. I Stockholm finns tio kyrkogårdar eller begravningsplatser med åtta minneslundar, två krematorier och ett kolumbarium. Kommunfullmäktige fastställer en begravningsavgift som skall finansiera verksamheten i sin helhet. För år 2003 uppgick begravningsavgiften till 7 öre per skattekrona.

Året som gått

Kyrkogårdsnämnden har i huvudsak uppfyllt kommunfullmäktiges övergripande inriktningsmål inom fastställd budget. Antalet registrerade klagomål har halverats jämfört med föregående år. Ett hundratal guidade visningar har skett på nämndens kulturhistoriskt värdefulla begravningsplatser. Tillgängligheten för funktionshindrade har genom samverkan med handikapprådet förbättrats på enskilda begravningsplatser.

Stadens kapell anpassas till ceremonier enligt olika trosinriktningar och s.k. borgerliga förrättningar. Arbetet pågår med att göra tillgången på kistgravmark geografiskt jämnare fördelad (Järvaprojektet). Nämnden strävar efter att det skall finnas stor frihet att välja var den avlidne skall gravsättas, vilket gravskick och vilken typ av ceremoni det skall vara. Nämnden har under 2003 arbetat med utformning av ett nytt gravskick. Som innebär en gemensam gravplats som inte är anonym. En första gravplats enligt det nya gravskicket planeras att anläggas på Skogskyrkogården till försommaren 2004.

Installationen av ett nytt rökgasreningssystem vid Räcksta krematorium har lett till att kvicksilverutsläppet har reducerats med drygt 96 %. I och med bytet av teknik har gasförbrukningen minskat med ca 40 % och elanvändningen med 20 %, vilket motsvarar ca 10 000 kWh värmeenergi per år. Värmeenergi levereras till fjärrvärmenätet. Nämndens sortering av avfall och kompostering av biologiskt nedbrytbart avfall till planteringsjord har minskat mängden avfall som skickas till deponering eller bränning. Nämnden har fyra fordon drivna med alternativa drivmedel.

Sjukfrånvaron bland medarbetarna uppgick 2003 till 12,3 %, vilket är en ökning jämfört med 2002.

Ekonomiskt utfall

Kyrkogårdsnämnden visar före resultatdispositioner och efter kapitalkostnader ett nettoöverskott med 2,5 mnkr, varav kapitalkostnaderna visar ett överskott på 4,6 mnkr. Avvikelsen inom driftverksamheten beror i huvudsak på ökade intäkter och lägre kapitalkostnader. För investeringsverksamheten redovisas lägre utgifter med 6,5 mnkr. Avvikelsen inom investeringsverksamheten jämfört med investeringsplanen beror på ökad konkurrens på marknaden vilket har lett till lägre utgifter samt att nämndens planering och styrning av projektet har inneburit att utgifter för tilläggsarbeten och oförutsett har minimeras.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-125,8	-126,4	-0,6
Intäkter	30,0	33,0	3,0
Netto	-95,8	-93,3	2,5
Kapitalkostnader	-8,5	-3,9	4,6

Årets resultat efter kapitalkostnader/före resultatfond	-104,3	-97,3	7,0
--	---------------	--------------	------------

Årets förändring av resultatfond	-	-0,1	-0,1
----------------------------------	---	------	------

Investeringar	Budget	Bokslut	Avvikelse
Utgifter	-23,7	-17,2	6,5
Inkomster	0,0	0,0	0,0
Nettoinvesteringar	-23,7	-17,2	6,5

Nyckeltal	2003	2002	2001
Antal gravsättningar	6129	6238	6110

Genomsnittlig bruttokostnad för gravöppning/återställande, kr	1399	1 540	1 952
Urngravar	615	802	863
Kistgravar	5624	5 301	7 652

Genomsnittlig kostnad för skötsel per grav	415	407	378
--	-----	-----	-----

KONSUMENTNÄMNDEN

Konsumentnämnden som inrättades den 1 juli 2003 har hand om den övergripande konsumentnämnden och skall främja och stödja konsumentverksamheten inom stadsdelsnämnderna. I detta ingår att arbeta fram ett Konsumentpolitiskt program med en långsiktig strategi och riktlinjer för stadens konsumentverksamhet. Nämnden skall främja ett folkligt engagemang kring konsumentfrågor, förbättra folkhälsan och skapa förutsättningar för en trygg och säker livsmiljö samt en ökad medvetenhet om hushållning med energi. Nämndens möten kommer att vara öppna för allmänheten och seminarier och hearings inom aktuella konsumentområden kommer att genomföras.

Året som gått

För att förbättra stadens konsumentupplysning har en "lat-hund" sammanställts med tips på organisationer, myndigheter, rådgivningsbyråer. En mediautbildning för stadens konsumentvägledare har genomförts. Målet med utbildningen är att nå ut till fler medborgare via vägledarnas medverkan i media. En kontakt med Radio Stockholm resulterade i att radiostationen bestämde sig för att starta ett direktsänt telefonrådgivningsprogram med två av stadens konsumentvägledare i studion.

Ekonomiskt utfall

Konsumentnämnden redovisar ett nettoöverskott jämfört med budget på 5,0 mnkr.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Kostnader	-5,0	0,0	5,0
Intäkter	0,0	0,0	0,0
Netto	-5,0	0,0	5,0

Finansförvaltningen

Under finansförvaltningen redovisas finansieringen av stadens samlade verksamhet. Här ingår stadens skatteintäkter, upplåning respektive utlåning, räntenetto samt utdelning från stadens bolag m.m. Vidare redovisas här kostnaden för bland annat pensioner och arbetsgivaravgifter för stadens anställda.

Året som gått

Årets bokslut visar att intäkterna överstiger kostnaderna med 26 598,6 mnkr. Jämfört med budget är det ett nettounderskott på 558,7 inkl. avsättningar. Avsättningar har gjorts med 497,6 mnkr, främst för infrastrukturella kostnader (290,0 mnkr), boende för psykiskt funktionshindrade (100,0 mnkr) samt miljösåtsningar (100,0 mnkr). Realisationsvinster redovisade på Finansförvaltningen uppgår till 65,4 mnkr och avser försäljning av fastigheter.

Kostnaderna för pensioner och arbetsgivaravgifter har blivit 287,2 mnkr lägre än beräknat medan intäkter från förvaltningarna för dessa poster avviker positivt gentemot budget med 308,2 mnkr. Kommunalskatten, utjämning och de generella statsbidragen visar ett underskott med 171,1 mnkr. Underskottet beror främst på negativ slutskatteavräkning för 2003 (305,9 mnkr).

Finansrörelsen redovisar ett positivt räntenetto jämfört med budget. Utlåningen till av staden ägda bolag har under året ökat.

Driftverksamhet	Budget	Bokslut	Avvikelse
Verksamhetens kostnader	-10 509,2	-10 863,3	-354,1
Verksamhetens intäkter	35 305,9	35 511,2	205,3
Verksamhetens nettokostnader	24 796,7	24 647,9	-148,8
Finansiella kostnader	-1 423,0	-1 630,8	-207,8
Finansiella intäkter	3 545,3	3 812,9	267,6
Netto inkl. finansiella poster	2 122,3	2 182,1	59,8
Extraordinära intäkter	0,0	0,0	0,0
lanspråktaga avsättningar	248,1	397,6	149,5
Årets avsättningar	-5,0	-497,6	-492,6
Avkastningskrav slutna redovisningsenheter	-4,8	-1,9	2,9
Justering för nämndernas resultatfonder 2003	0,0	-129,5	-129,5
Årets resultat inkl. resultatfonder	27 157,3	26 598,6	-558,7

ADRESSER

Stockholms stad
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Ragnar Östbergs plan 1
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se
Hemsida: www.stockholm.se

KF/KS kansli
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: kommunstyrelsen@stadshuset.stockholm.se

Stadsledningskontoret
Stadshuset
105 35 STOCKHOLM
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 940
E-post: infostab@stadshuset.stockholm.se

Brandförsvaret
Box 1328
111 83 STOCKHOLM
Besök: Malmsskillnadsgatan 64
Tel. 454 87 00 vx, Fax: 454 89 01
E-post: brand@brand.stockholm.se

Gatu- och fastighetskontoret
Box 8311
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 222
E-post: reg@gfk.stockholm.se

Idrottsförvaltningen
Box 8313
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 8
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 653 27 36
E-post: ldrott@ldrott.stockholm.se

Integrationsförvaltningen
Box 9107
102 72 STOCKHOLM
Besök: Magnus Laduläsgt 63/Hornsgt 124
Tel. 508 33 300 vx, Fax: 508 33 360
E-post: info@integration.stockholm.se

Kulturförvaltningen
Box 16 113
103 22 STOCKHOLM
Besök: Beridarbansgatan 1-3
Tel. 508 31 900 vx, Fax: 508 31 999
E-post: info@kultur.stockholm.se

Kyrkogårdsförvaltningen
Box 21144
100 31 STOCKHOLM
Besök: Torsplan 1
Tel. 508 30 100 vx, Fax: 508 30 080
E-post: kyrkogardsforvaltningen@kyf.stockholm.se

Miljöförvaltningen
Box 38024
100 64 STOCKHOLM
Besök: Rosenlundsgatan 60
Tel. 508 28 800 vx, Fax: 508 28 808
E-post: registrator@miljo.stockholm.se

Näringslivskontoret
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3 A, 2 tr
Tel. 508 28 000 vx, Fax: 508 28 090
E-post: info@snk.stockholm.se

Renhållningsförvaltningen
Box 5214
121 18 JOHANNESHOV
Besök: Hallvägen 14
Tel. 508 46 540 vx, Fax: 508 46 571
E-post: rhf@rhf.stockholm.se

Revisionskontoret
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3A
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 399
E-post: revision@rvk.stockholm.se

Saluhållsförvaltningen
Box 5043
121 05 JOHANNESHOV
Besök: Slakthusplan 3
Tel. 508 46 666 vx, Fax: 508 46 645
E-post: saluhallsforvaltningen@sls.stockholm.se

Skönhetsrådet
105 35 STOCKHOLM
Besök: Serafimergränd 1
Tel. 508 29 765 vx, Fax: 650 82 05
E-post: skonhetsradet@stadshuset.stockholm.se

Socialtjänstförvaltningen
106 64 STOCKHOLM
Besök: Swedenborgsgatan 20
Tel. 508 25 000 vx, Fax: 508 25 099
E-post: socialtjanstforvaltningen@sol.stockholm.se

Stadsarkivet
Box 22063
104 22 STOCKHOLM
Besök: Kungsklippan 6
Tel. 508 28 300 vx, Fax: 508 28 301
E-post: stadsarkivet@ssa.stockholm.se

Stadsbyggnadskontoret
Box 8314
104 20 STOCKHOLM
Besök: Fleminggatan 4
Tel. 508 26 000 vx, Fax: 508 27 170
E-post: stadsbyggnadskontoret@sbk.stockholm.se

Stadsmuseiförvaltningen
Box 15025
104 65 STOCKHOLM
Besök: Ryssgården, Slussen
Tel. 508 31 600 vx, Fax: 508 31 699
E-post: stadsmuseum@smf.stockholm.se

Valnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Stadshuset
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 358
E-post: valnamnden@stadshuset.stockholm.se

Utbildningsförvaltningen
Box 22049
104 22 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 2, 2 F och 11 A
Tel. 508 33 000 vx, Fax: 508 33 662
E-post: registrator@utbildning.stockholm.se

Utrednings- och statistikkontoret, USK
Box 8320
104 20 STOCKHOLM
Besök: Långholmogatan 27
Tel. 508 35 000 vx, Fax: 508 35 099
E-post: info@usk.stockholm.se

Överförmyndarnämnden
105 35 STOCKHOLM
Besök: Hantverkargatan 3 I
Tel. 508 29 000 vx, Fax: 508 29 707
E-post: overformyndarn@stadshuset.stockholm.se
Bromma stadsdelsförvaltning
Box 206
161 26 BROMMA
Besök: Tunnländsvägen 95
Tel. 508 06 000 vx, Fax: 508 06 011
E-post: bromma@bromma.stockholm.se

Enskede-Årsta stadsdelsförvaltning
Box 81
121 22 JOHANNESHOV
Besök: Årstavägen 56 A
Tel. 508 14 000 vx, Fax: 508 14 099
E-post: e-post@enskede-arsta.stockholm.se

Farsta stadsdelsförvaltning
Box 6027
122 06 ENSKEDE
Besök: Lingvägen 100
Tel. 508 18 000 vx, Fax: 508 18 099
E-post: farsta@farsta.stockholm.se

Hägerstens stadsdelsförvaltning
Box 490
129 04 HÄGERSTEN
Besök: Skridskovägen 9
Tel. 508 23 000 vx, Fax: 508 23 099
E-post: hagersten@hagersten.stockholm.se

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltning
165 55 HÄSSELBY
Besök: Hässelby Torg 20-22
Tel. 508 04 000 vx, Fax: 508 04 099
E-post: hasselby-vallingby@hasselbystockholm.se

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltning
Box 4187
102 64 STOCKHOLM
Besök: Östgötagatan 10, plan 8
Tel. 508 13 000 vx, Fax: 508 13 099
E-post: katarina-sofia@katsof.stockholm.se

Kista stadsdelsförvaltning
Box 7049
164 07 KISTA
Besök: Fridtjof Nansengången 2
Tel. 508 01 000 vx, Fax: 508 01 099
E-post: kista@kista.stockholm.se

Kungsholmens stadsdelsförvaltning
Box 49039
100 28 STOCKHOLM
Besök: St Eriksgratan 47 A
Tel. 508 08 000 vx, Fax: 508 08 099
E-post: kungsholmen@kungsholmen.stockholm.se

Liljeholmens stadsdelsförvaltning
Box 47617
117 94 STOCKHOLM
Besök: Liljeholmstorget 7
Tel. 508 22 000 vx, Fax: 508 22 099
E-post: sdf@liljeholmen.stockholm.se

Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning
Göta Ark 200
118 72 STOCKHOLM
Besök: Medborgarplatsen 25
Tel. 508 12 000 vx, Fax: 508 12 099
E-post: info@maria.stockholm.se

Norrmalms stadsdelsförvaltning
Box 3128
103 62 STOCKHOLM
Besök: Tulegatan 13
Tel. 508 09 000 vx, Fax: 508 09 099
E-post: info@norrmalm.stockholm.se

Rinkeby stadsdelsförvaltning
Box 5028
163 05 SPÅNGA
Besök: Rinkeby alle 18
Tel. 508 02 000 vx, Fax: 508 02 099
E-post: rinkeby@rinkebystockholm.se

Skarpnacks stadsdelsförvaltning
Box 2120
121 13 JOHANNESHOV
Besök: Rinkeby alle 18
Tel. 508 15 000 vx, Fax: 508 15 099
E-post: skarpnack@skarpnack.stockholm.se

Skärholmens stadsdelsförvaltning
Box 503
127 26 SKÄRHOLMEN
Besök: Bodholmsplan 2
Tel. 508 24 000 vx, Fax: 508 24 099
E-post: skarholmen@skarholmen.stockholm.se

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning
Box 4066
163 04 SPÅNGA
Besök: Tenstagången 55
Tel. 508 03 000 vx, Fax: 508 03 099
E-post: stadsdelsforvaltningen@spanga-tensta.stockholm.se

Vantör stadsdelsförvaltning
Box 88
124 21 BANDHAGEN
Besök: Rangtagatan 22
Tel. 508 20 000 vx, Fax: 508 20 099
E-post: medborgarkontoret@vantorstockholm.se

Älvsjö stadsdelsförvaltning
Box 48
125 21 ÄLVSIÖ
Besök: Älvsjö Stationsplan 11
Tel. 508 21 000 vx, Fax: 508 21 099
E-post: alvsjostadsdelsnamnd@alvsjo.stockholm.se

Östermalms stadsdelsförvaltning
Box 24156
104 51 STOCKHOLM
Besök: Karlavägen 104
Tel. 508 10 000 vx, Fax: 508 10 099
E-post: registrator@ostermalm.stockholm.se

Karta över stockholm tvåfärg

Produktion: Stadsledningskontorets redovisningsstab i samarbete med Svensk Information AB
Redaktör: Susanne Eriksson
Illustratör: Sten Marschall
Tryck: Edita Västra Aros, Västerås 2002

